

Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis
aucta ; Illustrata, Indicibus Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium
Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quovis anni tempore habendarum
; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed
Theologis ...

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

Liber IX. Trismegistvs Christianvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77028](#)

TRISMEGISTVS CHRISTIANVS.

SE V TRIPLEX CVLTVS CONSCIENTIÆ, CÆLITVM, CORPORIS.

ARGVMEN TVM.

LIBER PRIMVS

Animi cultum, & rationem docet erudienda conscientia,
per quotidianum illius examen.

LIBER SECUNDVS

Modum tradit calendarorum Cælitum, cùm per menstruam illorum sortitionem,
tum per alia pietatis exercitia.

LIBER TERTIVS

Corporis cultum supervacuum, & vestitus insolentiam castigat.

LIBER PRIMVS.

CAPUT PRIMVM.

Ingressus ad sermonem de animi cultu,
& examine conscientiae.

Polychronius & Gerardus colloquuntur.

POLYCHRONIVS.

Examen
conscien-
tiae est res
utilissima.

NIMI cultum is minimè negligit, qui Conscientia curam religiose geritat verè conscientiam is optimè curat, qui quotidiano eam examine à vitis assidue purgat. Porro Examen conscientiae, ut res, est una omnium utilissima virtutum per compendium ascenda, sic forsan à paucis bene sit, ab innumeris omnino non sit. Quarere, quid Examen conscientiae sit, quæstio tñhi superflua cestetur, optandum, ejus uis tam notus nobis eset, quam est natura vel definitio. Quid sit, scimus, quantum proft, vix scire laboramus. Atque adeò qui conscientiam suam vespri perfundet, & quasi aliud agentes exaniment, fortassis multos reperiaseos qui examen hoc utilissimum penitus intermittant, difficile est numerare. Romanus Sapiens queritur olim, & verè sic est: Hoc nos peccatos facit, quod nemo vitam suam respicit. Quid facturi simus, cogitamus; & id ard: quid fecerimus, non cogitamus. Atqui consilium futuri ex posteriori venit. Atque eò jam incuria plerique progrediuntur, ut examen istud, quod appellamus quotidianum, vocari possit menstruum, aut etiam annuum, quando aliqui vix singulis mensibus semel, alii vix semel singulis

*Sene. ep. 83.
initio.*

A annis id instruit. GERARDVS. Ne miteris, Polychroni: seipsum acculare inslave negotium est, & tam men hoc examen aliter non constat. POLYC. Neglecti Neglecti hojus examini plures sunt causa, non nego hanc unam hujus earum esse. Omnino, si ipsius accusatio, tam pulchra est, minima est qualis rara virtus. Hinc sanctus ille senex, Pastor, omnes ipius virtutes ad unius domum commigrasse aebat, extra cuius fructu quis desiderat in querendis virtutibus: roga, quenam villa eset virtus? Seipsum, respondit, serio ac jugiter acculare.

Er hoc docet Examen conscientiae, in quo quicunque reum se citat ad tribunal suæ mentis, quod ad vitam probam compendiosa via est.

§. I.

D. Basilius, post documenta plurima suis tradita, dedum sic concludit: Que quotidianæ feceris opera, versus tecum commémora, & cum iis, qua fecisti pridie, conferto. Ita voluit, ut omnes cum Conscientia sua prius loquerentur quād somno se pertinuerent. Ratus hoc unum, optimum fore stimulum ad illa omnia, quæ ab ipso dicissent, in opus producendo.

D. Bernardus: Multa inquit, scientia hominum, sed nulla. Etenim melior est illâ quâ cognoscit homo seipsum. Beatus homo qui se potest cognoscere, probare, & improbare. Nam & s. carus est. Itaque tibi ipsi carus non sis, accusa teipsum. Omnem animi morbum hoc emplastrum & malagmum Examens perfanat. Tardus es ad preces? in precibus vagus & olciens? plumbeus ad iussi? volas ad mensam? effusus es in eti malum? & confabulationes, fractus ad laborem, studiosus libertatis, incurias tui offici? sepius forsan de die animarib; lingua & oculis peccas? huic malo remedium mox

non

De cultu conscientiae Liber I.

374

*Quia prætergressus: quid gestum in tempore, quid non?
Cur iste facio deus absue, aut ratio illi?
Quid mihi præteritum; cur hac sententia sedet?
Quam melius mutare fuit! miseratus egenem
Cur aliquem fracta perfensi mente dolorem?
Quid volui quod nolle bonus fore? utile honesto
Cur malus ante rati? num dicto aut denique vultu
Perstrictus quisquam: cur me natura magis, quam
Disciplina trahit? sic dicta, & facta per omnia
Ingrediens, ortoque à vespere cuncta revolvens,
Offensus pravus, dat palinam, & pramia rectis.*

*En Virum verè bonum: tales finis. Neque unus
tatriūm altérve (quod quis objicit) è Romanis Gra-
cilioque hoc fecit, & conscientiam vespere disculpsit; plu-
res in hac clafe numeramus, inter quos & laudatissimus
ille L. Annaeus Seneca, qui viros religiosos multos, qui
Sodales Parthenios plerosque, ausum dicere, aut aqua-
vit in hoc, aut superavit.*

§. II.

Erat Seneca potens in aula, Imperatoris docto & moderator, inter strepitus & discursus aulicos, & tamen examen hoc conscientiae non omittebat: erat in conjugio cum uxore, & tamen vespere conscientiam suam super dicti actis audiebat: erat in studiis semper auxiliis, neque tamen studia aut negotia potiora habebat, hac uilissimam in seipsum animadversione: erat inter amplissimas opes, atque si volueret, inter maximas voluptates & delicias, & tamen sibi noctem, sepositis omnibus, solius conscientia negotiorum tractabat. Ipsum tibi testem sisto locupletissimum. De fide non est quod quidquam ambigamus: malum ego Senecæ narranti credere, quād multis aliis jurantibus. Vtor, inquit, hac potestate, & quotidie apud me casuam duo. Cū sublatum ē consuetuus lumen est, & coniunctus uxor, moris mei jam consis, totum diem mecum seruit, facta ac dicta mea remetet. Ni bil mihi ipse absconde, nihil transe. Quare enim quidquam ex erroribus meis timeam, cū p̄f̄m dicere: Vida ne iſtud amplius facias, nun tibi ignoscere.

*Lib. 1. de
Ira cap. 36.
Seneca
quotidia-
num ex-
amen con-
scientiae*

Obstupescō, quories hæc lego, nec sine admiratione & rubore unquam legi. Homini tot negotiis, tot studiis, nobili etiam uxore distracto, hæc tam arcta & quotidiana in seipsum inquisitus fuerit? Et, obsecro te, Gerarde, considera mihi, quæ vir iste incomparabilis examen suis capitib⁹ sibi statuerit, quos in seipso errores notarit, quid in dictis suis factisque culparit. Sic seipsum accusans: 1. In illâ, inquit, disputatio pugnacis locutus es. Audite litigiosi. 2. Illus liberius admoniuit quād debet: itaque non emendasti sed offendisti. De cetero vide, non tantum an verum sit quod dixis, sed an ille cui dicitur, veri patiens sit. Audite critici, & omnium censores. 3. Minus honorato loco positus, irasci capisci convivatori, vocatori, ipsi, qui tibi pre- ferebatur. Audite superbi & iracundi. 4. Non agis quendam oculis vidisti, quia de ingenu tuo male locutus es. Audire invidi ac malevoli, & oculos atque dentes contine re dicite. En, quantus vir, quād opulentus, neque tam ad opes suas, quād ad suam conscientiam fuit attinet. Apud Tacit. Posse Seneca (quod ei Suillus opprobriat) ter millies HS. is modus nobis esset 750000. hoc est, septuaginta quinque centena milia philippicorum: ipsi septem milliones auri cum dimidio. Opes pāne regiae, fateor. Sed & virum dignum opum vi majore! qui divitias, & quidem tantas in finu poftas & circumfulas sibi, potuit non adorare, potuit ridere, contennere. O virum omni laude maiorem, qui poruit in divitias paupertatem non odisse, semetipso & ex se nascentibus bonis contentus esse. Divitiarum contubernio non corrumpi, sanè tam præclarum quād ratum est, quod Annaeus hic noster habuit, qui non cum suis numis, sed cum libellis suis, secum ipse allidue locutus est. Et quod nos alii libentissime facimus, hoc ipse sibi fecit, hoc est, de se apud se male existimavit.

A Ita, mi Gerardo, Seneca examen conscientiae, perinde ac si lex cogerer, quotidianum sibi esse voluit; nec sine profectu. Nam ipse de se: Hoc mihi sati est, inquit, quotidiū die aliquid ex virtutis meis demere, & errores meos objicere. O beatissimi virum vel hoc ipso argumento non tantum magnum, sed verè bonum! & qui nos scripsit sensitus solum talia, sed fecit. Et homines Christiani, Sodales Parthenis, vii Religiosi, hunc stimulum virtutis rejicunt.

C A P V T III.

*Examen Conscientiae, quante utilitatis sit, &
quād id à Sanctis impensè commendatum.*

V Tilitatem hujus sanctissimæ in seipsum inquisitionis nefice non potest, nisi qui cali & tari scurus, vivit in diem, & passim corvos sequitur; nec ullum post mortem tribunal aut judicem perire fecit. *Viri ma- Pro. 1. li.* inquit Salomon, non cogitant judicium. Talem mihi da, & videbis quād is vel ab ipso idolatria longè supereretur: da, inquam, talem, & dices: Hic homo non insit viam quæ ducat ad celum; jocando, ridendo, cachinando toros dies traducit, lecurus mortis, & post illam securui judicii. Transfacto die cenat idem hilariter, cœnam confabulatio, confabulatio somnis exigit. Hunc ille ordinem, hanc diei methodum servat.

O cura in terris anima & celestium manus!

O mi homo, quid demum habes quod huc obducas? sanctissimos illos eremii angelos, Antonios, Hilariones, Onuphrios imitari non vis? Senecas saltem, & Sextios, & Pythagoras te meliores esse non finas. Et que tua occupations tantæ, ut hoc non possis quod potuerunt occupatisimi? Præcis illis perfusissimum fuit, diem pessimè finiri, nisi sic finiretur: pñē pñē sibi censebant diurnas horas, quæ non haberent hanc diei clausulam, hoc somni prolixdum. Nimurum hinc maximum ad probos mores emolumentum capiebant, hanc unam ad virtutem viam compendiofissimam credebant, in hoc continuæ tranquillitas portu perfitebant. Equis Sem. 1. & enim pulchrius simili & utilius hac confusurudine excurrendi totum diem? qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur: quād tranquillus, altus, ac liber, cum aut laudans sibi animus, aut admonitus, & speculator sui censorum secreta cognoscat de moribus suis? Detumecit seniū superbia; mens avara se latius expandit; libido frenum recipiet, mitet se ira, eritque moderator; omnia vita minus sibi licere credent, si sciverint sibi quotidie ad judicem esse vendendum. Sed in digitos mitto hujus examinis vestigia, exponam commoda.

§. I.

S Ommis esti tranquillus esse possit & placidus, tutus. *S* esse non potest, nisi præmittatur ei hoc conscientia et res in conscientia. Is demum securi dormit, cui dicere licet: Jam rationes polui cum Deo meo; promptus paratus sum ad omnem Dei nutum. Nec vivere recuso, nec mori pertimesco; bonum Dominum habemus. Huic ego me meaque omnia quād integrerim committo. Ades somne, & fac officium; jam tuus sum. Hoc est, mi Gerarde, inter brachia Christi Domini suaviter obdormire.

2. Aurora insequens tantò erit iucundior, quanto t. Dicere fuerit compotior præcedens vespere. Nam polterum mane felicitatis sue partem trahit à præterito vespere. Maturinas cogitationes nec latas habebit nec sanctas, qui pridie cum tristibus auris pravis quietem auspiciat. Hinc in cœnobitis lex pia & perpetua, Completorio, quod vocant, finito, lingua ferias indicere, & altum silere. Quiques & taciturnitas tunc omnibus imperatur. Vult quis loqui? Deum habet, cum illo sermones miscent.

De cultū conscientiae Liber I.

375

seat: vult quis deambulare: in celo potest, sat amplam deambulationem hoc pratum est: cupit quis esse cum sociis? innumerous habet Angelos, illis se jungat, sed silendo, pretendo. Si fecur siat, nec proxima noctis, nec sequentia diei preces succedent, quidquid enim pridiano vel pere videbit quis, dixerit, egerit, recurrerit, & omnem orationis & actionis bona vi turbabit & elidet. Ergo, ne manē malus sis, vesperi bonus esse incipe.

j. In omne genus vitii nil aquæ pugnat, quæ firmum animi decretem ac propositum CAVENDI, idque crebrius restauratum. Atqui animus nitoris sui amans, non opportunius hoc apud se statuet, quæ ubi vesperi errores suos ipse recens deprehenderit. His decernat, hinc faneat ac proponat quæmam firmissimè CAVERE in posterum, quæ toties male non caverat. Juret, hoc est, firmissime statuat *cæsodire iudicia iustitiae Dei*: non uno altero duntaxat die, sed per omnem vitam, eternum.

B Ad hanc animi destinationem facit, disquirere secum, quo loco, quæ societate, quibus occasionibus, ad noxas priores commitendas, sit induetus, & has constanter evite, conatu generosissimo infistat. Id si quotidie (inquit Chrysostomus) diligenter facies, terribili futuri iudicis tribunali letus afferes. Hoc modo Paulus seipsum mundatur, vir, ac idee dicebat: Quod si nos meritis judicaremus, non utique judicaremur.

p. 118. 3. In omne genus vitii nil aquæ pugnat, quæ firmum animi decretem ac propositum CAVENDI, idque crebrius restauratum. Atqui animus nitoris sui amans, non opportunius hoc apud se statuet, quæ ubi vesperi errores suos ipse recens deprehenderit. His decernat, hinc faneat ac proponat quæmam firmissimè CAVERE in posterum, quæ toties male non caverat. Juret, hoc est, firmissime statuat *cæsodire iudicia iustitiae Dei*: non uno altero duntaxat die, sed per omnem vitam, eternum.

vers. 106. B Ad hanc animi destinationem facit, disquirere secum, quo loco, quæ societate, quibus occasionibus, ad noxas priores commitendas, sit induetus, & has constanter evite, conatu generosissimo infistat. Id si quotidie (inquit Chrysostomus) diligenter facies, terribili futuri iudicis tribunali letus afferes. Hoc modo Paulus seipsum mundatur, vir, ac idee dicebat: Quod si nos meritis judicaremus, non utique judicaremur.

B cap. 11. 4. Gratiam + M Aximi res momenti est, gratum esse Deo, id est Deo gratiam pariri; neque nos unquam meritam Deo gratiam referimus, quin novam identem gratiam obtineamus. Cetera nobiscum Deus, sed armis imparibus; illi beneficia conferendo, nos solum gratias referendo, seu agendo; nec iste unquam tor ac tanta sunt, quin illa & multo majora sint & plura. Ita felicitatis nostra est, hinc semper superari. Et quando autem commodius Deo gratios nos præbebimus, quæmam in vesperino examine conscientiae, cujus primum caput est, GRATIAS AGERE.

5. Quoties dissensiones, lites, inimicitiae planè letatas oriuntur interdui: iurgiorum, tanè & discordiarum ubique plurimum est, nec ullus finis rixandi. Orto igitur incendo tali, & nondum lopito, cubitum ire & omnino le cõmitemere, facinus est audacissimum, & exitiosa planè temeritas. Si haec nocte subito (plurimis contigit) mors te configeret, ah! quò ires miseri: quò migraret animus?

D Eit venenū genus lene, & quod non statim sœviat, sed cohausto somnus letalis est. Et tu, mi Christiane, venenum hauiisti, quod tibi Rixa, quod Odium & Discordia, quod Libido & Incontinencia propinuant, & jam dormis: nec prius pharmacum adhibes, nec prius hoc toxicum conscientiam liberas? Num tibi viseris in plumis cubare? Mihi credere, ad ipsas inferorum fauces dormisi levè fit impulsus, & in ium præcipitaris. Ergo prius venenum expiue, conscientiam purga, ingemisce, pereveniam, & sic demum somnum admite.

C 6. Eadem est ratio omnium letalium noxarum. Conscientia fibi esse vel unicus letalis criminis, nec illud pénitentiæ delefse, nihilominus se somno committere, extrema temeritatis est, & periculum proximum morti, idque eterna. Et quis magis mortuus eo (ut Bernardus loquitur) qui portat ignem in sinu, peccatum in conscientia? nec lentit, nec excutit, nec expavescit. Vide, mi homo, si tibi Hispaniarum regnum, si Turcarum imperium, si totius Orbis dominum offerretur in præmium, ut vel nocte unicā somnum caperes, letalis noxa

A conscientia, hac tamen tibi omnia, velut frustillum fungi, rejicienda forent, præ illo formidabili periculo quod adires. Et dilectum non vides? aliquid quidem luctari posses, sed infinitè plus posses perdere. Jam vero nullum tibi præmium ponitur, minæ impigeruntur, supplicium proponitur, idque eternum, tu ramen ludibundus, hilaris, jocabundus, ponentus in plumas te abjicis, absque ullo Numinis pavore, nulla conscientia cura, nullo inferorum metu. O crebram, sed nimis periculosam insaniam! At vero qui læsam Conscientiam, prout par est, vesperi curandam sumit, & male acta deplorat, tali fortes per diem letam nœvo se inquinari, eaque nocte vi suavitè extinguitur, tamen in refrigerio erit, supplicium fatum eternum evadere cenfendus est. Et hoc vere est vers. 7.

S. III.

Est ergo hæc conscientia exploratio, nostri in 7. Est incisus virtute profectus incitamentum primarium, & tamenrum ut tale sanctissimi cuique ac doctissimi viri jam olim id primarium nobis commendant. Hanc suis legem tulit Basilius, ut ad virtutem. Homil. 1. de virtut. quovis vesperi, suam quæque conscientiam riuaretur. Inst. mon. Idem Antonius, idem Bernardus, Bonaventura, Casanus, Ignatius auctor Societatis Jesu, aliique suis iudicantur. dom. c. 65. pensè commendantur. Cassiani verba sunt: *Quoniam brevia Collat. 5. ita nobis adversus haec ascripienda sunt prælia, ut unusquisque cap. 14. virtutum quo maxime infelicitas, explorans, adversus illud arripiatur principale certamen, omnem curam mentis ac sollicitudinem erga illius impugnationem obseruationemque defens. At vero de vitiis exploratè judicare nunquam sciemus, nisi in quotidiana conscientia examinâ naturam eorum nosse didicerimus. Mercator ad incbras redigetur, nisi quædamni, quæ lucri calculos creberimè subducat. Et hic quidem si induxit sit, tam accepta quæmam expensæ pecuniarum rationes quotidianè inspicit. Ita prorsus Ephrem Tom. 3. ser. 1. Syrus faciendum suadet iis qui dum vivunt, lucrari affect. C piunt: Diebus, inquit, singulis vesperi & mane diligenter considera, quo pacto se habeat negotiatio tua, ac mercionis ratio, & vesperi quidem ingressus cubiculum cordis tui, examina te ipsum ac dicio: Putasse hodie Deum in aliquo exacerbavitum in re aliquâ fratrem irritavi? num aliquis famam detractionibus laceravi? &c. deprehensis noxiis gemini, dolorem, & lacrymas juber superfundit.*

De marutino examine: *Eacto iam diluculo, inquit, rursum eadem tecum meditare & dico: Quomodo, putas, ista mihi nox præterit? Lustratus sum in ea mercionum meam & numquid improbae ac orditide cogitationes invaserunt me, atque illis libenter immoratus sum? Eodem prorsus modo Doro-* Serm. 11. *theus: Quo pacto, inquit, per singulos dies, nos ipsos purgare & propromodum expiare debeamus exactissime, docuerunt maiores & Patres nostri. Nempe ut vesperi sedulè, quæque perquirat & investiget, quomodo pertransierit diem illum. Rursus mane examinet, quomodo exegiri noctem illam, & penitentiam agat ac repiccat coram Deo, si quo pacto (ut fieri potest) peccatum aliquod admiserit.* C. Chrysostomus, de hoc ipso Tom. 1. in conscientia tribunali differens: *Hec, inquit, sicut singulis psal. 4. post diebus, nec prius dormierit, ò homo, quæmamente persolverit, qua med. à te interdui perperam acta sunt: & die sequenti erit omnino tardior ad ea ipsa rursus aggredienda. Post paucula interie-* Ibid. tom. 1. *ta: Singulis diebus, inquit, vesperi ab animâ rationem exige, pag. 619. & cogitationem que peccavit, condemnata, eam veluti in ligno suspende, & torque, & jube ne amplius ea aggredietur. Quid clarius? Et an, Gerarde, notasti illud, singulis diebus, bis inculcar? Neque etiam nefcis, hac a Chrysostomo non monachis, sed civibus, sed Christianis omnibus scripsit.*

S. IV.

Sed num vis, Gerarde, aliorum etiam Patrum testimonia recitem? GERAR. Satis me istis lapidasti est cōmentariu. Polychroni, & liquere puto, de hujus exercitii utilitate: In ore duorum vel trium testimoniis sicut omne verbum. Fatoe, rem

A sanctis examen conscientiae

vers. 16. Mathe. c. 18.

Li 2

De cultu conscientiae Liber I.

rem unam omnium utrilibet videtur: modò ea etiam aut jucundior nobis videbatur aut facilior. Et quis enim est qui non in se deprehendat & maximam proclivitatem peccandi, & peccatorum facillitatem oblivionem? utrique malo, non dubitem, insigniter medetur quotidiana haec conscientia perterritio. **POLYCHR.** Rendicis, Gerarde: hinc & hinc miser sumus, hinc nimis temere delinquendo, illinc properè nimis obliviscendo delicta. Opus foret propemodum facere, quod illi apud Climacum, qui pendente à cingulo libellum chartaceum fererent, in quæ suas etiam cogitationes quotidianæ referebant. Et haec viris sanctissimis causa fuit, non sciel tantum de die in seipsum inquirere, & in istud conscientiae jus ambulare: unâ die sibi id factaruntur.

Ribad. lib. 5. Societas Jesu patriarcha, sanctus Ignatius, horis in vita S. Ign. terdi singulis annuum consuetar colligere, ac se positis c. 1. & Mag. lib. 3. cap. 1.

Turs. lib. 6. confestim relarcire. Ignati sodalis, magistri sui felicissimus imitator, sanctus Franciscus Xaverius, eodem

prospos studi servens, de die sibi accurata perseru-

tatione intimos animi recessus inspiciebat, & ceteros ad idem faciendum magnopere horrabatur, ratus in eo perficere vitæ cardinem veri. Rati exempli fidus Franciscus Borgias, eodem magisterio eruditus, non facis habuit bis quotidie conscientiam pertentare, singulis horis diuinis seipse ad unguum exequunt explorantique, memoria repetebat dicta, hoc ac prætermissa; inqui- res in se graviter. Ab his exemplis, in legem res transfracti, ut omnes in Societatem Jesu adscripti; quotidie bis examinande conscientia accuratam navent operam. Sunt & alii hodieque religiosi homines, qui hanc legem tam exactè observant, ut non tantum bis quotidie conscientiam examinent, sed huic soli examini horam integrum diebus singulis impendant.

§. IV.

R E vera, nisi quotidie animi nostri hortulum ingredi, subnascentes in eo steriles herbas quamprimum extirpemus, brevi filiam, non hortum habebimus. **Eier. cap. 1.** Quisque sibi dictum putet divinum illud: **Confessari te bode, ut evellas & desfriras, & desfridas, & desipes, & adfices & plantes.** Et nisi hos semel minimum de die fiat, infelix lolium & steriles avenæ dominabuntur, surget gra- **Eccles. c. 10.** men inexpugnabile. Nonne pigi & male feriati homi- **vers. 18.** nis domum stillicidia tandem demolintur? Nonne **2. Reg. c. 4.** cum dormiret Isbosheth, a larvibus jugulatus est? Nonne **vers. 5.** hoc pacto zizania dormiente patre familiæ excrere- **Matth. c. 13.** runt? **Transfir. inquit.** Hebreus Sapiens, per agrum hominis **vers. 28.** pigi, & per vineam stulti, & ecce iocum repleverant urtica, **Prov. c. 24.** & operuerant superficiem ejus spina, & maceres lapidum destruxerat. Talis est animus hominis; ille fecit & sic defertur veribus fertilissimum, nisi conscientia identi- **vers. 30.** dem & quotidiana industrìa repurgetur.

Neglecta urendu filix innascatu hortu. **Horat. serm.** Hic ligo numquam manu mittendus, aut mox spinæ se prodent. Ligo iste aut farculum, est examen conscientia, ad omne vitium, antequam etatem & vires acqui- **lib. 1. fat. 3.** rat, ex animo evellendum. **Bernardus:** *Quamobrem, in-
quit, noveris te, ut inter angustias, que non desunt, fruari con-
scientia bono, magis autem ut scias quid desit tibi. Nam cui
non desit? omnia illi desunt qui nihil sibi desse putat. Neque
satis, ut menstruum sit hoc examen, aut utroque hebdo-
madibus, sed ut quot diebus fiat, quod Clarevallenis
ille Antistes gravissime urgens: Disce, inquit, in eo secun-
dum communis instituti leges tu tibi praesse, & vitam ordina-
re, & mores componere, & temeritatem judicare: te ipsum apud
te ipsum accusare, sepe etiam condemnare, nec impunitum di-
mittere. Sed eas judicans justitia, stet rea & seipsum accusans
conscientia. Nemo te plus diligit, nemo te fidelius judicabit.
De int. dom. Manè praterite noctis fac à temeritatem exactionem, & ventura*

A diei in tibi indicito cautionem. Vespere diei præterita rationem exige, & supervenientis noctis fac indictionem. Legem hanc quam alii tulit Bernardus, eandem & ipse servans: Propteræ, inquit, statutum me ante me, & judicale meipsum, ut illius extreme & remunda diei judicium evadere possem.

Et hac examinis istius ingens est utilitas, in supremo judicio beatæ securitas. Si nos ipsos judicaremus, non judi- **1. Cor. 4. 11.** caremur à Domino, quem ut D. Gregorius loquitur, **vers. 1.** tantò quis securius expectat, quanto quotidie vitam **Liber. 3. cap. 1.** suspectius examinat.

CAP V T IV.

Examen Conscientiae, quantum sit necessitatis:
& quod dispendium, illud negligere.

D ix jam de utilitate, attempate paucula de necessitate. Tantum rate, quæ hæc tanta est, ut affirmare auctum, in plementum examinari omnibus frustra nos agere, nisi & hoc agamus. Potest concionator clamare & clamando raucescere; ita, ut si frangentur pulpita, rumpentur columnæ, tremunt se- pleaque dilia. Omnia frustra, nec in te quidquam ferè proficit, nisi tu ipse tibi vesperi concioneris, tuam ipsius & re- prehensionem & adhortationem audias. Frustra mon- **vers. 1.** netur, qui se vult negligere; frustra custoditum, qui se vult perdere. Sic & Confessarius docebit te, sed frustra; monebit & incitat, frustra & hoc; instabit & prescribet penitentiam, frustra omnia. Sæpius tibi dicet: Hoc vi- tium nominatum fuge; hos fodales, has aëdes singulariter cave; hac viâ, ut scias, ad celum non itur. Hic te ipsum vince, hic abstine, hic tuos impetus coerce; hic autem generosè sustine, hic dura, hic te virum gere, hic te Christianum ostende &c. omnia hac futura sunt fru- **vers. 2.** stra, nisi tu ipse tui curam geras, nisi hoc ipsum velis auroris, quod velle aut nolle juberas, nisi noctu quotidie tuam ipsius confessionem audias, & à te confessario vel **C** absolvatis vel damneris. Sic & magister in schola com- mendabit quidem diligentiam in studiis, patrimoniam temporis laudabit, probitatem in moribus maiorem desiderabit, pietatem in omnibus constantiorem à discipulis postulabit, sed quo effectu aut fructu? nisi tu tuus ipse sis præceptor vesperi temerè instruendo, ex- minando, puniendo, non hilum proficies; perdidisti mineralia.

Sic & prætor, aut judex, seu aliis quis magistratus, vinculis te addicet aut eximet; non tamen ideo verè li- ber eris aut nexus, nisi tu ipse tibi laxes careerem, aut obferes, nisi causâ cadas vel vincas teipso judice. Atque ita conciones, correctiones, admonitiones, castigationes plerique frustra sunt, nisi tuus ipse sis & concionator, & confessarius, & præceptor, & judex, quod es po- potes, & debes in quotidiano examine conscientie. Optima illa disciplina est, quam quisque sibi ipse nece- **vers. 3.** sariò adhuc: saluberrima mulcta, quam quis ipse sibi imponit. Multam, inquit Siracides, inueni in meipso sapientiam, & multum profici in eâ. Ah, quid tandem sapientiam invenit in seipso vel sapientissimus, nisi seipsum nosse, & ad æquum judicium trutinam appendere? quod tum si, cum quis suam conscientiam ad ulque fundum pen- trat, & boni malique congeriem secerint disticto ex- minare. Hæc illa multa sapientia est, quam cuivis in seipso invenire, in eâque quotidianis incrementis profi- cere. Vanum est in omnibus alius alium sapere, absque hac sapientia.

§. I.

R efert è Greco Pelagius interpres, ascetam senem **libell. 11.** apud religiosum juvenem de domo conscientie **vers. 1.** semper purgandâ sic disseruisse: Diabolus est inimicus, & tua conscientia domus. Igitur ingenium inimici tui noris: nunquam non fortes tractat, gaudetque unicè, si illas,

De cultu conscientiae Liber I.

377

illas, quas odit, domos sordibus oppleverit. Hoc ergo agit, ut, quidquid potest immunditiarum, in te effundat. Tuarum verò partium est, immisca spurcitas continuò regerere, & conscientia domum solerit quotidiana conservare mundam. Si neglexeris, tibi dominus illuvie tantà implebitur, ut ad eam vix ipse repertas adiuuam. Igitur principis obsta, & sicut inimicus tuus quotidie aliquid sordium in te conjicit, ita tu quotidie, quidquid inquinamenti per diem refederit, hac velut spongia dererge, sum illi cœnum nullo non die remittere. Sic nitidam servabis domum: cesseret haec cura, mox hara fieri conscientia, & immundum cubile vitorum. In navigi sentia quid fiat, nosci: uti ea semper aliquid aquarum recipit, ita est qui semper exhaustiat, quod persistantum undarum receptum fuit, aut navis paullatim illabentibus & crescentibus aquis suaviter submergitur. Eodem profutus modo cum quotidie aliquid pravi operis, aut incauti sermonis, aut immundæ cogitationis, nobis etiam vigilantibus subrepatur, necessarium omnino est, ut id quotidie hoc velut haustro, in dies singulos exurgimus, aut sanè in dulcem succumbemus interiunam. Ergo tuam vespera, mi homo, sentinam exhaustis semper aliquid illabentum aquarum. Bernardus, de hac ipsa sentia differens: In illud siquidem repositum, inquit, velut in sentinam aliquam tota currit abominatio, & immunditia tota defusa. Tu itaque exhausti, ne per noctem proximam in navim excurrat sentina & mergaris. Ergo exhausti, vesper est, exhausti. Non facile penitus, qui quovis die serio caver, ne pereat.

§. II.

Si ligno aut saxe similes essemus, hoc lustrandæ toutes conscientia labore facilè supercedere possemus. Affer dolabrum semel dedolatus, lapis scalpro semel levigatus permanent, quales eos vel alicja vel cavitatorium ferramentum fabri formavit. At nos, hoc ipso miseri sumus, quia tam mutabiles sumus & varii. Uno anno, una saepē hebdomade, quandoque etiam die uno, & virtute & virtu sacrificamus; eadē frequenter horā & in ridiculum furem excedescimus, & mansuetudinem non duratram descendimus. Stomachum subinde nobis mover luxuria; citò tamen cum illa redimus in gratiam. Sic arbori crescenti, aut luxurianti palmiti similes sumus: hæc duo scep̄tus putanda & circumcidenda sunt, ne nimium luxurient, ac in vitiosam sele amplitudinem diffundant, aut inutili fronde, aut pampino superfluo. Scip̄iam veribus pro domo locat arbor, quia nulla unquam brachia olitorum cultro præfecanda: in silvam degenerat vitis, quæ lacrymare non vult, quæ fecari non suffinet. Legibus suis pareat horrulanus necesse est, & nec viti parcat nec arbori: secerit, stringat, vulneret, incidat, amputet, quidquid vitiosi germinis subnalcetur, nulli stirpium libertas sit à purgante ferro, si quidem non flores tantum desiderat olitor, sed & fructus. Sic & homo (nisi sui nimium sit amans) in seipso nunquam non reperit, quod purget, quod infestat, quod refecet, quod excutiat. Et sicut humanus membris, inquit Theologus ille, ab evaporatione fatiginosi & mali humoris per poros, semper aliquid sordium accrescit, ita si caput non peccatis, laborabis porrigitur; si oculos non collucas, lenitus; si dentes non desfrices, scabritur; si faciem non laves, illuvias; si ungues non resces, in imo sicut redivios, a summo nigricent & excrescent aquilarum more: si pedum curam negligas, pedore obsolecent. Sic animus & conscientia, ob conscientiae somitem perenni scaturiente inherentem, paullatim contaminabitur, & facies illius in carbonem mutabit. Ita imago illa & similitudo Dei nobilissima, Christi sanguine loca & restaurata, sensim feedabitur, & prototypo suo fier diffimilima. Tam necessaria est hujus examinans cura: contra nihil permicniosus est ejus negligentia &

Tom. I.

A omissione, qua revera tabes quedam est animum exercens, est omis- dens; est quedam scabies, seu potius clancularia lepra, sive hu- quæ minutâ sed crebrâ lethalium pustularum congerie jux exami- nis.

Facilius pereundi modus est, minuta non cavere, & paullatim prolabi ad grandiora: Nec ille unquam nœvis carebit, qui scip̄um raro aut nunquam reprehenderit.

§. III.

REx Hebreus: Lavabo, inquit, per singulas noctes te- *psal. 6. v. 7.*
etiam meum. Lectus hic quotidianus lavandus, con-
scientia est. Nam uti lectulus fatigatis & sanis quies est
& dulce somnentum, si agris ingens tormentum, hos
urit, hos affligit & cruciat, illos recreat & suaviter soli-
tos, molli gratioque calore circumtegit. Ita profutus con-
scientia, ægo à virtutis animo urens lectus, aut catastrophæ &
equuleus est; animo à virtutis libero & lano granitimus
thalamus est, cui ille quietem suam omnem in acceptis
referat. Verissime ille è D. Augustini familiâ: Gaudebis, no autem
inquit, semper vespe, si diem expendas fructuose. Vigila super thalamus.
teipsum, excita teipsum, admone teipsum: & quidquid de aliis
Thomas à
sit, non negligas teipsum. Neque hoc nimis crebrum pu-
tes, quotidianus lavanda sunt, quæ quo diebus fordescunt.
Kempis L. 1.
Lava ergo hunc tuum lectulum quotidie, per singulas no-
ctes, aliis fine.
Orisit.
et, quovis vespera. Nisi hoc à te impetras, ut ille tuus Quovis
lectulus semper quasi recens sit lotus, nunquam tu vespera
quietus eris. Et quia illa conscientia quiescit, optimos
dies totisque soles fabris, jocis, pociulis, nugis, deambula-
bulatiunculis frangere, noctu ad lectum, velut fessus
equus ad stabulum, festinare, vix paucas voculas pre-
caris, in somnum defluere, conscientia frustra infur-
rante. Perdidisti diem, homo, diem perdidisti, jaclaturum
cogitare, fors sequenti die aportandas es ad tumulum. Hanc sordido fabulam occident conscientia; non audit
ille, jam somno sepultus stertit, de crastina luce fecur-
simus. Hoccine vivere est, & conscientia tranquillitati
studere: unam quamlibet tem vix ad perfectum adduci-
at assidua vigilia & intentio, ubi jam in utramque au-
rem dormire quis incipit, antequam ad rem suam vigi-
lare, nil unquam praecipi operis prohibet. Statuarium
aut lapicidam mihi considera, centies uno die regulam
suam applicat, ne quid in artis sua leges peccet, ne quid
curvi relinquat, ne quid debitam mensuram excedat: Et
nos nec semel quidem de die ad conscientia nostra li-
neam opera nostra revocemus: Aspice mihi Chrysol-
stomum, & vide quam solerter, ad suam ille regulam
opus suum diurnum examines: Expendimus, inquit, diem *Homil. 2. in*
6 anima, quid boni fecimus: aut quid mali operari sumus? Et *psal. 50.*
si quid boni fecisti, gratias age Deo: si quid mali de cetero ne
facias. Nihil est, inquit Augustinus, quod sic quisque debeat
cogitare, nisi ut in semiperfum oculos conjiciat, si discat, si
discutiat, si inficiat, si querat, & si inventat; & quod dis-
plicet, neet; & quod placet, optet & plantet.

Hoc est quod regius Pſaltes fuit: Et in cubilibus ve- *psal. 4. v. 5.*
bris compungimini. Spinis indoimit, qui latam conscientiam ad lectum deferrit.

CAP V T V.

Examinande Conscientiae quis sit
modus.

Divinus vates Hieremias, modum examinis hujus *Hier. cap. 31.*
instituendi, brevissimo effato docens: Statue, in- *vers. 21.*
quit, tibi speculum: pone tibi amaritudines: dirige cor tuum
in viam rectam. Speculum principale vulnus-collocari, è quâ
Dei beneficia die illo nobis impensa contucamur, &
pro iisdem gratias agamus, sed non cum Phariseo illo,
qui dum gratus fuit in suis, maledicu extitit in alienis.
Verum de gratiarum actione postea.

¶ 3

§. I. Cœnante

De cultu conscientiae Liber I.

378

§. IX.

Apostoli in
caenâ ult-
ima suam
conscien-
tiam ex-
aminarunt.
Matt. 6. 26.
vers. 22.

Coenante Domino cum suis ultimum, & jam jam suum corpus in cibum, sanguinem in potum porrecturo, ceterum est examen conscientia. Nec enim quidquam dubitem, quin Apostolorum quilibet, excepto Iesu Christo, suam prius conscientiam, dein & Christum interrogari: *Nunquid ego sum Domine?* Perinde ac si pro se quisque diceret: *Ego, mi Domine, modis meam conscientiam super vaticinio tuo examinavi;* nil illa horum fatur, nec me reum dicit, si quid tamen in me, me forsan inchoi, proditioem latet, velim, Domine, mihi non parcas, sed proditorem tuum, qui quis ille sit, palam nominies, etiam si me nominaris: erubescere non recuso, si reus sim. Si mihi tantum flagitium celaret conscientia, te, Domine, loco conscientiae appello, & fidenter interrogabo: *Nunquid ego sum?*

Enim Gerarde, quia ratione corpus Dominicum epithalami Apostoli, suam prius convenerint conscientiam, si quid occulte proditioem in ea deprehenderent. *Ibid. v. 21.* xerat Servator: *Amen dico vobis, quia unius vestrum me tradidit eis.* At illi ob hoc lugubre vaticinium tristes, fetos esse, nefastari nec negare ausi, quasiverunt singulis: *Nunquid ego sum Domine?*

Ita nos vel per cubitum ituri, à nobis ipsis quaramus: *Nunquid ego sum Domine?* qui hodie preces multas recitavi, & ad illas nihil auscultavi, lingua garriente, corde abiente: *Nunquid ego sum Domine?* qui hodie meas ipse laudes tam liberali ore decantavi, alios sprevi, me calo extuli: aliorum famae detraxi, meam immodece auxi, lividos dentes alii infixi, mihimet blandè indulsi, verbis incacutus, levius, fardidus, maledicu*s*: *Nunquid ego sum Domine?* qui tui impuras hodie ac foedas cogitationes hospitio non excluci, cum iis, tanquam id nemo cerneret, collusi, ventre delectatione avidus, & occultus castitatis hostis? *Nunquid ego sum Domine?* qui diem hunc perdidisti, & tam male tot bonis horas, partim colloquiis vanis, partim lusu & otio sterilissime combulisti? *Nunquid Domine ego sum?* qui Gula hodie ventribo potuque nimio faciliavi: qui cæcus & furens ira, in hos & illos fulmina misi, ad Orcum illos, si licuisset, detursum? Ah, mi Domine, numquid ego sum piger ille & indigens servulus? Multis quandoque hic interrogantibus, Christi nomine, respondebit conscientia: *Et dixisti agnoce & corrige.*

Ut examen. Hic occurrit, cuius primo loco videtur monendi, ut conscientia scilicet hoc cognoscenda conscientia negotium conficiatur INTEGRE. Suum illi tempus assignemus, & tantum tempus aliis omnia mittamus, dum hoc perficerimus. Optimum hic modus est, ut quisque totum diem secum scruteretur, factaque & dicta illius diei omnia nostra remitteret, ut ubi viderit, quo maximè morbo laborer, et portissimum niederi cuver. Quidquid in fe non saui deprehenderet, eò magis illud persanare conetur, quod minus id videtur sanabile; & hoc ipsum fortius semper aggrediat & quatit, quod contumacius resistit. Nullum sit tam potens aut frequens & familiare nobis vitium, in quo dediscendo desperemus: modò id quod facimus, faciamus integrè, quā modum, quā tempus, quā omnes hujus examinis partes. Pleraque res hoc ipso non bene fiunt, quia fiunt non integrè.

Neque tamen integrè solum, hac vespertina in Conscientiam quæstio instituenda, sed & accuratè, ut jam dicam.

§. XI.

Accuratè. **H**ebreorum Regum optimus, David, non solum faciendum. Designavit tempus exploranda conscientia, sed quām accuratè id faciendum, exemplo suo docuit. Non ignorabat Rex sapientissimus, quanti referret hīc vigilare, ideo questor sui quotidianus: *Med. tatus sum, in-*

A qui, nocte cum corde meo, & exercitabatur, & scopebam spiritum meum. Neque id feci obiter, non levi brachio, non incuriosè, non olcitanter aut perfunctoriè, sed intentus operi, attente, & accurate magna, omnes conscientiae meæ angulos rimabar, & quidquid sordidum ac minimi pulvilli reperiebam, id totum cum ramento everrebam. Nocte cum corde meo meditatus sum, ita ut integras quandoque noctes confumperem, mecum ipse colloquendo, & exercitabatur cogitando, varieque super delictis meis ratioinando; & scopebam spiritum meum, hoc atque illuc quasi scopis cogitationum versabam illum, animumque partes in omnes dividebam, penitissimos me, & me recessus scrutabar. Non auris venias in suffossum montibus, led animi noxias scrutatus est David, de quo pulcherrimus Augustinus: *Quanta, inquit, homo habet spiritu suo loquatur, seipsum enim interrogabat, seipsum examinabat, in se judecet.* Verè non blandiebat sibi rex iste potentissimus, non exclusabat, sed Catonianam in seipsum censuram instituebat, & omne peccatum suum arcuam timabat exactissime, & quidquid hinc latenter sordidum deprehenderat, atrociter conatu exfodiiebat. Cenfer Gregorius hoc nobis imperari ab Isaia, qui sic, *In ibid. 1. cap. 11. 1. 10. 10.* clamans: *Ingridere, inquit, in petram, abscondere in seipsum, humo a facie timoris Domini.* Petram ingreditur, qui cordis sui duritatem penetratè facie timoris Domini defolat, sibi absconditur, qui cogitationes terræ inhantes egrens, in imo sua vilitatis, magnâ submissione se contrahit. O cor humanum! o rupem Marpesiam! o sursum faxum & immobile! o duram petram, præteritum cum monitis pulsatur! Vociferatur & cathedra Ecclesiastes, instruit in pœnitentia tribunali sacerdos, hortantur probi, exempla invitant, funera monent, libri docent, leges urgent, clamant Christus, & tamen cor hominis, velut durissima perra, ad hec omnia obfurdescit. Sic petra ista, nec voces, nec vociferations illas, nec monita nec clamores hos audit, nisi quis hanc ipsam petram subeat, & in omnia à se dicta, cogitata, cupita, omissa severus judex inquirat. Et hoc alterum est, quod ad istius examinis modum pertinet, ut id fiat a c

C V R A T E.

§. III.

Tertium in hujus examinis modo spectandum, ut id fiat cum sensu & DOLENTER. Hieremias Propheta ad hoc cohortatur: *Pone, inquit, tibi amaritudines.* Hoc jubet vates, ut cum quis præterita diei noxias & errores deprehenderet, non illos tegere, non excusare, non defendere conetur, sed seipsum accuset, & omnem in se culpam derivet, doleatque, toties, tam proterve & petulant, tam procriter & impudenter Deum offendisse. Et qua animi nostri levitas est? pecuniola perdimus, aliquot obolorum autrei vilissimæ jacturam facimus, & lacrymis maximè ferri damnum deflemus: Deum lædimus, tempus prodigimus, calum amittimus, & etiamnum ludentibus oculis hilarissimè ridemus, nec damni magnitudinem sentimus; fatigiam exporecta & serena frons, nec ullum lucius indicium se prodit. O audacie sine mortalium, pone tibi amaritudines. Deum offendisti? ingemisci, dole, peccatum tundere, de teipso pœna exigere, & quantum ex immoderato usu rerum habuisti delestatonis, tantum tibi nunc doloris scias esse animo capiendum. Rex Ezechias accuratè hoc observans: *Recogitabo, inquit, annos meos in amaritudine anime mea.* Ita quis vespertino dicat: Omnes horas quas per otium expendi, omnia momenta quibus Deum offendisti, in amaritudine animæ meæ recogitabo, nec ante levitatem animi resumam, quām Deum peccatis meis propitiavero. Jobus infensus sibi ipsis: *Nunc autem, inquit, oculus meus videt te.* Idcirco ipse me reprobando, & ago paenitentiam in favilla & au-

De cultu conscientiae Liber I.

379

nere. Ah quoties, mi Gerarde, possim ego vespere dicere: O mi Deus, tu oblitus sum die isthuc integro: vagaber huc illuc, quod me vel oculorum curiositas, vel mentis libido egit: hic colloquisi miscendi, illic pecunias numerandi intentissimus; isthuc libri & chartae, hie alveu luforiu & tesserae me sibi totum rapuerunt: tu mihi, ô mi Conditor, nunquam in oculis, nunquam in memoria eras hac tota die. Nunc autem oculus meus videt te; vix serò tandem, & sub exitum diei recordor tui, ô mi amantissime Domine, idcirco ipse me reprehendo & ago penitentiam, ob tam turpe & prolixam tu obliuionem.

*Bon de lat.
Dom. c. 24.* De hoc conscientiae dolore præclarissime tanè disserit Bernardus, cuius verba omnia, prout omnino digna sunt, fideliissime recitabo: De diversis igitur mandatis, inquit, in quibus cor vagum & profundum tenetur, vel rane occupatur, ad seipsum redat, & seipsum discutiat, cùmque invenerit culpam, timeat pœnam. Querendo autem culpam, nusquam illam nisi in se reperiatur: reperiā autem culpā & pœna causā, seipsum puniendo, se ante se statuat, & tanquam alium se judicet. Se egerit culpatum, ante se affidat: se rēum, ante se judicet severum: se impium, ante se ad pietatem reverum: proponit, se ante se, decernat quid à se faciendum sit de se, justē in se injusto infestat iusta flagella. Loquatur etiam se sibi: Quia pacem defraudi apud Dominum Deum tuum, & bellum incurrit apud teipsum, si suram patet, ut tu à tempore condemnaris, quia pacum patis rupisti. Vt quod non vis, & non vis quod vis, à tempore condemnaberis. Nolenda vis, volenda non vis. Ecce de ore tuo te judico serve nequam. Afflige itaque te, & statue contra faciem tuam, & recogites stultitiam tuam. Se igitur in misericordia suis ad seipsum convertitur cor, & sufficit cor ad cor.

Audis, Gerarde? prius nobis miserice nostra gustande, quām quies. Nemo somnum suavius aurē securius admittit, quām qui tale penitentie & doloris præmitit exordium. Ergo Conscientia nāvi, cum senatu, & DOLENTER abfergendi: hic omnis ex animo eradicanda est nequit. Ergo, ut idem Bernardus moneret, *Bernard.
Brev. c. 10. de priuzmus lacrymis conscientiam nostram: abfergamus & viciend.*

§. IV.

*Conſider
in capitis
pedatorum
dēcim.* **A** Maritudines sibi possuisse, ut Hieremias vates loquitur, latit non est, nisi & illud quod addit, sequatur. *Dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti.* Prateritam culpam horres ergo & futuram cave. Agnoscit morbum? ergo & de remedis jam cogita. Deprendit forsan cor tuum procūl à celo, procūl à Deo in vias avias evolasse; retrahit, & dirige in viam rectam. Erit fortassis cùm accusante conscientia fateri cogēris: Hodie bis litigavi, unum aliquem in via præterirentem irriti, convitam jeci non pauca in domesticum, absentium nomen detractionibus laceravi quinque, unam amicorum beneficium exprobavi, ter imprudenter & incaute respondi, ditas omnes & devotiones pessimas in aliis deprecatus sum sexies, temerē jurav ultra quam decies, lemel iterumque verbum lacivitū mihi exedit, in mensa mihi contradicente audaci dictorio momordi ut minimum quater mentitus sum, ad morofus imperium eloquerit & copiose obmurmuravit, in cœna virtutes meas nescio quas vanissimā ostentatione jackay, & dives sui promissis, quibus nunquam stare cogitavi: Sed & illud memini, quod in amici aures plausitum querelarum exoneraverim, simul & superconem egerim, atque ab uno auditu ad alium detulerim amicitia dissocianda. Sed & illud recordor, quod in colloquientium circulo duorum mores temerari censurā vituperatum: porro verborum otiosorum nullum est initio numerum.

Et haec pestes à solā lignā sunt: quid jam oculi, quid aures, quid manus, quid ingentia cognitionum

A agmina die uno non delinquent? Dirigam ergo cor meum, & cum eo meos oculos, aures, & manus meas, mēamque linguam in viam meliorem. Ita propono, ita sanctissimè statuo, neque solum memorie hoc tradam, sed & in opere tentabo. Nunquam probus ero, si sciveto tantum hæc cavenda, nisi & eavero, & fugero vitia. Hoc est enim esse sanctum, non si à sceleribus abes, sed si ea refugisti. Hunc laudemus. *Qui potuit transgredi & Eccl. c. 37.
non est transgressus, facere mala & non fecit.* Ergo hoc unum agam, ut in ea quæ jam detectior, non recidam, aut id pœna p̄fēctūrū: certe toties mentiri, jurare, male imprecari, alii derrahere, similiāque virtus quæ me rotulas implicuerunt, posthac studiissimè fugiam. Et in hoc obtinabat animum: *Dixi custodiri legem tuam, laravi Psal. 118.* & statui custodire iudicia iustitiae tuae. Scio, tantum quicque *vers. 57.* proficit, quantum conatur, & vult. Huc ergo cunctas faciendi & non faciendi rationes dirigam. Etiam si laboriosum erit, faciam tamen, quod faciendum jam video, & quod facturum me recipio. Simili ratione, quidquid jam turpe judicio, etiam si pecuniam, etiam si voluntatem ferat, tamen non faciam. Ab honesti amore remulla deterrebor; ad turpia spe nullā invitabor. Decretum est, non committere, ut in antiquas fordes revolvar. Dixi, statui, juravi, hujus tenoris mei permaneare, & hanc animi obtinacionem quotidianis stimulis urgeare. Et modò hoc exercitiū genus serio tenem, usū ipso fieri facile. Acerbitus quicque labor sepe ad oblectationis dulcedinem mansūcit; nec quidquam est quod principio sui possit perfici. Quid aliquanto tempore vix ullum successum habet, tandem succedit. Et quem unquam ista delictuere tentantem? cui non faciliora apparere in actu? Non quia difficultia sunt, non audiēmus: sed quia non audēmus, difficultia sunt. Ergo audiendum & incipiendum; ergo persistendum in cœptis & perdurandum. Et hoc est CONSTANTER, ac novis quotidie functionibus animum ad optimam queque impellere. Alioqui desulitoria *est* nostra probitas, & nos ridiculi judices sumus, qui in dies mutamus & nostra decreta ipsi convellimus; grandes pœnas minamur, sed minamur tantum, & cum iam telemus fatentem reum, mustifistamus occulē: *sit venia factō, dissimuletur hoc; car meus ipse sum carnifex.* Hoc non est CONSTANTER agere. Sed hoc ipsum paullō luculentius octavo capite demonstrabo.

§. V.

V Ltimā est, sed primaria Ratio examinanda con- Cōscientie scientia, ut illi virtus magis infistas, à quo magis accommo- infestaris. Et hoc ego appellem, Conscientia ACCOM- dare me- D M A T E mederi. Quid digitum obligas, cùm stomacho labores? quid pedi applicas malagmatu, cùm in pulmone sit virtus? quid pilos præscindis, cùm membrum refecundum est, ne pars sincera trahatur? Illam partem porosissimum cura quā exigeres. Quid tecum ipse litigas, quod incautus somno cœsleris, quod die veito julculum ē carne nescius forbueris, quod lavo pede ē lecto surrexeris, transfusus manus non laveris, die Venieris ungues fecueris? quid in his triacis? si te luxuria uit, si te coquit invidia, si accendit ira, si pungit avaritia, si inflat superbiam. Medere tu prius tua libidini, aut ambitioni tuae; malum expugna robustius. *Qui Gabaonitas obsides Hethaos, Gergezeos, Amortheos, Chananaeos, Pherezeos, Heveeos & Jebuseos impugna, hos pete, hos ad internectionem cæde, hos exinguere, sed paullatim & per partes.*

Ego quidem minores noxas non ajo negligendas, sed Qui exti- pat unum vitia maligniora potentius subigenda. Qui omnē con- capitale tum cōfert ad extirpationē unius capitalioris vitii, is una virtus, is etiam tollit radicem & fibras aliorum multorum. Quis- una rollit quis itaque serio vult proficere, ante omnia norit, cui vi- radicem alicorū multorum.

Ii 4

Nam

Nam uti sua cuique crux est, quam Servator commendat portandam, ita suum cuique est vitium, quod idem imperat superandum.

In multis offendimus omnes.
Nam vitius nemo sine nascitur: optimus ille est
Qui minimis urgetur.

Quotulquisque est, cuius inter illutra decora non alius
quis natus extet? Hic non penitus itacundie, ille non
linguae est potens. Alteri in curando corpore necessaria-
tis imponit species, non nemini species divina laudis
in suis factis virtutibusque commemorandis. Vir usque-
quaque sui Dominus perrarus est. Erfare, labi, decipi-
Ad dome- humanan est. Suus cuique natus, suum cuique domes-
sticum vi- sticum est virtum. Huc vires, huc conatum & indu-
mum ex- strum, hic machinas & arma transfer ad expugnani-

Ad domes-
ticum vi-
tium ex-
pugnandum
omnis in-
dustria
transfe-
renda.
humanum est. Suus cuique natus, milie corporis
sticum est virtutum. Huc vires, huc conatum & indu-
stria, huc machinas & arma transfer ad expugnan-
dum. In hoc vincendo & penitus extirpando quotidie
teipso fias fortior. Ita te inflammat? ad iram ergo, sub
imperium & potestatem rationis cogendam totus in-
cumbe, crebra eam manutudine retundere, vires il-
lius & imperium aliorum divertere, omnia ei fomenta
fabrare, illam denique quomodocunque compri-
mere, idque quotidianis viectoribus alegre stud. Super-
bia te tumefacit ad superbiam ergo evertendam, quantus es in surge, eamque frequenti submissione ex alto
dejicere, & nullo non die sub jugum mittere conate.
Ad ima descendere, ubique supercilium & fastus in al-
tum te invitatis, in omnibus subesse dise. Libido te sti-
mulat? ad libidinem ergo cedendum, omnime consi-
litum confer. Hoc cogita, hoc meditare, quibus artibus
hanc pestem t? te penitus excutias: cave & fuge quid-
quid vel libidinis suspicitionem olet. Quaecunque pudica,
quaecunque casta sunt, grata tibi sim & amabilia. Sen-
tias te libido capitem hostem, & fibi mulquam non ad-
versari. Quia vero ratione contra libidinem unoquoque
die fias roburiorum, sub noctem cum tua ipse conscientia
expende. Idem affero faciendum cum aliis universis vi-
tis. Praecare dixit Musonius, eos qui sani esse velint, ita
vivere debere ut perpetuo carentur. Nisi hoc agimus,
frustra agimus. Nunquam non intenti simus in hanc ani-
mam curam. Qui animo valere vult, diligentiam affidamus
conferant in hanc valetudinem. Illud autem caput rei est,
nosse in quod quisque virtutum feratur proclivius. Si sic,
Gerarde, iniquilino malo mederi vellimus, e faciliter
brevi possemus sanari.

Matib. c. 23. At nos saepe decimamus mentem & animum, &c.
cynamimum, & reliquimus quæ graviora sunt legis; ex-
cylindram culicem & glutinum caniculum. Terrors con-
scientie nescio quos in minimis foventur, & negligimus
maxima, integrum brachio emplastrum imponimus, cum
exulcerari tenet suppurrat. Quid agi homo? tu tuum
ulcus cura: tu ruam iracundiam persana, tu fastidum &
tumorem tuum deprime, tu tuam libidinem extingue:
at tu invidiā tuam digere, tu gulam substringe, & de-
Epist. 68. hoc tecum ipse loquere. Quid autem, inquit Seneca, te-
cun loquaris quod homines de aliis liberissimè fassunt, de te
apud te male existima. Assuece & dicere verum, & audire,
præcristum a teipso. Id autem maxime tracta, quod in te esse
infirmissimum senties. Nota, Gerardus, nota eti partii præ-
cipue medendum judicat Romanus Sapiens, quam sen-
serimus infirmissimam. Et hoc inde liquet. Nota habet
quisque corporis sui vita: itaque aliis medicamentis
exterioribus levat stomachum, aliis interposito jejuniū
corpus exhaustus & purgatus. Hi quorum pedes dolor re-
petit, aut vino abstinent aut balneo; in cetera neglige-
ntes, huic à quo saepe infestantur, occurunt. Sic in animo
nostrō tunc affecta partes, in pectori collectio & vomici-
a est, cui adhucb curatio. Quales vomica, quam
maligna ulcera, Superbia, Libido, Avaritia, Iovida
Quocirca quorundam ulcus tuum cura, vomicam tuam tam ex-
terge, aut crescente malo interibit animus. Et hinc eti
modus sua dicta, facta per diem exacte recognoscendi

A si quis conscientiam suam INTEGRE, si ACCVRATE, si DOLENTER, si CONSTANTER, si denique ACCOMMODATE, ut jam diximus, conetur excutere. Unum hoc superet, non scire haec tantum sed exequi, & usu quotidiano facere faciliora. GER. Etiam de partibus huius examinis dicturum te spero.

C A P V T VI.

*Examinandæ conscientiæ quot, & quæ
sint partes.*

POLYCHRONIUS

Res pridem nota; plerique omnes, quibus de hac Quinque re sermo, partes assignant **QVINQUE**, quas nunc paullò explicatiū proponemus.

§. I

Pars prima: *Gratias agere conditori, pro acceptis beneficiis.* 1. Gratias D. Basilio teste, optimus precum prologus est. *Gratiarum agere copertissimum est.* Et hoc, vel ea etiam de causa, loco principio, pendula, ut nostra improbitas liberalitatem divinae collata, vehementer nobis pudorem incutiat. Hac proflus vide conscientia examen orfus est. Primo loco quoque isti, Deus in eum beneficia conferta manu effuditur, recens: Rex, inquit, unctus es, insidias Saulis evasisti, dominum opulentissimam naecus es, imperium tibi in Israelem & Iudam commisum est: & si quidem tibi parva haec videntur, paratus est Deus adjicere majora. En, quam suavitate & aulice (sic dicam) rex iste invitatur ad agendas gratiarum. Hoc primum istius examini caput. Alterum: mox enim cœcitatibus illum infumulans, & oculos adhuc clausos vi diducens: *Quare, inquit, contemptissimi verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo?* Hoc lecum varijs, dum examinis caput, cui mox adjunctum & tertium & sequens, hoc modo: Uriam occidisti, uxorem illius rapisti, adulter & fieri, gemini scleris compendio. Ergo, prium in hac conscientia tractanda causa, caput est, Agera Deo gratias. Omnia facienda sunt ut Deo quam gratissimi sumus. Et quid enim Numini magis debemus quam gratiarum actionem. Dei beneficia nostris non tantum non vincere, sed nec exæquare, non tantum non paria ius, sed nec inferiora possumus reddere. Tanti nos

non sumus, ut in Deum possumus esse benefici. Petes nos sola est potestas referenda gratia. Quotidie, quavis hora, (quid dico?) quo vis momento, alia atque alia beneficia confer in nos Deus. Singulis momentis hoc agit, perinde si nos recens & denuo creet, atque insuper dominis auget quamplurimis. Et quod hoc monstrum ingratissimi animi, in tantorum beneficiorum mari naturae & nec semel quidem per diem benefactoris meminisse posselli, nec digitum quidem movemus, Deo non juvante, D à quo nobis cibus, pectoris, vestis, corpus, animus, bona omnia. Quid autem hoc magni sit, feme per diem oculos calo attollere, & benefactorem suum venerari his voculis, AGO GRATIAS. Num possumus liberalissime danti, minùs reddere? qui meminist, sine impendio gratis est. Pluit in nos beneficis Deus, idque sine merccede, & nobis grande quis videatur aut grave, vespera fateri & dicere: ACCEPIMVS. O morrales tam beneficiorum avidi quam iis ingrati! quoties hominem exutis & in bestias degeneratis? sit verba venia, sic solent porci sub ilice pacientes, in dejectum pabulum cupidissime feruntur; quis dejecterit, cura ipsi non est; quid oculorum habent, in glandibus harer, ad palorem suum in arbore non suspiciunt. Ita nos novis temporibus cupiditatibus occupari, non quid habeamus, sed quid petamus, inspicimus; non in eum qui dat, sed in illud quod datur, intenti. Nihil carius estimamus quam benefici

De cultu conscientiae Liber I.

381

beneficium quamduo petimus: nihil vilius, cuius accipimus. Sepe apud nos & gratia beneficii, & memoria omnis adeo intercedit, ut nec confessione quidem gratius. Quod in primâ parte animi positum esse deberet & semper occurtere, ita seponimus ac abjecimus, ut in oblivionem ac ignorantiam vertatur. Inde non mirum, inter plurima maximâ via nullum esse frequentius, quam ingrati animi crimen. GER. Putem ego, Polychroni, plurimos hominum non improbat inigratos esse, sed obliuione. POL. Et hoc tibi videtur non gran-
dis culpa? Ingratus est, si Seneca credimus, qui beneficium accepisse negat, quod accepit: ingratus est, qui disimulat: ingratius, qui non reddit: ingratisimus omnium, qui oblitus est. En, obliuionis infra omnes deprivit: & appetit, illum non saperde reddende cogitare, cui quidem obrepit oblio. Et hanc turpissimam oblivionem pars prima in examine conscientiae nobis eximit, que hoc unum aperitissimum monet: AGE DEO GRATIAS.

§. II.

^{a. Petere lumen a Deo, certendis erroribus per diem} PET LVMEN à DEO, certendis erroribus per diem illum commissis, pars altera est examinis istius, & quidem summi necessaria. In vitiis alienis lynces, in personis propriis talpæ sumus. Navos nostros ab aliis diem contulerunt aut notari non ferimus, nec eos ipsi videmus, nec missi.

Jucundè narrat Seneca, onus hereditarium sibi in domo remansisse, uxoris suæ fatuam Harpafen. Hæc habito desit videre, nesciobat tamen se cecam esse, & subinde pædagogum suum rogabat ut migraret, neque oculis suis sed adibüs culpam impingebat, ajebat enim dominum esse tenebrosam. Hor, inquit Annæus, quod in illa videmus, omnibus nobis accidere, liqueat tibi. Nemo se avarum effigiatur, nemo cupidum.

Crebre sunt conaciones, que in Avaritiam, in Superbia, in Libidinem, in Iracundiam & Invidiam, in Usuram & improbum. Fœnus, in fraudes & dolos disertissime invehuntur, sed quā pauco repertis qui sibi ipfis offerant: Hæc tibi dicuntur, tu ille Avarus, tu Superbus ille es, tu Libido damnata es, tua Iracundia, Invitia tua hodie flagellata es, tu es ille nequam fœnator: hoc sibi nemo infusură, nemo. Plerique omnes dicere solent: Euclionem illum fortidissimum hodiernam concio insigniter perfrinxit, litigiosum vicinum meum optimè notavit Ecclesiastes, suis elogis hodie ac titulis insigniti sunt superbi: contra Venerem acriter hodie dicunt est; Iracundos hodie frigidè perfudit concionatores; certè Invidis excusfit dentes; notus ille in foro uirilium non immergo è cathedrâ vapulavit. Ita suaviter à nobis saluberrimam concionis acrimoniam in alios defivamus, nec fatenur nos tales esse quales depinguntur: & quis est qui in se committor sibi dicat? Tu es ille vir qui fecisti hanc rem. Cœci sumus, & tamén, cum cœci ducem quarant, nos sine duce erramus, & dicimus: Non ego ambitiosus sum, nemo alter Monachii, nemo Augustæ alter potest vivere; urbes ipsæ magnas impenas exigunt. Non est meum vitium quod iracundus sum, quod pessimus non laudo, quod liberior vivo; illud natura, hoc adolescentia facit. Ita difficillima ad sanitatem pervenimus, quia nos ægrotare nescimus, aliena discutentes. Dic tu jam, Gerarde, an non opus sit lumen à Deo petere, ut nostros ipsi errores comprehendamus, accusemus, puniamus? Et hæc vespertini examinis, ut dixi, pars altera est, cupere suum malum nosse. GER. Venia tua, Polychroni, hæc inter prima litterarum rudimenta

A puer didici. Age hæc Deo gratias, scimus: petendum à Deo lumen, & hoc scimus. Sed, an sola mente, an conceptis verbis, & quibus id faciendum, hoc arbitror, multi nesciunt, quod utram non dundum docuisti, hanc à te institutionem sperabam, cum de modo exploranda conscientie differeres. POL. Num vidisti, obsecro, libellum, cuius frosts hanc præferit inscriptionem, HOROLOGIVM TUTELARIS ANGELI? Hoc opificium horæ diei duodecima (hæc ejus est partitio per horas) verbi conceptissimum docet, quæ utrumque illud sit præstandum. Reptam id in tuam gratiam, Deo agende sunt gratia; hoc modo:

O infinita Bonitas, gratias tibi ago pro omnibus beneficiis tuis, que mihi hodie & tota vita mia contulisti. Tibi laus & gloria in infinita seculorum myriadas.

Lumen à Deo sic petendum:

O immensa Majestas, da ut quidquid tibi hodie in disciplina, id mibi in memoriam integre redeat.

B En tibi precandi formulas. Aut, si mavis, cum Jobo Deum alloquere: Quantæ habeo iniquitates & peccata? Job cap. 13. sceleris mea, & delicta mea ostende mihi. Habet meliores versi. 23. utere iis. Cupis prolixiores? inventis addere, non magna artis est. Vis breviores? hoc te velle vix puto, nisi omnino nolis precari. Satis breves sunt precatiuncula ista, sed & longæ fatis, modò non in foliis labris nascantur, sed magno & ardente affectu, è corde ad Deum recta evolent. Ideo enim tam breves proponuntur in exemplum, ut in eas manus possit licere vagis illis & importunis cogitationibus.

§. III.

Tertia pars in trutinâ conscientia est, secum hoc. Secum disquirere: QVID FECI? questionem hanc sequatur altera: QVID DIXI? sed & ulterius prægediendum quid feci? interrogando: QVID COGITAVI? inquit etiam quærendum? QVID NON FECI? quid omisi, quid neglexi factum? Ubi haec tuam conscientiam interrogaris, audi & race, attende quid illa respondeat. Conscientia natura sua tam est facunda & impatiens silentii, ut jussa dicere, mos quidquid sciverit, eloquatur. Citharodus aut fidicen si vel digitulo uno chelym suam aut testudinem carpat, vocem illa protinus reddit: ita conscientia velut garrula & sonora chelys, vix tacta respondeat, & suam homini militari exprobaret disserit. Reticere illa Conscientia & celare non novit, nisi prolixâ nequitâ & scelere continuato exsuffrata, & jam propemodum extincta. Si a non novit, modo ei dicendi sit locus, non facebit, præstatum interrogata: modo ei vespere, loquendi deuit spatium, fidel narratione totius dicti gesta percerfabit: ubi dubitaverit, hoc ipsum, dubitate le, candidè fatebitur. Ergo suam quisque conscientiam loqui finat vespere, non experietur muram. Quod si vel sola lingua & oculi ad hoc conscientia tribunal citaretur, fatis esset rerum dificiendarum. Quid die uno unica lingua malorum aut etiam pessimorum verborum non effundit? quid non delinquent oculi, lenones omnium vitiorum, & raptores ad culpam? Et quantâ egerit disculphone vel tantum preces nostræ? An non hic querendum? Num me ad precandum dispositi? an pieces flatas & debitas recitavi? an ad id quod precabar attendi? an cogitationibus meis liberam evagationem & excusum permisi? an oculos inter orandum continui? an verba precipitilinguâ deproperavi? an voces fastidiosè & frigidè pronunciavi? an sub precibus in somnum declinavim? instar somniantis, sine sensu & affectu, ore solo, quod cor necficit, demuravam? Crede mihi, delicata res est, seruia ac plenum formidinis negotium, cum Deo colloqui. Si uspiam in illâ re, hæc certè attentione opus vigilansissima: Deus non irridetur. Ita longa fatis & intricata est quæstio, QVOMODO ORASTI? Ubi jam ceteri errores per diem & lapsus? Ego quidem existimo, noxas quo-

De cultu conscientiae Liber I.

383

Nom. 1. 29.
vñf. 7.
c. 29.
vñf. 14.
fuerit die hac, peribit de populi sua. Si voverit & juramento se
confrinxerit, ut per jejunum vel ceterarum rerum abstinen-
tiam affligat animam suam &c. In que verba Origenes:
O mira, inquit, sefiritas! dies fessus vocatur, anima afflictio.
Vide ergo si vis diem festum agere, si vis ut latetur
Deus super te, afflige animam tuam, & humiliam eam:
non ei permittas expiere desideria sua, nec concedas ei
laetivis evagari: cum enim afflictia fuerit anima & hu-
miliata in conspectu Domini, tunc reprobitur ei
Deus. Ita omnino solet optimus Deus, sibi charissimos
in deliciis non nutrit, sed affidit mergit dolorum &
amaritudinum mari. Ergo, cui animus est dolore pecca-
ta expungere, ferio dolet, & ut sentiat se dolere, ulti-
subinde addat, quod fodicer refractariam carnem. Vi-
dear reus ad hoc tribunal consistens, ut gemibus, su-
spiris, lacrymis, quandoque & flagellis, aut aliis ad in-
stutuum apis supplicis, quibus hic decernendis pro-
prius locus est, labes animi expiuntur: hoc agat unicè ut
cum Deo suo in gratiam redeat, & offenum placet,
quacunque de scipio sumptu vindicta: non exspectet ul-
torem Deum, sed voluntaris poenitentia severa supplicia
deprecetur. Nec prius in dulcem declinet lumina som-
num, quam Deum & Cælestes ex offensis propitiatos si-
bi habeat atque reconciliatos. Et hæc quarta pars hujus
examinis: PECCATORVM VENIAM PRECARE.

§. V.

5. Emen-
dationem
quam ma-
xime fe-
tum pro-
pose.
Sequitur ultima: EMENDATIONEM QVAM MAXI-
ME SERIAM PROPONE. Vis omnis & efficacitas
nocturni hujus iudicij, non in audiendis testibus sita est,
sed in sancta erubescientia, in dolore legitimo, in se-
vera sui ipsius vindicta, in folerti culparum castigatione,
in generoso animi proposito, non deflectendi amplius
avero rectoque trahite virtutis. Hic quisque cor suum
dirigat in viam rectam: statut apud se, alius esse alius
aque aliis diebus, & in eam rem, poenam sibi sanctiat,
si, que recte proposuit, tardius aut nunguam exequatur.
Deprehendit quis forsitan hodie minus pudicum
oculum, magis effrenem linguam; illi pudicitiam, huic
silentium imperet, in utroque membro nimiam liberta-
tem castiget. Fuit fortasse alius quis in precibus somni-
culosus aut vagus, ad fabulas attensus & vigil: somni
& cibi plus aquo liberalior, stipis eroganda parciens:
forsitan obediens iustus non parvit, silere monitus non ta-
cuit, ad meliora instructus non audivit, ad divina cogita-
tanda incitatus, fastidivit: jam ergo apud animum suum
decernat, in precibus vigilare; aure, surda fabulas &
quidquid est obscenæ colloqui transire; somnum & ci-
bum ad dimensum sibi dare; stipem liberaliter erogare;
negotium salutis contentius curare, æterna præ his flu-
xis avidius aspirare. Quod si Atheniensem se esse ob-
servet, qui semper decernat, nunguam faciat quod de-
crevit, multam etiam addat, & a seipso poenas exigat.
Ita duo juvenes illi Beatisimæ Virginis matris Sodales
fecrè, qui ante quindecim annos litteris atque virtuti D
navantes, examen conscientiae hunc in modum insti-
tuerunt. Ille quidem prior in minimas etiam labeculas
severè vindicavit, nec sibi met ignovit, nec timida-
cerum exercuit, rigidus in se testis, & accusator, &
vindex. Quotquot enim noxas in pugillares suos refre-
bat, tot sibi reo colaphos infringebat generosa manu. O
extram heroicam, & præ ambustâ illâ Scavola robu-
stam! Nam nisi Mutius spectatores habuisset, ad arden-
tem foculum dextram non rapuisset: juvenis ille quia
solus & sine teste, suam in se manum armavit, spectato-
res habere meruit & laudatores superos Divisque om-
nibus. Idecirco poëta, suum illud de hoc verissimum pro-
nuntiavit:

ille dolet verè, qui sine teste dolet.

Alter, huic non multum impar, quotquot varia seu otio-
sa verba per diem proximum excidisse sibi annotasset,

A tot terra fixit oscula, simul & minatus sibi suaque dicati Virgilianum illud:

Poſt mibi non simili pœnâ commissa luetis.

Et, redeas modò, aiebat ipse secum, cum tot lingue
dilectis, non ea ostantum, sed & tergum sentier. Hoc
est seipsum gloriosè in triumphum ducere pompâ non
magna. Addo & tertium, si liber audire. GER. Totus
jam auris sum. P. L. Miles fuit, qui in pessimam jurandi,
& quod huic vicinum, pejrandi consuetudinem defle-
xit: tandem adducto in consilium animo, sic ipse secum
loquebatur: Vide, animum venalem circumfers, &
mors tibi in oculis semper est; quocunque stes loco, se-
pulchrum tuum calcas; vel unius tantum glandulæ tibi-
lus te tangat, & rotum hoc egisti, MORT. At quò ires si
sic obires in tantâ vivendi, jurandi præseruim & pe-
jrandi licentiâ, (ò bonam conscientia propria accula-
tionem!) quid anima tua fieret? Agedum, legem tibi
figo, quam aut violes nunquam, aut illico violate des
pœnam. Lex hæc erit: Nunquam in postumerum jurare,
aut terram toties oculo salutare, quoties jurare conti-
gerit. Et hanc ego legem, si vir, si miles sum, sanctissimè
servabo, ita me Deus amet, & hoc meum decreatum
fortunæ ac fumet. Sed audi obsecro rei eventum admirabilem. Conflictus instabat cruentus & arrox, nec
nisi multorum sanguine finiendus. Concurrunt tandem
acies geminae, & tuas quisque vires in altero experitur:
illi continuus acriter instare, illi haud timidi resistere,
inter quos noster hic miles fuimus. Volant utrinque glandes
ferreae, incerti iactus, vulnera improvisa, utrinque cades
& funeri plurima. Inter hæc miles ille, quem dixi, legis
sua immemor, devotiones pessimas deprecari, dñs ho-
stem omnibus exercari, omnia demum alia contra ani-
mi sui propositum & dicere & agere. At en, in ipso pre-
li ardore, legis à se late recordatur, nec differt aut deli-
berat, sed mox pronus ruit in terram toto corpore, &
matrem suam oscularut. Num hoc facit, glans ignita
ferræ supra tergum jacentis volat, iætu certissimo trajec-
tura stantem, quem jacentem impunè transfit, & sine
omni noxa. Non multò pôst prælum inde drepunctum,
ille salvus è cruento campo digressus, & narravit ipse,
& ab aliis narrari audit quod in se observassent: Deum
etiam miraculi providentissimum auctorem veneratus
est, hancque sibi legem æternam esse voluit, ut toties
pronous in terram rueret, eamque linguâ lamberet, quoties
linguâ peccasset. Factum egregium, & conscientia
probum examen. Imitari possumus, imò debemus, aut
celum fugimus. Nam Paulinum illud æternum & in-
concilium manet: *Quod si nosmetipos dijudicaremus, non* I. Cor. c. 11. 31.

- utique judicaremur. Judicium autem est, non tantum absoluere, sed & damnare, & mulctam dicere. Accusatores & testes ridiculi sumus, nisi sumus & judices in nosmetipos, & plectamus quidquid male deliravimus. Utique utilissimum est, & emendationis teræ principium, proxoxatum modo & numero, eam poenam injungere. Exemplum nobis positum sit hujusmodi, mulctam sibi met irogantis :
- 1. Orationem Dominicam & Angeli salutationem jam quinque recita.
- 2. Psalmum quinquefimum (Misericordie &c.) passis brachis, & lente, mox pronuncia.
- 3. Precum hodie legniter omisssarum neglectum, nunc compensa.
- 4. Ob tale delictum jam toties repetitum, cœnâ se-
mel abstine.
- 5. Carnis petulantiam, aut nunc flagro, aut cras mi-
tiga cilicio.
- 6. Graviora meritus, terram novices osculare, & se-
pulchrum cogita.
- 7. Quia famæ aliorum detraxisti, nunc tuæ detra-
he pecuniæ, & tot festertos cras in stipem ex-
pende.

8. Pro

8. Pro iis quos offendisti he die, castinâ tot preces
persolve.
9. Inter tot oculorum, lingue, aurium, cordis &
operis noxas, Confessionis & Eucharistiae Sacra-
menta, ad illum aut illum diem repe-

Hec verò in specimen dumtaxat proponit mon-
strandæ rationi, quæ quis lepsum, ut reum suo bono
puniat, si quidem proficere cupiat ad virtutem. Alia
aque alia pro gravitate aut numero culparum, aliis at-
que aliis diebus sibi quisque imperet. Ita quinque sunt
partes, ut jam demonstratum est, vespertini hujus jū-
dicii:

1. Age Deo gratias.
2. Petrum a Deo.
3. EXPENDE QVID PECCARIS.
4. Peccatorum veniam precare.
5. Emendationem quam maximè seriam propone.

Sed quod te, Gerarde, dic etiam tu aliquid, ut duo
sumus: nolo mihi tradas omnes loquendi vices. GER. Si
ita-vis, Polychroni, loquar euidem, sed contrarie: mul-
ta hic habeo obducere. Examen conscientia multa sunt
quæ suadant, neque id nego, sed æquæ multa sunt quæ
impediant. Sit hoc genus faci studi utilissimum, sit
omnino necessarium, quam id autem multis sit factu
difficile, facilis conjectura est. POL. Age, Gerarde, ad-
versare quantum placet; oppositionem plastro non
terrebis.

C A P V T VII.

Examini conscientiae objici solita diluuntur.

G E R A R D V S.

O Prime te dixisse affirmarem, si ad Examen con-
scientia institendum, tantum mihi semper otii
esset, quantum animi. POL. Itane verò, Gerarde, tam
occupati sumus tam non vacat, parare se celo? Et quis
nostrum æquæ multis distractus est, atque fuerat rex Da-
vid? & tamen mediæ nocte surgebat, singulis noctibus
conscientiam excutiebat, septies de die preces funde-
bat. Sunt hodieque optimates, principes, reges, qui quo-
tidie vesperi multum temporis hanc cura impendunt.
Illi hoc tempus superest, & nobis desit? præ illis nos
in otio sumus, & vacamus? Et quod illud negotiorum
aut occupationum genus tam varium ac multiplex, ut
ante salutem animi curandum sit? Et quamvis tempus
deforet ad petendum cordis sui secretum vesperi, pars
tamen studiis potius aliisve negotiis detrahenda esset,
quam omnitudinem illud. Adeo viis est nobis animi sa-
lus? equid ei minus denus? pretiosissima gemma est
Fama bona, at si hanc retinere non possim nisi velim
perdere conscientiam, dico libertè, abi Fama, abi, abi;

Sent. ep. 81.
circum a med.

mea mihi carior est conscientia. Et hinc illud Annae li-
benter exaudio: Nemo, inquit, mibi videtur pluris estimare
virtutem, nemo illi magis esse devotus, quam qui boni viri
famam perdidit, ne conscientiam perderet. Verè magnum &
majus bonis omnibus est TRANQVILLITAS ANIMI.
Bern. c. 21. Tranquila conscientia est, inquit Bernardus, que omnibus
de int. dom. dulcis est, & nulli gravis, utens animo ad gratiam, immixto ad
patientiam, cunctis ad benevolentiam, & quibus potest ad be-
neficentiam. Huic comparande, non ego partem horula-
libens quotidie impendam? Abite litteræ, si non postim
esse doctus, nisi simul sim impius. Abite. Quid mihi
cum Grammaticorum libris, quando meæ conscientia
librum inspicere oportet? illi de litteris, accentibus, syllabi-
bus, disjunctionibus altercantur, iste me yitiis docet
obsistere. Quid mihi syllabarum enarratio, verborum
diligentia, fabularum memoria, quid verisum lex ac
modificatio; si meipsum ignorem? Quid mihi cum hi-
storicorum, poëtarum, philosophorum libris, qui non
raro vanæ, ridicula, spinola, incerta, falsa, obscenæ pro-

A pinant. Procul & Procul omnes hos codices, si propter
illos conscientia meæ liber sit negligendus. Quid mihi
Medicorum, quid Jurisconsultorum aut Theologorum
volumina, si nequeam conscientia meæ inexiricable
volumen quotidie inspicere: illa alia febrin pellere, aut
item componere, aut religionem propagare me do-
cent, at vero hic conscientia codex docet me quæ mei-
plum nosse possum, & melior fieri. Clarissime de hoc
Bernardus: *Vnicuique, ait, liber est sua conscientia, & ad Lib. de opib.
hunc librum discutendum & emendandum omnes alii libri in Unius
venti sunt. Anima verò cum de corpore egreditur, nullum alium sciens
librum præter librum conscientia secum poterit portare, atque beret.* Ex his
qua scripta erunt in libris nostris, judicabimur. Illos ergo
aliorum scriptorum libros rejicere non debeo, sed
hunc quem Deus scripsit in corde meo preferere. Ergo
cedant alii, cum iste mihi legendus & corrigendus est.

§. I.

G ER. Legendum hunc librum non nego, sed legen-
dum in quiete, procul turbis & strepitu. At impedi-
ri multos & turbari lepius, facile crediderim, & ego id
domi meæ fatis superior. POL. Que demum huc impe-
dimenta, quæ turba? Si conscientia sit locus, ut pluri-
formis aut fabule nos impediunt, aut somnus: nam ita
quidam cœnare solet, ut mensem inter fabulas clau-
dant, ubi fabularum satys est, jamque somnus invitat,
& ocelli nictant ac clauduntur, cum verò rectissimâ viâ
itur ad lectum. Hic raptum unqoque traetū diffubillatur
thorax, volat collare, excutuntur pedibus soleæ, flou-
nt reliquæ vestes omnes, ita denique excusis abieciliisque
laciniis, uno saltu leetus infiluntur, operitque suum Cur-
tum mollis hic & plumbeus hiatus. O festinationem alli-
bi malam, hic pestinam! quis ita ad scholam uti ad
menem, ad templum uti ad lectum, ad laborem uti ad
soporem properat? an non prius ligendihum poplites,
celo manus extendendæ, preces ad Deum fundenda,
clapsæ diei acta omnia repentina sunt? ita bellicæ som-
num inuenit, ut ubi notum cubile obtinet, primo in-
gressu terræ affundantur, membrisque projectis corpo-
re toto somnum admittant. Vincere has debet, qui ho-
mo est, vult, ne dicam Christianus, Catholicus, Reli-
giosus. Somnus licet urgeat ac inviter blandissime, mo-
cer fatigatio lectum monitrix, & quietem amheret, illa
tamen ad horula partem dilata non succumbet.

§. II.

G ERAR. At difficilis est lucita contra blandientem
sommum; fatigato protracta quies, crux est maxi-
ma. POL. Sed oblecto cogitemus, in Gerarde, quoties-
cunque serus nobis obtingit vesper, aditare tutelam
Angelum, adesse cali Reginam, Christum ipsum in au-
rem dicere illud: *Non potuisti una horâ vigilare meum?* Matt. 4, 40
Tunc has voces audies, & in lectum ac somnum cor-
ruies? Angelum custodem contennes, Dominini matrem
repelles, Christum monentem negliges? Itane non pol-
sis vigilare, non dicam horâ una, sed parte horule vel
unica, cum tuo & in gratiam tui Angeli, tue Domini
Principis, immo in gratiam tuam, tuique animi? Quia
ergo in te ipsum excandescens, his temer ipse verbis allo-
queris? Excute noctem dormitor; cauta tibi dicenda
est; ades dum, judicite listæ; praterite lucis facta, dicta,
cogitata tecum expende: differ paulisper somnum: li-
bellos profanos remove: fabellas inutiles abrumpe: can
Deo colloquere, divina beneficia recole, noxas tuas in-
spice, & ingemisci, emendationem promitte. Nisi te-
cum ipse sic egeris, verè dicere poteris cum Tito, immo
verius quam Titus: **AMICI DIEM HVNC PERDIDI.**
Multum enim perdit, immo perdit omnia, qui nunguan-
ad calculos sedet, cui ratio expensi & accepti non con-
stat.

De cultu conscientiæ Lib. I. Cap. VII.

385

stat: multum perdit, qui quod lucrari potest, negligit; multum perdit, qui debita cum poreit, non dissolvit. Talis omnino est qui dies, & menses, & annos ita traducit, ut ephemeras & diarias sua raro, & non nisi hallucinante & connivent oculo inspiciat; qui quotidie plurimum delinquit, nihil dolet de delictis; beneficia plurima accipit, nec gratias agit pro acceptis; plurimum ad exercendas virtutes occasionem habet, nec hanc arripit, nec illas acquirit, sterit ad commoda sua, in personam suam vigilar. Tale quid omnino examen conscientie est; ephemeras est & diarium vitæ, in quod redigenda sunt omnia quæ facimus, loquimur, cogitamus; codicillas est tam peccatorum quæ ipsi committimus, quam beneficiorum quæ à Deo accipimus; stimulus & instrumentum est ad omnem virtutem aptissimum. Is vero nufquam est, qui rarò domi sùe est; facultates perdit, concitandas rationes neglit.

§. III.

GERAR. Hominis conscientiam suam fugientis & somniculosi personam cœpi agere, hanc luctinco, dum missione dederit, Polychroni, ex hoc theatro. Vis ut ignavorum pulcherrima dicta congerant? tuu erit ea dissolvere. **POLYC.** Placet; audiamus. Sed verbi Gerarde, vapulabis, prædicto. **GERAR.** Non recuso. Vapulem ego, modò alii sentiant. **POLYC.** Ergo, hoc dico: Vespert domi tua sis, in teipsum descendere, inquire in teipsum, rationes collige & dispunge. **GERAR.** Velle, modò possem. **POLYC.** Pigrorum hic clypeus est. Sed tuas tibi voces reddo: posse, modò velles. *Nolle* in causa est: non posse pretenditur. Quid enim? occupationes impeditur? at haec differri possunt. Negotia remorantur: vix haec tanta erunt, ut hora partem tibi non relinquent. **GERAR.** At tot preces nimium sibi temporis petunt. **POLYC.** Si somno, si desidia, si sphæriteris, si confabulationibus, si discursationibus, si jocis, lusibus, sympolis temporis partem subtraheremus, esset quod animo, quod huic examini, quod Deo daremus. **GERAR.** At quandoque imperium heri aut iussa patrisfamilias oblitum. **POLYC.** Fac quod jubiteris, sed hoc non omittat: Dei iussa potiora sunt quam hominum. **GERAR.** Domestici parendum est. **POLYC.** Pare illis, magis tam, & ante omnia Deo. **GERAR.** At locii quietem obturbant. **POLYC.** Tu tibi pessimus es focius. Quod si focus hic velit esse frugi, nemo intercedet. Hic ego pacie idem insulsum tibi, quod illo Diogenes juveni se fecum loqui affirmanti, tacite ingesserat: Vide ne cum malo homino loquaris. **GERAR.** At turbae domesticæ mea agere non sinunt. **POLYC.** Inter ipsas turbas, in medio urbium fremuti brevis tibi solitudo quaerenda est: animus sibi sit intentus, & nulla vox re tibi excutierit; omnia licet foris resonent, dum intus nihil tumultus sit, dum inter se vagi cogitationes non rixentur. Nam quid prodest postea regionis silentium, si affectus fremunt? **GERAR.** Commodus locus deest. **POLYC.** Non multum ad hoc locus conferit, nisi le sibi præstet animus, qui secretum, & in occupationibus mediis, si volerit, habebit. **GERAR.** At unde mihi cera vel levum? candelæ desunt. **POLYC.** Huccine rerum devenimus, ut etiam non temere accusemus? in tenebris teipsum melius reperties, & finieris judicabis, ut olim Areopagitas. **GERAR.** At tempus est eundi cubitum, & le lectus jam vocat. **POLYC.** Responde tu, post hora parte te venturam, modò tibi esse quod cum Deo transfigas. **GERAR.** At somnus invitat. **POLYC.** Excute somnum, & cœve venientem annubientibus oculis excipias. **GERAR.** Obrepit incauto. **POLYC.** Recete dicas incauto: caveri hunc posses & vincere, si velles. **GERAR.** At oculos ex insidiis invadit, & relutantes claudit. **POLYC.** Parva hic lueta est, ubi hostis ceremoniis tam blandis recipitur. **GERAR.** At opprimit me & terræ affundit. **POLYC.** Nimirum ce-

A dentem ipsi & volentes vinci. Si vir sis, surges, stabis, in genua procumbes, ambulabis, peccatis tundes, luspiria duces, de debitis solvendis, de noxibus elutendis cogitabis, non de somno, non de lecto, nisi de eo qui apud inferos damnatis sternitur è flammæ purpurâ.

§. IV.

ET quæloqua illa temeraria securitas, & exirabilis existialis concordia est, cubitum facessere & somnum capere concordia cum lethali peccato? Satis esset noctem illam insomni est cubitum nem ducere, aut virulentissimam viperam ad dormitum facessere cum lethali peccato.

latus applicare, quam ita in stratum se abjecere; ut si somni foror mors lectum invadat, à somno tranfuneatur sit ad vigilias, sed ærumnofas, sed tartareas, sed aternas. Ah! audax & temerarium hominum genus!

§. I V.

Et quæso quæ illa temeraria securitas, & exitiabilis exercititia
societatis est, cubitum facere & somnum capere societatis
cum lethali peccato? Satis esset noctem illam infamem est cubitum
nem ducere, aut virulentissimam viperam ad dormitum, cum letali
re latu applicare, quam ita in stratum se abiecere; ut si peccato,
somnia foro more lectum invadat, a somno transeundum sit ad vigilias, sed ærumnosas, sed tartareas, sed
æternas. Ah! audax & temerarium hominum genus!

Mirabatur Augustus Imp. olim, equitem Romanum
ducenties HS. hoc est, quingenta millia philippicorum
debutuisse, & dormire potuisse: adeò illi creditorum vo-
ces somnum non rumpabant. Quare, ubi supellex mor- Matr. lib. 2.
Satur. c. 4.
tui, voci praconis & hastæ subiecta est, ex omni è Im-
perator folum sibi emi voluit cervicali, cui confusus in-
dormire tantus debitor. Et quæso quodnam cervicali,
quinam pulvilli sunt isti, quænam hæculcitrae, quæ ho-
minem post contractam, nec prius delerant lethalem circa ho-
noxam, fecurunt jubeant somnum ducere, nisi extrema minis in
salutis incuria, cæli oblivio, inferorum irrisio, mortis in-
mortalitatem cogitania, impia denique vice securitas, & Numinis existentis.
contemptus. Hæ sunt illæ culcitrae, hi pulvilli, quibus in-
dormiunt, qui conscientia per diem lesa, nec per no-
turnam penitentiam sanata, plutus felicis immorsus fe-
pelunt, & soporem in altissimam lucem deducunt. At
hoc cum Deo ludere est, & calo per yocum valedicere.
Neque tamen interea talis à conscientia stimulis & vul-
ture cor fodiente penitus liber ager; recubunt subinde domestici testes, & à suis conscientia furtis infestabu-
tur, quibus quidem subinde se subducere, eas tamen
nunquam poterit omnino effugere, nisi per unicum &
summè necessarium hoc amuleum, vesperinam con-
scientia confuram. Pulchre & verè Minucius Felix con- Minucius
tra idololatras differens: Apud nos, inquit, & cogitare pec-
care est: Vos, consciens timetis, nos etiam conscientiam solam sine
quæ esse non possumus; neque enim conscientiam suam decipit,
qui salit alienam. Et ô felicem illum qui eam sic tractat
quotidie, ut nec aliorum elogia desideret, nec monitis
egeat aut reprehensionibus, dum eam factis mereti
laudem conatur, quam etiæ ab aliis non impetrat, à
conscientia tamen nunquam non obtineat, dumque iis
seipsum objurgationibus urget, quas etiæ ab aliis non
audiat, hæ tamen occulte ad emendationem sufficiant.

Gloria nostra hac est, testimonium conscientiae nostræ. 2. Cor. v. 1.

§. V.

GERAR. At si quis diem optimè spenderit, & nihil nævorum reperiat? P.OL. Si dixerimus, quoniam ^{i. Ioan. e. 1.} peccatum non habemus, ipsi nos seculimus, & veritas non est ^{vers. 8.} in nobis. Nemo nostrum non peccat, neque enim est homo qui ^{1. Par. e. 6.} non peccet, homines sumus. Seipso in die cadit iustus, & re- ^{vers. 56.} surget. Verum sit ita, nullos de aliquo nævo belli videa- ^{Prov. e. 24.} ris contraxisce, non tamen ideo superfluius hic labor, qui ^{vers. 16.} eo suscipitur, non ut semper reperias culpanda, sed ne reperias. GERAR. Sed si aut stultitia est, venatum due-
re invitos canes, aut invitos boves planitia inducere, quemadmodum nauseanti stomacho cibum obtrudere non expedit, ita hic proslus putem minimè succedere quod a nolentibus extorquetur. Quid in nauseâ & fasti-
doo vexanda conscientia? P.OL. Etiam si qui mari te credunt, nauseant & everis stomachi tributum fideliter mari pendunt, neque tamen cœptam viam definunt; progrediuntur, & siccæ contingendi portis solantur sto-
machum, contemnunt nauseam. *Vix utis est evicti sagittarii Bern. e. 29.* inchoatum opus pertecere. Triumphi hat diabolus siem inducit ad ini. dictu.

naufragium.

nauseam, ut à precibus abducatur. Nondum precari didicit, qui radio cedit. Quod resistentem fatigat, vincentem coronat. GERAR. At subinde ingens & monitorum impatiens obrepit tedium. P.O.L. Vincendum est, & illud prius excutendum quam conscientia. Si precari nolis, nisi voluntatem inde trahas, & velut mel lingas, multa quod inde dies sine precibus abiuntur. Si vel perplura non possis, die cotidie, & ex animo: Deus propius ego mihi peccatori. Aut: Misere mei Deus: secundum magnam misericordiam tuam; deinceps ero alius, ó mihi Deus. GERAR. Sed quid opus præterita in mentem revocare? Quae quadam retro sunt oblitivisciens, inquit Paulus, ad ea verò quae sunt priuata, extendo meipsum. P.O.L. Quād hoc argutē l'vana est, fateor, præteritorum memoria, si nulla eis, aut ex eis fieri possit medicina. Hic verò errorum cum dolore nieminisse, est erores tollere. An non sapientissime Seneca, de quo jam suprā: *Hoc nos, inquit, pessimus facit quod nemo vitam suam reficit.* Quid facturi limus, cogitamus, & id raro: quid fecerimus non cogitamus. Atqui confilium futuri ex præterito venit. GERAR. At pauci sunt, puto, qui quotidiana hac censurā le notent, & peractum diem ad calculos revocent. P.O.L. Vox ista, PAVCI, tantum abeat ut hic terreat, ut etiam animet. Quoties proclamat Matth. c.7. Christus: *Arcta est via ad vitam, & pavci invenient eam.* Præstat cum paucis cælo recipi, quam cum plurimis perire. GERAR. At durum est, scipium reprehendere, & reprehensionem infuper paucis coercere. P.O.L. Durum sit, at pulchrum est & utile, & via recta ad vitæ sanctimoniam. Vis esse sanctus? Circa tuam vitam esto austerus, circa alienam autem benignus & mitis: Ignosce alius plurima, tibi nihil. Sed discussa videntur pigrorum voces & querela: Ignavorum personam, Gerarde, insigniter egisti, dignus qui lucar persolvam. Superest videre, quo fine conscientia sic urgenda, aut quo potissimum in examine conscientiae animus attendendus.

C A P V T VIII.

In examine conscientiae quō potissimum collineandum, & quanta humanae voluntatis sit inconstantia.

LAmis ajunt exempliles esse oculos, quos tunc primum fronti inferant, cum foras prodeundum est. Lamias, Gerarde, sepe ipsitamur, & domi nostra ad nostra virtus malum carere oculis, quam ea cernere, & dolere: at verò cum aedes alienæ sunt penetranda, cum virtus nostra lesa offerant, tunc tales fronti oculos imponimus, ut suos videri possit mutuos dedilis serpens Epidaurius. Hinc tam promptè virtus statim alienam damnamus, quam callide execulamus nostram. Virtus nostra quia amapa, defindimus, & malum excaecare illa quam exectere. Quid culpis vana nomina prætextimus, miseri, & deformitatem nostram augemus, elegantiam affectando inconstantiam? Homines sumus, miseri, defectibus, virtutis ditissimi, & hoc uno nomine verè miserabiles, quia non tantum virtuosi, sed & in virtus cernendis caci sumus, plurimaque lippis oculis transimus quæ stirpites sunt evellenda. Oculatum hanc cæcitatatem emendat EXAMEN CONSCIENTIAE, si eo quo nis examen debet instituatur fine, qui fere triplex. Primus, ut culparum numerus decrebat, sicutque ex multis defectibus pauciores, & paullatim nulli. Alter, ut errores ante magni, transcant in minores, & sensim, quantum id fieri potest, in nullos. Tertius, ne semper finit idem: eadem enim culpam iterum iterumque ac saepius repetere, cœdemque luto harere, magne locutio argumentum est. Hic, Gerarde, hic Rhodus, hic falsus; hoc opus, hic labor, ut non solum VELL & nostrum, sed & FACE & VITES habeat. Sæpe multa proponimus facturos,

A at opus inter oblivionem & tedium subinde brevi evanescit.

§. I.

Vult & non vult piger, inquit Salomon. Novum hoc *Præf. 13.* auditu, & quod vix capi possit. Si enim vult, quo *Quoniam quis posse velle & a* modo non velle affirmatur? quo si non vult, quā ratione velle afferitur? Hieronymus eleganter in hæc verba differens: Imperare vult, inquit, cum Christo, non subesse *pro Christo præmianum amat, non præmium.* Vult ergo desiderius ille, viatorum sine prelio, coronam sine certamine, sine lucta præmium, sine sudore gloriam. Vis, ó bone (te compello, qui nunquam te talem geris, quem promittis) vis cælo admitti? Volo. Vis pecuniam non tuam reddere: Non potsum. Reclini dixilis, Nolo. Vis beatitudinem adscribi: Volo. Vis virtutis finem imponere, peccandi occasiones fugere: Volo, sed nondum. Vis vitam immortalē aupscripi: Volo. Vis palinodium canere, & creptam famam restituere: Non audeo. Vis Christo placere: Volo. Vis inimico parcere: Nec possum, nec volo. Vis virtutes adipisci: Volo. Vis adipiscendi illis nervos intendere, industrium omnem adhibere: Nihil hoc operosum est. En tibi, vult & non vult piger, simillimus Balaamo sic optanti: *Moriatur anima mea Nom. 13.* morte iustorum, & sicut novissima mea horum similia. *verf. 10.* Improbus erat Balaam, proborum tamen obitu decedere volebat, in virtutis vitam agere, cum virtute mortalem obire cupiebat. Perinde ut ille qui olim interrogatus, uter esse mallet, Cœesus an Socrates? In vita, inquit, Cœesus, in morte Socrates. Vult & non vult piger, finem optimum, non item ea quæ ducant ad finem, Deus per Isaiam de his gravissime quefuit: *Me etenim, Iaue 1, 1.* inquit, de die in diem querunt, & scire vias meas volunt, quasi *verf. 10.* gens qua justitiam fecerit, & judicium Dei sūi non dereliquerit: rogant me iudicia iustitiae, appropinquare Deo volunt. Sed nolunt cum labore, sed nec vita, quibus affluvient, deferere volunt. Hoc verè & velle, & nolle est. Tu, quisquis hanc notam subire non vis, *ego firmus in via Eccl. op. Domini.* Sed scholastica inconstans claram paradigma, ita tibi nunc subjiciam, è quo facile erit perficere, quantum noceat inconstans in corrigendis moribus, si ea sic obsit in discendis literis.

§. II.

Cernimus quotannis ab adolescentibus non pau- *Paradigmatis in studiorum instauratione, toto virium com- inconstans*plexu disciplinas arripi, chartarum integra volumina, *tiz filii* quali totus Musarum campos exaratur sint, parati, sti- *stica*los centum, calamis sexcentos exacuti, aures arrigi, magistris attendi, dicta bibi, dictata scribi, multa extra ordinem notari, lectori, scriptitari, vigilari & proprie per vigilari, denique tantum improbo labore promitti, ut jures uno die, eadémque hoū Corinthum pertinuens, tanto discendi cœstro percussi ad studium ingreduntur. **D**Sed ubi labor & opera sensim crescunt, prelectiones geminantur, scriptiones, disputationes, exercitationes duplicantur, ubi magister vel poëmatum condendi hypothesis subiicit, vel orationis struenda questionem proponit, vel suorum auditorum ingenia perititari & tentare incipit, & nunc Latīnae, nunc Grecie, nunc lollatae, nunc ligatae scripturæ penum exigit, jubetque suo quæcumque Marre quæ dicenda invente, inventa loco & ordine componere, composita perpolite, tum discipulis in musæ domi querere, harere, unges rodere, caput scabere, libellos volvere, revolvere, nihil reperire, fastidire, projicere, surgere, testudinem aucti chelyn arripiere, fides tentare, an melius quam libri respondant: aut si indœctus lyre, pilam vel lusorū chartulas promtere, numeros depondere, calicem dicere, portare, ludere, ridere, dormire, & pro armis virilique canere:

Tunc

Ti*tu patula stertens sub tegmine plumo.*

Nec corpus levare, donec clarum mane fenestras intret, & in lecto pandiculantem officiantemque deprehendat. Siccine itur ad astra, & adolescentes, hoc studere est? hoc fidare, algere, vincere? Quid deinde cum in gymna*to* classicae cauunt? Musis magistrisque morbos excusare, pedes, caput, dentes, oculos dolere, negotia prate*xer*e*re*, heros, populares, parentes, ne ferulam subeant, adducere, de litteris & progressu nihil curare, alia omnia cogitare, imò desperare. Ita qui primis membris Cleanthes omnes & Demosthenes superatur videbantur, tertio, quarto, quinto, & sequentibus, fracti animis, & luxu abduci*t*, lurcones fiant, Endymiones imitantur, glires ignavii vineant. Nimurum, aliud est incipere, aliud incep*to* non abire: felix principium ducere, & finem non disparem subiungere. En, Gerarde*s*, quam brevi tempore scholasticus hic fervor elan*guecat*. Idem in moribus est observare. Par enim ferè ratio est vice & virtutis, piorumque operum & litterarum inconstans palætra. Et quamquam hæc, que in bonis artibus non sunt, tamen ea, quæ in bonis moribus. A litteris col*lare*, tametsi turpe adolescenti*cum*, cuius hoc unum est studium ut studiat, in eo tamen fortunæ Græcia sita non sunt, non vita, non salus, non beata ac perennis immortalitas hic pericitatur. Absque libitorum comitatu*viam* ad celum reperies, sed non absque virtute, vita sanctitate, morum innocentia; cuius elegantiam si corrumpas, & ab integritate deficias, simul spem & rem, & omnia perdas. Hic opus constantia*.*

§. III.

Venit, O quoties optimis desideriis turgetus, velut prægnantes ac fœti copiosâ prole; videmur mira parturi*m*, magnam mōrum emendationem, & sciam ad Deum conversionem: tandem turpiter abortus, & auram, atque ventum parimus. Statuimus grandia, & nihil fit; promittimus multa, & æquè nihil fit. Sanctæ sunt quidem proposita nostra, sed nullum fortiorum effectum; proles abortiva*s*, quæ lucem non aspiciunt, sed ante partum extinguiuntur. Juramus Deo, hec, & hæc, & hæc etiam non amplius facturos, sed brevi frigescere hoc iuramento redimus ad ejurat^{ur} fortes. Laudatur Israëlis populus ab hoc facto; turaverintque Domino voce magnâ in jubilo & clangore tuba, & in sonitu buccinarum, omnes qui erant in Iudæa, cum exortacione: in omni enim corde suo juraverunt, & in totâ voluntate suâ queferunt cum & invenerunt. Jurant multi, sed non in omni corde suo; quartus Deum, sed non in totâ voluntate suâ; dominant peccatum, sed non cum exortacione, nec illud serio & ex animo detestantur, hinc facilis ad illud

Voluntatis regressus. Ägyptio tyranne Pharaoni simillimi sumus, inconstantia tantâ voluntaris inconstantia*s*. Quoties improbus ille ingemiscens: Peccavi, ait, in Dominum Deum vestrum, & in vos. Sed nunc dimittite peccatum mihi, etiam hac vice. D. Mer. Monuit quidem Pharaonem Moyles, & Veruntamen, inquit, noli ultra fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domino. Veruntamen fecellit ultra non semel, sed cœpi*s*. Mouet & nos sacerdos auctoritate divina*s*: Veruntamen noli ultra fallere, ut tories repetita*s*, & quæ pridem emendasse oportuit, repetas: Ecce sanus factus es; jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

At nos post paucos dies, post pauculas lepe horas, & ultra fallimus, & noxas lexcenties condonatas repetimus, millies sanati, nos ipsos iterum iterumque vulne-

Tom. I.

A ranus, & quidquid deum nobis accidat, ex integrō animosè peccamus. O volubilem rotam, ô globum erraticum humanae voluntatis! Lunam mutabilitate vimis, & modò tam nobis promptum est Nolle, quam erat antea Velle.

§. IV.

Instantendum est cœptis, ne deit manus ultima*s*; ut genda sunt sanctiora proposta*s*; magnis conatibus agendum ut in opus exeat, quod pulchrum erat statu*r*. Clavum per parietem adacturus, non cum semel dumtaxat iterumne mallo eo leniter ferit, sed tam diu iactus ingeminat, ac toties reducit malleum in caput clavidum*s* totus asserem penetrari, & iam fixus firmul*s* que harcat. Ita non satis est qualecumque propoli*s* obtinendæ virtuti*s*. Propoli*s*, ô mortales, non sufficit*s*; ulterius tendendum est, & propoli*s* persequenda. Parum est statuisse sacre*s*, nisi, cum licuit, se*s*esse constet,

B quod fuerat statutum. Eò specet quotidianus conatus, Conand*s* est ut rebus omnibus quæ cernuntur, audiuntur, leguntur, cogitantur, majus arque majus in dies eruantur, peccati odium. Hoc quanto magis creverit, tanto feliore incremento se proder virtus. Atque ut his vestigiis tenacius insutus, hoc sibi quicquid certissimum persuadeat, si in libræ lanceam unam mala & supplicia simul omnia, quotquot adhuc ab Orbe condito fuerunt; si egelas, si ærumnæ, carcer, catena, si crux, rotæ, ignes, si membrorum lacerati*s*, si morbi, dedecus, dolores, si mors, si omnes humanae vitæ formidines, si universi inferorum cruciatus, in unam, inquit, lanceam componantur; in alteram verò unum, atque unicum lethale peccatum immittantur; ab hoc unico, illa prorsus omnia, immane pondere superanda. Eheu! ô Jesu mi amansime! Et nobis tamen jocu*s* est, peccato*s* mortali*s* se obstringere. Parum est cacos nos appellati*s*; infani sumus, & cum infantibus fumimus. Atque ut nosipos amplissime decipi*s*, benignè persuadetur, ad animi salutem fatis id esse, si vel olim ad valequidinem reducros statuimus. Perinde atque si omnia vitæ nostræ momenta nostri sint arbitrii, ut quādū iubuerit, licet infante*s*, & tuu*s* demum ad bonam mentem redire, cùm vi*s*um nobis fuerit, iñsaniam desinere. Ahimiferi, quid voluptatis est, sic erudit*s* falli, & solis se solari propositis? Qui nunc modus peccatorum est, olim & suppliciorum erit.

§. V.

GERAR. Liceat interfati*b*ene proponere, & nunquam exequi, aut male, cùm obliuionis, tum imbecillitatis humanæ signa sunt. P. L. Verum te dicere credam, si addas, cùm pigritia tum malitia probra sunt. Aliiquid, non negem, boni propositi decerp*it* obliuio*s*, aliquid imbecillitas hominis & corruptio*n* natura: non pigritia & minus tamen honestum propositum subvertit pigritia*s*, malitia nequitia verò plurimum. Hinc membris, hinc annis, subvertuntur gulis eadem atque eadem virtut*s*, sape plura & graviora possum*s*. Ad fæc*er*dotis aures redeunt, quia licet bene incipiamus, cœptis tamen desumus, aut novo languore vi*s*ti, aut veteri perversitate.

Apologum tibi recitabo sapienter factum, in nostrorum propositorum vanitatem. Lupo in cau*la* deprehensor mortem minatus est opilio. Lopus ad dolofæ acundæ artes configiens: Mi Domine, inquit, non redibo hue amplius, sed & greges tui posthac à me tutissimi erunt. Ita promitto, ita spondeo, & fidem meam do. Cui pafor: Non me, inquit, decipes nequissima bestia*s*, & verò tunc non redibis amplius, cùm te jugulavero. Nimis crebro*s* fecelli*s* fidem. Et cur ego tibi parcerem*s*, cui non satis est meos agnos & oves in campis lacerare, sed & in stabulum clam subrepere, & solâ nocendi libidine, fame non urgente, insolentes pecudes dispergere. Nunc lues, non parco. Ad hanc vocem lupus: Agno*fo*,

K k. 2 inquit,

inquit, mi Domine vecordiam meam, & quid vis? habes conscientem reum, sed quem nequitia lux peccit ex animo. Et patieris, scio, me bonum fieri. Deinceps alii vivam moribus, nec quidquam rapiam, nisi cogente fame. Et licet dira me fames coegerit, non tamen nisi seprem obolis cenabo.

Motus pastor tam sincerâ confessione, tamque amplâ pollicitatione: Ergo abi, inquit; sed memento te vi-

tam liberalitati meæ debere: vide stes promissis.

Abit lupus; & jam dulcior ei erat vivere, post hanc vi-

ta faciem gratiam. In itinere secum meditatur frugali-

rem abstinentiam, & mensam septem obolorum. Dum-

que cogitationibus metus lentio pafu progeditur,

en tibi verrex pinguisimus venit obviam. O nimium

potentes ille celebra! quis hic tam lapit sit, ut dentes salivâ

natantes subfingar? Ergone, inquit lupus, mihi ultro

prandium occurrit? nefas videtur fortunam tam propria-

tionem non saturare: Sed quis palpum obtrudam opiloni

in jus trahenti! quo nomine hanc culpam purgabo, si fi-

dem frangam, si feedus negligam? Ponamus ergo ratio-

nes: Verex nihil vale; ego certe illum non emerim tri-

bus obolis. Hoc tantum triobolare est prandium. Ita-

que prandere non differo. Mox vervecem invasi, dis-

cerpuit, devoravit. Altero ab hoc dit boven & una pa-

scualem vitulinum habuit obvium. Hic lupus priore faci-

ore jam audacior: Bene est, inquit, bos iste quatuor

obolis censeri potest, vitulus tribus. Hac ratione tota

caen septem obolis non excedet. Hoc joco & istud

scelus prateexit. Quid tibi videtur, Gerarde, an non

mutato nomine de nobis fabula cantatur? An non mul-

ti sub humana specie lupo illi paria faciunt? Hos tibi ar-

canus iudex, sacerdos cavere juber: exitium aeternum

his talibus immovere, ipsi omnia sâ facturos recipint;

ille furtum, sic crapulam, iste adulterium detestatur;

crederes eos iurare in leges sanctimoniaz. Sed enim quid

jam? pauculi dies abeunt, redeunt occasione pristinae

delinquendi, invitare socii, blanditare caro, cacodemon

instigat; ita miseri paullatim audent antiqua omnia, &

ne conscientia vehementius reclamer, repetitam cul-

pam, ut lupus, variis pigmentis extenuant. Est qui ad

popinam aut choreas invitet. Cui alter: Comitarer, in-

quit, in promissum, eo loci me non redditur. Mox

prior: Non, inquit tabernam, sed crapulam, sed luxuri-

iam inter prohibita numeremus. Mens subinde a seris

avocanda est: eamus. Itur, & in seram noctem bibi-

tur, dum ——— jam vertigine testum

Iuvat sat. 6. Ambulet, & gemini exurgat mensa lucernis.

vers. 304.

Multò latentius libido sollicitat; tenuissimi saepe principis inscripti animo. Munuscula, cantinula, epistolia, picturae & libelli moliores placere incipiunt laudatur aliena forma, colloquia queruntur perulantiora, & insidiosa blandienta aurum, & quo prævolant oculi, paullatim sequuntur manus. Ita demum omne castimoniaz propositum corrut. Ita in aliis etiam va-

cillamus, & animi nostri decreta ipsi facilimè convellimus.

§. VI.

Hunc lusum Hebrei milles luserunt cum Deo. Quantam saepius promiserunt obedientiam? mox ad ingenium redierunt, & ad jam notam perfidiam: Cito fecerunt, oblitus sunt operum ejus, & non suffimerunt confluxum ejus. Cum hostis hereret à ergo, cum serpentes ignei morderent, cum varia eos necessitas premeret, quantis clamoribus apud Deum egernerit, ut ser-

Psal. 105. v. 6. v. 13. v. 19. 28. v. II.

varentur? Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum erupit eos. Nihilominus: Exacer-

A frequenter Judai sumus. In morbo, viiiorum omnium inimici videri possumus: at ubi morbus valedixit, nos sensim cum vita in gratiam redimus, & postulimo morbi, novam jungimus amicitiam cum antiquâ Superbia, aut Libidine, aut Avaritiae. Si facerent fani, qua facilius statuunt agroti, brevi Christianus Orbis faciem indueret meliorem.

Vident Pharaon quod cessasset pluvia, & grando, & tonitra, Exod. cap. 14. auxit peccatum. Ita nos, cum adversis urgemur, grande ver. 34. ôdium indicivus peccatis, cum credit fortuna serenitas, hilari cœlinno pœcam refutamus, & hoftem tories Religio, ejectum, largiore, quam ante, benevolentia recipimus. virtus & oblitio. Et hoc est non tantum parentum suorum, aut sui nominis oblitio, ut Melala, Corvinus, sed sui ipsius, que omnius est damnissima oblitio. suisdam

Hebreis inter alia monimenta plurima, & umbrae violaceæ erant in veste, ne sui ipsorum Deique obli- verentur. Ita Deus Moysi: Recor derunt, inquit, omnium Nam, c. mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas & occu- ver. 35. los per varias res fornicate: sed magis memores preceptorum & M. Domini, faciant ea, sintq; sancti Deo suo. Itatas: His, inquit, qui habitaverint coram Domino, erit negotiator eius, ut man- ducent in saturitate, & vestiantur usque ad vestitatem. Pe- catorum & faneris vita desideris sapientia velut in- tenuatur, sed non usque ad vestitatem. Non licet per nos his vestibus ad senium pertingere: vix eas induimus, mox perulant inanu laceramus. Inde merito nobis objici- tur: Et nescis quia rues miser, & miserabilis, & pauper, & ce- cias, & NVDVS. Perulantia tua agit grarias, quod optimam vestem innocentie tam citò lacerans, & hocceg- ris, ut iam virtutum indumenta careas. Ita post initia sepe bona, progressus malus, pessimus exitus.

§. VII.

Ahi! quæ nostra est hodie rerum gerendarum in- Homini constantia? Non sic, quicunque illa in re clari in rebus magnifica fuerit, sece tractavere. Philosophia princeps gerendis inconfundibilis evavit ille Stagirita, sed viginti annos audiuit Platonem. Celebrati Pythagorei, sed annis pluribus tacere prius quam loqui didicere, quamquam rectius semper tacuerint, quam post multos etiam annos ita locuti. Laudatur hodie Apelles, sed nullum abire diem sine dæta linea passus est. Agesilai dictum mihi summopere semper placuit. Hic admonitus, ipse sibi parceret ob- incertam fortunam: at ego, inquit, me ipsum affluefacio, ut in nulla mutatione admittam mutationem.

Jaffera: Dionysius, notus ille ab Siciliâ tyrannus, ut omnes qui convivio interfuerint, in veste purpurea salerent. Recusavit Plato id facere, neque enim philosopho hoc tale vestimentum convenire. At vero Aristippus & vestem eam induit, & imperatas choreas ingressus: Qui verè, inquit, pudicus es, nec inter bacchanaliam corrumpitur. Uterque Christianæ & constantie, iste dicendo, ille faciendo.

D Atqui hæc ego profanis relinquo. In Christianâ Re- publicâ, Superi quæ constantia suppeditant exempla? Tacebo veteris memoria: Abrahemos, Jacobos, Moles, Josephos, Jobos, Tobias, Judithas, Paulum nostrum, & Ecclæsiæ columnæ, gloriantem audi, qui immensis labo- rum, ærumnarum, periclorum malis terrâ marique exstantis exclarat: Corsum consummari, fidem servari, de reliquo reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Domini in illa die justus iudez.

Fortissimas innumerabilium martyrum legiones, ad mortem & ultime supplicia decertantes inture, ò vagi & inconstantia animi homo! Anachoreatum panitia constantiamque vix credendam contemplare: vi- debis multos ad quinquagesimum, octogesimum, centesimum annum in summa vita cœlestata, penuria, asperitate, labore, aestu, frigore, siti, fame constantissime perduras. Noti nobis Pauli, Antonii, Macatii, Hilarienses, Simeones,

Simeones, Danieles Styliæ, quorum æternæ itationes, elutitiones, precatio[n]es, per vigilia omnem omnium scelocorum posteritatem in admirationem summam adducunt. Hæc magna, hæc præclaræ, hæc divina sunt. Nos agere subinde per cineralia, per mensem, per diem, ne dicam per horam, pravos animi affectus in officio continemus. Ita saepe quidem inchoamus, initium ducimus, facienda destinamus, sed destinatis non infistimus. Non tantum in fine, sed & ante finem corrumptimus.

§. VIII.

Hic te, Gerarde, velim esse prolixæ patientie. Nihil hic nimium dicitur, quod dicitur, vix illi fatus creditur; nihil nimium inculcatur, ea est hujus morbi pertinacia & malignitas. Et plerique omnino[n]s hoc malo corripuntur. Sumus promissiores grandi hiatu, hostes nostros debellamus super mensam up[er] halitus, at ubi conitanti conata & ardore progrediendum est, tergeminus, & laboreno exosi revolvimus ad eandem se-

spatutum cultori pomum largiatur, inutilis habetur ac provehat penitus extirpatur; Vites quamvis gemmantes spem læ[ti]tiam vinitori ostendant, nisi mitis uarum botros edubetur. A radicibus convulsa vulcano conseruantur: Architectus quamvis alta palatia um curriūmque fundamenta recte jactat, subfractio[n]es moliantur, parietes erigant, si deficiat in recto, exponit se ludibrio. Par ferè ratio vita & virtutis frondemus, floremus, fructus spondemus, nullos damus; fundamenta jacimus, sed domum ad recti fastigium non perduscimus: eum Otatoribus saepe exordimur; cum nautis saepe vela damus, fed ingruente procellâ, ad littus, unde solvimus, redimus; carceribus evolamus cum cursoribus, sed medio in cursu frangimur, languemus, labimur, jacemus. Primus & ultimus Cacodæmon est Cacodæmonis aries quem admoveret, ut a bene co[m]onis prius retardat, ubi hoc impetravit, sensim sine sensu ad mus & ultimum aries est retardat, ubi hoc impetravit, sensim sine sensu ad re bene evadimus, nisi coepit constantissimum urgeamus.

Quoties viætrices manus cum Mole tollimus, sed mox ad primam faciacionem, vietas iterum demitti-
mus, sic nunquam scido vincimus. Heu vitam consumimus adificando, destruendo, & saxum Sifyp[hi] volvendo, quod ubi ad montis umbilicum ascendit, quasi patiens tam ardui itineris, repentinu[m] lapsu ad imum revertitur. Ita nos identidem post brevem pietatem ad inolitas consuetudines revertimur, velut diuturnioris sanctimoniorum iurati hostes. Ita Penelopes telam semper teximus, ac reteximus; ita omnis artas elabitur incipiendo, & nunquam finiendo.

Lederur, inquit Jobus, quasi vinea, in primo flore botrys Job cap. 15.
eius, & quasi oliva projiciens florem suum. Flos olivæ delica-

tissimus, quamcumque cili injuriant non sine grandi damno accipi. Reflorescamus nos, velut oliva, quoties peccasse ingemiscimus, & mores emendatores promittimus; at ubi vel strictior maligna impugnationis, vel mollior amena occasio[n]is aura nos tangit, mox omnem floris opulentiam excutimus, arbores nimis delicate. Quæcumque temporis iniuria viri viciſſitudo ure nos aut dejicere potest. Vide mihi Danielem vatem Danielis quotidie ter constantissime orantem. Non cum armis in orando perseverantia.

Ita protus: Similiter & omnes discipuli dixerunt. Sed aliud est dicere, aliud facere; aliud proponere, aliud quea propofueris, in opus producere. Et non miremur adeo sibi diffimiles fuisti discipulos Domini intra pauculas horas.

Moniti erant & VIGILARE & ORARE; ne neutrum fecerunt. Hinc in pugna vieti, quia ante pugnam impatiati. Mala in pace securitas, incertam facit in bello vi-

toriam.

Dicere solebat Cato: Illum sibi militem, omnium

minimè probari, qui ambulans manus moveret, pu-

gnans pedes, clarissime sterteret quam in clamaret.

Nunquid, Gerarde, nos tales sumus? qui antequam in

confœctum hostis veniamus, grandia spiramus facinora,

& pene jam calum rapimus magna proponendo; at

ubi communis salutandus hostis, ubi ardua fortitudinem,

dura patiētiam, abjecta submissionem, illecebrosa con-

tientiam nostram desiderat, hem, non jam manus sed

pedes agitamus, & imbelli fugâ precipites abimus ad

Impatientiam, ad Läguorem, ad Faltum, ad Luxuriam.

O athletas! 6 milites, qui hostes suos inter pocula exar-

mantur! Non coronabitur nisi qui legitime certaverit. At nemini

nisi illius certamen legitimum fuisti dixeris, quod ad fi-

num debitum non fuerit perducentum.

§. IX.

Arbor nisi flore triumphet, fructusque uberrimos pollicata-
maturatur, nisi tamen ad maturitatem baccas provehat, aut

Tom. I.

Kk 3

§. X. GER.

§. X.

GERAR. Optimè dicas, Polychroni, & verissimè dicas. Sed quidquid dicas: Homines sumus, qui ad assuta usque, & usque, & usque relabimur. Et quam facile est conquituicere, cùm sic somnis urget? P. O. L. Hoc ipsum nos urgeat ut hunc animi lethargum acris ex pellamus, cùm ille nos tam nullā vi vincat. Si minus huic hosti patremus, esset aliqua cestationi nostra ventus: nunc verò cùm confet, nihil nobis facilius esse quā à bene cōspītū deficerē, & malè agere, quid eft quod adeo in nostram perniciem torqueamus? Aī genium nostrae voluntatis ignoramus: quā ubi virtutis consortium declinare incipit, in vitorum amicitia mox transit. Puteū situlam mihi considera. Hac eris jam ad supremum os fons ascenderit, si tamen manum ab ē retinendā subducas, mox imperu deorum ruit in imam securiginem: ita voluntas nostra sibi metu permisit, sine duce ruit in vetitum, pene in dies aut peior, aut certe ad bonum remissior. Idecirco illi Deo familiares virtus quotidiani incrementis se uni constantia parabant. Ilaacum, Mosen, Davidem aspice scipis quorundam fortiores. Non est bonus, qui non vult esse melior, & ubi quis incipit nolle esse melior, ibi & bonus eft definit. Quia quidem retro sunt, inquit Apostolus, oblivisciens, ad ea vero que sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum perseguor. Perseguar inimicos meas (jurat David) & comprehendam illos, & non convertar donec deficiant. O mēle fundatos conatus nostros, quos aut robur aut constans destituit! Virtus nostra, hostes nostros quandoque cedimus, sed non persequimur cedendo, non comprehendimus, convertimus & deficitus. Pachomius suorum aures afflidae obtundebat hoc monitus: Frustra ad salutis bravium currimus, nisi sic curramus & comprehendamus; frustra cum hoste configimus, nisi certenus ut vincamus. Hoc ipsum nobis affidūsimē & quot horis occentemus: Urge negotium, urge, urge: capisti manus tuā? & persevera hanc manutudinem. Cepisti castus esse? laetiam ne repeate, recine castimoniam. Cepisti è pigrō laboriosus fieri? perpetua labore. Multa vitorum sordes evomuiti? ne redi ad votum. Hoc negotium urge, hīc tibi sis similis, hanc telam pertexe & in bene cōspītū perdura. Petrum Aldobrandinum purpuratum Romanum senato rem ferunt solitū dicere: Perseverantia est virtutum baculus, quo nisi nitanunt omnes, corrunt. Pars certe imagina profectus est, quotidie idque feriō velle proficerē. Bilanx aurisabri talū mobilis est, ut levissimā quavis festuculū deprimatur: ita nos vel ipsa occasio umbra, aut aperior iracundia ventulus ab honesti rectique via depellit, & jam iterum ad vita prioris sordes revertimur, & cum probè circumspexerimus, nos in ipsis principiis virtus bona deprehendemus, quos pridem longius progressos putabamus. Ita demum fama de nobis non bona in cælo inter Angelos spargitur: Quia hic homo caput adspicere, & non potuit consummare. Exorsus est bene, progressus est aliquandiu, collapsus eft ad extremum. Geminæ illæ boves ad Arcam Domini trahendam juncta, nec dextrā nec laevā declinabant per viam Bethphas: & licet vitul matrum absentiam inclamarent, illa tamen ceptum iter perseverabant. Jugum Domini al quies in nos recipimus, & virtutis via incedimus, sed heu brevī illud excutimus, & ad vitulos nostros redimus. Quid agis, non bos, sed homo? progredere, non desistere: capisti, sic perge: migrant licet concupiscentiae, invicti notum stabulum, tu perge: & quamvis consuetudo reclinet, socii alio trahant, tu verò perge & cogita: Fratres nolite deficerē benefacientes.

§. XI.

GAL. cap. 6. Ergo, bonum facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficiens. In morte, bonum fuisse, non

A sufficiet, sed ad mortem bonum permanisse. Beatus ser. Eti. p. 11. vus ille, quem, cūm venerit Dominus, invenerit ita facientem, v. 4. non, ita fecisse. Si prudentia Samsonis, & sapientia Sa. 3. Reg. 6. 11. lomonii ad suum finem ematuriffent, nec ille vires v. 11. amisserit, nec iste regnum scidisset. In Christianis non principium, sed finis attenditur. Malè ceperit Paulus, bene finit; bene ceperit Judas, & male finit. Currit incalsum qui prius succumbit quā cursum absolvit. Ad desertum cum Hebrews pervenient multi, in terras illas fertiles vix illus. Monstrosum opus, cuius principium Opus est ratio, finis libido. Centauros & chimæras encimunt, strophiæ habent. Partus nostri caput humanum, sed pedes equinos aut leoninos. Initia Saulis fuerunt optima, sed quia in recte ceptis non perficit, morte pessimā finivit. B Uxor Lothi, vita & salutis consuluit urbem egrediendo, Gen. 11. 1. vitam & salutem & omnia perdidit, ad urbem respiciendo. Sunt qui isti sapere incipiunt, & fallacissimas mundi vanitates exercitari; at mox cum Lothi conjugū curiosum oculum ad veritas oble etiūcunculas reflectūdident, ardent, vincuntur, pereunt. O milere! brevis est labor, primum erit aeternum, momente stat pugna, aeternitate tota permanet corona.

Narrat sacra pagina virum Leviten apud sacerdotum solum diversatum, laute & humaniter habitum esse tri. v. 1. duo, quarto demum die Levites, ne hospitii sui liberali- & sp. 1. tate abuteretur, professionem adornavit. Cui valedi- centi sacer: Gusta prius, inquit, pugnū pāns, & conforta stoma būm, & sic proficisci. Sederantque finit, ac comedērunt & biberunt. Vesperantece die rogat iterum sacer: Quo re, ut hodie hic maneat, pariterque latetum. Levites, cepit quidem velle proficisci, sed non profectus est. Sic cā die, hospitali domo pedem non exultit: manit, latetum est. Postero mane, parabat tursum Levites iter, quem denuo sacer blandē detentans: Oro te, inquit, ut paululum cibī capias, & astompi viribus dum increasat dies, postea proficisci. Perflatus juvenis blandissimā hospitalitate jenitare ceepit, sed hoc jenitaculum nec ad meridiem finit. Arque ubi solem pomendianum notavit, subito è mensa consurgens itineris jam certus valedixit. Cui ructum sacer: Considera, inquit, quid dies ad occasum declivior sit, Indic. 4. & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodie, & vesp. 3. due leatum diem, & cras proficisci. Talis omnino est. Ge. & sag. rarde, profectio nostra in patriam, veram illam & beatam, moranur & tricamur dum dies abit. Jam hoc, jam illud vitium suavissime invitans: Mane apud me, inquit, etiam hodie, & duc leatum diem, & cras proficisci. Quid nos ad hāc incipimus velle proficisci, non tamē proficisci, manemus etiam hodie, & ducimus leatum diem. Altero mane patiens occasio urget, confurgimus jenitandum invitamus, non difficillimē persuademur, proficisci. Ita crastino, & perendino, ita quinto & septimo, ita multis diebus aliis manemus. Et licet quandoque pedem domo proferamus & in viam nos demus, mox redimus, & veterem noti hospitii benevolentiam inquirimus. Sic iter nullum absolvimus, eti plurima inca- mus, constanti, seu rectius, pertinaci inconstantiā. Hoc illud voluntatis nostræ contagium est. O vacillantes ani- mi! o homines ventosissimi! Attende, oblecto, ad- dixi. Hæc vox è cruce in Paradisi iter aperuit: Stan- dum, perseverandum, confidmandum est. Patiem- sor est Perseverantia, illam sibi non conciliat, qui hanc à se procul amandat.

§. XII.

Abrahamum sacrificio intentum, subito agmine Ascalon volucres advolat, turbatūtur virūm, si ille se in turbari suisset passus. Sed enim in sacrificii parte ponebat Abraham, constantiam non perdere, aves abigere, & canes

& carnes ab iis intricas servare. Et quanta cogitationum agmina nos invadunt, cum preces fundimus, & Numini supplicamus? Tu vero abige muscas, perge precari, orationis exordio suum epilogum annecte, quod in 8. v. 7. choasti perfice. Verum, in imagine pertransit homo. Imago hominis quem piator fedentem aut stare parantem pinxit, nonquam surgit, nonquam stat, etiamque videatur velle surgere & stare. Millies hanc imaginem intuere, & nonquam surrexisse cernes, sed surgere tantum monsmodientem. Tales plerique omnes pietae imagines sumus, videmur velle surgere, velle stare, non surgimus, nec stamus. Surgere nos jubet dies Christi Nascientis, nolim surgere, non surgimus: surgere nos jubet dies Christi Resurgentis, nec jam aliud quam antea facimus: surgere nos jubent & alii per annum sacrificatores dies, sed nos moris nostri sumus, & quae lenta sunt nostra molimina ad surgendum, nec tum surgimus, aut certe mox iterum fedemus, cadimus, jacemus. Ita sane, in imagine pertransit homo: cadit ut vivus, surgit ut piatus.

Apud Aegyptias Thebas, Memnonis statuam olim fusse ajuat e nigro lapide ad ortum solis converfam. Hac imberbem adolescentem referebat, cuius ambae manus sed sic innitebantur, ut hominis surgere voluntatis similitudinem exprimerent: videbatur enim faxeus ille adolescentis oriente soli velle affliger. Oculorum autem & totius oris conformatio, hominem jamjam locutum representabat. Et sunt qui dicant ab hac statuam sonum edi solitum, cum illam soli ortens radiis suis attigisset. Huic simulacro nos profrus simillimi sumus. In molli virtutum fede, dies & annos velut clavis affixi habemus. Et licet surgere velle videamur, &abitum moliri, nonquam tamen surgimus, a vicis nonquam serio abimus. Videamus etiam velle loqui, & commissas noxas velas non amplius reperendas efficacissime detestari. Sed heu quam fratre loquimur! inanis sonitus non ab ino pectori, sed a summis labris evolat. Languidas aliquor voculas ab ore fundimus: Dolce, nollem fecisse, inconfidere eg. Ubi dicta illa robustiora? Ex animo me pertinet omnium nostrarum, extremè damno quod feci, mallem fluxa haec omnia perdidisse, quam Deum offendisse, sed statu, cum Pfaite juro, firmissime propono, iustificationes Domini custodiare, & has noxas non amplius repetere: mons malo quam talia denuo patrare: toris post hac viribus in mei emendationem incumbam.

Pateretur haec voces sunt, & sine licet, verbis tamen non respondent facta, nec sermo cum vita concordat: dicimus & non facimus, statuimus & nil perficiimus, determinamus & non exequimur. Nimur itaxi homines sumus, in pravas confutundines pessime obstinati. Et hoc ipso illi lapideo adolescentem non absimiles, quod ad naturam sanctioris vita senectetum vix unquam pertingamus, aque ita maneamus lapides.

In vestis Aaronice oram insinua inter campanulas aureas, mala punica purpurasebante: haec inter arborum fuscus excellunt, & replete virtutum praemiis conferuntur, sed illa non ad supremum vestis marginem, non ad umbilicum, sed imam fibrarum appendebantur: ita prae- mium virtutis non incipientibus, non progreditibus, nec in medio hærecentibus, sed finientibus cedit. Efectu 10. fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vite. Continua- Itaque in omni bene beateque agenda vita instituto confare nos nobis ipsis decet, ut tempore idem sumus, beaté imò & meliores sumus, eadémque animi & majori semper infuso, per alacritatem curramus quæ cœpinus. Si quo tempore virtutum illud per paenitentiam revertatur: quoniam autem revertendi facultas interdum morte præciditur, divertere periculofissimum, continuare semper tutissimum. Serviamus illi in sanctitate & justitia coram ipso, omnibus deabus nostris. At nos nescio quā motus vita nostra scripsi numeremus; longum nobis videtur tristitia,

A quadraginta aut sexaginta annis, integratos castosque mores perseverare, pæne tot secula quot annos compuramus. Ad eo levi morulâ nostra omnis clangue scit Con- Levi mo- rulâ homi- nis elague- fiantia. O homines pusilli animi! Noënum videte, ju- stum, persestum, cum Deo ambulante. Hic cum mo- liendæ arcæ manum admovebet, quingentorum anno- tum erat. Finito sæculari opere illo, sexcentas jam æsta- tes viderat; cum morti concederet, annos vita numero- bat nongentos quinquaginta. Eò ævi constantissimam innocentiam perduxerat, maturus hic celo felix. Ubi jam anni nostri saeculi, è quibus vel unicum innocentia integrum donare, nimis nobis videretur liberalitas.

A cufodiâ matutinâ usque ad noctem speret Israël in Domino. Psal. 129. Melius est non copiæ, quam non finivisse. Nihil est quod non vers. 6. expugnet pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Hac August. de Christianorum vera demum est gloria, cum Christo Contin. Sen. ep. 66. posse dicere: Opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam. Ioan. 6.17. vers. 4.

C A P V T IX.

Examen conscientiae commendatur Religiosis.

S. I.

V Os ego nunc maximè appello (sed reverenter & submissè) quorum leges quotidianum esse volunt hoc conscientia tribunal. Hic ego oro & obsecro (nihil enim in me imperii) si quid facitis, id rectè & integrè facite. Animus domi luæ sit, vigilante oculi, perseverent genia, lingua suis patribus ne deficit, opus suum faciant & manus, arque in pugilares, chartam, tabellas referant, si quid debitorum contractum, aut si quid rerum alia- rum huic spectantem subnotandum est.

Inter profanissima veterum sacra clamabat olim pre- co: HOC AGE. Hoc ipsum quisque sibi sub noctem se- verius occlamet: HOC AGE, conscientiam tuam rina- Conscientia re, & omnes illius angulos excute. Neque unquam dee- scrutanda. C rit quod timeris & excujas. Si Bernardus credimus, con- Bern. ser. 4. scientia tam nostra quam aliena, abyssa & nox est imperseru- de advent. tabilis. Ergo inquire in te ipsum, de recipio ferentiam Dom. non connivente oculo, attentisque auribus, HOC AGE. Sed actum te agere scias, nisi iam hoc unum, idque fe- riò agas. Ergo hunc diem tuum recognoscere, affectus in solens. Sen. ep. 89. res compescere, marcenaria in te excita, soluta confringe, contra propria pù- macia doma, cupiditates tuas jugula: & istis dicentibus, Quousque eadem pecca- nem. que eadem: responde, ego debeo dicere. Quousque eadem pecca- bitis: remedia ante vultus quam vita defnire. Ego vero eo ma- gis dicam, & quia recusatis perseverabo.

Hoc ergo agendum est, ut, quod censuram meretur, reprehendi & extirpari, quod laudem, commendari possit, & altius animo iusseri. Beatus, qui

Index ipse sui se totum explorat ad unguem,

Nil ut deliret amarus:

Cogitat, & iusta trutina se examine penat.

Antequam veniat tibi somnus, inquit Chrysostomus, profer Hom. 2. in in medium codicem, conscientiam tuam, & reminiscere pecca- psal. 50. post ta tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti. med. Cum Romano Sapiente hic quisvis optimè dixerit: Hoc Sen. de beata. mihi fatus est, quotidianè aliiquid ex virtutis meis demere, & errores via cap. 17. meos objungare. O quoties per diem nosmne amittimus, & vagi licentia errantes velut perdit, aut in Iræ, aut in Impatiencia, vel etiam in Socordia dominum impinguimus. Veluti, quisquis voluerit revocare gradum, poterit, & à tam barbara servitu se vindicare. Infasti- Bonum in- bum bonum est, siuum fieri, & in leipsum habere maxi- estimabile mam potestatem, nec ulli rei affectu nexum esse, nisi uni est in leip- Deo, cui, an mens homini se ita donari, non otiosè ad sum maxi- mam ha- conscientia tribunal disquirendum. Hoc opus, hic la- bore poter- illud per paenitentiam revertatur: quoniam autem re- vertendi facultas interdum morte præciditur, divertere illud per paenitentiam revertatur: quoniam autem re- vertendi facultas interdum morte præciditur, divertere illud per paenitentiam revertatur: quoniam autem re-

Kk 4 corpus

Corpus impellere, aliò animam. Quidquid obsequii A
Deo deferrur, id quām potest studioſimē & accur-
atissimē deferendum est: dignissimus est Deus, in cuius
cultum nervi omnes, cū animi tuū corporis inten-
dantur. Nec in levi negligentiā ponendum quidquid
hic paullò negligentius curatur. Divinus Paulus pre-
citat: *Orabo, inquit, spiritu, orabo & mente.* *Nimirum in*
aliis fatis fuerit patrem hominis fatigari, hic totus ho-
mo nunquam latet laboraverit. Sedulos ministros vult
Deus, & qui id quod agunt, toti agant. O Religio! *I*an
non sēpē hoc conscientiae negotiorū remissa agitur,
*cū tedium, nausea, fastidium se infundat, cū som-
nus & torpor obrepunt, cū cursim & obiter conscientia
inficitur? *Gratias aguntur Deo, sed languides; Lumen*
*à Deo perit, sed in oculis nictantibus & semis-
piis iam nox est; Culparum venia rogarat, sed frigidē*
& mente alibi occupata; Emenationis in polterum fit
*promissio, sed ea nec firma nec valde seria. Ita hēc con-
scientiae q̄stio & cauſa per tranſeniam agitur, &*
*dormitante judge, à quo merito provocatio fiat ad vi-
gilantem; ita rei accusatio, damnatio, castigatio somni-
culosā celeritate depropterat, jāmque pedes ad lectum*
festinant. O Simon, dormis? ò servi Numinis, hac aetate
diei clauſula est, hoc ineundae noctis exordium? Ali-
quando ad unumquemque horum talium, vox veniet
non blanda: *O Religio!, sic non potuisti, non dicam*
horā, sed nec unā horulē parte vigilare mecum? Nunc
mors tibi dies & horas compiat, tu cogita an non an-
nī præteritus sexcenties & amplius, conscientia cauſa
sunt dormiens tristis? difficile tibi non erat ad rerum
novarum narratiunculas attentissimis auribus vigilare;
at tecum per horulē partem rationes componere, fa-
ſtidii plenum videbatur. O Religio!, rebus tuis confu-
le, ne & illa vox te feriat: quia te non videns placuisti ti-
bi, dispicebis & mihi cum judicaberis, & tibi cum ar-
debas.*

*I*dcirco sui muneris esse quisque credat cum Isaia
profiteri: *Super speculam Domini ego sum, flans jugiter per*
*diem, & super custodianam meam flans totis noctibus: Confite-
bor adversum me iniquitatem meam, & Dominus remittet im-
pietatem peccati mei.*

Dorothei consilium est, non fibras tantum noxarum
ampuntandas, sed ipsas etiam vitiorum radices & inda-
gandas & extirpandas, quod sanè nunquam fiet, nisi
quotidianā vigilantiā conscientiae hoc examen quām
exactissimē instituat. Ergo, o Religio!, Hoc AGITE
quod agitis. Non satis hic inæqualem superficiem ut-
cunque complanasse; ardiente conatu opus, altius
fodiendum est, & ad ipsas errorum origines penetrandum.
Vigiliis hēc res agenda & solerterissimā curā, nec
parcendum opera: Nemini unquam sua probitas parvo
stetit. Sanè dormiendo virtus non dedicimur. Summum
vita gaudium boni conscientiae; summum vita suppli-
cium mala conscientiae; maximum vel in gaudis tor-
mentum, conscientiae laniatus; maximum vel in dolore
levamentum, pax & tranquillitas conscientiae. Hanc
quisque tanq̄ curat impenitus, quanto sincerius amat.

§. II. Idem Beatissima Virginis Sodalibus commendatur.

Legas etiam vestra, o Sodales integerrimi, hanc vo-
bis lineaem ducunt, ad quam omne opus diuturnum
exigatis. At si bene calculum ponas, triplex fera inter vos
est factio. Sunt qui dicant: Conscientiam sub quemlibet
vesperem examinare, non vacat. Alii paullò proter-
viū: Non lubet, etiā vacaret. Demum vero nomine so-
dales: Et lubet, inquit, & ut vacet, nos curabimus. Sed
nescio, an primi illi, his alteris censendi meliores. Inter
illos & istos exiguum est discriben, nisi quod illi excusationis
mantelum præpandant culpe, non vacat, ajunt,
isti societatem aperte professi, dissimilare nolint vi-
tium, non lubet, inquit. Itāe vobis, o boni, non va-

cat? Nimirum ad alia omnia vacamus, præterquam ad *Ad* *salutis negotium. Suas horas studiis, suas libibis, & som-*vacans** *no suas idque liberalissimē patimur; suas sibi horas ad fām*
mensa habet, tñ conscientia nec horæ quadrantem sibi nego-
ciat ratione impetrat. Ad quaecunque ritus abunda-
mus tempore, cū verò à maculis eluenda conscientia,
non vacat. Si tempus avarissimā tenacitate virtus stu-
dio negamus, quod turpissimā prodigianta, in somnum,
in ludos, in confabulationes effundimus. Cū salutis
res agitur, non vacat; cū fordes animi detergenda, non
vacat; cū actiones præterita diei magno emolumento
remetiendae non vacat; cū hora quadras soluberrimē
suipliis notitia dandus, tam angustum nobis tempus,
ut nec tum vacet. Sic ad virtutem contendimus, inter
vitia disticti. Pudet dicere, honesta non colimus, nisi
quantum vacat. At quantum præmium nos expectat, si
*occupations nostras, & mala hēc tenacissima abrum-*1 Cor. 1. 1.**
pamus? Has ergo habentes promissiones, charissimi, munendum
*nos ab omni iniquitatem carnis & spiritus perfcientes san-*vers. 1.**
*ctificationem in timore. Non enim vacavat nos Deus in immundi-*1 Thes. 1. 1.**
*tiā, sed in sanctificationem. Hēc est voluntas Dei, sanctifica-*2. 7. 8.**
tio refra.

At sunt, quibus sua placet legnities, etiam sine pallio. *Grg. ho.*
Nil excusationis opponunt, hoc labore superfedere se
posse autumant, modò dicant, non lubet. Quod tantum
dēstidit est dicere, ac, nolo facere quod offici mei est, so-
dalius legibus patere non volo, conscientiae tranquilli-
tatem tanti non facio, ut eam his impendis eman. Ah!
miseri, quoque tandem vestrum illud ignavissimum,
non lubet? *Fili hominum usquequo gravi corde!* *Concen-*
tria puritas tanti est, ut opera pretium sit omnino, eam
*vel maximis laboribus, vel quantavis moleftiā redime-*mil. 4. in**
*re. Suppliciorum extremum est, in vito sibi facere deli-*Ezach.**
*cias, & mentem cauterio refectam gerere. Beatus Gre-*Negligi-*
*gorius: Quis inquit, vita sua custodiam negligit disserit,*cōfutat**
qua agit, que loquitur, que cogitat, aut deficit ait nefit, sibi
metip̄ prefens non est, quia nemipsum quotidie exquirere at-
*que cognoscere sollicitus non est. Ille autem veraciter sibi in pre-*vit, ex**
sentis est, qui se in suis actibus tanquam alium attendit. Nam si quis
sunt multa peccata que committuntur, sed idcirco gravia nob̄ patet
non videntur, quia privato nos amore diligentes, clausi oculi,
*in nostrā nob̄ deceptions blandimur.**

E veteri in memoria in vos restes non producam: vide-
te obsecro vel tantum sodeales vestros alios, quibus hoc
unicē cure & cordi est, conscientiam quotidie in sacer-
dium nitorem repurgare: nullum illi diem finiunt, cui
hanc clauſula non apponant: nullum illi noctem in-
choant eūi hanc preparationem non premitant; num-
quam illi prius in lectum quam in scipios descendunt:
errores suos quotidie objurgant, quotidie aliquid exhi-
biti suis demere conantur. De his optimè, quem modò
dixi Gregorius: *Electorum est, inquit, actus suos querit ab*
Greg. ho.
ipso cogitatione fonte disserit, & omne quod turbidum pro-
*flat, ad initium exciccare. Metunt in his que se egisse memme-*mor. cap.**
rant, & puniunt flendo, quod perpetrasse ē intelligunt: timent
subtilia divina iudicia etiam de his que in nemipsum intelligere
fortasse non possunt. Vident enim divini dñmnuis quod ipsi in se
per humanitatem non vident. Atque in hoc secreto interioris
judicii, ipsi amentia sua executione constricti penitentia ferunt
quod superbiendo commiserunt, ibi namque adverſam se, quod
quid se impugnat, enumerant: ibi ante oculos suos omne quod
*deflant conservant: ibi quidquid per iram dñmnuis iudicis de-*10. 1.**
*cēri posuit, intuentur: ibi tot patiuntur supplicia quod pati-*11. 1.**
ment, nec deet in hoc iudicio mente concepero, omne ministrum
quod punire res suos plenius debet.

Mercatores sunt qui maria terāque affiduis itineri-
bus circulant; nunc Romæ, nunc Mediolani degunt,
jam Parisiis, jam & Constantinopolim appellant, domi
sua vix unquam sunt. Pace velitra dixerim, tales &
vos estis, vagi curiositate omnium domorum incolæ,
unā conscientiae domo pertinaciter devitata, ita vix un-
quam

De cultu conscientiæ Lib. I. Cap. IX.

393

quam domi & apud vos ipsos estis. O Sodales, nusquam
est qui ubique est, foris argus, domi talpa. Quād autem
hoc congaūatatione, ut qui per diem tor alis, vespri
secum ipse, & cum suā conscientia loquatur. *Ingredere &*
includere in medio dominus tuus, monet Ezechiel. Tuta do-
mus, areanum conscientie : miser est, & nec Deo, nec
sibi vivit, qui haec domo habitate nescit, qui cū conscientia
convenienda est, inertissimum illud obiect, non
tuber. Sibi dicitur : puet uniusquisque sodalitum, quod
Hugo lib. 3. Hugo Victorinus in hæc verba submonet : Redi ad cor-
ruam, & subtiliter discute teipsum : considera unde venis, quòd
tendis, quomodo vivis, quid agis, quid amaris, quæcumque
die profici vel deficit, quibus cogitationibus magis incurias,
quibus affectibus tangeris, quibus tentationum machina à malo
ignoro spiritu acris impugnari : & cùm totum interioris & ex-
terioris hominis statum plenè cognoveris, non solum qualis sis,
verum etiam quid esse debas, de cognitione tua poteris suble-
vari ad contemplationem Dei. Conscientie rationes quis-
quis bene vult subducere, quotidie subducat : hoc ipso
male curatur conscientia, quia rariss. Ah, quād male est
extra legem viventibus, quidquid meruerunt, semper
expeccant. Nam conscientia accusat, ratio judicat, timor lit-
igat, dolor excruciat. Quid judicium è certius puniri, quo inter-
ius sevit. Praeclarissime Bernardus : Conscientia mala, in-
quit, contristat animam, éaque Deo exhibet immundam, an-
gelij & hominius fædum & sibi ipsi turbatum & inquiet-
um. Nulla enim pena major est malæ conscientiæ. Omnium
siquidem delictorum nostrorum ipsa est testis, ipsa judex, ipsa
toror, ipsa carcer. Ipsa accusat, ipsa judicat, ipsa puniri, ipsa
castigat. At vero conscientia bona, templum est Salomonis, ut
idem Bernardus loquitur, ager benedictionis, hortus delicia-
tionis, aureum reclinatorum, gaudium Angelorum, Aula Dei,
habituclum Spiritus sancti, liber signatus & clausus, & in die
iudicii aperiendus. Nihil est iucundius, nihil tutius, nihil dirius
bona conscientia : premat corpora, trahat Mundus, terreat diabo-
lus, illa erit secura usque in finem.

Nemo hinc præmolitur, se lege non teneri. Piacularis confessoris lex neminem haber eximium. Atqui verò huic ritè instituenda, necessarium proficit, conscientiam excutere & in notitiam deducere dilectorum. Itud fane quod rariis, hoc & pejus fieri atque remissius; ipsa exercitatione in hanc industriam robatur. Qui in re familiari neglectum omnem caverunt, expensarum rationes quotidie inspiciunt; ubi mora & dilaciones crescunt, tem familiarem decrescere necesse est. Idem profutus hic, scipium nosse non dicit, quod sepius raro inspicit. Horologii equabilis ordo direcit, cem manum quotidie postulat: conscientia sanitatis quotidians vult subfudit fulciri. Epidetus pulchre submonebat: *Quemadmodum, inquit, in ambulando caves ne clavum calces, pedine distorquas, sic si in degendâ via à cave, ne gubernatricem actionem, mentem tuam ladas.* Quod si in re unquam observabimus, omnia cautiis aggrediemur. A his spinam aut clavum pede induteris, an non ea mox horra, eo certè die extrahes, ne pars læsa in malignum ulcus suppureret? ita pedi consulit. Et conscientiam si laferis (*Septem enim in die cadet iustus*) non eodem mox die medicinam facies? mucronem subtilissimum pedi eximis, & lethale vulnus tolerabis in conscientiâ? Videte itaque, fratres, quomodo cautæ ambuletis, ut ambuletis dignè, Deo per omnia placentes. In qua verba insigniter Augustinus: *Divinitus, inquit, quid est ambulare?* Bréviter dico, proficere, ne forte non intelligatis, & pigris ambuleris. Proficere fratres mei, dicitur: *ut vos sine dolo, sine adulatore, sine palpatione.* Non enim est aliquis minus tecum, cui erubescas & jactes te. Est tibi, sed cui placet humiliatis, ipse te probet. Proba & teipsum tu ipse. Semper tibi difficias quod es, si vis pervenire ad id quod nondum es. Nam ubi tibi placuerit, ibi remansisti. Si autem dixeris, sufficiat, & perfici. Semper adde, semper ambula, semper proficie.

A *Noli in viâ remanere, noli retro redire, noli deviare. Remanet, qui non proficit: retro reddit, qui ad ea revolvitur unde jam abscesserat; deviat, qui apoflatat. Melius it claudus in viâ, quam cursor prater viam.*

Laudata illa Moabitis Ruth, ut faciat pagina testam.
Ruth. cap. 2.
tur, collegit in agro usque ad vesperam, & quae collegerat, virg. vers. 17.
cadens & excutens, inventit hordei tres modios. Constantia Constantia
monet pertinax hic labor, & exigenda ab animo ratio- opus est in
nis sub serum vesperum. Quisquis es, hoc tribimet turdo hox ex-
perfluede, non usquequaque omnia ex amissi & ad un-
mine. ^{ad f. 9}

— I — que omnia ex animis & ad unguem te facturam, quin à te facta limam admittant, imò exigunt.

imò exigant: quantumcunque industris & solers sis,
tamen tam pudi seminis aceryum non colliges, quin col-
lectum diligenter excutere oporteat, quando multa fa-
cimus, qua velut casta nux omni nucleo carent, & pra-
ter solam virtutis speciem nil habent in se pretiosi. Quām Born. c. 17. 1.
multi querunt scientiam, & pauci conscientiam! Verendum de int. dom.
sanè, ne olim cùm reddenda erit ratio, eveniar nobis
B quod infelicitate illi Ego.

quod infelibus illis Ephrataeis, Jordanem transire molientibus. Hi namque à Galaditis intercepti & interrogati an Ephratae essent, illis negantibus, imperatum porro, vernaculi idiomatici notam ederent, pronunciaréntque vocem *Sibboleth*, hoc est, spica granis plena. Hic miseris inassueta lingua non parebar, neque illi aliud enunciare poterant quam *Sibboleth*, hoc est, culmus granus vacuus.

mus grano vacuus. E vocali hoc signo, hostes esse noscebantur, id est quae flatim apprehensi jugulabantur in ipsa tor-
danis transitu. Et nos in iuuu perpetuo atque transiit su-
mus, è nostro in orbem protius alium & novum: neque
fas transfire ulli, quem non excipiatur severum examen, in
quo sola virtus non rejicitur. Animus à virtute vacuus,
velut sterilissimus culmus ad incendia æterna dejicitur.
At vero quemadmodum dico? Iudic. c. 12.
vers. 6.

At vero quemadmodum spicere liceat praegnantes granis,
ob paleam tamen sterilem societatem flagellis excutitur,
ita vix ulli actus humani tam puri puri ab omni
fectu & forde, quin & in his pretiosissimis vili, sincerum
ab impuro sit secerendum. Ergo ipsis, rurisque
actiones, mi Cenaculum cede & execute; rejecit paleam,
remove omnia que maculantur. E sane par est, ut quod
R. sub fine dicitur, illud
Auctus hum-
ani ab
omni for-
de sunt ex-
ciendi.

Ruth fecit, trium modiorum mensuram quotidie compartores; Hos sacri interpres ajunte esse cogitationis puritatem, locutionis veritatem, optimæ operationis sinceritatem, ut diem totum sibi rapiant & sanctæ cogitationes, & colloquia utilia, & honestissimæ actiones unius Numinis honori edicæ. Et hoc ipsum nocturnæ discussiōnēs pars erit videre, num tres modios istos repleveris.

Omnis igitur cordis nostri recessus (inquit Cassianus) jugiter perscrutandi sunt, & ascendentium in eos vestigia indagatione sagacissimam retrahenda. Aureus ille orator ad idem gravissimum fuos horruit; Et ne, inquit, ita simpliciter jejuniorum hebdomada pretereant, scrutentur suam quicquidem con-

scientiam, & rationem examinamus, & considerimus quidnam
in hac hebdomada probé actum sit, quid in aliâ, & quale au-
gumentum fecerimus ad sequentem, quia in nobis affectiones cor-
reverimus. Quod si vitam nostram non infirmerimus, magnam
anima nostra curam habentes, nihil nobis usi erit ieiunium
vel inedia quam toleramus, praesertim si compertum fuerimus in-
feriores his, qui tantum studium colligendis opibus impendunt.
Opus suum proberet unusquisque. Vnde quisque enim suum Gal. cap. 6.
portabit. Suum opus, inquit, non alterius examinet, v. 4. & 5. & 6.
ut Phariseus publicani. Neque ratiocinio posse, fed. 25.

ut & rursum publicaret. Neque tantum peccata, sed & actiones alias, quantumvis bona videantur, examinari vult Paulus. Deus quamprimum lucem creavit, inspicere illam & experti voluit: Et vidit Deus lucem, quid esset Gen. cap. 1. bona. Quid luci cum hujusmodi experimentis non deo vers. 4. bonitate illius constabat maxime cum a deo esset bona.

bonitate illius conitabat, maxime cum à Deo esset crea-
ta? Constatbat omnino, sed ostendit hic bonus Deus,
quà ratione nostra nobis opera tentanda sunt & expe-
rienda, quantumcumque bona illa & lucida videantur.
Sunt quæ nitorem, non tamen naturam auri habeant.
Christus

Christus

De cultu conscientiae Lib. I. Cap. IX.

394

*Luc. cap. 9.
vers. 18.*

Christus discipulos suos super famam suam examinans: A quem inquit me dicunt esse turbam? Idem & nostrum quis de te interrogat: Et quem me ajunt esse cives mei? Quem expectatis, mihi homo, respondebo. Ajunt te esse hominem potulentum & madidum, vini amantissimum, & in dies pene singulos ebrium: & forsitan tu solus hoc ignoras? Aut dicunt te Veneris esse mancipium, ad omnem perulantem & libidinem projectum, ore, oculis, manu inveteratum: & forsitan tu solus haec nescis? Aut, non negant te certe probum, sed deparecum, sordidum, avarum Euclionem, qui multa pecunia longe sit appetens, quam pura conscientia, avidior numeri, quam cali: & tortafisi te folium haec latent? Aut, constanter assertur te hominem esse turgentis supercilii, ore asperum, gestu inflatum, ceremoniarum & pompe cupidissimum, ostentatione & arrogantiis plenum: & forte tibi unihac ignota sunt? Aut, non equidem dissimilante te pacis & concordie inimicum, omnis injuria impatiens, ad anima & iram praecepitem ruere, difficultate placari: & tu forsitan tealem ad hoc temporis non credebas?

Aut, plerique affirmant te dandis consiliis illustrem, politicum, conmem; cetera te hominem tui sensus & cerebri esse, pertinacem & aneas cervicis, nec religionis adeo tenacem: & fieri potest ut tibi soli haec nunquam innoverint? Aut, vox ferè omnium est, te quietis tam amancem, ut nihil tibi dulcius sit quam feriari & orio disfluere: & tu forte hoc virtutis in te non noratas? Aut, fatentur plurimi, te precum quidem studiosum, sed patrem familias incuriosus agere, & pecuniam utraque manu insigniter dilapidare: & forte an tibi haec à nemine objecta? Aut, nemo est qui non accuset lividos dentes tuos, & oris mordacissimum acetum, quo omnium famam perfundi dicunt: & tu forsitan teendum te credas & manueta lingue hominem?

Quid ergo contra sermones hos obducis? omnésne falsi? Sæpe hi, nihil credere, ut hominem fibram ignorassimum, intus alii & in eute norint. Tu ergo tuam conscientiam quot diebus interrogata, non mentietur: si illa te reum pronuntiarit, errores ne defende, sed emenda & corrige: si infonte te absolverit, rumores populi generosa patientia concerne. Conscia mens recti famæ mendacia ridet.

*Epist. ad
Secundum. um
Manich.*

Augustinus olim intrepidè de seipso: Senti de Augustino, no, air, quidquid lubet, sola me in oculis Dei conscientia non accuser. Idem, quicunque alius serena conscientia homo liberrimè dicat: Loquuntur de me aliis quod volunt, modò me ad Dei tribunal defendat conscientia. At quomodo defendet cum à quo neglecta, oppressa, vix unquam loqui permitta? Hic forte dicas, quanti sunt, qui vix semel in anno, conscientia sua potestate faciunt loquendi: & nos quotidianas illius accusationes toleremus? Et quid oro, Christiani, malæ cauila argumentis pejoribus patrocinatur? Non est bonitas pessimum esse meliorem, aut effrenatus finis moderationem; non inde conscientia nostra erectior, quod ab aliis ea calcetur, neque nos culpa eximit tantus alitorum neglectus. Job cap. 13, 15. & 16. bus consilii sanitibus ullis: Verumtamen, inquit, vias meas in confectu ejus arguam, & ipse erit salvator meus. Et annexa cauila: Verebar, inquit, omnia opera mea, scies quod non parceres delinquenti. Ut tuum, ò mi Deus judicium praverterem, diebus omnibus meis sum judicavi, & velut à deprehendo reo penas repetui.

*Chrys. to. 5.
hom. 46. ad
pop. Antioch.*

Pulcherrimè & ex natura rei de hoc differens Chrysostomus: Est tibi tribunal, inquit, multum habet emolumen, & nullam refert accusationem. Constitue super conscientiam judicantem rationem, & in medium omnia tibi proponere, anima tua peccata scrutare, & penas exigere diligenter, & dic: Quonobrem hoc, & hoc ausa es? Et si hac quidem fugiat, aliena discussat, dic ad eam: Non de his te judico, non pro his venisti te purgatura. Quid enim si ille malus? quare

tu hoc, & hoc admisisti & responde, noli accusare, tua confidere, non aliena. Et cam in hanc anxietatem agas continuè. Postea, si nihil quod dicat, habeat, sed resistat, dilata flagellans eam quasi quandam ancillam insolentem, & fornicantem: & quotidie iudiciam hujusmodi constitue (quodidic, nota Gerarde, quotidie) & ignis flumen designa, veneniferum vermen, tormenta reliqua: nec eam amplius finas diabolo copulari, nec impudenter loquentem toleres. Ille, venit ad me, ipse mibi tendit infidias, ipse me tentat, sed dicit ei: Nisi tu velis, illa omni superflua. Quid si rursum dicat: Corpori connexa sum, carnem induita, mundum habito, in terrâ commoror, dic ad ipsam: Hec omnia sunt excusationes & pretextus. Nam & ille carnem erat induitus, & ille mundum habitans, & in terra à conversans, probabiliter fuit: quia & tu ipsa, cum bene te gesseris, carne circumdata id facis. Quid si doleat audiens, ne tollas manum: non enim morieris, si percesseris, sed eam ex morte erues. At si rursum dixerit, quid ille exacerbabit, ei responde: sed tibi licet non exacerbari. Certe frequenter iram comprescis. Si dixerit, quid illius species me sublevavit, dicas ei, sed tu poteris continere, propone viatos, propone primaria mulierem qua dixit. Serpens deceptus me, nec à criminis liberat. *Cum autem hac examina-* *vers. 18.* *veri, adgit nemo, nemo tumultuerit; sed sicut iudices sub velis* *judicant sedentes: sic & tu pro velis, quietis tempus & locum in-* *quire. Et parvorum magnas exige penas, ne magni unquam approximes. Si per singulos hoc feceris dies (obserua iterum* *Gerarde, singulos dies) cum fiduci à slabis ante tremendum illud tribunal.*

Gen. 40. Ita verbum è verbo expressit Chrysostomus, qui una *Chrys. ad* gravissimè questus: Sed nos, inquit, non ita facimus, sed omne contrarium. Nam simul atque reclinati sumus, omnia versamus secularia, & hi quidem immundis inferunt cogitationes, hi vero famora & commercia, & corruptibilis curia. Ita somnum pessimum auspiciamur, inter vanas, avaras, invidas, inter impuras & sordidas cogitationes. Ita nec dormimus quidem sine vitio, cum tam virtuosè obdormimscimus.

Matt. 1:18. C. Hoc est quod Christus toties repetitis clamoribus *Incitat* *Vigilate & orate, quia nescitis diem neque horam,* *vers. 41.* *quia Dominus uester venturus sit. Et vos esote parati, quia quā* *Luc. cap. 10:* *borā non putatis, filii hominis venier.* *vers. 40.*

Petifilestissime incogitantes, & inexplicabilis audire possunt, conscientiam ægram, & letalis culpa, vel unice bilis audire, ad lectum deducere, ac plumis se sepelire, nec cœcè prius Numinis offensionis deprecari, & cum Deo in gratiam redire. O mortalium miseritatem, perituti, & æternum peritum, si non haec tibi sit ultima. Et cuius promissus securus, post hanc plures tibi noctes polliceris? Diebus deducere, pene singulis immunita efferventur flumina; morte subita hinc illinc plurimi rapiuntur ad tribunal, & tu nihilominus offeso & irato tibi Deo, lectum temerarius irruis: Ah, infelix, quam non ludendum est cum *Eternitatem!* levi obstaculo aut concusso, momento unico spiritus intercepitur, & omne tuum vivere consumptum est: etiam cadaver tuum in sandalipila, animus erit in gehennam, si non prius peccatum excludas, quam somnum admittas. His sepe periculis subducet, qui sopori se permisimus, ante serio evigilat, & quidquid per diem nocturnum nævorumque contraxit, dolore abstergit & emendationis proposito.

D. His talis licet ea nocte vitam finiat, vitâ tamen beatitudine non excidet. Ergo vigilate, quia nescitis neque diem neque horam: Esote parati, quia quā horā non putatis, filii hominis venier.

Sermonem, Gerarde, una cum diri finiamus. Lux hec abiit, sed non sine linea, quod tibi mihique granulor, Longus fui, fateor, sed prædicti hoc futurum, & ideo longam à te patientiam postulavi. Ego quidem oppidum fessus sum dicendo, sed non dubitem, quin tu etiam audiendo. Utrique fatigationem somnum eximer, sed somnus quem præcesserit Examen conscientie, ut non doceamus tantum facere, sed & faciamus.

LIBER

LIBER SECUNDVS.

CAPUT PRIMUM.

Ingressus ad sermonem de cultu celitum.

Polychronius, Gerardus.

POLYCHRONIUS.

Diem primum ad conscientia tribunal exegimus: hunc alterum Divis Celitibus dicabimus. Ante omnia velim audire exte, & quæque ignosce questioni, Gerarde: Christianus es? GERAR. Sum. POL. Catholicus? GERAR. Sum. POL. Ergo jam peroratus magnum partem. Nemo Catholici sanguinis fuit unquam, qui Celites negaret esse venerandos. An nos damnabimus, quidquid omnia retro annorum secula probaramus? Laus Sanctorum, Laus Dei, qui omnis sanctitatis fons est & origo. Quidquid honorandum aut commendandum in Divis est, Dei donum est: quidquid igitur honoris aut cultus Celitibus impenditur, id omne in omnium auctorem Deum meritissima pensione refunditur. Laudatio servi, honor est Domini. Quod beatus Hieronymus dicitur affirmans: Honoramus, inquit, reliquias martyrum, ut eum cuius sunt martyres, adoremus: honoramus servos, ut honor servorum redundet in Dominum, qui ait: Qui vos suscepit, me suscepit. In candem sententiam beatum Gregorium Nazianzenum concedit, &c. Athanasium, inquit, laudans, virtutem laudabo, quoniam omnes virtutes complexus suo tenet. Virtutem autem laudans, Deum laudabo, & quo virtus ad homines promanat, cuiusque beneficio nobis contingit, ut ad eum per cognitam illuminationem eveniamur, vel patias reverbanur.

§. I.

Solomon humanæ sapientiae miraculum, in eum errorem à feminis fascinatus est, ut pro uno, plurimos deos venerari ceperit. Roma caput Orbis, & vera religionis nunc Antifilia, olim cù prolapta est abominanda pietatis, ut diversorum deorum ipsa triginta milia percenfuerit nominatim & coluerit. Proh que ista & quā vilis deorum annona! alii longius etiam progressi infinitos pane deos posuerunt; alii nullos; prouidentes alii, aliqui otiosos. Nos, quorundam Christiani sanguinis censuram, Deum unum agnoscimus, Divorum longè ultra triginta milia veneramur. Sed aliud est Deus, aliud Divus, qui quidquid honoris habet & ornamenti, habet à Deo.

Prisco aero diversi generis amici numerabantur. Erant, quos *Prima admissionis* amicos dixerunt: Alii secundae, tertie alii vocabantur, scilicet ex ordine quo admittebantur. Tiberius Imperator, ipse amicos solitus describere in tres classes, & ab hoc more admissions dictare. Si haec infima divinis fas conferre, Deus etiam amicos numerat, ferè tripli classe diffinitos. Amicos tertiae admissionis dixerunt, qui in gratia sunt apud Deum, sed etiam inter mortales degunt. Itos vero secundae admissionis nuncuparis, qui vita funeti & celo destinatis, sed neendum celo admitti. At illos velut primæ admissions familiares iure veneramur, quos Deus celo jam recipit, beatissimus fedibus locavit, & verè *admiratur* in conspicuum. Ethos tetram auxiliari nobis & nosl, & velle, & posse. Preces nostras audiunt, miseras & erumpnas nostras vident, idque in eo qui videt auditque omnia. Deus illis voluntarium speculum, & theatrum longè quam amplissimum est, in quo eis universi, prout lunt, representantur. Hæc illi assidue contundo, incre-

A bibili prorsus voluptate perfunduntur. Beati utique immortali lumine circumfusi, & plura & clarius cernunt in Deo, quam illius olim prophetarum. Atqui prophetæ ea viderunt quæ esse desierant, & præviderunt quæ nondum erant.

§. II.

CVR ergo Celites, qui omnia genia felicitare circumfluunt, ea nesciant quæ ad ipsos spectant, quæque ab ipsis feci cupunt ii, qui opem illorum implorant? Helias clarissimus Hebraeorum vates jam in sublimi 2. *Paral.* curru igneo fuerat evectus & tamen quid Joramus Regi eventurum esset cognovit, & ad eum super futuro statu litteras scriptis. Divinus Paulus à Corinthis corpore aberat, sidem tamen præsens animo; & iste nunc celestis gloria jubat induitus, rerum insipientia laborebat? An non primus à Christo Pontifex Petrus Christianis promisit, non modò sed dum vivere, sed & mortuum nonuscijusque illorum memorem fore? *Dabo autem ope-* 2. *Per. e. 10.* *ram, inquit, & frequenter habere vos post obitum ver. 15.* MEVM, ut horum memoriam faciat. Itud promissi probè cepit Chrysostomus, eaque de causa, dicit Principibus Apostolis Petro & Paulo natali, suis Petrum verbis compellat, moneret fidei & pollicitationis, ut qui suis discipulis promisisset, eorum se haud immemorem, post discessum è vita futurum. Ergo norunt Beati quinam opem illorum implorent; ergo nil obstat quæ notitiam hanc, quo minus auxiliari nobis possint. At jam celo injuriam fecerit, qui beatissinam illius familiam non quidem negat id nosse, sed nolle assertet: *Caritas nunquam 1. Cor. e. 13.* *excidit. Caritas apud illos nunc auctior, inviolabili cursu ver. 8.* *eternitatis manet intemerata. Et nos pronissimam eorum* in mortales voluntatem in dubium vocemus: *Verè &* *venustus Cyrianius: Magnus, ait, illi nos celorum numerus Cypr. lib. do* *expedit, parentum, fratribus, filiorum; frequens nos & copioſa mortalit.* *illuc turba desiderat, jam de sua immortalitate secura, & adhuc* *de nostra salute sollicita. Quis autem cum ratione ambigat, de* *amplissimo eorum portestate gratiaque apud Deum, à quo, ut* *cant yates Regis, Confutati sunt præprias super omnem ter- psal. 44.* *ram. Ita iis ipsis olim per Joannem areanissimum con-* *vers. 17.* *scium promisit: Qui vicerit & custodierit usque in finem ope-* *Apoc. cap. 2.* *ra mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas. Ergo ju-* *vare nos norunt, & volunt, & possunt.*

CAPUT II.

Cultus Celitum contra opiniones afferitur.

GERARDVS.

Obsecro, Polychroni, bonâ tuâ veniâ, liceat mihi, sic heri pigum, sic hodie hereticum agere, & quæ strictim in fundamentum à te prolata, tricorni ariete concutere.

D Placidissimam quietem Divorum turbari necesse est, si ad hominum vota vocesque animum debeat attendere, cùm alioqui immensissima voluptatis suavitidine sic absorbeantur, ut alio mentem nequeant avocare. Hoc primum & alterum cornu. In Christum Servatorem cùm ratione injuri erimus, si alii insuper advocationem nostram committamus. En & tertium. Nullum est in divinis oraculis edictum quod ab eis opem & tumultum jubeat exposcere.

§. I.

POLYCHR. Gossipio, non fero præfixus est hic tuus aries. Et ò fatuam religionem! beatatum mentum, quæ Deo felicissime potiuntur, vim & efficientiam co modulo metiri velle, quo nostros animos corporum custodia & concretione impeditos. Quid in mortalitatis mala superos adoptamus? hac quidem ratione Angelis,

De cultu conscientiae Lib. II. Cap. II.

396

vix liberum ullum tempus aut solorum foret, si humanae calamitates illorum continuæ felicitati obstatent. Sic & alii Cœlestes eternis deliciis immersi, vix mutuos in le aspectus flectere audenter, si hac reciprocari amoris benevolentia, à divinis amplectibus abstraherentur. Somnia sunt hæc, quæ nostros mores affingunt cœlo, & quod terra patitur, id fieri putant inter sidera. Alii mores supra nos sunt, & vita ratio nostræ longè dissimilata. Beatissima cùm Angelorum tunnus hominum mentes, in eo quem nonquam videre desinunt, dilatèdident, quæ ad illos pertinent omnia, tanquam linea in suum centrum coëtentes, cùm inferior hic mundus perfectè contineatur & distinetè representetur in archetypio illo infinitæ capacitatatis mundo. Gregorius de Angelis: Interius, inquit, exteriusque scienda diffisi sunt, quia ipsam scientiam fontem contemplantur. Quid enim de his quæ scienda sunt, nesciunt, qui scientem omnia sciant? Et de beatitudinis: Quia, inquit, in eternâ hereditate omnes communiterat Deum conficiunt, quid est quod ibi nesciant, ubi scient omnia sciant?

Lib. i. moralib. 2. vers. 2.

§. 11.

1. Tim. 1.2. vers. 5. Sed tui arietis cornu alterum retundo. Palam & liberrimè fatemur cum Doctore Orbis: Unus Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus IESUS. Hic humanus genitus Advocatus, Mirabilis, Unus, Absolutus est, qui filius & nomine & auctoritate loquatur. Sed negare inferiores alios velut sequestræ & proxenetas, quos eò produxerit supremæ Christi auctoritas, dicens paginis planè non repugnat. An non Moses suâ voce divulgas: Ego, inquit, sequester & medius fui inter Dominum & vos, in tempore illo. Proper hanc candem rationem Basilius in Niceno Concilio secundo ludatus, in 40. Mar. Apostolos & Martyres vocat Mediatores, eorumque tyres.

Deut. cap. 5. vers. 5. Open implorandam docet his verbis: Qui aliquà premittur angustia ad hos configiat; qui rursus letatur, hos oret, hic Greg. Nyss. ut à malo liberetur, ille ut duret in rebus letit. Eleganter Gregory Nysius Theodorum clarissimum martyrem obsecrat, ut immanitatem Scythicam armatosque cuneos Orienti jam imminentes suis precibus avertat: Ut miles, inquit, fugia pro nobis, ut martyr uero confervis utere libertate loquendi &c. Admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item theologum ac discipulum dilectum, ut pro Ecclesiis quas constituerunt sint solliciti. Chryostomus, Regum & Principum, Constantini Magni præcipue pietatem in Divos dilaudans: Et ille, ipso, qui purpuram gestat, ad se palestra illa seconfert, ut ea exscoletur, abjectisque saſti frat superplex, Sancto que obsecrat, ut ipsi apud Deum profidio sint. Sed mens milii non est præforum Patrum, qui luculentè idem restantur, syllabum hic texere. Quid si censuram ingeniorum, iis ego facile cederem, quibus persuasum est, neminem ullum. Origenis aut Augustini ingenio pat unquam habuissi. Igitur quid Origenes, quid Augustinus hac in re fenserint, narratione brevi, sed fidellissimâ pandamus. Origenes: Incipiam, inquit, me genibus proferre & deprecari universos Sanctos &c. O Sancti Dei, vos lacrymis & flatus pleno dolore depcor, ut procidatis misericordia eue pro misera &c. Hunc nabi, Pater Abram, depcare pro me. O beate lob vivens in perpetuum apud Deum, & vixit permanens in conspectu regis Domini, ora pro nobis. Augustinus multo clarissime hanc in Divorum postmoda opere religione firmat, & Jobi verba sic interpretatur: Misericordia mea, saltem vos amici mei. Angelos videtur postulare, ut pro eo depresentur, aut certe sanctos ut pro parente orient. Et Augustinus ipse Divi Cypriani auxilium implorans: Adpater itaque nos, inquit, orationibus suis in ista carnis mortalitate, tanquam in caliginosæ nube laborantes, ut donante domino, quantum possimus, bona eius imitemur. In opere dei iusti Dei illo nobilissimo de Civitate Dei, hanc formulam conciliari proposita precatiois (o sancte, memor esto mei) ore omnium missarum Christianorum usurpari affirmat his verbis:

In lamen. ad finem. Periarchon. *Lib. 2. in Iob. Aug. tom. 4. Ann. in Iob. cap. 19. Iob. vers. 21.* *Lib. 6. contra Donat. c. 1.* *Tom. 1. l. 21. de iusti Dei* Illo nobilissimo de Civitate Dei, hanc formulam conciliari proposita precatiois (o sancte, memor esto mei) ore omnium missarum Christianorum usurpari affirmat his verbis:

Quique sui memores alios facere merenda.
Profrus tanquam eis diceret, quod frequentatur ore Christiano, cum fe cuicu Sanctorum humiliis quisque commendat & dicit, Memor esto mei, asque ut id est posuit, Tom. 4. lib. fit carissimi corpus, & occurrit locus nominis martyris vel venientib. eidem martyri animam dñe tam commandat recordantur & precantur affectus. Ideo idem Augustinus, ad subfusidum à constantissimo martyre Stephano perendum hortatur, facilis enim orationes illius pro orantibus quam pro lapidantibus admittendas. Et: Injuria est, inquit, oratione pro martyre, cuius nos debemus orationibus commendari. Nam, Sanctorum martyrum orationibus propitiatur Deus peccati populi sui. Omnes martyres qui cum Deo sunt interpellant Tom. 2. in fida. Num non transire eorum interpellationes, nisi cum traxit p. 53. in fida. gemirus noster. Gaudent de vobis qui orant pro vobis. Num accedet Gerarde, solem claro meridie illufrioribus radiis vis allucere? nihil capit, qui hac non capit.

§. 111.

Q Vnde tertio loco divinas paginas requiris, en dieorum testes. Vates Hebreus Baruch: Dominus Exaudiens omnipotens, inquit, Deus Israël, audi nunc orationem mortuorum Israël, & filiorum ipsorum qui peccaverunt ante te. Observa mihi verba orationem mortuorum. Ergo etiam mortui orant: Urique, sed tu qui jam vivant lupi ceruleas illas stellarum plagas. Laudatissimus dux Judas Machaerus per quietem videt Oniam Pontificem passus manibus pro populo supplicarem. Proxime hunc aliud senio & majestate venerandus assitescat, quem Onias velut digito designans: Hie est, inquit, qui multum orat pro populo, & universa suæ civitate Hierusalem prophetæ Dei. Quia & ipse purpuratus epulus in flamnis pro fratribus roget, ne & ipsi veniant in locum illum tormentorum: Et Petrus ac Paulus in summis beatorum deliciis, jam ex toto securissimi, racebunt? Hoc sensu Hieronymus ratiocinatus: Sanus Paulus Apostolus, inquit, ducentas septuaginta sex animas sibi dicit in navi condonatas, & postquam resolutus, esse caperit cum Christo, nunc ora clausuras est, & pro iis, qui in toto Orbe ad Evangelium suum crediderunt, nutrire non poterit: Divino pariter imperio Jobi tres cognati ad Job cap. 1. ibid. 2. 14. sumite vobis septem tauros, & septem viri, arietes & ite ad servum meum Iob, & offerte, holocaustum pro vobis, Iob autem servus mens erabit pro vobis: faciem ejus sufficiam, ut non vobis imputetur stultitia. Ergo numinis iram mitigabit homo, etiamnum sceleribus obnoxius, & civis Jam celo donatus, jam Numini proximus, id non possit. Totum celo potentissimi oratores nullam mortalitatem nostram gratiam exorabit: tam copiose fragrantia nubes factoribus nostris mederi non poterunt: quid autem sunt cælitum preces, nisi odorum suavissimes, & : Habentes, inquit, singuli cibas & phialas aureas, & plenus odoramentorum, que sunt orationes Sanctorum. Ergo, Gerarde, haereticam larvam quam sumperfas, jam tutto ponere licebit iterum, & certam Divorum open agnoscere. GERAR. Si ergo Cœlestes colendi, an non cum delectu id faciendum? an non alii præ aliis veneratione afficiendi? num aliis alio non sublimiore est in sedibus Beatorum?

CAPUT III.

Quinam Cælitum præcipue colendi.

POLYCHRONIVS.

*H*ec videri possumus in ipso limine offendere & errare, dum querimus ne erreremus. Audio scriptum factum qui moneat: Noli etiam inquirere de meritis Sanctorum, quis alio sit sanctior, aut quis major fuerit in regno gloriarum? Quidam zelo dilectionis trabuntur ad hos vel illos amplius

De cultu cælum Lib. II. Cap. III.

397

ampliori affectu, sed humano potius quam divino. Magnum est vel minimum esse in celo, ubi omnes magni sunt, quia omnes filii Dei vocantur. Sed pace tua, o magne, & o sancte scriptor, præcepis tuis nil refragatur nostra questio: Non illorum dignitates distinguere, sed nostrum obsequium instruere animus est. Nec malè hic credam, me omnium voce loqui, si dicam secundum Christum Iesum qui orbem restauravit suo sanguine, matrem Christi, & beatissimas illas mentes, Angelos præcipue esse venerandos. Hoc ratio, hoc auctoritas sacra pagina, hoc priscorum Parrum volumina, hoc omnis antiquitatis consensus docet. Sit, qui neminem Divorum norit, matrem Dei, Deoque proximum famulatum, Angelos ignorare non potest. Non nescio Chrysostomum in beati Pauli tutelam mirifico affectu transfuisse, cuius & iconem in suo musico affidat oculis voluit obversari. Scio Sanctos Philippum & Joannem Baptizatam à Theodosio Imperatore præcipue veneratione cultos. Novi Paulum Elcanum Sancto Nicolao & sanctæ Catharinae devinctorum quā Divis alis. Non me latet à beatâ Elisabethâ Hassie Landgraviâ, Joannem Evangelistam in Divum tutelarem adicimus; & regem Anglorum Edwardum, nulli hujus Apostoli nomine petenti, quidquam negare solitus. Non ignoro Hungarum regem Petrum divo Andreæ, Carolum Siciliæ regem divæ Magdaleæ, Constantiam Constantini Imperatoris filiam diva Agneti virginem, Zimicam Imperatorem divis Georgio & Theodoro martyribus, Urbanum II. Pontificem divo Benedicto singulariter devotione extitile. Pari ratione alii altis sibi patronos delegerunt. Omnes bene & piè. Sed neque nos, puto, errabut amor, si pra Divis aliis omnibus, ad Beatissimam Virginem, Dei matrem, sanctorumque Angelorum patrocinium confugiamus. Gerarde, si piè vivere & sancte mori in animo nobis est, à matre Dei & ab Angelis deprecationem efflagitemus: perire non potest qui tales sibi conciliaverit patronos. Ita ego quidem inter Cælestes, Matrem Domini, & sanctos Angelos singularibus obsecquo censeo nobis in amorem devincendios. Utrumque paullò explicatus nunc doceo.

§. I.

VIgo beatissima, Dei mater MARIA, nullius processus aspernatur, in omnes beneficiorum dives est. Quod major rogantis est miseria, hoc amplior dantis misericordia. Pulchre & cum sensu Bernardus: ipsam, inquit, sequens non devias, ipsam rogans non desperas; ipsam cogitans non erras, ipsa tenente non corrui; ipsa protegens non metuas; ipsa dace non fatigaris; ipsa propria perversi. Ille folius hujus virginis laudes sileat, qui fidelis prece appellata tam suis necessitatibus serventer defusilli. Illud in hac Virgine admirandum, & opulentissima gratia illustrissima, mun argumentum. Adeo in hujus Virginis vultu & auctoritate venustas, & vetere Majestas certabant, ut vel solo aspectu, vel ipsis tantum oculis etiam muta concinaretur, & apicente se animo castissimum flammam subjecerit. Neque solùm omnes sui spectatores, ad pudicitiam mirificè accendebat, verum etiam si quid obscenum ignis in spectantium mente faviret, proutius suo vultu, velut frigidâ, extinguqueret. Autores hujus & testes complures sunt. Hinc forsan antiqui Patres, contra carnis maligniores illecebros, Virginis hujus imaginem, vel virtutis speculum, alpicere, tam potens quam suave remedium censemebant. Hinc illa Clarevallenfis Praefulsius affidua exhortatio: Respic stellam, roca MARIAM. Proxima Numini hæc Virgo est, que Numen peperit, que terris Deum dedit. Cum hanc Virginem laudamus, feliciori encorio ad Deum assurgimus. Et quam laudem, hæc Virgo dignam humani oris paupertas reperiatur? Sole clarior, Lunâ pulchrior; cælum premis, sideribus cingitur. Verè hortus conclusus, & pa-

A radix volupatis, imo horto floridior, & paradise amoenior est. Propinquum Numine potentissima, virginitatis flore pulcherrima, in totâ rerum universitate eminet, quam pulchra tam benigna, quam potens tam propitia. Ut Deum caperet, celo maior esse debuit: sic Deum concepit itero, & enixa est, ut cælum in terram trahereret, & castissimis visceribus auream immensamque cali majestatem vinciret.

At cum de Virgine hac dixerimus omnia, tacuisse plura videbimus innumeris & æternis virtutum facibus collucet. Quidquid praeconii & laudis, quidquid ornamentorum & nominum per quo sive quaque titulos ingressi, in hanc Divam congeslerimus, majus tamen elogium non suppetet, quam unum illud naturæ ipsi obstupefundum, MATER & VIRGO, Mater Dei, Virgo perpetua, Virgo sine exemplo, Virgo sine pari, omnibus anti-stans, nec primam habere similem vita, nec sequentem; inter sanctas sanctissima, inter puras purissima, celeste prodigium, Virtutis speculum, Mundi miraculum, Orbis utriusque gaudium.

§. II.

Vaticinatur olim de se Virgo beatissima: *Beatam me Lue. cap. 1. dicent omnes generationes. Ab aeo in ævum sicut erit. vers. 48.*

Vel hostes tui, o Virgo! præconium tuum augebunt. Tu illa regina cæli, terra, maris. Tu Angelorum hominumque domina. Tu fons misericordiae uberrimus. Tunc merata mater, & humani generis hospitatrix perpetua, semper fovendis mortuis munifica, dulcem matris affectionem miserorum casibus dispensans. Nec dies, nec quies ulla, ac ne vix momenum quidem tenuis tuis transcurrit beneficiis otiosum, quin eos qui tuam opem inclamat, mari teraque protegas, & depulis vita procellis salutarem porrigit dextram. Te superi colunt, obseruant inferi. Tu solem illuminas, Orben exhilaras, tartarum calcas. Tibi respondente sidera, ancillatur terra, serviunt elementa. Supra te nihil nisi Deus est, infra te est, quidquid Deus non est. Tuluna ab illo sole proxima. *Beatam te dicant omnes generationes. Quot enim librorum volumina, quot per orbem tempora, quot divites templorum aras, quot facundi tituli ac donis parietes, quot sacerorum hominum cohortes, quot piorum juvenum fidelitas te colunt, tuas laudes commemorant, tuis honoribus deserviunt?* *Beatam te dicunt omnes generationes.* Omnibus retro sæculis, omnes hominum ordines, ubique terratum & locorum te Domini Matrem, religiosissimo cultu venerantur. Una ubique Virgo es, sed materni divinitatis affectus ignem locorum varietate multiplicas, tempora ornas, scholas eruditis, domos protegas, imples Orben beneficiis, virtutibus, gratiis, miraculis. Nimirum ab uno jubate innumeris emanant radii. O stella maris, quot naufragos servasti? quot perditos in salvacis regnum revocasti? Mater es omnium qui cupiunt esse filii. O Magna! o Admirandal! que in omnes cœla benefica per te vis, per filium autem patres: o verè animatum cælum! o abyssus gratia! o Mater Dei! Nemo hanc matrem coluit, & servus fuit; agnoscit illa nomen suum amabile, & in cultores derivat: reddit affectum, & filios appellat.

Et hanc Diavam, Gerarde, præ Divis omnibus colamus, affidua sed non perfunditoria pietate. *Totis, inquit Bern. serm. Bernardus, medallis cordium, totis præcordiorum affectibus, de Nativitate, B. Virg. votis omnibus MARIAM veneremur, quia sic est voluntas eius,* qui totum nos habere voluit per MARIAM. Si via duces hic queritis, si exempla desideras, sanctissimos homines, augustinissimos Imperatores, Reges, Princes, Virgini Matri devotissimos, his ipsis vestigiis præentes observa, & sequere.

At Angelorum Reginam tantò potentiùs nobis demerebimus, quamq; studiosius & Angelos reverebimus. Huc Ambrofius digitum intendens: *Obsecrandi sunt, inquit, Angeli pro nobis, qui nobis ad praesidium dati sunt.* *Ambr. 10. 4. l. de Virg.*

LI

§. III. GER.

De cultu cælitorum Lib. II. Cap. III.

§. III.

GERAR. Mihi sanè placet, quod una & Angelos, & Angelorum Reginam à nobis soli oportere doceas. Regina celi tuis omnes Angelorum ordines sublimis, illis præsideri per Angelos ergo transeundum est: ad eorum dominam tua vota contendenti. P. O. Tonus hoc sentio, beatissimum Virginem ab eo etièm coeli, qui & Angelorum amicitiā ambiverit: & quisquis Angelos anaverit, Reginam eorum utique amore prosequetur. Guilielmus Baldesanus, scriptor insigniter eru-

*Lib. 3. fol. 11.
Viri. cap. 12.
& cap. 13.
B. V. Maria
& SS. Angeli*

omnes, beatissimam Matrem Virginem, & secundum Angelos, veneratione singulari afficiendos. Multum debemus Angelis, multum super omnem modum, & præstatione affectum suo quique tutelari Angelo. Hic nobiscum quasi nascitur, & ad cunabula nostra mox vigilare non dignatur. Hic nutricem fidelissimam longè superat, & infanteam lepius, quem nutricis negligenter necaret, tutilissimis manibus (sic loquar) excipit. Post cunas custoditas, padagogum agere, vile sibi non putat. Semina maxime & veluti fundamenta virtutum, præalte affectu insinuare clientulo suo laborat. Similiter vitorior averanda in fiduciam proponit; intemperantia, mendacia, fraudes, inobedientia, libidinis turpitudine, velut insolentia prodigiorum exterrit, fastigium, præmaie virtutis monstrat: præcipue vim Numinis venerari docet, nunc beneficio, nunc vindicta, suscipiendam. Et hoc ipsum. Non atroc aut molestâ ratione urget. Suavissimus in pulibus, hec prima re ite disciplina initia, in suis clientis animum stolidum transfundit. Ubi lenibus his studiis pueritiam initiat, ad virilem cautamque virtutem exhortatur.

Discipulū quantumcunque refractarium magisterio suo non excludit.

Quod vero admirandum, & in summis beneficiis retinendum, quantumcunque indocilem & refractarium discipulū sit næctas, cum tamē magisterio suo non excludit, suā ope non desistit, non subtrahit saluberrimos instinctus, diurnas nocturnaque excubias non laxat, non subducit se, hominem quantumvis improbum & contumacem ad usque supremum halitum constantissime tuerit & erudit.

O mi Deus, o mi amantisissime Tutor Angele, quantis beneficiis per momenta pene singula obruiuntur, nec sentimus, incogitantis animi stupore defixi moriuntur ingratii!

IV.

Nos miseros, viles vermiculos, tatu Deus estimat, ut jugi califorum incinctu providissime nos cegatur. Basilius Magnus, illud regi vatis, immixxit Angelus Domini in circuā timentium eum, sic expones: Omnis, inquit, in Christum credenti Angelus assit &c. Considera igitur quamā sit Angelorum natura, quamā universo exercitatur, & castris numero bonum multitudinem unius assimilatur Angelus. Ob magnitudinem itaque ejus qui te confidit, castra tibi munitionesque prober Deus: propter Angelis vero virtutem, veluti circumvalitat te undique securitate, que est per illum.

Quot ergo nominibus huic califorum vigilantissimis fidelitati obstringunt? Et quinā Cælestes in præfæ novaq[ue] legis factis voluminibus erebri laudantur quamā Angeli? Non est liber è divinis, qui Angelorum elogia non recitet: Angeli per tota biblia largissime commendantur. Vix quidquam olim patravit Deus, quod effectum non in actionibus Angelis, qui semper vigilantissimis studiis nostram salutem curarunt. Et hæc, mihi crede Gerarde, causa fuit cur meipsum Angelis arctissimā devotione in omnem vitam strinxerim. Non reperto per omnem cælum nec plures numero, nec origine nobiliores seu ministros Numinis, seu amicos. Ab his mihi tibiique omnem benevolentiam identissimè pollicor. Angelorum in nos beneficia & plurima sunt, &

A & maxima sunt, & sunt perpetua. Nihil eis sorder in ministeris & obsequiis erga nos, dum profint nobis.

Et num me peritum trepidem, si pro me in extremis constituto, jam jämque animam acturo, infinita pene milia Angelorum, admotis precibus Deo fiant supplices? Num in hoc tribunali salutarem mihi literam non exoret, tot apud judicem graciofissimi deprecatores? Num causæ meæ aliqui non bona defidam, si tantos habeant advocates & Oratores? Ita dico: beatissimæ Virginis & Angelis amicus, perire non potest, nisi quem ipsa pereundi libido precipitat. Non perit illis, nisi qui prius ipse sibi.

§. V.

Illud tamen unum hic monterem, quod à prisco Philosopho discamus. Epictetus, ille origine quidem vilis, ac debilis corpore, sed mente nobilitissimus, & qui inter omnis avī lumina resfulgit; cuius lucernā fidelis, illo mortuo, mille drachmis, seu, centum philippes venit, in memoriam & honorem viri, & ob divinas scriptiones, quas ad lucernam illam elucubravit: non e[st] sapientia inter priscos illos qui bonam mentem magis aut trahant formet, tam docta scripsit, tam & salutaria. Hic, inquam, philosophus de tutelari Angelo disserens: Procuratorem, ait, unicuique addidit, genium cuiusque, eumque illi custodiendum tradidit, & ralem quidem qui nec dormiat nec decipiatur. Cum igitur fores clausuris, & concave tenetrum efficerit, cavete, ne unquam dicatis vos esse solos; neque enim estis, sed Deus in iis est, vester genius in iis est. Non erubet in illius ad has voces, Gerarde? hoc viderit philosophus in illius ita tenebris: ita Deum, ita custodem Angelum præsentem esse monuerit? Nos Christiani, nos beatissimæ Virginis sodales, tam insanā libertate in vetum ruamus, ac si Deus, ac si custos Angelus longissime remoti, nihil nostri sceleris arbitrarentur? O temeritate furiale! O impure, o libidinosæ, quisques, quid impium illud solvs es, in lacivam turpitudinem te animataz, cogita, ubiunque es, nusquam solvs es. Quibusunque vel tenebris vel latebris tegaris, nusquam solvs es. Habes tu sceleris vel secerissimi spætatem Deum, & custodem Angelum, & eum quidem custodem (uti Epictetus) qui nec dormiat nec decipiatur. Ergo attendi tibi, & ob scenarum cogitationum vel primos aspectus exhorrere: Non es solvs, etiam cum solas cogitationes animo versas, Deus in iis est, intra tuum animum presens est, libidinem tuam omnem vel latenter cernit. Ah, non solvs es, ubique deprehensus es; ipsa te conscientia nusquam deserit, ubique comitatur, omnium actionum testis & accusatrix: nusquam solvs es.

CAP V T IV.

Quānam potissimum ratione colendi Cælestes.

Non est dignior litatio sanctis, quam Sanctorum imitatio. Satis illos coluit, quisquis imitatus est. Augustino teste, summa religio est, imitari quod colimus. Atque: Si ad conformatum inquit, Sanctorum martyrum Sanctorum pervenire voluntus, de imitatione martyrum cogitamus: Selenus, firmatus enim martyrum, exhortatione martyrorum sunt, ut non imitari non pigeat, quos celebrare delectat. Neque arduum, nimis videatur, eos qui hac via præcesserunt, cædem & sanctos sequi. Illi ipsi jam beatissimi cælestes iisdem, quibus nos vescerunt, itidem quibus nos clementis adoleverunt, itidem quibus nos molestias fenerunt, & fæpe maiores, ab iisdem hostibus impugnati, simillimus illicitis ad vitium. Vitari, iisdem nobiscum periculis obnoxii, nec alii quam nos supplicis & peccatis castigari; neque ipsis peccatis ferro aut chalybe sterit; corpus corum æque ac nostrum fragile, & ad omnem injuriam projectum;

De cultu cælitorum Lib. II. Cap. IV.

399

ram ipsos quād nos Mundi rabies allatavit; ipsi non minus refækaria fuit caro quād nobis; Satanás in eos non mitior, quād esse solet in alios omnes. At illi vincentis suis hostibus rationem monstrarunt, quād nos & nos debellaremus, si velimus esse viñores. Illifne Deus adiut? aderit & nobis. Vim eis & robur sacra-mento contulerunt? & nobis conferent. Aliorum illis Divorum favor auxilio fuit? nec nobis decurrunt, tam illorum quād horum conjuncti favores. Divos igitur venerari conemur potissimum imitando. Porro nobilissimum hoc venerationis genus fere triplici capite constat, oratione, carnis cattigatione, sacrā lectio. De his, si ita tibi videatur Gerarde, libabo paucula, ut paulo copiosius diffidere liceat de mensurā Divorum litione, de quād hīc dicere institui. GERAR. Nihil contradico.

§. I.

POL. Oratione nobis conciliamus Divos, si tamen oratio è puro castō peccatore Deum anhælet. Nos sape generosum Creticum propinamus, sed poculo tan illico & foedū, ut id etiam vehemens friti averetur. Quandoque optimas preces Superis allegamus, sed animus interim suo hærescit luto. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Beatissima Virgo, Dei mater, uti narrant, un adolescentum per quietem fæse spectandam dedit hac ratione. Vinum ei, ut videbatur, generosissimum portiebat, sed poculo immundo. Miratus adolescentem tam nobile donum in vase tam sordido. Cui Virgo: Vide, inquit, fili, rofarii tui preces mihi gratae sunt & inflar optimi potus, sed calix quo hunc offeras, non placet. Oratio tua bona est, non item vita tua; pulchre precaris, sed turpiter vivis: ut in utroque placeas, castius vivas. Morus adolescentis tam salubris pectaculo, castiores mores induit, ut se celo probaret tam vivendo quād pre-cando.

Illud autem frequentissimum, ut precantis quidem animum tam fœda lordes non involvant, cum tamen cogitationes plurimæ plusquam Meritum Suffetum distrahanter, & à precibus amabili fraude abducant. Ita sepe animus nihil minùs cogitat, quād quod orat, fētus, que ipsum fibi blandissimā vi suffuratur. Appropinquat populus iste ore suo, & labii suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me. Nec tantum pure, neque attenta tantum, sed & constantes sunt preces nostra. Hęc, nimium lunæ in suscep̄ta pietate ostendimus. Sepe diem unum alterum, unam alteram hebdodemam magno precum numero fatigamus celum: mox exangueſit ac hæſicit pietas, & jam vel pauca teſter precari. Conſtantis, obſeruo, conſtantis, nec enim in re ullā laudabilior el̄ constans importunitas, quād in precibus. Deus non facit vindictam eleborum ſuorum clamantium ad ſed ac noſteſt ſi ille perverava polſans, ait Christus, dico vobis, habet illi quoque habet neſſarios panes. Ergo, oratione inſtante, vigilantes in eis, orantes omni tempore in ſpiritu. GE-

RAR. Odi ego meam ipse inconstantiam, nec tamen arceo; ceperī nuper Angelos quotidianiſ precibus venerari. Sed heu quod mihi antea quotidianiſ erat, jam vix et membrum. POI. Nos ipſi nobis ſepe peggio exemplum, fed en meliora & majoris conſtantia.

Bernardini patris Senensis, qui jam a parvulo in virtutis leges jurarat, annis compluribus, idq̄e quotidianis, & nudis genibus, ad beatissimam Virginis effigiem precari solitus est. Eadem fuit plurimiſ aliorum tantissima in his conatibus periculosa. Sed vicina & recentia neficio delectante magis an moveant. Prodigiū eft pæne, quod nostri & vi testimonium habet. S. Carolus Borromeus, Pii Quarti, Summi Pontificis nepos, & stirpe nobilissimā, Romanus purpuratus senator, vir ad omnem virtutem à teneris factus, præter quotidianas prolixas fæcerdotum preces, Officium & coronam Bea-

Tom. I.

Magnifice virtus eluet. Nec tacendus nobis vir ille **M**igell. 24. doctissimus, Martinus Navarrus, qui sexaginta amplius Martini annis rofarii quotidie recitandi conſuetudinem habuit, Navarrus. Quis nostrūm hoc unquam fecit tamdiu, quis faſtūrus? utinam longē faciliora non ſubterfugemus. Sine incuriā non præterierū illum. Beatissima Virginis cultorem eximium, Joannem Godefridum Bambergensem Joannis & Würzburgensem Episcopum, qui Diuina matris officiū Godefridi. cum & rofariū, quantisunque negotiis diſtinueretur, eriam in itinere, præter itatas fæcerdotum preces, quotidie recitavat, idq̄e adeò conſtanter, ut illa ipsa quā obiit noſte, Canonicas preces (Matutinum & Laudes) una cum officio & rofario Beatissime Virginis recitari: quod & S. Carolus Borromeus morti jam proximus fecisse perhibetur.

Porro Joannes Godefridus ad Diuina Virginis Detribacensis adēm, duobus miliaribus diſtans, supplicationem crebriū inſtituit, nudis pedibus. Divi quoque Caroli Borromaei exemplo, quotidie horā una poſt cœnam, æris campani signo omnem aulicam familiam convocari jussit, ut in facello litanias unā recitarent, & examinarent conscientiam. Enī, quanti hac præeanit, quin sequimur?

§. II.

Sed hīc, Gerarde, velim unā mecum in ſaluberrimam conſuetudinem non conſentias tantum, fed jutes. Solent Beatissima Virginis, & ſuā ſalutis amatores ſingulis horis, ad cuijusque horā principium, verbi Gabrielis Matrem Domini ſalutare, eidēmque illud præſertim, **N**VNC, & in horā mortis noſtra, ardentiū com-mendare. Mos hic utilissimus quoq̄ horis Angelicam ſalutationem recitandi, etiam ſummorū Pontificum ſalutationem ſingulis horis An-gelicam ſalutationem ſtabilitus eft. Leo Decimus pia memori-a, Christianis omnibus mille dierum indulgentias im-putauit, qui horā ſigno auditu, illam Angeli ſalutationem mos utili-ſ pronunciarent. Idem, pia memoria Paulus Quintus simus. Pontifex Max. anno millesimo ſexcentesimo undecimo conſimavit. Putem ego, decere admodum, ſi id loci ac temporis ratio ferat, ſubmissis genibus hoc facere. Gerarde, eft quod tibi hīc in aurem, in dōne meo peccatore in tuum mihi amicissimum peccatum tranſfundam, ſi tamē ſilencium ſpondeas. GERAR. Fidissimum & laço dictum credas, quod dicturus es. POI. Ego; quando-cunque domi in muſeo meo, aut alibi ſolus ago, mox atque horam audio, in genua procumbo, & oratione Ave Maria &c. pronuncio; addo que ex Horologio Tuteſalis Angeli didici: Benedictus Deus in æternum. Miserere mei Deus, ſecundam magnam miſericordiam tuam: efti Domine minorum cunctis miſerationibus tuis. O Dominus meus, & Deus meus, ego me tibi offero in omne tuum beneplacitum: fiat voluntas tua. Ita Deo Deique matre mea, mea, meumque

L 1 2 obitum

De cultu cælitum Lib. II. Cap. IV.

obitum horis singulis commendo. Hoc tu alios docere A quidem poteris, de me nec verbum poteris effutire, quia fidem tuam mihi obligasti in silentium.

Ceterum piam hanc industriam est facillimam, multis aliis precandi exercitiis praetulerim, modò quod instituimus facere, faciamus confanter. Et quid enim necessarium magis, aut magis optandum nobis, quam bona vita clausula & felix obitus? Hunc uno die milles & unicè à Deo flagitemus, neque enim alter quam precibus impetrari potest hoc profusus gratuitum donum. Hunc ipsum obitum nostrum divina Matri quot horis ardentissimè commendemus: & in horā mortis nostrae. Ah! ab hoc mortis momento tota nobis pendet Aeternitas. Hoc ergo momentum, Gerarde, momentis singulis propiciamus, & vel singulis saltē horis serio prece mur: & in horā mortis nostrae. Vix malā morte defungitur, qui omnibus ante horis, illam ultimam prævidit, nec prævidit tantum, sed in eam caeleste sibi præsidium comparavit. GERAR. In tam sententiam me omnino pertrahis, nec invitum. Felici obitu nil felicis in hac vita, nec ullum opere peniteat, horis omnibus supplices preces cælo admovit, modò unicam illam supremam horam impetrat sibi benignam ac propitiam. Igitur, ô Sancta MARIA, mater Dei ora pro nobis, nunc, & in horā mortis nostrae. O MARIA, mater gratie, mater misericordie. Tu nos ab hoste protege. & in horā mortis suscipe.

Sic statuo: hac horā, & def. ceps horis omnibus, ad usque horam ultimam, hoc unum assidue rogare non delinam: ita me juvent omnes Cælestes.

§. III.

¶ 2. Carnis castigatio. ¶ 3. med. vix Christi. ¶ 4. vix. 8.

POLY. Prima ergo ratio, Divos Cælestes colendi, oratio est. Altera, Carnis castigatio. Haec tenus nobis de Dei matre, & sanctis Angelis firmo est, de quibus & hac dicta volo, qua subiungo. Divus Bonaventura memorat, Angelorum Reginam cum devotâ sibi matronâ (in Elisabetham fuisse autem) in hac ferè verba locutam: Dico tibi filia, sine magno labore, continua oratione, ardenti desiderio, profunda devotione, multis lacrimis & afflictione, nihil gratiarum aut donorum me obtinuisse, gratia sanctificationis excepta. Scias igitur nullam gratiam cælo in animam descendere, nisi per orationem & corporis afflictionem.

Levit. c. 16. v. 29. ¶ Affligitis animas vestras: Omnis anima que afflita non fuerit c. 23. v. 29. die hac, peribit de populo suo. Hoc & Angeli inculeant: Bonob. cap. 12. na est oratio, sed, cum jejuno. Tertudini fides nisi admissa & pulsata non respondet: hominis corpus nisi severius habitum ratione non obedit. Res gestas omnium Sanctorum evole, & fateberis neminem illorum non novercam fuisse in seipsum. Hoc omnium certamen erat, corpori non blandiri.

Si Carolus Borromæus precepit, & jejunis gratiam B. Mariae ambiuit.

S. Carolus Borromæus, quem paullò ante nominavi, non precibus tantum, sed & jejuniis, & insolitis aliis rigoribus gratiam divinæ matris ambiit. Et quamvis frugalitatem nunquam non amat, hofis laetitiarum, insuper ramen, omnibus Deipararum per vigilii pane solum & aqua ex more viicitabat tantus princeps, velut pauperius mendicus. Nec in eo uno fuit abstinenti ardor. Non lubet hic eorum catalogum texere qui singulis sabbati diebus, Beatisimæ Virginis honoris cena abstinerunt, & etiamnum id faciunt. Fecerunt hoc sanctissimi homines, potentissimi principes. S. Nicolaus Myrensis Pontifer esti quavis hebdomade diebus Lunæ, Mercurii, Veneris non conarer, nihilominus tamen diue Virginis honorandæ, omni Sabbato præter aridum panem & fontanæ hydram in opsonium nil admittebat. Idem fecit iam inde a puero S. Bernardinus Senensis, idem S. Didacus Complutensis, qui pariter omne sabbatum ac per vigilium Virginis, fonte & modico pa-

ne traducebat. Illustrissimum illud fidus, in comitiis ex-Ratioph. tinctum, Joannes Godefridus Bambergensis & Würz. Amstel. burgenis Pontifex per omnem vitam, omnibus Sabbati diebus, beatissimæ Virginis honoris, cibo abstinet. Idem omnino fecit, qui in eodem solio præfuit Nythardus Bambergensis Anafites, qui quovis Sabbato circa vesperam à negotiis jam magis vacuis esse voluit, ut Virginem Matrem impensioribus studiis coleret. Bono igitur omni, die Sabbati natu, Pontifex creatus, inaugurus, eo demum die vitâ functus, eo sepultus est, singulari utique beatissimæ Virginis favore ac patrocinio. Beatus Aloysius Gonzaga castissimus juvenis, è Societate Jesu, Sabbato cenare nefas sibi duxit, ob amorem ejusdem sanctissimæ Virginis. Idem fecerunt alii complures, quorum exemplo duci idem hodieque faciunt, non tantum religiolorum hominum pluvi, sed & reges, & principes maxi.

§. IV.

*H*ic ego nil arcani evulgo; urbs tota Monachium eius rei conscientia, jam pridem tacita veneratione suscipit, Serenissimum suum Dux & Electorem Maximilianum cum Serenissimâ conjugi Elisabetha, omnibus per annum Sabbatis cœnam rejecere solebat, Virginum Virginis coenam. Et quis Monachii nescit, omnibus eidem Sabbatis eodem Serenissimos principes, erga B. cui aulicâ familia in hypogœum (beata Virginis cryptam nominant) descendere consuevit, atque illic, dum res divina fit, in pavimento humi genibus nitit, locum ipsum esti ab aulico Palatio remoto remâ pedibus adire, ita divine Matri se devoissimos in rebus omnibus approbare. Quâ in re & illud illustri argumento est. Cum Serenissimus Elector, Dux Boariae Maximilianus rebelli Austriae ac Bohemiae arma inferret, in labaro aulico, quod suum dominum fidelibus auspiciis præcedebat, beatissimæ Virginis imago eleganter depicta visebat, cum hac inscriptione: Da mihi virtutem contra hostes tuos. Verè dedit, toto expeditionis tempore, præcipue ad urbem Pragam, fugatis, cælis, debellatis hostibus, victoriâ aeternum memorandâ, utrâque Austriae, Bohemiaque jam donavit & in Caesaris potestatem redactâ. Postea plura tenurimi in Dei matrem affectus symbola in medium dare, ab iidem Serenissimis Principibus petita: sed arcam non temero.

En, Gerarde, quantis exemplis ad divina Virginis & Virtutum cultum trahimur! Nec defunt aliorum Principum, Regum, Imperatorum imitanda in hoc facinora.

Illa cælo dignissima Lusitanæ Regina Elisabetha, Perp. l. t. Perito Peripiniano teste, non tantum preces plurimas, Iambo. quæcumq; sed & plurima jejuna Angelorum Regina in oblatione deferebat. Incredibile pæne est, quâ illa in orando fuerit assidua. Siquidem diebus singulis faciendum preces ad omnes horas, Pontificum institutis comprobatas, septem psalmos penitentia scriptos, Officium defunctorum, unâ cum Officio Beatissime Virginis recitavit. Nec ei satis erat annum vernum quadragintadiale jejunitum, huic insuper alterum duplex & geminatum, æquæ diuturnum adiicit. Nam in glorioso honore Matris Virginis à die festo D. Joannis Batt. regnante, usque ad diem Virginis in celum assumptæ, quæ draginta omnino diebus, & ab hac Beatissimæ Virginis, Januarii 1611. die ad S. Michaelis Archangeli festum diem, diebus B. Mariae planè totidem, si dominicos demas, pane tantum & aqua jejunitum perpetuavit. Idem omnibus diebus dominici Adventus, omnibus S. MARIÆ, & Apostolorum per vigilis, idem diebus Veneris & Sabbati fecit, idem multis aliis diebus, quos ipsa privata quâdam religione, propter certorum Sanctorum merita delegit. Prater hac statu finitâque anni tempora tribus hebdomada cujusque diebus à cibo se continuit. Ita Regina haec, ut summam jejuniorum inceamus, post omnes Adventus dies, jejuno transfacta, triplex insipra quadra-

De cultu cælitum Lib. II. Cap. IV.

401

quadraginta diele jejunium servavit. Addidit per annum omnia Beatissimæ Virginis & Apostolorum multorumque aliorum Sanctorum pervaigilia, omnes dies Veneris & Sabbati, quibus diebus omnibus communis continentie more non contenta, nos solum carnes laetioreisque cibos removit, sed nihil opioni adhibuit, pane tantum & aqua vitam ægredie toleravit. Tu jam numeras, quibus diebus per annum non abstinerit, & eos pane digitis computabis. GERAR. Repeto, quod ante dixi, iam multò confirmatior: quid nos simile, quid obscuro tanto virtutis affine facimus? nescio quid magni præstare nos credimus, cum leges non contemnimus. Illustrissima certè sunt illa, & magni nominis exempla, quorum nos nec umbram assequimur.

POLYC. Quid jam aliquotum voluntatis afflictiones memorem? Henricus Imperator verè pius, verè Divus, quotiescumque Romanum adiit, primam semper noctem in basilicâ S. MARIE majoris pervaigil inter preces exegit. Maria de Oegnies quotannis ad ædem Deiparae, duobus miliarib[us] domo distans, unicâ ancillâ comite, nudis pedibus, aspera & rigente hieme revulsa, impranya & incænata biduo illo duravit, noctem totam in Virginis templo precando consumpsit. Eadem unius die noctilique spatio millies & centes in genua proculbuit eternam Virginem salutariæ & hoc salutandi officium subinde quadraginta diebus, ardore mirifico petiveravit. Sed ita me libaturum dixi. Orationi, & corporis afflictionis sacram lectionem subjungo.

S. V.

Quam necessarium sit pia lectionis studium, id nos etiam NICETAS, seu, Triumphata Incontinentia docet: notum tibi libellum nomino. Hic tantum, quos de Beatissimâ Virgine & SS. Angelis legamus, digitio monstrare instituo. Francisci Albertini de Custode Angelo libellum non ignotum tibi reor. Horologium Tularis Angeli, heri, me spectante manibus versabas. Hos perge crebrâ lectione tere, neque enim Ambrosios aut Augustinos, ingentia volumina præcipio legendâ. Libelluli, quos dixi, nec lectoris fastidium obruunt, & virtutum radices quotidiani incrementis erigunt. Hac ergo suaviori lectione animum irriga quam crebrime, nunquam non eruditior, aut melior lectionem defines. De Matri Domini duo itidem scriptores præ ceteris tibi commendaverim: Franciscum Arias, & Petrum Antonium Spinellum: Ille Imitationem, iste Amorem Deiparae Virginis conscripsit, uterque magno emolumento legendus. Sed, quælo te, vidistine illud libri miraculum? Versus est unus, nec plurimum quam octo vocalium, & librum implet. In tenui scriptione ingens Divæ Virginis encomium est: in opere pusillo eterno argumentum. Poëta hic, rotum verù uno complexus est cælum. GERAR. Hæc ænigmata tua, ego sanè non capio. POLYC. Explico: Bernardus Baubulus, D versum scriptum unicum, hunc ipsum quem recitor:

Tot tibi sunt doles, Virgo, quorū fidera celo.

Hunc versum quatuordecim syllabarum, millies, bis & vices mutavit, iudicem prorsus verbis, sensu, & metro, servatis. Quis hoc scriptio prodigium non obstat? Versus est unus, in mille unus. Res inaudita & invisa, versum pangit qui magnitudine suâ liber atque volumen fit. Vulgaris stellarum numerum, quem confusum cernit, infinitum facit, quia oculus credit. E doctis ali jam olim ad calculos cælum vocarunt, stellas numerare autem, hodièque non plures quam mille virginis dñe recensentur. Hunc stellarum numerum poëta expressit versu unico, qui in mille virginis duos versus ducitur, & plane in librum dilatatur. O admirandum voluminis compendium, novo prorsus & inaudito car-

A minis miraculo: facies mutat & pulchritudinem servat, numerum auget nec à monte recessit. Hic seu Versus, seu Liber, Proteus Parthenius inscribitur, & jure, nam mille viginti duas facies sustinet. Huic Erycium Puteanus vir eruditissimus, Thaumata pietatis adjunxit: scriptum tersum, elegans, admirabile. GERAR. Oro te, Polychroni, quæ officina venalem habet hunc librum? non morabor vel centum assibus emere. POZYC. Hoc volui: capta est hæc avicula. Decepi te, fateor, credebam enim hac offa te facile infundam. Ubicunque novi quid aut curiosi emergit, huc manus pedibusq[ue] serratum advolamus. O virtutum humana genit! O curiositas! quam blandè & suaviter rebus planè omnibus te insinuas? Pietas ipsa technistuis capitul. GERAR. Feci quod multi, & rei nova paullò appetientior fui. POLYC. Hic noster morbus est. In plerisque omnibus curioſa majoris apud nos pretii sunt quam utilia, quam pia. Adolescentis in ludo litterario sumillimi fumus, quibus non tam placent solida quam pœta, qui potius pulchra quam docta seellantur, nec tam agentia diligunt quam sonantia. & ut verè Chrysologus, magis gaudent foliorum amanitatem consergi, quam fructuum libertate nutriti. Aequa est, & illius scriptoris querimonia: O quanti veritatem querunt non in veritate, sed in vanitate: questam inventum non ad veritatem, sed ad vanitatem, & quod miserissimum est, in verbis vita lucra mortis negotiantur! Ita, mi Gerarde, p[ro]i est volumus, sed simul curioſi; eruditio[n]em feculari, sed curioſitatem non negligere; in libros studiosi incumbere, sed simul etiam curioſe: amanum pia, sed vana non fati odiūmus. Ergo ut famam hanc sequiore declinemus, eos libellos nostræ lectioni destinemus, qui nos facturi sunt meliores. Historiam ad solam contemplationem legeret, otiosa voluptas est; imitari autem laudatos olim viros, vera & publica eruditio. Da veniam libertati meæ: querere, ubi Franciscus Arias de Divæ Virginis imitatione vendatur, hoc decet natus Virginis fodalem. Formandis moribus, non fallendo tempori hæc talia legenda sunt. Nec multa simul aut raptim luſtranda, sed uti cibum bene mansum in stomachum trahicere, sanitati conductit; ita lecta bene expensa in animum demittere, probat. Unica subiude sententiola menti fidelius impressa, magna dedit incrementa Virtuti. Ed spectant gnome[m] menstruis Divis sub[scripti] solite. Hic nobis ostium sponte se referat: si placet, ingrediamur, & quia de Cælitum cultu dicere instituimus, hoc agamus, obsecro, & de menstruâ Divorum electione seu fortitione breviter, ordine, compendio differamus. GERAR. Hoc ipsum avidus expecto audire. Etiam hæc curiositatem pascerem licebit; res est nova, nec mihi auditæ, nec ab aliis, puto, dictæ. Et hoc, spero, non leviter faciet ad cultum Cælitum uberioris promovendum. Sed agamus lege inter nos jam nota: magistrum alium quam te, Polychroni, hic neminem admitto; ex lingua tuâ prorsum capsus sum. POZYC. Hoc quidem auribus das. Sed qualem, ostende ex intervallo, te lingua usum nondum perdidisse. Nimiris stricte Pythagoreus es: loquere & tu interdum. GERAR. Ponit me audacia, quia jam toties te loquentem interrupi. Incipe Divis faventibus. POLYC. Sed nunquid prius metas ducimus, & diuinem nostram septis includimus? Ordo & perspicuitas, yagum dicendi genus & extra suos limites effusum non amant. Certos ergo fines statuimus: & ne faleamus extra oleam, per hæc nobis capita eundum. Primum, quæ Quinque origo sit fortioris istius menstrue. Alterum, quid sibi pia incitamenta co-lendorum Divorum.

Tom. I.

113

CAPUT

C A P V T . V .

Origo menstruæ sortitionis Divorum
Cælitum.

Menstrua
sortitio
Sanctorū:

Ejusque
origo.

Intra complura calendorum Divorum pia incitamenta, primarium videri potest, menstrua sortitio Sanctorum, tam Partheniorum sodalium, quam religiosorum cetuum confunditudo recepta. Origo illius hæc. Franciscus Borgias, Gandiae Princeps, vir sanè magnus quacunque spectetur. Opibus ferebat, doctrinā non carebat, virtute praefebat, gratiā pollebat. Nam à Carolo Quinto Imperatore Maximo in aulam adscitus, honoribus & latifundiorum terrarumque censu aëtus est. Inter has ille dicitas atque delicias, inter has illecebras aulae Sirenumque cantus, jejuniorum famem, flagellorum saevitatem, ciliorum aperitatem non intermittebat, divina frequentabat astidius, pius magis in aula quam multi in eō nobis. Si quando ille auctorū vacabat, vincendi sui causā, saepius captas jam volucres generoso animo liberas rursum avolare permittebat, & missione dabat: aut etiam dum alii minorum gentium avib⁹, casses & retia intendebat, tantisper animo volutabat, quam non diffimili fraude cacademon miseros homines in suas pedicas pertraheret. Inter hac tam varia pietatis exercitia, illud etiam minime neglexit. Erat solenne familiae Borgiæ veterē instituto, ut ē Divorum numero aliquem quot annis sorte educerent. Hunc illi toto quidem anti spatio, sed illo præcipue die qui ei Divo sacer esset, singularibus obsequiis colebant sibi demerebantur, adhibito ad lautas epulas certo mendicorum & pauperum numero, quos vicinat colligebant, iisdemque ad mensam ministrabant. Servabat religiosè hunc morem, etiamnam adolescentem Franciscus, qui postea felici ingenio reperit, ut quot mensibus Divorum singuli, singulis schedis inscriberentur distribuendi.

Atque hanc sortiendorum Divorum rationem Borgias, postquam in sancti Ignati Lojola familiam transiit, Societatem JESV amplexus, in eandem secum migravit & omnium suffragiis hoc saixit, ut eo quo dixi modo singulis mensibus suum quisque Divum sorte caperet, vario cultu afficeret, iisque se quotidie per mensem illum impensis commendaret, & devoveret. GER. Nesciveram sanè tantum virum consuetudinis istius auctorem, qui olim Dux Gandiae, Gothalanum Prorex, tertius in Societate JESV Generalis fuit. Vir magnæ virtutis & vel inde notus, quod cum juvenis obeso admodum & crasso esset corpore, post assiduis jejuniis ciborumque abstinentiā, à cena temperaverat, adeò se ipse maceravit, ut ventris cutem duplicaret, & pellem togæ instar, quod veller, traheret; utrem dixisse esse inanem, Pot. Hanc tu abfirmitiam miraris? nec inmerito: ego tamen magis animi demissiōnem miror & obedientiam, quæ utraque virtus in hoc viro verè admiranda. Habemus igitur auctorem menstruæ illius sortitionis, quæ suam nobilitatem suo deber inventori.

C A P V T . VI .

Cælitum nomen in menstruā schedā exprefsum quid sibi velit.

In men-
struā sche-
dā nomen
patroni &
mensis dies
cur.

Indagavimus originem & caput pia istius consuetudinis, nunc porto videamus, quid ipsis schedulis prescribatur.

Primum quod in oculos incurrit, est nomen Cælitum, seu, Patroni menstrui aut Patronæ, apposito una mensis die, qui eidem dies mortis & ultimus fuit, seu natalis & primus vita quam adiit immortalem. Hic ego te, mi optime Sodalis, aut quisquis alias menstruum

A Sanctum capis, ad examen circa, quæroque: Amabo te, mi juvenis, mi vir, quid cogitas, cum in menstruali chartulâ (ut agamus de eo, in quo agimus mense) Divum tibi in auxiliare patronum designatum legis, & vel Misericordis Pontificis, & Monacensis Tutelatis Patroni Bennonis, vel Pontificis Augustani Udalrici, vel magni Apostoli Jacobi, vel Christi amatricis Magdalene, vel Mundi deceptoris Alexii, vel nobilissimi medici ac martyris Pantaleonis nomen intueris, que hæc animi sensa, quæ tua cogitationes sunt? An vero satis esse Divum menstrualium accepisti, reverenter oculo fulgasse, nomen inspexisse, perlegisse reliqua: Mox, ubi domum ventum est, obvio libello abdere, aut pulpito velut captivum includere, aut etiam contemptim ut vellem chartam abjecere, mensem elabi sinec, nec mente toto vel semel precorri Sancti nomen aspicere, imò nec meminisse quidem accepti. Hoc non est honorare, non est hoc colere Celites: satius esset hospitem hunc ē celo nunquam domo admittere, quam sic habere irreverenter, aut turpiter ejicere. Aliud sibi postular menstrua sortitio Sanctorum. Atque ideo omnium primò in hunc modum cogitationes tuas formabis: En, novam vitam mortaliq[ue] turelam. En, D. Christophorus, en D. Margarita, aut, en D. Ignatius p[ro]pterea mihi signatus est in patronum. Et hic quidem homo fuit perinde ut ego, quem famæ sit[em]que exercere, quem frigus & calor utere, quem humana miseria omnes, atque ut me affligere, quem mors denique superare, solum vero Peccatum expugnare non potuit. Non quod ille ab omni prols labi culâ eximiuit vixerit, sed quod pravorum affectuum & sui ipsius victor insignis, nullum in se gravium delictum admiscerit, aut admissum matrū gemib⁹ & oculorum fontibus eluerit. En, (dices tibi ipsi) hic Divus, aut hæc Diva jam suprà est, in illo meliori orbis, in illo carucole palatio, in arce illâstellata & aurea, in immenso Divorum theatro, Angelorum cognatus, imò ipse Angelus, Deo fruitor, Christum videt, Christi Matrem intuetur, ambrosiā pascitur & ne ētare, vitam vivit immortalem & beatam. O quantum mutavit ab illo non hoc futurum credebat, qui illum olim contumeliis, irrisiōibus, convitiis impetrabat mori videbatur, & ecce vivit non moriturus eternum. Hæc, mi Sodalis, mi Religiose, cogitationes tuæ primæ sint, quoties in manus sumis schediasma menstruum.

§. I.

Proximum est Sanctorum res gestas libris comprehensas adire, & in iis, quem tuus ille Divus vita regnum gaudiō servarit, exquirere. Quā in re Surios, Lipomannos, Baroniōs, aliōlīque complures habemus luculentos scriptores, & Divorum dīlētōs encomias, ē quibus tu tibi unum delige, qui omnia ex ordine, patrōnū decessu acta & virtutes percēsar, ostendātque quā imitari possis, quā debes. Ubi mores illius facētissimos & omnem vivendi periodum pervidisti, tecum ita deinceps statue. Ergo huc aur constantissimo martyri, aut castissima Virginis, huc Cælii defensori meo, hoc mente has quotidie preces adnumerabo, hæc illi jejunia, has illi flagellationes, has elemosynas, hæc alia atque alia ipsius honori sacrabo, finiūque certā die quā aliqui non solerem, ubi prius omnem animum per confessiōnem purgari, divinitatūm epulum accumbam, in quo mihi eum in amicum & patrōnum magis conciliem arque propitiem, per illum ipsum cali regem dominūm, quem lingua mea perinde ut alimoniam sum excepturus.

§. II.

Hic ego te, Gerarde, rem unam bene & in solidum Euclidi velim capere: De cultu Cælitum agimus & quidem tali, qui & ipsis placet, & nobis proficit. In quo bus tenuis

De cultu cælitum^m Lib. II. Cap. VI.

403

mihi videtur ii præclarissime & sibi consulere, & Sanctis plurimum deferre, qui fit dies omnibus Christi Domini, Sanctorum Angelorum, Divorum Apostolorum, notiorum martyrum, celebriorum Virginium, divinam mensam frequentant, Regem Sanctorum omnium suscipiunt, & tam illum ipsum Dominum quem suscipiunt, quam per illum, illum dei Divum, ad vitam suam ultimam, & supremam cum morte lucam invitant. **GERAR.** Consilium mihi non displaceat, sed quod explicatius hoc trade. **POL.** Obsequor quantum possam: aut scilicet. Sit dies Christi Nascienti, aut e sepulchro Resurgent, aut in celum Ascendentem fager: si dies Matri Virginis aut Natae, aut Lustraræ, aut ab Angelo Salutare, aut celo Recepit festus: si dies Divo Michaeli Archangelo, aut sancto Bartholomæo Apostolo, aut generosissimo martyri Laurentio, aut doctissime Virginis Carthaginiæ, aut cuicunque alteri è notioribus Divis Natalis: hoc tali die, ita Christum, ita & Cælestes meo bono venerabor. Animis sordibus per confessionem expiatis, sanctissimam Eucharistiam divinum epulum accedam, & ubi celestem hunc panem jam in ipsam linguaam recepero, si dies Christi Nato lenitius, sic precebar: O mi amantisime IESV, ego te per teipsum, quem ore jam sero, & per hunc Natalem diem tuum humiliter rogo, sis mihi in ultimo decessu meo propitius judex. Quod si dies Divo Michaeli Archangelo, & universis in celo Angelis sit facer, preces illas paullatum variabo in hunc modum: O beatissime Archangeli Michael, &c, O Sanctissimi spiritu, Angeli Dei, per hunc Dominum meum & vestrum universos ad agomen meum ultimum invito, adfise tunc mibi, & in extremo meo juvate me. Hæc ego in specimen solùm propono: addi his potest quidquid tunc temporis melior sensus aut affectus suggesterit. Quod si dies festus sit, aut unius Apostolorum, aut aliqui e Martyrum, vel Virginum cœtu, aut quibuscumque demum Divis aliis, tum ego preces meas sic instruam: O beati Apostoli Philippe & Iacobi, aut, O beate Georgii Martyr, aut, O beate Ioannis Baptista, per hunc ipsum Dominum, quem lingua gerò, ardenterissime te precor, adfis mibi morienti, & a bono Deo hanc unam pro me gratiam imperra, ut in obitu meo cum Deo sim in gratia. Vix ullus ab omni sensu tam steriles est, quin his & plura & meliora in rem suam precati possit, si animus attendat. Et hoc ego magni momenti duco, sic piis ac providis curis ad ultimum cum morte lucramen, ad fatalem illam necessitatem, ad illum æternitatis ingressum se siquaque mature disponere. Si quid ego iudico, vix gratia divina excedit, qui gratiam illam tam laudabiliter ambitu quaesierit; non pavebit ad æternitatis ostium, qui tot viae ducet ac comites habuerit; diabolorum rabiem non formidabit, qui tor Angelos obtinebit defensores: vix causa cadet ad ultimum tribunal, cui toti patroni suppeditas venerint, vives, qui si mori conabatur. Et hoc quoque arcatum è meo, mi Gerarde, in tuum mihi carissimum cor libuit transferre. Scis, consilia bona, prius bona sunt cum fiunt. Nec ignoras, neminem gratis servire Deo, aut Divis. Quidquid officii Cælitibus impenditur, amplissimo redditu. Audirem vixam & veram, cui confignatæ tabula fidem tribuant. Est certe, ut dixi, Cælum cultus nunquam indoratus, & sine præmio abit.

A tioneum voverit certam **dein** pecuniam ad crucem argenteam ponendam in aede S. Apollinaris, **is est** Collegii patronus; itēmque ad pallium, quo altare operierut Deiparae Virginis, in cuius erat Sodalitio, reliquit. His rebus ita dispositis, cum somnum multis praetributis oppressi, post paulò evigilans, asserito sacerdote, qui erat ei a confessionibus: O pater, inquit, ô mi Pater, quæ ego vidi? Quæ interrogat ille. Cui æger: Quæ nec oculis, inquit, nec auribus, sed nec ullæ sensu percipi possunt. Cum communis expetationem, & jungerentur omnium preces, subiecit inter attonitum latumque, sed propior latè: Salus mea fuit in angusto: at benignitas MARIE Virginis, Sanctorumque Andreae, Apollinaris, & Martyrum nostrorum tutelarum in tempore succurrerit. A dæmons sum ductus ad judicem. Magna vis (cum foliis esse) circumstebat accusatorum, varia crimina objectantim, jam jämque exactor supplici me pertrahebat ad gehennam. Cùm abessel propè nihil quin essem miserissimus, additum misericordia parentis, & ad illos converfa: Quid vos istum? quid vobis cum illo, qui tot annos milii in mea Congregatione servitus? Consecutus deinde Andreas, idem indignans, titulum ostendebat mei patrocinii, quam voreram ad ejus tumulum peregrinationem. Sanctus postremò Apollinaris cum ceteris martyribus, quorū sacra lipsana in aede nostra sunt, vni inhibuit adversariorum, memorans crucem, quam proximè mandavi faciendam. Ita, quæ Deo est gratia, periculo simul somnōque solitus sum. Hæc cùm dixisset exultans, quartā ferè post horā animam redditit Conditor. Ita nemo gratis colit Cælestes, quisquis eos animo colit sincero.

C A P V T VII.

*Quo fine menstruis Cælitibus sententiosum
dictum addatur.*

Alerum, quod post Divi nomen in menstrua ta- Sententia
ex-Biblia
bellà perfribitur, est prouinciatum (nos senten-
tiam dicimus) vel ex ipsis divinis Bibliis, aut è sancto-
rum Patrum monumentis, aut pitorum scriptorum li-
bris. Quod quidem dictum eti unum sit, & plerunque
breve esse folcat, sape tamen ei cui forte obigit, plus
artulente emolumenta, quam si omnia Abulensis praefu-
lis Tostati volumina evolvisset. Paucæ apius vocala
miros in animis hominum effusæ dederunt.

§. I.

S Andēus Antonius etiam juvenis, cū in templo illud
Chrīsti promissum de cantari audiūisset: *Centuplum ac- Matth. e. 19.*
cipiet & vitam aeternam posidabit, vix è facīt aēde digressus vers. 29.
patronum sui rutilantem acerycum hilari ore invasit, &
maximam illius partem amabat, manus in pauperes
tribuit, totum daturus, ni foror obstat: Brevi post
D idem in templo, Evangelico illo monito: *Nolite solliciti Matth. e. 6.*
esse in crastinum, sic attoratur, ut nihil jam amplius cun- vers. 34.
claudium ratus, morācē omnis impatiens, continuo
toti Mundo, rebus suis omnibus, sibiisque ipsi dixerit
aeternum Vale, multarum gentium in Ägyptiā eremo
factus pater. Seraphicus Franciscus prima verba, domini-
nicae precationis: *Pater noster, qui es in celo, attentus se- Ibid. v. 9.*
cum expendens, mox patri suo & matri, mox opibus &
voluptatibus omnibus renunciavīt, & ad trophaeum
crucifixi Regis pervolavit nudus. Notum est & illud in
ejudem Divi ore frequentatissimum: *Deus meus, Deus
meus & omnia. S. Hieronymus assiduā formidine per-
culsum tenebat unica illa sententiola: Surgite mortui, ve-
nire ad iudicium. Hoc illi epulas omnes perfudit amariſſi-
mo ēinerere. Christiis & rudi pifatorum plebe Orbis ora-
tores, & celi Principes fecerit, duabus solūm vocalis ipsis,
Sequere me. Simeon Stylites audit in templo à lacerdote*

De cultu cælitum Lib. II. Cap. VII.

404

- Matth. c. 5.* cani: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, & protinus opinionem exuens, monachum induit, vitamq; egit omnibus post facili admirandam. S. Eucherius prolat. *ad Cor. 3.* pia nobilissimâ oriundus, cùm legendo in illud D. Pauli ver. 19. dictum devenisset: *Sapientia enim hujus mundi, sultitia est apud Deum, loco quamprimum confurrexit, & suas Mundus res habere iussit, meliori ipse domino servitrus.* S. Paulinus, vir complurium voce laudatissimus, *Matth. c. 19.* cùm illud Christi dictum ad opulentum juvenem: *Si vis perfectus esse, vade omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis rho aurum in celo: & veni sequere me,* penitulatius cogitasset, vitam priorem desist, & ordini novam, meliorem, sanctam aggressus est, atque in Gemitico cœnobio, celesti philosophia se totum mancipavit. Quot hominibus salutem attulisse credendum, est brevissimum illud, *Nosce teipsum?* S. Ignatius Loiola quantum sibi suis, Orbisque toti profuit illo brevi effato: *Omnia ad maiorem De gloriam?* Neque dubium est quin multis improborum vehementi sapientis horro affecterit seculum illud & severum de Evangelici Epulonis sepulchrum râ pronunciavit: *Et sepulcus est in inferno.* O profundum sepulchrum! exclamat Augustinus. Et quis ille animus infusum ita obriguit, ut ad tales voces & monita non vivat asentiat?

§. II.

VIr olim religiosus quispiam ad mollissimum juvenem, & pene alterum Smindrydem, viitis una & delictis omnibus innutritum, alia lege aditum sibi appetere non poterat, nisi prius promitteret, de rebus piis, divinis, cœlestibus mentionem se nullam facturum; de morte nihil, multò minus de inferi quidquam locutumplex autem erat, paribus poculis si certare collubatum esset, veniret, propinaret, responderetque propinanti, diceret quæcumque vellet; tanquam non pia aut sacra. Conditionem eti iniquam prudenter accepit homo religiosus, nec dubitavit juvenem illum parte aliquâ patere, quâ faberri mè feriri posset. Adest ergo, & fano consilio multa dissimilat, & ut paœta converta erant, nec de Deo, nec de diabolo quidquam sermoni aspergit. Affidet latus, ad risum etiam verba componit; jocatur simil, sed pudicè, meridiatu unâ, sed parcè, respondet propinanti, sed sobrie. Demum abeundi veniam extorquet. Sub digressum, occasione captat quâ in animo incauti vel unicum pietatis aculeum defigat. Cumque bona fortuna juvene ille lectum suum cœlestâ pluina turgentissimum abiituro monstraret, tum Pater: *Isaiae c. 14.* Nobilis Domine, inquit, Isaías vates novam lectionem describens: *Subter te, inquit, sternetur terra, & operimentum tuum erunt vermes.* Atque cum dicto valexit, & placidi somni propriam noctem precatus est. Mox juvenis, id verò contra pacta & legem actum esse pronunciat, alio se tempore de eo pœnas sumpturam, delicti placulum fore prægrande salutorium poculum, quod in multam ei uni foret exauriendum. Cetera jam valeret, atque ita hominem religiosum dimittit; voluisse quidem istud foribus illud de vermis dictum excludere, sed id nequam potuit. Herebat illud animo & reluctantem trahebat, fodiocabat, impellebat, simulabat, urgebat, miseris demum modis angebat, inquieti vermes omnem ei quietem turbabant. Hic juvenis tam insolentis & occulti concionatoris impatiens, reue diu nitido malo circumspiceret, itaque ad solitas compotationes redire, ambulationes iterare, sociorum numerum etiam augere, novis lufus excogitare, choreis plus indulgere, jocis effusius hilarescere, hoc demum agere ut à sole nunquam sobrium conspiceretur, quo harscens animo molestiam detergeret, abigerique importunissimum conscientia monitorum, & vel hic tandem molestissimos hos vermes excuteret. Non evaluat tamen, quidquid egit contra domesticum

A hunc carnificem. Agmen hoc vermium insuperabile animo expellere non potuit, quoconque conatu. Dum ridebat, dum bibebat, dum ludebat, vermes illi, & illæ tinca conscientiam identidem pervelabant arrodebantque. Evigilavit tandem miser juvenis, & prioris vite veterum excusit hoc secum instituto ratioinio: Et quid, inquit ipse sibi, proficimus dies nocte que contra importunitissimam hanc & vermiculosam cogitationem pugno, nec inducas ulla aut quietem imperio, nec aliud haec tenet egredi resistit, quān ut altius inhaereret, quod magis repugno, hoc minūs excutio. Quod si sola de vermis cogitatione animum ita compungit ac laceras, quid vermes ipsi facient, praefertim stigii, & nunquam moritur? quid facient illi æternæ mortis ministri vulnus? Sed mitramus hac morosa & tristia. Si possem, equi vellem. Da te latioribus, & gaude cum gaudientibus. Sed ah, quā vanis & simul quā brevibus gaudiis inhiamus! hodie genialiter vivimus, cras inter alienas lacrymas peritus. Ita eodem saepe loco, quo fuenterunt navigia, formentur. Et quis tandem finis, ubi amabilis insania die luserimus? & ipsi demum Iudibrium sumus immutissimæ mortis. Ergo: Ergo: dixi; nunc ceipi. Alius fui, alius ero in posterum. Vela feci ad gehennam, nunc ad calum remigabo. Munde vale, diu latis ludos fecisti, habes alios quos ludificeris: ego me mature subduco. Dixi, & feci. Et eodem quo copit pede ex magno Mundi prostibulo in castra Christi transiit, unica illa brevissimâ comminatione permotus.

§. III.

En tibi quā diserta fuerit & efficax concio, vel unica sententia. Laudatissimus ergo Parthenorum cœtum mos est, singulis tutelaribus Sanctis, singulis adscribere sententias, quas quivis non semel tantum legit (hoc enim parum, hoc nihil est) sed toto illo mense accuratius in omnem partem sensuque secum exputet. Nunquam sine fructu est, quæ de talibus instituit cogitatio, nec frustra scribatur, quod ad pietatem est calcar. Testimonio est luculentum hujus rei exemplum.

Ante annos certè non multos Ingolstadtii juvenis ^{Anno 1510} fuit, qui ut vel morbi favit, vel certe Mundi blanditiæ saderet, Deo se deovit & religioso statui. Morbi abiit & brevè post bonum hoc propositum cum illo. Sensim enim quidquid pietatis in morbo hauserat, evanuit: & ita juvenis iste post refluxum corporis valitudinem ægrotare primùm cepit animo, & post perfatum morbum pejus habere. Principio quidem ferrebat & volabat, post paulò lentius ibat, deinde stabat, sed nec diu nec impigrè; mox languore incipiebat, tandem aperiè vitorium dulcedum succumbebat. Nam Mundus facies, quæ prius terrebatur, jam artidere; religiosus status quæ antea placebat, jam terrere; societas bona quâ gaudebat, disperdere incepit. Ita miser tam suaviter & facile obliviſci potuit primum voti sui, dein sui ipsius postea cœli, demum ipsius Dei. Ita panitatem per gradus ibat, sed non ad cœlum: tendebat in præcepis, sed via molli & clementer declivi. Neque enim repente pessimus factus est, ut qui hodie fuit aureus, cras vix argenteus repertus est: brevè post æreus, exinde ferreus, denique factus est luteus, & ipsum cœnum. Ita prodigus illus Evangelicus, primò patrimonium repeti: hoc imperato in regionem longinquam abiit, parentiique oculis se subduxit: neque hic stuit, prava etiam societati junxit. Nondum finis. Ea tandem fecit quæ socii & loci, gula & luxuria in quotidianos mores transferunt. Ita ad mentem Siracidae, *Eft precessio in malo viro indissiplinato.* Hoc plane modo, juvenis ille de quo copi dicitur, sensim scipio dexteror factus est, & è sancto progreſſu temporis in improbum mutatus; hoc ferè solum re-

tinuit

C A P V T VIII.

Quo consilio preces indicantur in mensem proximum.

Tertium, quod in schedâ menstruâ visitur, est oratio scopus, nos intentionem dicimus, qua aliud cum & pia non est quam propositum & pia voluntas pro istis at voluntis illis preces ad Deum allegandi, quandoquidem in ^{pro istis} tabelâ menstrua curvis sodalium suaviter imperatur, preces ad pro quibus illo potissimum mense debeat precari. Ita Deum al pro omni statu testicu, pro atate omni & ordine, pro legandi,

^{et Bernard, ap. 105, ad Romanos, ipsum, quem jam fiduciam conceperas spiritum parturire salutis: Rer. Cartae nardino transcripta erat, fulce omnino verbis: Quid tardas nol mortalibus vel morte certius, vel incertis horis moris.}
Quomodo vivere potes ubi mori non audies? Audierit hæc juventus, tacitus quidem, sed quasi fulmine iectus, monitorem è celo agnoscit, & illo statim die fugam è lubrico in tumultum paravit: altera verò luce hilaris & alacris ad Religiosam domum contendit, iisque feliciter aggregata, quos dui fugerat, vieturus illic ubi mori non trepidaret.

§. IV.

En tibi vel unica iterum sententiola, menstruo Di vo subscripta, apud juvenem istum tantum evicit, quantum vicina aut tricena conciones non potuerunt. Ergo probo instituto menstruis Cælitibus sacrum aliquod piusque effatum subscriptur: sed illud malo contemptu sapientia non legitur, aut lectorum non perpendicularitur. Impius fanè neglegetus hic est cum concio tam brevis non auditur, aut oblivione quamprimum sepeletur. Hoc ergo fine, Divorum nomini in menstruis illis chartulis, dictum aliquod de diis melioribus subiungitur, ut aurem vellacet legenti, cunctaque officii moneat, addatque stimulum ad vitam emendationem. Non multum absimili modo sortem olim captabant è divinis oracula, quod vel ex hoc patet, quod subiungo. Meroveus Regis Francorum Chilperici filius, homo regii quidem sanguinis, sed probrofæ ambitionis, & qui feciit etiam per pietatem querentes. Hic Turone D. Martini sepulchro tria sacra volumina, Psalmorum, Regum, & Evangeliorum impofuit, eaque nocte tota illic pervaigilans, sanctissimum Antistitem Martinum rogavit, ostenderet quid eventurum, & an regno potius posset. Huic pervaigilata nocti triduum insuper adiecit, quod jejuniis, precibus, vigilis exigit. O ambitio quid non mortalia cogis peccato! Exacto hoc triduo ad Divi tumulum regredens, facram historiam Regum aperuit, primus autem explicata pagina verius hic erat: *Pro eo quid dereliquisti Dominum Deum vestrum, & ambulasti post deos alienos, nec fecisti rectum Dei, ideo tradidit vos Dominus Deus vester in manus inimicorum vestrorum.* Primus Psalmorum versus erat iste: *Veruntamen proper dolos posuisti eis mala; decessisti eos dum alleverantur.* Quonodo facti sunt in desolatione? subito defecerunt: perierunt proper iniquitates suas. Ex vñ. 1. Evangelio, in capite pagina hoc legendum occurserat: *Scitis quia possumus pascere si sit, & filius hominis tradetur, ut crucifigatur.* Ad hac librorum responsa Meroveus, qui regnum inique affectarat, rubore & lacrymis confusus, afflupitus in comitatum quingentis viris, discessit loco. Ep. 1. In via ab Erpone Regis Gunthramani duce captus est, ut Gregorius Turonensis memorat. Quemadmodum vero facit codices olim per ultimam sortem consulti, de futuri quandoque monuerunt, ita fit nonnunquam ut in menstruo Divorum sortiti, & oracula vim habent & vaticinii, quæ è sacris codicibus exscripta traduntur.

Ut ut sit, minimè negligendum est breve illud monitum in charâ menstruâ prescripsum: quanto enim minoris est opera, illud quotidie perlegere, tanto majoris est negligientia, in re etiam tam faciliter. Sed pergo.

GERAR. Hic ego forsitan non male objeccerim: Quantulus sum ego unus, aut quæ sunt precatiunculae meæ, ut iis vel universam Galliam, vel latissimam Hispaniam, vel amplissimam Germaniam, aut Italiam totam, aut Principes Christianos omnes fulciam? non carum sunt virtutum preces meæ, ut ego Atlas sim & humeros supponam ridenti celo. Pot. Arqui audi, mi Gerarde, non tuus solius precibus, sed aliorum etiam tribendum est, si iis toti alii provinciæ optuleris. Deus tam bonus est ut ad paucorum castas puraque preces maximis quandoque populis pepercit, neque dici potest quantum virtus unius etiam, & solius homunculi possit, si Deus eam posse velit. Recente mundo unicus Abrahamus Deo supplicat pro quinque civitatibus, & benignissime auditur. Et profana consideras? Ubi so-^{Livius} lusque erat Horatus Coles, qui bello contra Persæ. Dec. 1. lib. 5. nam, in ponte subtilio toti exercitu se oppofuit, magna sui gloria & suorum bono. Q. Murius Scævola unus so-^{gem} lusque & primus è trecentis conjuratis Herulorum Re-

gem à Romano Capitolio avertit. Unus ac pene solus Camillus fuit qui Romam jam prope butum factam, de manu Brenni & Gallorum ferro liberavit. Unus solumque Hercules fuit qui monstros Orbum inauditus repurgavit. Sed ut hos taceam, unus solumque Joseph fuit qui fame peritura Aegyptum ab interitu servavit. Unus solumque Moses tot centenis milibus Hebreæ plebitories saluti fuit, suis partim consilii patrum precibus. Hierosolyma funditus eversa in magnum cadaver corruerunt, sed unus solumque Mathathias cum lugendo & suadendo, tum hortando, & agendo restituit rem. Israëlis populus universus idolis latrasset, nisi per unum & solum Eliam Thebitem a ram immanni sceleri fuisse revocatus. Daniel unus solumque fuit, & juvenis, cum secum plebisque decreta refecit, & Sathanam parata necri eripuit, ipsique judices morte mulcetando aquisiuitem judicavit. Unus solumque David fuit, tunc etiam adolescentulus & contemptus, cum carneam illam & locum Philistheam turrim, & quasi sedem belli Goliathum, in oculis trepidantis exercitus fundâ saxoque expugnavit. Unus solumque Samson fuit, tamum alini mandibula, non ære ferreo armatus, cum tot simul Philistheos trucidavit. Unus solumque Joannes Baptistes fuit, qui taentibus universis ausus est Herodem omnium facinorum quæ patratarat, arguere. Quidam una & sola mulier Hebreæ Holofernem, tunc terrem Orbis, suo sibi gladio jugulavit, itaque Assyriam militiam universam una illa superavit. Unus Mardonchus & una Esther omnem Judæorum gentem a certo interitu servarunt. Uno Ambroso sublato florens Italæ status imaginem partem corruit. Unus fuit solumque Leo Magnus, cum illud Dei flagellum, Atilam, Romanis arcibus jam jam imminentem, oratione non modò stitit, sed & in Panioniam redire perfusi.

§. II.

*Tom. 3.
Ann. 327.
num. 11.*

*Aubertus
Myraus
Ann. 1429.
Eccles. cap. 16.
v. 3. § 5.*

*Bern. Insti-
& folius Laurentius Justinianus Venetorum urbem ab
nianus ora-
excidio suis precibus servavit. Nam quo tempore bel-
tor, nepos il-
lum inter Venetos & Mediolanenses arserat, in Corcy-
rano nemore Eremicola vaticinis clarus degebat. Hunc
est Venetis optimatus vir nobilis adit, quælibet itaque, cui
parti bellum illud feliciter cessum est? huic respon-
dunt Anachoretæ: Deus, inquit, urbi Venetorum ve-
hementer iratus, quod nulla morum emendatio post
admonitiones, post tantos clamores sequatur, illam per-
inde ut Palæstina Pentapolin jam dudum delebet, nisi
unicus illorum Patriarcha, suis precibus vindictam di-
vinam avertisset. Idem pene de Simone Salo Leontius
Neapolitanus Praefil commemorat. Fuit enim ut civis
Emesanus Hierosolima iret, quod illi se precibus abba-
tis Joannis commendaret. Joannes, Simeonis olim so-
cius, cum illum Emesam ad le venisse cognosset; Atqui
quam maximus miror, inquit, te tamtu via tam casuo
laboro concesse. Equisid est quod me Hierosolymans
quæras cum Emesa habeas Simeonem, cuius precibus
non ego solum, sed & Orbis rotus indiget. Deus bone,
qua tua sunt judicialis quem hominem ut farum & stal-
lum mundus rotus deridiculo habebat, hujus precibus*

A mundus totus egébat. Ergo unius atque unici hominis ad Deum emissæ preces, non tantum unum aliquod regnum, sed & orbem terrarum universum sustentare possunt. Ergo & sodalis ille, qui cum aliis innumeris juvare possit, tamen id tam temerè negligit, innumeris nocere censendus est. Verè enim nocet, qui, cum possit, non prodeat.

CAP V T IX.

In chartâ menstruorum Cælitum adscripta
Virtus quid moneat.

*V*ltimum denique quod menstruis schedis inscribi-
tur, una aliqua Virtus est per illum potissimum
mensem crebriori actu exercenda. Campum dicendi
hic nullum ingrediar, cum exiitum spectet mea dictio.
Hic solum mirari multa debeo, ac etiam indignari. Ex exercen-
tia tu fronte, ô frigidissime Sodalis, quisquis es, quâ
conscientia Sanctum menstruum domi tuae fordescere
sinis, & pulveribus situque obduci, aut libello clauis
& male sepulrum non colis ut sanctum, sed custodis
tancum ut vinculum, toro que niente illius nomen nec se-
mel quidem apicis legisque?

Memoria mihi est, Gerarde, ante annos aliquot mis-
fas ad nos Oeniponto literas, quæ defuncti Brixinenis
Pontificis manus nobis commendarunt, simile etiam de
hujus Principis virtute illustria quedam narrarunt; inter
qua illud exiitum & imitandum. Siquidem Brixinenis
iste præsul, suum sibi Divum quon menibus Oeniponto
ad se miti, cuncteque nunquam nisi flexis genibus ac-
cipere voluit. Quis ambigat quin religiosè coluerit,
quem exceptit tam pietate. Novi ego Beatissima Virginis
sodales, qui omnium Divorum Cælitum, quos unquam
per menstruum fortitionem accepérunt, syllabum &
litanias confecerunt, quas & ipsi singulis mensibus ordi-
natè percurrent, & in mortis vicinia sibi ab aliis pre-
legi petierunt. Bona utique & iucunda est mortuorum hac
prælectio, si tamen eos quos nominari audit Cœlestes,
in vita sibi familiares fecerit frequentiore cultu. Sed
nobis nunc de virtute menstruis Cœlitibus adscripta-
mo est.

§. I.

O Gerarde, quam longè aliud est dicere aut docere,
aliud facere. Quoties apud nos virtus laudatur, &
alget? Omnis in actione consistit virtus, nec illa est fine
laboris. Virtutem in chartâ menstrua notaram circum-
ferre, virtutis sanè non est. Quid porrò de sis dicendum,
quibus in distributione menstrua è virtutibus Patientia
obtingit, ipsi verò vel asperiore verbo afflati, velut circu-
vento pestile correpti fiemunt, frenident, furunt, cal-
cati omnia si possint, lacerant & pessum datui om-
nia, adeò largiter bilem effundunt. O mi juvenis, & ô
mi vir, quid menstrua te schedula docet? an non illa
horror tacto assidue tibi occinit: Patientia, Patientia,
Patientia. Quid ais? an omnem adeò patientiam con-
sumisti, ut nec levem injuriam, aut innocentem jo-
cocoqueris? ôte heroem, qui ad pulicis mortis, Her-
culem inclamas! Quis unquam calo se dignum fecit
impatiens? quis non probè contusus in illam patianti-
pervenit? quis non omnia vincere potest silendo & pa-
tiendo? quid indignaris, quid sevis, quid minaris? hi
mores calo non convenient. Sapientia comes est Pa-
tientia, qua dolori cuiuscumque fert remedium. Iter ad
calum sine Patientia nunquam reperies. Ergo schedam
unica constat, PATIENTIA.

§. II. Et

§. II.

ET quid de iis sentiendum, quibus in mensbris chartis Obedientia præscribitur, at ipsi nihil minus faciunt quam quod imperatur: quibus jejuniū suadetur, illi nec unico bolo genū tuum fraudant: quibus Veritas consulitur sequenda, illi technas, ficos, sutelas, mendacia confarcinant? Sic auditorum ubique multos reperias, factores paucos. An non ii auditores solū, apud quos pax publicè laudatur, rixis illi ac iuriis turbant omnia: examen conscientię jubetur, illo toto mente nec semel quidem in seipso descendunt: quatuor novissimum meditatio proponitur, illi mortis & judicii immemores, cæli & inferorum securi vivunt: vigilancia precipit, illi venientem solem horā septimā in lecto salutant, ubi ubi tandem sit sacram: pia lectione commendatur, illi libellos pios nec habere quidem student, nemus legere: frequenta confessionis usus inculcatur, vix illi ut hoc quovis bimestri semel faciant adducuntur. Et de illis quid dicas, quibus Virginitas & Pudicitia collenda indicitur? obsecrōnes illi Catullos pro stimulo virtutum legunt. O mi sodalis, an non iste mensis identidem tibi occent, *Castitas, Castitas, Castitas*. Vide obsecro quam casti sint tui oculi, quam verecundi gestus, quam pudica verba, vide ante omnia quam pura & munda sint cogitationes tuas: si haec libidinis cenum admittant, ne mirearis & oculos, & gestus, & verba eodem luto infici. Ubi cor libidinem olet, ubi cogitationes castae non sunt, nec lingua, nec vultus, nec oculi cordis indices castitatem spirabunt. Ergo & tu menstruam tabellam tuam inspicere, lege atque relege centies, sexcenties, lectione tua finitur verbo, *Castitas, Castitas, Castitas*.

§. III.

Quid portat de iis censendum qui menstruali schēda Sobrietatis monentur, illi diem mero frangere, & crumenam in calices student exhaustire. Quid de iis videtur quos pia illa fors ad desiderium patriæ celestis erigit, illi in variam curiositatem effusū, omnibus vanitatibus indulgent. Quos putet eos, quibus scripta traditur Carnis afflictatio, illi hoc unum agunt, ut Carni faciant bene, ut corpus mulcent & saginent. Quid de his, inquam, omnibus sentiendum? qui prorsus in contrarium nituntur, & alia omnia faciunt quam qua Sancti menstrui monent, suadent, jubentque. De te, Gerarde, tua me virtus meliora vultominari. In eos dixi haec, qui torpore & desidiam nec alienis quidem tegunt oculis; qui suo se officio functos credunt, cum confititudini paruerunt, tamēsi mente toto nec Divi curā, nec statu preces, nec specimen virtutis ullum se prodat. Ita alios atque alios Sanctos, ita plurimos accipiunt colendos, nullam colunt, tunc maximē sensuri quam malum si Divos Cælestes negligere, cim fertum nimis erit velle coluisse, cimque nihil ultra restabit quam ut tam profane forcordie fructa peniteat. Non fatis est, ô juvenes, ô viri, non fatis etiā menstruas schedas flexo poplite, reverenti manu, piōque oculo excipere, perlegere, retinere, nisi & Divos in iis descriptos colere, & virtutem in iis notaram placet exercere. Nemo virtuti faverit, nisi qui eam sequi potest, & Cælestes nemo experitur proprios cū moritur, qui eos sibi amicos non conciliat dum vivit.

GERAR. Saepē ceperī, sed saepē etiam desī Divis menstruali honorem habere, nunc obliuione, nunc etiam tædio victus. **POL.** Vix est ubi altioribus clamoribus sit opus, quam cū bene cæptorum conscientia docenda. Animus humanus ingenitato pondere nūquā non deflectit in prava, varius semper & mutabilis: virtutem præsentem saepē non odimus, sed negligimus. Ita virtutum radices non raro antequam adolescent, sterili frigore exarescunt, ut jam suprà demonstratum est. Sed

A quidquid dixerimus, nūn semper quam par erat, dixisse videbimus. Et quia de Conscientia, de Cælitum, de Corporis culta agimus, hunc nobis laborem necessariō sumemus, Gerardus, ut bellaam istam huic triclici cultū infestissimam pro viribus impugnemus. Sancē ab hac animi levitate & inconstantia admittande metamorphoses, & saepe monstra vitiorum horrenda proveniunt, quae ab iis eduntur qui quandoque sanctissimè incipiunt, finiū sceleratissimè, ab angelis, suo visio, in diabolos mutati. Haec enim inconstantia, & lento ad virtutem descendens, non unam aliquam virtutem enervat, sed universas. Audi funestam tragediam in quā histrio seu auctor, & conscientiam & Cælestes religiosissimè copit colere, siū etiam corporis, qui conveniret, culum tribueret; sed quam sancte incipit, tam impie finivit. Audi miram, bis miram catastrophē.

C A P V T X.

*Inconstantia in Animi & Cælitum cultu,
exempli inaudito coarguitur.*

VNUS quidam adolescens, & honesto loco natus, & Adolescētis cuiusdam fortunis felix atque copiosus, melioris sanctiōnis vita studio incensus, parentem obnoxie rogavit, & licerit sibi rebus mortalibus abdicato, Christum & immortalia sequi. Negavit hoc ei pater. Inflitit rursum ac sep̄us filius: cū actum agere se putaret, propinquos in parentem immisit, ut id à parente extorquerent. Impetravit tandem ab invito potestate abeundi, & mox in cœnobium se inclusit, in quo tam magna & illustria continentia & abstinentia quoridam documenta cereris dedit, ut habereant omnes quod imitarentur. Cū aliquamdiu in cœpto vite cursu profecisset, natus se perfectiorem quam erat, affectat solitudinem, & a Cœnobiarib⁹ fecendī copiam flagitat. Dehortatur juvenem prudens hostilium technarum pater, pericula proponit, insidias exponit, enumerat damna ex eo discessu securā, nec perfaudet tamen juveni, quem jam perfauit, in modo abruptus affectus. Si ergo, inquit pater, audendum est, dabo focios qui comitentur, ita discendenti comites geminos ē contubernio suo adjungit, qui novo eremita locum opportunum querant. Faciunt unā iter diem unum atque alterum, ac per vastam solitudinem fessi oberrant, astūque tandem ac labore fracti in terram corpora abiciunt, somno paucillum vires refecti. Cū aliquamdiu placidē omnes quievissent, eccō tibi ales freperis ad volat pennis, & clangore alarum excitat sopitos. Hic comites: En, inquiunt, focium Dominus cælērem tibi misit, sequere ducentem. Ille de providentia Dei mirè letus, salutatis comitibus, sequitur praviam ductricem. Ales post pauca spatia semel atque iterum subdidit, ac vanescit, in quo loco novus incola silvæ artrum reperit, juxtaque salientem ad sedandam sitim, & dactylos ad pellendam famem. Intellexit eam sibi regionem à Deo per avem designatam, ubi Deo preces assidue sterneret; & vitæ cursum feliciter perageret. Ergo totum sexennium in summā vita innocentia & sanctitate solus & unicū traducit. Et jam de tironis felici progressu non parum sollicitus erat cacodæmon, timebatque ne tam altas virtutis radices ageret, quas non posset amplius convellere. Aggregendum itaque sibi militem advocatis in consilium confutari artibus decernit, personam inculti & horridi natūque grandis anachoreta sumit, tironem adit, sc̄eque spectandum primum exhibet. Horret juvenis, & alpeclu inuitati hospitis percellitur, nam intra sexennium mortalium neminem alpecerat. Dat ergo sē in preces, precatur undā in speciem vaferimus inuidiator, surgentemque hortatur, ut deno secum etiam votis Deum conveniat. Tum personatus ille dæmon: Quamdiu, inquit, hic degis? Sexennium, inquit

inquit juvenis. O infelicitatem, inquit hostis; qui te tam vicinum tamdiu ignoravil non amplius quatriduum est cum hic esse te cognovi, statimque confutexi loco, & salutatum te perrexii, ut de iis inter nos rebus, que ad ultiusque salutem pertinent, ageremus. Quid agimus hic in tam vastis & desertis ambo saltibus, à sacra Christi mysteriis, à divino Eucharistiae epulo exclusi? vero equidem ne ab ejus quoque regno excludamur. Ad decimum quintum hinc lapidem duo sita sunt cœnobia, que licebit nobis festis diebus adire, ac percepta sacrâ synaxi redire. Vila res imperito tyroni salutaris ac necessaria: specum deserit cum ipso demone, quem virum sanctum existimabat, & dominico di monasteria perit. Templum ingressus, & in preces fatus cum paullò post circumspiceret, & sicuti ac ductorem suum requireret, nulquam invenit. Quarit ex cœnobitis ubi comes sius & pater esset neminem, inquit illi, nisi te & prorsus incomitatum adventantem vidimus. Tum denum sensisse à veteratore circumventum, & per dolum est cœbili suo extraclum, neque tamen nimium doluit, ad homines, post tatum temporis, revisisse. Ergo ad latubulum suum reversus progeditur in consueto vite instituto. Sed adeo rursus itopharum fabricator dæmon, verum jam alia longa via perniciem incauto machinatur. Juvenis formam induit, habitum civilem & patrum finxit, ut cui semel illuscerat, eundem denuo falleter, ac tandem à loco, pictare, religione penitus avertire, ac in sempiternum exitum precipitaret. Adeo ergo & in latebrâ sedentem ad fū spectaculum elicit, nihil effatus, sed perinde ac si è patria quæstum religiosum juvenerit, venierat, intueretur curiosus, haec, & modò vultum, modo alias corporis partes respicit, ut ad scœfandum provocet tacitum. Nec frustra; rumpit silentium prior împetrus Anachoreta, & : Quid, inquit, ades, quid me tam exquisitè contemplaris? Hic architectus mendaci: Haud videlicet me nosse amplius, religiosissime Domine, post tantam temporis intercedinem. Ego sum vicini patris tu filius. Pater tuus ita audiebat, hoc nomen erat matr, hoc soror: sed mater quidem ac soror, ante biennium naturæ concessere, pater hoc anno defunctus, te heredem ex aſe scriptis, ut tu velutius ac religiosus filius relictum aurum ac thesaurum omnem, pro ultiusque salute in egentes dispersitas, militique, quæ pervergarent, nec haec tenus ab ullo reperiri potuisti, quod equidem vehementer gaudeo, mihi eam felicitatem divinitus oblatam, ut in te incidet. Responderit anachoreta religiosè, modo etiam constanter: Ego verò pecunia cauſa locum hunc deserturus non sum. Et ille: Quid enim mali fuocido? non sum auctor tibi ut opes posſideas, aut retineas, sed in pauperes tribuas, ac reliquam solitudinem quamprimum repeatas. Quid, respondebis, de neglectâ & direptâ tantâ pecunia summa, summo iudici: quid patri, quid egenis ac misericordia privata? Huic anachoreta: Ego, inquit, haec tenus rerum caducarum curam penitus nullam habui: conscientiam solū, & cœlum atque Cœlestes curavi. Et hoc est (inquit larvata vulpes) conscientiam & cœlum atque Cœlestes curare, parentibus, in causa præfertum tam piâ, stucrere, pauperibus per occasionem tam bonam non desceſt. Qui hac non curat, conscientiam negligit, & cœlum atque Cœlestes contemnit. Ad hac anachoreta iterum: An non sunt, inquit, alii, an nemo superest cognitorum, qui me absente, bona hæreditaria in egenos dividat? Si tu desis, inquit imposta, avarissimus quisque advolabit, & prædam faciet pro libituinteriori mendicorum turbulaugebit & abicit inanis, cuius culpam tu sustinebis. Ductus & vietus his dolis simplex & itolidus juvenis, furgit, pedem, quem retulit nunquam, ex aedicula profert, solitudinem simul ac cœlum Cœlestisque dederit, viam init, patriam repetit. In viâ non pauca nec levia nequitæ rudi-

A menta accepit à viâ socio, à quo insigniter & cum falaci venustate malus esse didicit, antequam id se doceri crederet. In patriam ubi pervenit, ecce domum paternam ingredienti pater ipse, quem dæmon funerat mortuum, occurrit, miratur novum hospitem, nec agnoscit filium, sed probe filius patrem. Quarit pater, quis, unde domo, quid adcessit? Attonitus prope filius, quod videtur vivum, quem audierat defunctum, singit (tanum in itinere ex comitis societate profecerat) singit inquam, se desiderio patris extreum videndi & salandi adesse, agnitus pater in aedes admittit, & amicis simile ut filium traçat. Sed non diu in aedibus paternis versatus, Mundi mores & leges exactè addidicit, fortau illas nunquam satis oblitus, tanò jam appetentior vanitatis, quoniam ante pietatis studior, perinde si doloriter tamdiu vitii non servisse, ita sapere coepit misero peccandi licentia. Conscientiam quam antea quotidiana examine solebat explorare, jam opprimere, cùque lentium imperare; Cœlestes quos prius assiduisimis obsequiis conuerter colere, jam contemptim negligere, & fastidire; corpus quod aliquor annis laboribus & inediâ macerarat, jam verò colere, & mollissime procurare coepit. His gradibus in præcepit, seipso deterior factus in dies. Adeo dulcis ei erat virtutum libertas, quâ tamdiu carere potuisse mirabatur. Sic per summum Iesu pudorem & innocentiam amisit, turpissimisque se flagitiis contaminavit, ita ut à parente plagi etiam multatus, tamen non relipisceret, sed infelicem animam in scelerata vitâ exhalaret.

B O prodigium! o portentum! quis unquam hoc sanctius incœpit, quis flagitosus finivit? Mali origo esse solet: melioribus non parere, sibi fidere, seipsum non nosse. Hinc ista lacrymæ. Veum quid huic misero ita fecerit mihi deberem. Et ego hunc lusum in aliis atque aliis quotidie Indo: & hoc, & istud, & illud incipio, nullum finio.

§. L

Tales Protei sumus, hodie conscientiam lustramus & purgamus, & vix crastinum expectamus, cum candem novis sceleribus implenus: hodie Divorum genua advolvimur, iſdem cras tergum obvertimus: Iaſa 17.1. & vaticinium in nos planè non quadrat: Current & non laſſorabunt; ambulabunt & non deficient. Nos ambulamus quidem, sed brevi deficiens, currimus, sed medio sepe euſu laſſescimus, quandoque etiam finem jam vicimus, jam proximum, stultissimâ præcipitatione rumpimus. Saul regum optimus, si ejus principia speces, a Samuele iuſſus leptem diebus expectare, dum victimas simul immolarent, expectavit omnino ad ultimum septima diei serum vesperem, cùque populus ab eo dilaberetur, tanquam coactus sacrificavit. Eten co ipso tempore advolans Samuel: Statute, inquit, egisti: me-1.8.1. quaque regnum tuum ultra confuger. Heu lacrymabilis 2.9.1. jačetum regni! sex diebus Saul expectaverat, & unde- ſept. 1. ſept. 2. ſept. 3. ſept. 4. ſept. 5. ſept. 6. ſept. 7. ſept. 8. ſept. 9. ſept. 10. ſept. 11. ſept. 12. ſept. 13. ſept. 14. ſept. 15. ſept. 16. ſept. 17. ſept. 18. ſept. 19. ſept. 20. ſept. 21. ſept. 22. ſept. 23. ſept. 24. ſept. 25. ſept. 26. ſept. 27. ſept. 28. ſept. 29. ſept. 30. ſept. 31. ſept. 32. ſept. 33. ſept. 34. ſept. 35. ſept. 36. ſept. 37. ſept. 38. ſept. 39. ſept. 40. ſept. 41. ſept. 42. ſept. 43. ſept. 44. ſept. 45. ſept. 46. ſept. 47. ſept. 48. ſept. 49. ſept. 50. ſept. 51. ſept. 52. ſept. 53. ſept. 54. ſept. 55. ſept. 56. ſept. 57. ſept. 58. ſept. 59. ſept. 60. ſept. 61. ſept. 62. ſept. 63. ſept. 64. ſept. 65. ſept. 66. ſept. 67. ſept. 68. ſept. 69. ſept. 70. ſept. 71. ſept. 72. ſept. 73. ſept. 74. ſept. 75. ſept. 76. ſept. 77. ſept. 78. ſept. 79. ſept. 80. ſept. 81. ſept. 82. ſept. 83. ſept. 84. ſept. 85. ſept. 86. ſept. 87. ſept. 88. ſept. 89. ſept. 90. ſept. 91. ſept. 92. ſept. 93. ſept. 94. ſept. 95. ſept. 96. ſept. 97. ſept. 98. ſept. 99. ſept. 100. ſept. 101. ſept. 102. ſept. 103. ſept. 104. ſept. 105. ſept. 106. ſept. 107. ſept. 108. ſept. 109. ſept. 110. ſept. 111. ſept. 112. ſept. 113. ſept. 114. ſept. 115. ſept. 116. ſept. 117. ſept. 118. ſept. 119. ſept. 120. ſept. 121. ſept. 122. ſept. 123. ſept. 124. ſept. 125. ſept. 126. ſept. 127. ſept. 128. ſept. 129. ſept. 130. ſept. 131. ſept. 132. ſept. 133. ſept. 134. ſept. 135. ſept. 136. ſept. 137. ſept. 138. ſept. 139. ſept. 140. ſept. 141. ſept. 142. ſept. 143. ſept. 144. ſept. 145. ſept. 146. ſept. 147. ſept. 148. ſept. 149. ſept. 150. ſept. 151. ſept. 152. ſept. 153. ſept. 154. ſept. 155. ſept. 156. ſept. 157. ſept. 158. ſept. 159. ſept. 160. ſept. 161. ſept. 162. ſept. 163. ſept. 164. ſept. 165. ſept. 166. ſept. 167. ſept. 168. ſept. 169. ſept. 170. ſept. 171. ſept. 172. ſept. 173. ſept. 174. ſept. 175. ſept. 176. ſept. 177. ſept. 178. ſept. 179. ſept. 180. ſept. 181. ſept. 182. ſept. 183. ſept. 184. ſept. 185. ſept. 186. ſept. 187. ſept. 188. ſept. 189. ſept. 190. ſept. 191. ſept. 192. ſept. 193. ſept. 194. ſept. 195. ſept. 196. ſept. 197. ſept. 198. ſept. 199. ſept. 200. ſept. 201. ſept. 202. ſept. 203. ſept. 204. ſept. 205. ſept. 206. ſept. 207. ſept. 208. ſept. 209. ſept. 210. ſept. 211. ſept. 212. ſept. 213. ſept. 214. ſept. 215. ſept. 216. ſept. 217. ſept. 218. ſept. 219. ſept. 220. ſept. 221. ſept. 222. ſept. 223. ſept. 224. ſept. 225. ſept. 226. ſept. 227. ſept. 228. ſept. 229. ſept. 230. ſept. 231. ſept. 232. ſept. 233. ſept. 234. ſept. 235. ſept. 236. ſept. 237. ſept. 238. ſept. 239. ſept. 240. ſept. 241. ſept. 242. ſept. 243. ſept. 244. ſept. 245. ſept. 246. ſept. 247. ſept. 248. ſept. 249. ſept. 250. ſept. 251. ſept. 252. ſept. 253. ſept. 254. ſept. 255. ſept. 256. ſept. 257. ſept. 258. ſept. 259. ſept. 260. ſept. 261. ſept. 262. ſept. 263. ſept. 264. ſept. 265. ſept. 266. ſept. 267. ſept. 268. ſept. 269. ſept. 270. ſept. 271. ſept. 272. ſept. 273. ſept. 274. ſept. 275. ſept. 276. ſept. 277. ſept. 278. ſept. 279. ſept. 280. ſept. 281. ſept. 282. ſept. 283. ſept. 284. ſept. 285. ſept. 286. ſept. 287. ſept. 288. ſept. 289. ſept. 290. ſept. 291. ſept. 292. ſept. 293. ſept. 294. ſept. 295. ſept. 296. ſept. 297. ſept. 298. ſept. 299. ſept. 300. ſept. 301. ſept. 302. ſept. 303. ſept. 304. ſept. 305. ſept. 306. ſept. 307. ſept. 308. ſept. 309. ſept. 310. ſept. 311. ſept. 312. ſept. 313. ſept. 314. ſept. 315. ſept. 316. ſept. 317. ſept. 318. ſept. 319. ſept. 320. ſept. 321. ſept. 322. ſept. 323. ſept. 324. ſept. 325. ſept. 326. ſept. 327. ſept. 328. ſept. 329. ſept. 330. ſept. 331. ſept. 332. ſept. 333. ſept. 334. ſept. 335. ſept. 336. ſept. 337. ſept. 338. ſept. 339. ſept. 340. ſept. 341. ſept. 342. ſept. 343. ſept. 344. ſept. 345. ſept. 346. ſept. 347. ſept. 348. ſept. 349. ſept. 350. ſept. 351. ſept. 352. ſept. 353. ſept. 354. ſept. 355. ſept. 356. ſept. 357. ſept. 358. ſept. 359. ſept. 360. ſept. 361. ſept. 362. ſept. 363. ſept. 364. ſept. 365. ſept. 366. ſept. 367. ſept. 368. ſept. 369. ſept. 370. ſept. 371. ſept. 372. ſept. 373. ſept. 374. ſept. 375. ſept. 376. ſept. 377. ſept. 378. ſept. 379. ſept. 380. ſept. 381. ſept. 382. ſept. 383. ſept. 384. ſept. 385. ſept. 386. ſept. 387. ſept. 388. ſept. 389. ſept. 390. ſept. 391. ſept. 392. ſept. 393. ſept. 394. ſept. 395. ſept. 396. ſept. 397. ſept. 398. ſept. 399. ſept. 400. ſept. 401. ſept. 402. ſept. 403. ſept. 404. ſept. 405. ſept. 406. ſept. 407. ſept. 408. ſept. 409. ſept. 410. ſept. 411. ſept. 412. ſept. 413. ſept. 414. ſept. 415. ſept. 416. ſept. 417. ſept. 418. ſept. 419. ſept. 420. ſept. 421. ſept. 422. ſept. 423. ſept. 424. ſept. 425. ſept. 426. ſept. 427. ſept. 428. ſept. 429. ſept. 430. ſept. 431. ſept. 432. ſept. 433. ſept. 434. ſept. 435. ſept. 436. ſept. 437. ſept. 438. ſept. 439. ſept. 440. ſept. 441. ſept. 442. ſept. 443. ſept. 444. ſept. 445. ſept. 446. ſept. 447. ſept. 448. ſept. 449. ſept. 450. ſept. 451. ſept. 452. ſept. 453. ſept. 454. ſept. 455. ſept. 456. ſept. 457. ſept. 458. ſept. 459. ſept. 460. ſept. 461. ſept. 462. ſept. 463. ſept. 464. ſept. 465. ſept. 466. ſept. 467. ſept. 468. ſept. 469. ſept. 470. ſept. 471. ſept. 472. ſept. 473. ſept. 474. ſept. 475. ſept. 476. ſept. 477. ſept. 478. ſept. 479. ſept. 480. ſept. 481. ſept. 482. ſept. 483. ſept. 484. ſept. 485. ſept. 486. ſept. 487. ſept. 488. ſept. 489. ſept. 490. ſept. 491. ſept. 492. ſept. 493. ſept. 494. ſept. 495. ſept. 496. ſept. 497. ſept. 498. ſept. 499. ſept. 500. ſept. 501. ſept. 502. ſept. 503. ſept. 504. ſept. 505. ſept. 506. ſept. 507. ſept. 508. ſept. 509. ſept. 510. ſept. 511. ſept. 512. ſept. 513. ſept. 514. ſept. 515. ſept. 516. ſept. 517. ſept. 518. ſept. 519. ſept. 520. ſept. 521. ſept. 522. ſept. 523. ſept. 524. ſept. 525. ſept. 526. ſept. 527. ſept. 528. ſept. 529. ſept. 530. ſept. 531. ſept. 532. ſept. 533. ſept. 534. ſept. 535. ſept. 536. ſept. 537. ſept. 538. ſept. 539. ſept. 540. ſept. 541. ſept. 542. ſept. 543. ſept. 544. ſept. 545. ſept. 546. ſept. 547. ſept. 548. ſept. 549. ſept. 550. ſept. 551. ſept. 552. ſept. 553. ſept. 554. ſept. 555. ſept. 556. ſept. 557. ſept. 558. ſept. 559. ſept. 560. ſept. 561. ſept. 562. ſept. 563. ſept. 564. ſept. 565. ſept. 566. ſept. 567. ſept. 568. ſept. 569. ſept. 570. ſept. 571. ſept. 572. ſept. 573. ſept. 574. ſept. 575. ſept. 576. ſept. 577. ſept. 578. ſept. 579. ſept. 580. ſept. 581. ſept. 582. ſept. 583. ſept. 584. ſept. 585. ſept. 586. ſept. 587. ſept. 588. ſept. 589. ſept. 590. ſept. 591. ſept. 592. ſept. 593. ſept. 594. ſept. 595. ſept. 596. ſept. 597. ſept. 598. ſept. 599. ſept. 600. ſept. 601. ſept. 602. ſept. 603. ſept. 604. ſept. 605. ſept. 606. ſept. 607. ſept. 608. ſept. 609. ſept. 610. ſept. 611. ſept. 612. ſept. 613. ſept. 614. ſept. 615. ſept. 616. ſept. 617. ſept. 618. ſept. 619. ſept. 620. ſept. 621. ſept. 622. ſept. 623. ſept. 624. ſept. 625. ſept. 626. ſept. 627. ſept. 628. ſept. 629. ſept. 630. ſept. 631. ſept. 632. ſept. 633. ſept. 634. ſept. 635. ſept. 636. ſept. 637. ſept. 638. ſept. 639. ſept. 640. ſept. 641. ſept. 642. ſept. 643. ſept. 644. ſept. 645. ſept. 646. ſept. 647. ſept. 648. ſept. 649. ſept. 650. ſept. 651. ſept. 652. ſept. 653. ſept. 654. ſept. 655. ſept. 656. ſept. 657. ſept. 658. ſept. 659. ſept. 660. ſept. 661. ſept. 662. ſept. 663. ſept. 664. ſept. 665. ſept. 666. ſept. 667. ſept. 668. ſept. 669. ſept. 670. ſept. 671. ſept. 672. ſept. 673. ſept. 674. ſept. 675. ſept. 676. ſept. 677. ſept. 678. ſept. 679. ſept. 680. ſept. 681. ſept. 682. ſept. 683. ſept. 684. ſept. 685. ſept. 686. ſept. 687. ſept. 688. ſept. 689. ſept. 690. ſept. 691. ſept. 692. ſept. 693. ſept. 694. ſept. 695. ſept. 696. ſept. 697. ſept. 698. ſept. 699. ſept. 700. ſept. 701. ſept. 702. ſept. 703. ſept. 704. ſept. 705. ſept. 706. ſept. 707. ſept. 708. ſept. 709. ſept. 710. ſept. 711. ſept. 712. ſept. 713. ſept. 714. ſept. 715. ſept. 716. ſept. 717. ſept. 718. ſept. 719. ſept. 720. ſept. 721. ſept. 722. ſept. 723. ſept. 724. ſept. 725. ſept. 726. ſept. 727. ſept. 728. ſept. 729. ſept. 730. ſept. 731. ſept. 732. ſept. 733. ſept. 734. ſept. 735. ſept. 736. ſept. 737. ſept. 738. ſept. 739. ſept. 740. ſept. 741. ſept. 742. ſept. 743. ſept. 744. ſept. 745. ſept. 746. ſept. 747. ſept. 748. ſept. 749. ſept. 750. ſept. 751. ſept. 752. ſept. 753. ſept. 754. ſept. 755. ſept. 756. ſept. 757. ſept. 758. ſept. 759. ſept. 760. ſept. 761. ſept. 762. ſept. 763. ſept. 764. ſept. 765. ſept. 766. ſept. 767. ſept. 768. ſept. 769. ſept. 770. ſept. 771. ſept. 772. ſept. 773. ſept. 774. ſept. 775. ſept. 776. ſept. 777. ſept. 778. ſept. 779. ſept. 780. ſept. 781. ſept. 782. ſept. 783. ſept. 784. ſept. 785. ſept. 786. ſept. 787. ſept. 788. ſept. 789. ſept. 790. ſept. 791. ſept. 792. ſept. 793. ſept. 794. ſept. 795. ſept. 796. ſept. 797. ſept. 798. ſept. 799. ſept. 800. ſept. 801. ſept. 802. ſept. 803. ſept. 804. ſept. 805. ſept. 806. ſept. 807. ſept. 808. ſept. 809. ſept. 810. ſept. 811. ſept. 812. ſept. 813. ſept. 814. ſept. 815. ſept. 816. ſept. 817. ſept. 818. ſept. 819. ſept. 820. ſept. 821. ſept. 822. ſept. 823. ſept. 824. ſept. 825. ſept. 826. ſept. 827. ſept. 828. ſept. 829. ſept. 830. ſept. 831. ſept. 832. ſept. 833. ſept. 834. ſept. 835. ſept. 836. ſept. 837. ſept. 838. ſept. 839. ſept. 840. ſept. 841. ſept. 842. ſept. 843. ſept. 844. ſept. 845. ſept. 846. ſept. 847. ſept. 848. ſept. 849. ſept. 850. ſept. 851. ſept. 852. ſept. 853. ſept. 854. ſept. 855. ſept. 856. ſept. 857. ſept. 858. ſept. 859. ſept. 860. ſept. 861. ſept. 862. ſept. 863. ſept. 864. ſept. 865. ſept. 866. ſept. 867. ſept. 868. ſept. 869. ſept. 870. ſept. 871. ſept. 872. ſept. 873. ſept. 874. ſept. 875. ſept. 876. ſept. 877. ſept. 878. ſept. 8

ponere, si licet propositum quotidie deponere? Nihil hoc est aliud, quam felici manu subfracta, ridiculâ pœnitentia destruere, aut molem Sisypheanam in rupis fastigium educere, mox in infimam vallem rotatu præcipiti revolvendam. GERAR. Hæc labes nostræ mortaliatis est, non diu eadem consilia probare. POLYCH. Amamus mixtas pœnitentias voluntates, & bona semper placitura vix admittimus. GERAR. Statui jam sepe, nullo die conscientia discussione intermittere: proposui quot mensibus oblatos sorte Cælestes studiose cultu profsequi: decrevi jam crebro corpori minus indulgere, oculorum incendia evovere, lingue pestilentes impetus coegeri: cecepit non semel infaniam amabilium nugarum & fordinum mearum detestari. Et tamen, quæ statui, nō feci: quæ proposui, neglexi: quod decevi, violavi: quod detectatus sum, rursum amavi. Quæso, unde hic morbus, nunquam facere, toties statuerem? POLYCH. Mi Gerarde, sotian non sat satis firmè statuere. Perfunctoriæ ac leniter leviterque velle, non animi decretum, sed impetus est, qui uti citò vires acquirit, si citò amittit. Subita celi serenitas, subitis nimbis fœdatur, herbae ac flores celeriter nat, celeri morte subducuntur. Firmum proposutum non est, quod in cerâ aut arenâ scribitur: rigidò metallo commandandum est quod diuturnum esse cupimus. Jobus hoc fecit; quod statuit, perinde si exarasset id arc, sic executus. Donec, inquit, deficiam & moriar, non recedam ab innocentia meâ: justificationem meam & virtutem quam ceperit tenere, non deseram.

§. II.

*lxx. de Vt.
Archit.
p. 1. lxx.
Tertius
Vimana
lis. m. rat.
mar. 14.
Per. Anon.
Spicilegium de
Amore Det.
p. 1. cap. 5.
f. 1. 10.
f. 1. 11.
S. 1. 10.
S. 1. 11.
S. 1. 12.
S. 1. 13.
S. 1. 14.
S. 1. 15.
S. 1. 16.
S. 1. 17.
S. 1. 18.
S. 1. 19.
S. 1. 20.
S. 1. 21.
S. 1. 22.
S. 1. 23.
S. 1. 24.
S. 1. 25.
S. 1. 26.
S. 1. 27.
S. 1. 28.
S. 1. 29.
S. 1. 30.
S. 1. 31.
S. 1. 32.
S. 1. 33.
S. 1. 34.
S. 1. 35.
S. 1. 36.
S. 1. 37.
S. 1. 38.
S. 1. 39.
S. 1. 40.
S. 1. 41.
S. 1. 42.
S. 1. 43.
S. 1. 44.
S. 1. 45.
S. 1. 46.
S. 1. 47.
S. 1. 48.
S. 1. 49.
S. 1. 50.
S. 1. 51.
S. 1. 52.
S. 1. 53.
S. 1. 54.
S. 1. 55.
S. 1. 56.
S. 1. 57.
S. 1. 58.
S. 1. 59.
S. 1. 60.
S. 1. 61.
S. 1. 62.
S. 1. 63.
S. 1. 64.
S. 1. 65.
S. 1. 66.
S. 1. 67.
S. 1. 68.
S. 1. 69.
S. 1. 70.
S. 1. 71.
S. 1. 72.
S. 1. 73.
S. 1. 74.
S. 1. 75.
S. 1. 76.
S. 1. 77.
S. 1. 78.
S. 1. 79.
S. 1. 80.
S. 1. 81.
S. 1. 82.
S. 1. 83.
S. 1. 84.
S. 1. 85.
S. 1. 86.
S. 1. 87.
S. 1. 88.
S. 1. 89.
S. 1. 90.
S. 1. 91.
S. 1. 92.
S. 1. 93.
S. 1. 94.
S. 1. 95.
S. 1. 96.
S. 1. 97.
S. 1. 98.
S. 1. 99.
S. 1. 100.
S. 1. 101.
S. 1. 102.
S. 1. 103.
S. 1. 104.
S. 1. 105.
S. 1. 106.
S. 1. 107.
S. 1. 108.
S. 1. 109.
S. 1. 110.
S. 1. 111.
S. 1. 112.
S. 1. 113.
S. 1. 114.
S. 1. 115.
S. 1. 116.
S. 1. 117.
S. 1. 118.
S. 1. 119.
S. 1. 120.
S. 1. 121.
S. 1. 122.
S. 1. 123.
S. 1. 124.
S. 1. 125.
S. 1. 126.
S. 1. 127.
S. 1. 128.
S. 1. 129.
S. 1. 130.
S. 1. 131.
S. 1. 132.
S. 1. 133.
S. 1. 134.
S. 1. 135.
S. 1. 136.
S. 1. 137.
S. 1. 138.
S. 1. 139.
S. 1. 140.
S. 1. 141.
S. 1. 142.
S. 1. 143.
S. 1. 144.
S. 1. 145.
S. 1. 146.
S. 1. 147.
S. 1. 148.
S. 1. 149.
S. 1. 150.
S. 1. 151.
S. 1. 152.
S. 1. 153.
S. 1. 154.
S. 1. 155.
S. 1. 156.
S. 1. 157.
S. 1. 158.
S. 1. 159.
S. 1. 160.
S. 1. 161.
S. 1. 162.
S. 1. 163.
S. 1. 164.
S. 1. 165.
S. 1. 166.
S. 1. 167.
S. 1. 168.
S. 1. 169.
S. 1. 170.
S. 1. 171.
S. 1. 172.
S. 1. 173.
S. 1. 174.
S. 1. 175.
S. 1. 176.
S. 1. 177.
S. 1. 178.
S. 1. 179.
S. 1. 180.
S. 1. 181.
S. 1. 182.
S. 1. 183.
S. 1. 184.
S. 1. 185.
S. 1. 186.
S. 1. 187.
S. 1. 188.
S. 1. 189.
S. 1. 190.
S. 1. 191.
S. 1. 192.
S. 1. 193.
S. 1. 194.
S. 1. 195.
S. 1. 196.
S. 1. 197.
S. 1. 198.
S. 1. 199.
S. 1. 200.
S. 1. 201.
S. 1. 202.
S. 1. 203.
S. 1. 204.
S. 1. 205.
S. 1. 206.
S. 1. 207.
S. 1. 208.
S. 1. 209.
S. 1. 210.
S. 1. 211.
S. 1. 212.
S. 1. 213.
S. 1. 214.
S. 1. 215.
S. 1. 216.
S. 1. 217.
S. 1. 218.
S. 1. 219.
S. 1. 220.
S. 1. 221.
S. 1. 222.
S. 1. 223.
S. 1. 224.
S. 1. 225.
S. 1. 226.
S. 1. 227.
S. 1. 228.
S. 1. 229.
S. 1. 230.
S. 1. 231.
S. 1. 232.
S. 1. 233.
S. 1. 234.
S. 1. 235.
S. 1. 236.
S. 1. 237.
S. 1. 238.
S. 1. 239.
S. 1. 240.
S. 1. 241.
S. 1. 242.
S. 1. 243.
S. 1. 244.
S. 1. 245.
S. 1. 246.
S. 1. 247.
S. 1. 248.
S. 1. 249.
S. 1. 250.
S. 1. 251.
S. 1. 252.
S. 1. 253.
S. 1. 254.
S. 1. 255.
S. 1. 256.
S. 1. 257.
S. 1. 258.
S. 1. 259.
S. 1. 260.
S. 1. 261.
S. 1. 262.
S. 1. 263.
S. 1. 264.
S. 1. 265.
S. 1. 266.
S. 1. 267.
S. 1. 268.
S. 1. 269.
S. 1. 270.
S. 1. 271.
S. 1. 272.
S. 1. 273.
S. 1. 274.
S. 1. 275.
S. 1. 276.
S. 1. 277.
S. 1. 278.
S. 1. 279.
S. 1. 280.
S. 1. 281.
S. 1. 282.
S. 1. 283.
S. 1. 284.
S. 1. 285.
S. 1. 286.
S. 1. 287.
S. 1. 288.
S. 1. 289.
S. 1. 290.
S. 1. 291.
S. 1. 292.
S. 1. 293.
S. 1. 294.
S. 1. 295.
S. 1. 296.
S. 1. 297.
S. 1. 298.
S. 1. 299.
S. 1. 300.
S. 1. 301.
S. 1. 302.
S. 1. 303.
S. 1. 304.
S. 1. 305.
S. 1. 306.
S. 1. 307.
S. 1. 308.
S. 1. 309.
S. 1. 310.
S. 1. 311.
S. 1. 312.
S. 1. 313.
S. 1. 314.
S. 1. 315.
S. 1. 316.
S. 1. 317.
S. 1. 318.
S. 1. 319.
S. 1. 320.
S. 1. 321.
S. 1. 322.
S. 1. 323.
S. 1. 324.
S. 1. 325.
S. 1. 326.
S. 1. 327.
S. 1. 328.
S. 1. 329.
S. 1. 330.
S. 1. 331.
S. 1. 332.
S. 1. 333.
S. 1. 334.
S. 1. 335.
S. 1. 336.
S. 1. 337.
S. 1. 338.
S. 1. 339.
S. 1. 340.
S. 1. 341.
S. 1. 342.
S. 1. 343.
S. 1. 344.
S. 1. 345.
S. 1. 346.
S. 1. 347.
S. 1. 348.
S. 1. 349.
S. 1. 350.
S. 1. 351.
S. 1. 352.
S. 1. 353.
S. 1. 354.
S. 1. 355.
S. 1. 356.
S. 1. 357.
S. 1. 358.
S. 1. 359.
S. 1. 360.
S. 1. 361.
S. 1. 362.
S. 1. 363.
S. 1. 364.
S. 1. 365.
S. 1. 366.
S. 1. 367.
S. 1. 368.
S. 1. 369.
S. 1. 370.
S. 1. 371.
S. 1. 372.
S. 1. 373.
S. 1. 374.
S. 1. 375.
S. 1. 376.
S. 1. 377.
S. 1. 378.
S. 1. 379.
S. 1. 380.
S. 1. 381.
S. 1. 382.
S. 1. 383.
S. 1. 384.
S. 1. 385.
S. 1. 386.
S. 1. 387.
S. 1. 388.
S. 1. 389.
S. 1. 390.
S. 1. 391.
S. 1. 392.
S. 1. 393.
S. 1. 394.
S. 1. 395.
S. 1. 396.
S. 1. 397.
S. 1. 398.
S. 1. 399.
S. 1. 400.
S. 1. 401.
S. 1. 402.
S. 1. 403.
S. 1. 404.
S. 1. 405.
S. 1. 406.
S. 1. 407.
S. 1. 408.
S. 1. 409.
S. 1. 410.
S. 1. 411.
S. 1. 412.
S. 1. 413.
S. 1. 414.
S. 1. 415.
S. 1. 416.
S. 1. 417.
S. 1. 418.
S. 1. 419.
S. 1. 420.
S. 1. 421.
S. 1. 422.
S. 1. 423.
S. 1. 424.
S. 1. 425.
S. 1. 426.
S. 1. 427.
S. 1. 428.
S. 1. 429.
S. 1. 430.
S. 1. 431.
S. 1. 432.
S. 1. 433.
S. 1. 434.
S. 1. 435.
S. 1. 436.
S. 1. 437.
S. 1. 438.
S. 1. 439.
S. 1. 440.
S. 1. 441.
S. 1. 442.
S. 1. 443.
S. 1. 444.
S. 1. 445.
S. 1. 446.
S. 1. 447.
S. 1. 448.
S. 1. 449.
S. 1. 450.
S. 1. 451.
S. 1. 452.
S. 1. 453.
S. 1. 454.
S. 1. 455.
S. 1. 456.
S. 1. 457.
S. 1. 458.
S. 1. 459.
S. 1. 460.
S. 1. 461.
S. 1. 462.
S. 1. 463.
S. 1. 464.
S. 1. 465.
S. 1. 466.
S. 1. 467.
S. 1. 468.
S. 1. 469.
S. 1. 470.
S. 1. 471.
S. 1. 472.
S. 1. 473.
S. 1. 474.
S. 1. 475.
S. 1. 476.
S. 1. 477.
S. 1. 478.
S. 1. 479.
S. 1. 480.
S. 1. 481.
S. 1. 482.
S. 1. 483.
S. 1. 484.
S. 1. 485.
S. 1. 486.
S. 1. 487.
S. 1. 488.
S. 1. 489.
S. 1. 490.
S. 1. 491.
S. 1. 492.
S. 1. 493.
S. 1. 494.
S. 1. 495.
S. 1. 496.
S. 1. 497.
S. 1. 498.
S. 1. 499.
S. 1. 500.
S. 1. 501.
S. 1. 502.
S. 1. 503.
S. 1. 504.
S. 1. 505.
S. 1. 506.
S. 1. 507.
S. 1. 508.
S. 1. 509.
S. 1. 510.
S. 1. 511.
S. 1. 512.
S. 1. 513.
S. 1. 514.
S. 1. 515.
S. 1. 516.
S. 1. 517.
S. 1. 518.
S. 1. 519.
S. 1. 520.
S. 1. 521.
S. 1. 522.
S. 1. 523.
S. 1. 524.
S. 1. 525.
S. 1. 526.
S. 1. 527.
S. 1. 528.
S. 1. 529.
S. 1. 530.
S. 1. 531.
S. 1. 532.
S. 1. 533.
S. 1. 534.
S. 1. 535.
S. 1. 536.
S. 1. 537.
S. 1. 538.
S. 1. 539.
S. 1. 540.
S. 1. 541.
S. 1. 542.
S. 1. 543.
S. 1. 544.
S. 1. 545.
S. 1. 546.
S. 1. 547.
S. 1. 548.
S. 1. 549.
S. 1. 550.
S. 1. 551.
S. 1. 552.
S. 1. 553.
S. 1. 554.
S. 1. 555.
S. 1. 556.
S. 1. 557.
S. 1. 558.
S. 1. 559.
S. 1. 560.
S. 1. 561.
S. 1. 562.
S. 1. 563.
S. 1. 564.
S. 1. 565.
S. 1. 566.
S. 1. 567.
S. 1. 568.
S. 1. 569.
S. 1. 570.
S. 1. 571.
S. 1. 572.
S. 1. 573.
S. 1. 574.
S. 1. 575.
S. 1. 576.
S. 1. 577.
S. 1. 578.
S. 1. 579.
S. 1. 580.
S. 1. 581.
S. 1. 582.
S. 1. 583.
S. 1. 584.
S. 1. 585.
S. 1. 586.
S. 1. 587.
S. 1. 588.
S. 1. 589.
S. 1. 590.
S. 1. 591.
S. 1. 592.
S. 1. 593.
S. 1. 594.
S. 1. 595.
S. 1. 596.
S. 1. 597.
S. 1. 598.
S. 1. 599.
S. 1. 600.
S. 1. 601.
S. 1. 602.
S. 1. 603.
S. 1. 604.
S. 1. 605.
S. 1. 606.
S. 1. 607.
S. 1. 608.
S. 1. 609.
S. 1. 610.
S. 1. 611.
S. 1. 612.
S. 1. 613.
S. 1. 614.
S. 1. 615.
S. 1. 616.
S. 1. 617.
S. 1. 618.
S. 1. 619.
S. 1. 620.
S. 1. 621.
S. 1. 622.
S. 1. 623.
S. 1. 624.
S. 1. 625.
S. 1. 626.
S. 1. 627.
S. 1. 628.
S. 1. 629.
S. 1. 630.
S. 1. 631.
S. 1. 632.
S. 1. 633.
S. 1. 634.
S. 1. 635.
S. 1. 636.
S. 1. 637.
S. 1. 638.
S. 1. 639.
S. 1. 640.
S. 1. 641.
S. 1. 642.
S. 1. 643.
S. 1. 644.
S. 1. 645.
S. 1. 646.
S. 1. 647.
S. 1. 648.
S. 1. 649.
S. 1. 650.
S. 1. 651.
S. 1. 652.
S. 1. 653.
S. 1. 654.
S. 1. 655.
S. 1. 656.
S. 1. 657.
S. 1. 658.
S. 1. 659.
S. 1. 660.
S. 1. 661.
S. 1. 662.
S. 1. 663.
S. 1. 664.
S. 1. 665.
S. 1. 666.
S. 1. 667.
S. 1. 668.
S. 1. 669.
S. 1. 670.
S. 1. 671.
S. 1. 672.
S. 1. 673.
S. 1. 674.
S. 1. 675.
S. 1. 676.
S. 1. 677.
S. 1. 678.
S. 1. 679.
S. 1. 680.
S. 1. 681.
S. 1. 682.
S. 1. 683.
S. 1. 684.
S. 1. 685.
S. 1. 686.
S. 1. 687.
S. 1. 688.
S. 1. 689.
S. 1. 690.
S. 1. 691.
S. 1. 692.
S. 1. 693.
S. 1. 694.
S. 1. 695.
S. 1. 696.
S. 1. 697.
S. 1. 698.
S. 1. 699.
S. 1. 700.
S. 1. 701.
S. 1. 702.
S. 1. 703.
S. 1. 704.
S. 1. 705.
S. 1. 706.
S. 1. 707.
S. 1. 708.
S. 1. 709.
S. 1. 710.
S. 1. 711.
S. 1. 712.
S. 1. 713.
S. 1. 714.
S. 1. 715.
S. 1. 716.
S. 1. 717.
S. 1. 718.
S. 1. 719.
S. 1. 720.
S. 1. 721.
S. 1. 722.
S. 1. 723.
S. 1. 724.
S. 1. 725.
S. 1. 726.
S. 1. 727.
S. 1. 728.
S. 1. 729.
S. 1. 730.
S. 1. 731.
S. 1. 732.
S. 1. 733.
S. 1. 734.
S. 1. 735.
S. 1. 736.
S. 1. 737.
S. 1. 738.
S. 1. 739.
S. 1. 740.
S. 1. 741.
S. 1. 742.
S. 1. 743.
S. 1. 744.
S. 1. 745.
S. 1. 746.
S. 1. 747.
S. 1. 748.
S. 1. 749.
S. 1. 750.
S. 1. 751.
S. 1. 752.
S. 1. 753.
S. 1. 754.
S. 1. 755.
S. 1. 756.
S. 1. 757.
S. 1. 758.
S. 1. 759.
S. 1. 760.
S. 1. 761.
S. 1. 762.
S. 1. 763.
S. 1. 764.
S. 1. 765.
S. 1. 766.
S. 1. 767.
S. 1. 768.
S. 1. 769.
S. 1. 770.
S. 1. 771.
S. 1. 772.
S. 1. 773.
S. 1. 774.
S. 1. 775.
S. 1. 776.
S. 1. 777.
S. 1. 778.
S. 1. 779.
S. 1. 780.
S. 1. 781.
S. 1. 782.
S. 1. 783.
S. 1. 784.
S. 1. 785.
S. 1. 786.
S. 1. 787.
S. 1. 788.
S. 1. 789.
S. 1. 790.
S. 1. 791.
S. 1. 792.
S. 1. 793.
S. 1. 794.
S. 1. 795.
S. 1. 796.
S. 1. 797.
S. 1. 798.
S. 1. 799.
S. 1. 800.
S. 1. 801.
S. 1. 802.
S. 1. 803.
S. 1. 804.
S. 1. 805.
S. 1. 806.
S. 1. 807.
S. 1. 808.
S. 1. 809.
S. 1. 810.
S. 1. 811.
S. 1. 812.
S. 1. 813.
S. 1. 814.
S. 1. 815.
S. 1. 816.
S. 1. 817.
S. 1. 818.
S. 1. 819.
S. 1. 820.
S. 1. 821.
S. 1. 822.
S. 1. 823.
S. 1. 824.
S. 1. 825.
S. 1. 826.
S. 1. 827.
S. 1. 828.
S. 1. 829.
S. 1. 830.
S. 1. 831.
S. 1. 832.
S. 1. 833.
S. 1. 834.
S. 1. 835.
S. 1. 836.
S. 1. 837.
S. 1. 838.
S. 1. 839.
S. 1. 840.
S. 1. 841.
S. 1. 842.
S. 1. 843.
S. 1. 844.
S. 1. 845.
S. 1. 846.
S. 1. 847.
S. 1. 848.
S. 1. 849.
S. 1. 850.
S. 1. 851.
S. 1. 852.
S. 1. 853.
S. 1. 854.
S. 1. 855.
S. 1. 856.
S. 1. 857.
S. 1. 858.
S. 1. 859.
S. 1. 860.
S. 1. 861.
S. 1. 862.
S. 1. 863.
S. 1. 864.
S. 1. 865.
S. 1. 866.
S. 1. 867.
S. 1. 868.
S. 1. 869.
S. 1. 870.
S. 1. 871.
S. 1. 872.
S. 1. 873.
S. 1. 874.
S. 1. 875.
S. 1. 876.
S. 1. 877.
S. 1. 878.
S. 1. 879.
S. 1. 880.
S. 1. 881.
S. 1. 882.
S. 1. 883.*

auditu ac mente integrâ confisteret. Horam novissimam præsentiens, more suo salutationem Angeli recitare caput, & licet in ultimis esset, jämque anima agebat, nihilominus tamen verba formabat, quantumvis exili spiritu ac intermortuis vocibus, illudque suum (Sancta MARIA mater Dei, ora pro nobis) continuo pronunciabat, usque dum labra non amplius contraheret aut diducere valeret. Sic extrema vita spiritum in ipso Matis desideratissime affatu edidit. In extinti facie nil horroris, sed hilaritas & prop̄ vitalis decor spirabat, qui ad gaudium invitaret spectatores. En. Gerarde, insignissimum in Deiparæ cultu constantiam per tot vitæ spatiis ad ipsum usque quartum & octogesimum annum. Et quid miremur tam lenem & felicem exitum, post vitam in hujus Dominae tam ipso famulatu exactam?

§. IV.

Hic omnino geminum & planè recensaddo, quod non ita pridem Pater quidam ē Societate Iesu Pauli Hof fai erga eamdem Virginem amoris & cultus constantia mihi narravit, & ego nunc tibi, Paulus Hoffæus, quem incanum egomet sapillime vidi, neque enim adeo multi anni sunt cum natu concepsit. Hic in Societate Iesu facerdotem egit ultra quinquaginta annos, munieribus & curis variis exercitus. Cùmque à Collegi Rectori moneretur, pro veterum more, primum sacrum in templo publicè repeteret, vir modestus & submissi animi, omnisque honoris & applausus fugiens, privatim & in suo Beihlhem (sic appellarat extempore nam facellum, quod ipsius senior excitatum est) lacrum illud fecit. Post plurimos labores otiosus repertus est nunquam. Mane diebus singulis ante horam tertiam surrexit: totum tempus usque ad sextam meditando & orando traduxit. Meditationibus Sacrum, Sacro lectiones & sermones illius sacre successerunt. Tant in verbis semper consideratus & caurus, quam in cibo portuque omni abstinenſ & moderatus fuit, quo effectus ut infestam podagram ultra septuagesimum annum a se distinxerit. Et testari sunt medici, vitam ipsi in tot annos ideo prorogaram, quod tam consumaci & severa abstinentia sele exereuisset. Cibos delicatos etiam in morbo averfatus est, facile parabiles & communes alias omnibus, amavit. Patientia fuit tantæ, ut sevissimos dolores calculi & podagrae, subinde etiam jocularibus dictis regereret. Paupertatis religiose sic amans, ut ob̄ res levissimas facultatem à majoribus petere sit solitus. Manes saepius (res ei jam nota erat) ad cubiculi fores auxilium ab ipso flagitarunt. Eundem vitæ terminum habuit magnus iste, quem prior ille, de quo dixi, nam pariter ad octogesimum quartum annum attate processit. Haec ideo noscitur interest ut sciamus quantæ virtutis viri in cibetalem fidemque cælestis Regina configurerent. Quantum vero hic ipse Paulus Hoffæus beatissimam Virginem Matrem amat & coluerit, vel ex eo solū conjicias: Omnis Virga Virginis peregrinius jejunium religiosissime servavit, & quem senem non facile illius unquam cantantem audit, is ipse paucis diebus ante mortem car-

A men de Beatissimā Virgine præter omnem morem cœcinit. Dixisse octogenarium olorem funeri suo præludere. Mortuus, subrendi similis, tamque ameno era vultu, ut ab eo vocem expectasse.

§. V.

En mi Gerarde, adulst istos & prope nonagenarios fr̄os Æternæ Virginis clientes, & cultores constans. His, Franciscō & Paulo, qui Angelorum Regnum præcipue coluerunt, subjungo Franciscum & Philippum, qui Angelos. De S. Philippo Neri facile est conjicere quo honore afficerit Angelos, cùm eum tandem affecerint Angelii. Nam in eam se se humiliarem submisit Angelus erga Philippum, ut ab eo etiam stipem petere mendici habitu dignitatis non sit, dixerique, cùm personam aperiret: *Veneram experiri quid facturus es.* Eundem hunc integrum virum in aliissimam foveam noctu prolapsum, penitus illasum eduxit Angelus. Idem vir sanctus suavissime concinnes Angelos audivit, ut in eius rebus gestis testatur Antonius Gallo-nius. At verò Franciscus Aſſisias, ille pene unus ex Angelis, ardenterissimo simili ac constantissimo affectu complexus est Angelos. Atque ut omnibus beatarum mentium ordinibus te verè devotissimum probaret, à die beatissimæ Virginis in celum evectæ quadraginta continuos dies jejunio & inediâ traduxit. Et quia Franciscus constantinorum salutem mire ardebat, Michaëlem Archangelum, cui ius aliquod in animos corpore solutos, singularibus obsequiis sibi demereri studebat. Tantorum exemplis ducimur ad præstantissimam in cultu Cælitum constantiam. Magni prorsus momenti est in omni actione nobiliori, non temere ordinis, non leviter & citio definire. Atque hic præclarissimi documenti loco sit, quod Matho abbas dicere solitus: Malo, ajebat, ali- quod leve opus & continuum, quam grave & citio fi- niendum. Ut autem bene cœptæ continuemus, necel- lius est planè in rebus agendis ordo. D. Ambrosius id significans: *animum, inquit, relaxatur, videamus ne omnem barnioriam & quasi concentum bonorum operum solvamus.* Concentus iste ut constantis sit, plurimum seferit, si omnes diei occupations eo frant ordine, ut primatis hora capiatur initium. Hunc dives ille Booz suorum metu- rum labori præfinivit modum, ut horam noſſent, quā ad meſtem venirent, quā cibum sumerent, quā ad opus redirent, quā quietem interponerent, quā demum veſperi labores finirent. Ne turbulenter facias, quidquid facias est.

Sed meministi, Gerarde, de triplici nos cultu capiſſe differere. De cultu Conſciencia & Cælitum, ego meam tibi sentientiam peregi: quā bene, tu hoc arbitrii facio. Refar de cultu Corporis agere. Sed hoc poterat lucis opus erit. Jam Helperus os cælo exerit, & dies flebit in noctem. Ego in crastinum promitto, ut quod cœpimus finiamus, & constantiam doceamus non verbis, sed re.

LIBER

LIBER TERTIVS. DE CVLTV CORPORIS.

CAPVT PRIMVM.

Animone potius, an Corpori cultus debeatur.

Polychronius, Gerardus.

POLYCHRONIUS.

A animo, quam corpori non denegat? Magnificum est aulas principum servitio colere: & cur nos nulla hujus servitutis gloria trillat? cur non magni facimus, si magnum servitum praestemus animo? est ille a magno illo Deo vere magnus, & aliquo modo illum referat, ad cuius imaginem conditus est.

§. I.

Nihilominus corpus origine suâ longè vilissimum, nimirum sibi juris tribuit in animum, eodem fere dolo quo usus est Amasis. Hic Ægypti rex factus, ob natales obscuros ægri tolerabatur ab incolis. Maluisse illi vivere sub illustri domino. Advertit hoc Amasis, & ne que fortè ob id oriretur sedatio, cautum voluit eruditæ calliditate. Pelluvium habebat aureum, ex eo hospitibus vestigia & manus abluebantur, immundumque reddebat ab immundâ aquâ: hoc in ignem coniectum conflavit fecitque ex eo statuam, tum in publico tanquam Deum adorandum proposuit. Circumfluxit ingens venerabunda turba, & materiam eandem quam ante ut folidam cum stomacho alpexerunt, jam osculis attriverunt Nec diu cunctatus Amasis, advocata coniunctione hujuscemodi verba fecit: Viri Ægypti, & qui habitatis regna nostra, quod videtis, etiam notcite. Pelvis erat ante receptaculum sordium, oculi via ferebant nau-sebundi, nemo coluit: at vero postquam arte purgatum, & formatum in hanc statuam est, induitque Dei similitudinem; omnibus esse honori coepit meritisimo. Sic quoque mea nunc vita conditio est. Fui olim unus ex vobis, imò plerique inferior, & merito a vobis contemptus: at postquam ornamenta regia suscepit & sceptro velutropotius sum, aliis esse coepi, quod alla gestem insignia. Similis jam sum aliis regibus; in eorum numero jam habete similem, quem alioqui iuste aspernari possetis.

Egregius hic regis sermo, etiam nobis, Gerarde, utilis est, si attendamus. Si animus è face hac terrea concretus esset, si ex affinitate & cogitatione animorum mortali prodiret, esset fortasse cur cinctaretur, esset cur tanquam plebejo denegaremus famulatum; sed cum supremi Regis gerat imaginem, omni officiorum genere colendus est. Corpus, quod luto proxima cognitione junctum, pro servo tractandum est. At pene simile quid contingit corpori nostro, quod Amasis pelluvio. Corpus à natura ad servitutem abjectum est, sed praviamoris ignis, & nescio quis adscititus vestrum splendor illud sic immutat, ut à multis pro Deo habeatur, & in animum dominetur. Sed verisimile dixit ille: Nullos dominati de terius quam quos ad serviendum natura creasset. GER. Sed antequam quid corpus sit, explices, queso quid est animus? quid enim colam hospitem ignotum.

§. II.

DOL. Heu quam multa sunt que esse concedimus, quas & qualia sint, ignoramus. Habere nos animum, cuius imperio & impellimur & revocamur, omnes fabebuntur quid tam sit animus, ille rector dominusque nostri, priscorum phileophorum turba nunquam fatis expedit. Alius illum dicit esse spiritum, aliis concentum quemdam, aliis vim divinam & Dei partem, aliis tenuissimum aërem, aliis incorporalem potentiam. Non deerit qui sanguinem dicat, qui calorem. Adeo Quid sit animo non potest lique de ceteris rebus, ut adhuc ipsa animus, se querat. Empedoclem fero, si negligat culturam animi. Empedocli sententia, quem nihil aliud esse contendit, quam cordi suffusum sanguinem. Zenoni ignofco, qui animum ignem Zenonis, esse docet, ignis autem colendus non est, nisi fortasse à Peris, qui illum pro Deo habent. Democrito quoque Democritus, si hac in parte hallucinetur, corporeque præponat animo, quem ex vilissimis atomis confutatum lominat. Pherecates etiam pacate vivat, imò hilariter, & cuticulam tis.

M m 2

cuticulam tis.

Tom. I.

cuticulam demulcet. Quid enim ad animum attendetur, qui, ut ipse euia definit, nihil est? At vero nos melius & peritius animum noscimus, rem divinam & immortalē, originis nobilissimā spiritū, & prope Deum in humano corpore hospitatem: pars igitur eit eum prudignitate colere, corpori autem tanquam seruo herilem majestatem nunquam induere, aut id in solum attollere.

Habuit Isocrates inter suos discipulum, quem adverrit horti colendi studiosissimum esse, ceterum in ornandis moribus languere, nec ferre quicquam in studiis proficer. Ideo aggredendum sibi hominem ratus: Obscero, inquit, ne hortum habeas cultiorem quam annuum. Brevis exhortatio, sed feria, & omnium auribusingerenda, corum praepuc qui fuos hortos, qui do-

Madara. de
Deo Socra-
tu, fine.
Stulti mor-
tales om-
nia habent
cultu prae-
anima, quem
negligunt.
tiis quam animum. De quibus jure conquetus Demo-
nax. Stultissimi mortalium, inquit, omnem sollicitudinem
suum ponunt, in extrusis aribus, & hominum, qui ades illas
habebitis, nullam penitus rationem habent. Et quid negis mi-
remur, quam cum omnis & cupiant optimè vivere, & sciant
non alia re quam anno sic vivi, nec fieri posse, quin si optime
vivere, annus colendus sit, tamen animum suum minime cor-
lant. Sunt qui villas opipare extirrunt, & domos ditissi-
mum exornant, & familias numerose comparant; sed in-
isti omnibus, in ranta rerum affluentia, nihil est cuius
illos magis pudeat quam incipi animi. Habent igitur
omnia cumulata, omnia affluenta, omnia opulentia,
culta omnia & ornata præter animum, quem velut aliena-
sum & rem non suam negligunt; ea contra quae aliena-
sunt, inter laudes suas numberant. Et quid, mi domo, de
bonis non tibi te facias? Nobilis, generofus es? parenti-
bus age gratias. Dives es? fortuna non credas. Hono-
ratu es? ab honorante hoc habes. Validus es? ægritudi-
ne fatigaberis. Pernix es? ab his in feneclutem. Formo-
sus es? expecta paullisper, & non eris. Animus tibi cultus
& eruditus est: Hoc tuum est. Hoc enim nec à parte
hereditarium, nec à casu pendulum, nec à fortuna mu-
tuum, nec à suffragio annuum, nec ab astate varium, nec
à corpore caducum est. Hoc à te, hoc verè tuum est.
Animus cultus proprium cuiusque & revera magnitudo
ac solùm bonum est. Animus neglectus & incultus, in-
timi, inhærens nimis, & verè summa paupertas est.

§. III

DE modo colendionimi, ut video, Gerarde, quasiturus es. An non nudius tertius abunde de hoc actum? Conscientiam curare, est animum colere. Hoc tu, sive conscientia, sive (quod forte uitatus) animi cultum appelles; per me facet. Sed ut iam de cultu corporis sermo sit planior, de animo colendo summari rem complectar. Ceres eriamnum mihi in animo est. Quid fecit illa: alumnatum suum, quem curavit, igne perfundit, ut immortaliter redderet. Nec Cereri dumtaxat hec ad immortalitatem via fuit via. Nam & ipsam Theatinam indignata se Deam mortali Peleo in matrimonium collocatam, filios, quotquot oriebantur, in ignem exi- rendos conticere solitam tradunt mythologi: quod ita rebatur mortalitatem exuri, & quod immortale esset, per purgari & confervari, ut autem esse confusum ignis ope purgatur. Atque ita sex jam filios consupserat, doceat ad Achillem ventum, quem patre supervenientis ab igne exemnit. Utique molierum istarum animum eurarunt per ignem, & eam homini partem immortalis cupiverunt, quae esse poterat. Dae nobis pariter pro excelendo animo constitutae sunt notices. Quiniam illa & Pallus & Pieras. Pallus se primam offert, sed inertimis & onusta libris, hec suos quos informandos recipit, igne perfundit, ut arterent. Quis ille ignis quem affundit? Doctrina est, mente hominique digna; nam cum omnibus doctrina derivetur ab eterno illo doctore,

Duae nutrices pro excolendo animalio, Pallas & Picaz.

A & calestis quædam quasi flamma sit, quid ni mortalitate in animo combatur, & ad illas beatorum sedes eingat? Sed tamen hic ignis fatis pusillus est, quantum est, si virtus ejus spæclarum instar scinicularum duntur utrū partim aut nihil in animis excoquit, nisi & Theranis, hoc est, Pietas accedat, qua non solum stricturas nobis inspergat, sed totos in focum præcipite. Abique his flammis crudeliter animi & confusa massa. Pietas verum ignem habet, & laminosum purumque, quo debiles & cæcas mentes roborat & illustrat. Ad calestis & divinae animi nostri non aliter se habent quam argillaceæ Prometei statuæ, quæ etiam solis radis expolite nec vigorem tamen habebant, nec movebantur; at verò ubi concesso olympos virgulam soli admovit & incendit, reduxque in terras flammam superis erectam, statutus inferut, illico in membris motus & in statu gressus sequebatur. Ista mentes nostræ recordes & statutus immobilitate similes, etiamq; dōctrina igne perfundantur & collastrentur, tamen nisi calestis & diviniors illa lux superveniat, nullus animo vigor, nullæ sunt vites. Sed intervenient non nemo qui Thetin hanc impedit, qui culpet, qui exclamat & clamnet. Eam jam ætatem vivimus, in qua nec pietatem apud alios ferimus, nec in nobis ipsi colimus, quam à nobis facimus per seculera extortum. Tandem quid sumus? pulchræ statuæ. Quemadmodum Stilpon interrogatus, quem statutus filimillimum censeret? Hominem, inquit, stupidum, & animi sui negligenter.

Venit, extra chorum salto. Recepit dictum meum
die de corporis cultu, non de animi. Quamvis ille ab isto
pendat. Nos co ipso animum negligimus, quia nimis
colimus corpus. Ita cultum heroem debitum, iniquissimam
permutatione transferimus in servum. Quidquid la-
pientum voces moneant, nos laxe in solius corporis cu-
lum intenti, mire insanitatem in exornando hoc mancipio.
Et hoc est, quod severa castigatione dignissimum.
Suum corpori cultum non eripiemus, sed nimias et
phaleras detrahere conabimur. Et quid est corpus, ut in
illud ponitis quam in animum, omnem benignitatem
tantis blanditiae effundamus? Sit ergo nobis haec altera
questio: Quid est Corpus?

C A P V T II.

Quid sit Corpus, & unde tam dignum col?

GERARDVS

AN non hæc queritio super vacua? quid quæsumus
quod videmus, quod tangimus? P. O. L. Equidem
videmus, sed fallacibus oculis, euidem tangimus; sed
manibus in adulatioinem corruptis: hinc hosti noltro,
et si noxiostissimo, honestissimos tamen virulos imponi-
mus, et pro amico colimus, odii dignissimum. Auxiliar-
tor noster videat esse corpus, sed non minus inuiditor
est, adiutor censetur, magis tamen impugnat quam ullus
hostium. Quid ergo est C O R P V S.

5.

Corpus hominis, sepulchrum esse affirmabant pri-
Sci. GERAR. Itane, sepulchrum? Por. Ita profis.
GERAR. Quid ergo non ornatum ei adiunxit, &
speciosam facitum miseriam nostram? Attra & trifflia illud
melius decent. Por. Corpus, Græce οὐρανός dicitur,
quod recte Plato vocavit οὐρα, hoc est sepulchrum,
quasi animus in corpore delictus est sepultus. Corpus cer-
te simillimum sepulchro, inephitim exalat undique. Henr.
quam vanus est labor noster! popina vernum, taberna
ferpentum, bafonum hospitium, foedum lenticina, ita
splendeat, ita curetur, ita superbiat? infelix haec terre
gleba tam fordia, tam purissima tegitur? tanto labore
inseveratur famule carni, reficit hero animo, nudo
& intecto?

De cultu corporis Lib. III. Cap. II. & III.

413

*Qui corpus sepulchrum vocant, honestiore nomine id afficiunt. Fūtere qui tartarum & inferos illud appellant. Caelius Rhodiginus: Corpus, inquit, esse velut tar-
tarum, tarum scripere, in quo fluxiones infestent, & perstans tumul-
tuentur non absque astros arboribus, sit, plane mortuorum
conceptaculum ac verius sepulchrum. Adjiciunt & illud aucto-
res sanctissimi, multorum animas corpore tanquam myrone
quodam, hoc est, pilicrino esse obvolutas oclusaque. Et primi illi
Theologi nil aliud inferos paratur quam ipsa corpora, quibus
inclusi animi, per omnium incommodorum, erititudinem, dolorum
species raptantur. Autem hujus sententia Macrobius:
Antequam, inquit, studium philosophie ad tantum vigoris
adolescent, qui per diversas gentes auctores in constitutis sa-
criis ceremoniarum fuerunt, aliud esse inferos negaverunt, quam
ipsa corpora, quibus inclusa anima, carcere fadum tenebris,
horridum horribile & cruento patiuntur. Hoc anima sepulchrum,
hoc Ditis concava, hoc inferos vocaverunt. Obliviosum fluvium,
errorem dicebant anime obliviscientis divina originis magisfa-
tem: Phlegon hontem, ardore irarum & incendia cupiditatem:
Acherontem, humanam varietatem dolorem & erititudinem ani-
mi fuduntur: Cocytum, quidquid homines in luctum lary-
magique compellit: Stygum, quidquid inter se humanos animos
in gurgite mergit odiorum.*

S. II.

*N*eque verò hi adeò aberrarunt à vero, cùm corpus
hoc quā mortale, & mille tam vitorum illecebris,
quān incommodorum supplicis obnoxium, animi car-
cerem & inferos nominarunt: quod & Hebræo Sapien-
tiā animam aggrevans vocatur. Hoc corpus, quod nos pa-
latum aut paradisum censurus, pro carcere habuit fa-
pientissimum plantes, nam velut carcere hunc exosus in
vinculis exclamat: Educ de custodiā animam meam. Num
carcerem in quo Samson lacraberat, isto fuisse molesto-
rem putas? aut Iosephī lacrum, aut Hieremias foveam,
aut Danielis inter leones specum, aut Petri geminis ca-
tensis vindicti militare custodiam? non arbitror.

*Cur igitur sepulchro, carcere, pistrino, tartaro, inferis
tam pretiosum cultum, tam delicatum pastum in no-
stram pernicie impendimus? Hoc sciamus, à nullo no-
strorum hostium tam nobis cavendum esse, quām à no-
stro corpore. Vis plura & speciosiora corporis elogia?
Cælius, quem ante nominavi, sua corpori pigmenta
conquirens: Imprimis verò, inquit, quam circumfere vestem,
exere eportet (corpus designat) indumentum insitum, pra-
vitaris fundamentum, corruptionis vinculum, velamen opacum,
rivam mortem, sensuum cadaver, sepulchrum circumvire,.
domesticum denique furem, quād dum blanditur, odit, dum odit,
invader; umbraculum nimicum, ad seipsum raptans deorsum,
ne forte confusias veritatis decorum, & ejus odore pravitatem.
Hoc est, CORPVS suā laude ornare. Et tamen domeli-
cum humum fore tam opatos nos & vestimus, & ali-
mus, ut, si forte parcior sit aut lentior furando, nostris
subfidis crebat in majore audaciam. Hoc non est
aliud quām furi suā rapiendi licentiam non tam lau-
date quām imperare, quin & modum docere quo pessi-
mas artes factier liberius.*

C A P V T III.

Quantus noster hostis sit CORPVS.

*N*on tantum rem nobis & excellentiā nostrā indi-
gnam facimus, cùm corpori servimus, sed etiam
perniciosem. Nostīns, Gerarde, ingenium crocodili?
Audi obsecro. Penes mulierem Ægyptiam crocodili
cavulus educabatur: hanc Ægypti beatam putabant,
quod scilicet Deum nutritet, idōque & mulierem &
alumnū demulcebant. Mulieri huic erat filius cum
crocodili educatus & ludens: Deus verò ille cicur erat,
dum infirmis adhuc erat viribus, at aucto corpore in-

Tom. I.

A genium detexit, prēnūque illum occidit, atque hic fi-
nis fuit amicitiae illius infidae, has scilicet gratias altrici
sua retulit perfida bestia, qua, antequam puerum for-
beret, lacrymas profudit sceleris futuri testes. Quid nos
aliud curamus & edicimus nūl crocodilum, si corpus
tantum curamus? uppertas ferimus hosti, & cūm polteā
pugnandum est, vincimur à subfido nostro. Nec potest
esse miserabilior clades quam propriis armis confici.
Verè nullus major hostis hominis est, quam CORPVS, Corpus est
cūm illud amicū habemus & amicū tractamus; blan-
ditur nobis, dum nos illi blandimur, & quanto nos ma-
gis candidè & fideliter, tānd magis subdolè illud arque
perfide, crocodile animalium nocentissimo simili-
num. Imò, quod pejus, non suis tantum, sed & alienis
pugnat viribus, ut juva offendam.

S. I.

*R*Em mihi dixisse visus est, qui CORPVS, diaboli val-
lum & propugnaculum dixit, è quo ille in nos pu-
gat opportunitate maximā. Undeque patemus
hosti, ad omnem incursum, ad omnem iactum, & ne fru-
stra sudet hostilis callidas, corpus nostrum operam
suam adjungit, & nos vinci, gratiam interpretatur.

*Semiramus olim regi verna apud Babylonios ancil-
lū fuit: captus illius formā rex Ninus, adeò cam deama-
vit, ut illa tandem temerè quidvis auderet petere, ille
negare non auderet. Ita in hanc occasionem prona,
velut leve quid postulans, unicū sibi diem à rege in-
digēti petuit, quo sceptri & folii jus penes se esset. Fa-
cile rex annuit in preces, ut videri poterant, tam mode-
stus. Itaque poscenti concessit, in solio suo jus diceret,
ejusque juliis omnes parerent. Haec, potestatis quidem
avida, primò tamen leviora imperat fieri, fūnt. Dein
seria magis mandat perfici: perficiuntur. Tandem regem
comprehendi jubet: comprehendit. Vinciri, vincitur.
Interfici, interficitur. Sic accilla ex diuina diuīnum
principiarum adepta est. Aequū improbabū vafritie cor-
pus sceptrum eripit malè connivent rationi. Initium à
blandimentis sumitur, his fraude succedunt, inde vis &
Maliana imperia. Nec facile est corpus ab affuetis de-
ducere, malè servit hoc mancipium, postquam domina-
ti affuerit. Quidquid ei vel semel per indulgentiam
concessum est, hoc ut debitum exigit. Subinde morbos
simulat aut invaleditudinem, ut abstinentia legibus frau-
dem faciat: jam pisces reculat, & stomachum caustatur;
jam incediam non fert strictione, jejunii; jam has jānque
illas festes exigit, & ut delicias ac pompa honestum
titulum prætexat, id ad flatus sui decentiam spectare
prægredit. Hoc agit CORPVS ut imperet, & ratio-
nem, quam tollere non potest, ad turpissimos assensus
emolliat.*

*Jobus de homine corpori nimium indulgentie diffe-
rens: Dulcedo illius vermes inquit, non sit in recordatione, sed vers. 20.
conatur quasi lignum infrastructum. In qua verba Gre-
gorius: Potest, inquit, apertius vermis nomine caro designari, cap. 29.
unde, homo patredo, & filius hominis vermis dicitur? Sancte,
qui quis putidas corporis voluptrates anhelat, quid nisi
vermes amat? corporis agnatione proximè vermis
junctum esse, sepulchra fatentur sincerā veritate. Ita
dulcedo illius vermes. Hinc feudo Cupidini vincendo plu-
rimum facit, ut hoc quid vivum quis diligit, quale sit
mortuum expendat. Fecit hoc Anachoreta, uti Hugo Hugo Card.
memorar, qui ad abolendam memoriā mulieris, in cap. 24.
quam dæmon illius animo identem representaret, lobis.
Anachorētum jam sepulta & tabelcentis clam referavit, &
ablatam inde cadaveris partem rotis naribus oppoluit, abolendam
quoties animum titillare libido: & en, ajebat ipse sibi, memoriā
dulcedo tua vermes. Ita præsigni vietōria seipsum trium-
phavit. Verè, omnium luxurie deditorum dulcedo ver-
mes, hoc est, corpus, brevi objicendum vermis pub-
lum. Et quia homines impuræ libidinum suarum ser-*

M m 3

vi, ta-

vi, talem amant dulcedinem, & in ea felicitatis sua summan collocant, non erunt in recordatione apud Deum, ut ab eo praeium beatitudinis accipiant, sed conterentur velut lignum infructuosum, in flaminas stygias dejiciendum.

S. II.

E Vropa regis Agenoris filia, ut in fabulis est, ad litus Tyrii maris in prato nitidissimum taurum conspiciata, quamvis primò contingere metueret, tamen ubi mitem & abdolamentem nec minarum quidquam habentem vidit, dempro metu adire, tangere, manu demulcere sustinuit; herbas etiam & flores in pabulum porrexit. Taurus variè alludens, & nunc blandus stare, nunc in genua procumbere; modò collum & palearia manu palpanda præbere, modò cornua lesto impedienda offere, jam etiam niveum tergum subjicere, & velut ad sessiōnem invitare. Tam humanam pecudem experita virgo regia, aula est etiam, nescia quem premeret, tergo considerit. Hic taurus sensim atque fallaciter à lucco littore abducere, & in primis undis falsa vestigia ponere, inde subito imperu per medium æquor cum insidente sibi præda naturæ. Misella litus relictum frusta respiceat, & serò nimis suū lusus audaciam damnare. Verissima haec effigies est hominis, carnis blanditiae jam capri. Plato (uti Augustinus in Agenoris refert) Europam regis filiam, animam Dei sponsam interpretatur. Nam, sicut regia illa virgo, etiā patriam hominibus oculis respiceret, tamen à tauri, cui nimis blandita fuerat, à patria abducerebatur: eodem prorsus modo anima æterni Regis filia, maximo salutis periculo, per medios hujus vita vortices, per procellosum hoc mare, ab indomito tauri, à suomet corpore in vitiorum præcipitiis abripitur.

Lib. 59.

Anima à suomet corpore in vitiorum præcipitiis abripitur.
1. Cor. c. 15. Caro & sanguis regnum Dei non posidebant. Nam, qui in carne sunt, Deo placere non possum. Huic ergo fallaciſſimo tauro, ò regis filia, ne fide, ne blandire, ne illum poppylos demulce, ne lagina, aut tuum in te hostem incitas beneficiis nusquam pejus collocatis.

S. III.

E Lisabetha, sanctissima illa Lusitania regina, quid non fecit tuliisque (jam suprà demonstratum est) ut hujus tauri imperu frangeret, furorem frenaret, rabiem coerceret, ut denique hanc bestiam immanitate teterimam perdomaret. Neque verò aliud quām hoc ipsum le fecisse divinus Paulus tam animosè proclamat:
1. Cor. c. 9. Castigo corpus meum, & in servitatem redigo. Hic ei cuius, verf. 27. hæc illi beneficia debentur, his obsequiis cœuratur in melioris disciplinæ cautionem. Eadem enim corpori convenientia quæ principio, quæ alio, flagellum, onus, Rom. cap. 8. severa castigatio. Nam debitores fuimus non carn, ne secundum carnem vivamus. Et certè, qui Christi sunt, carnem suam Gal. cap. 5. cruciferant cum virtute & concupiscentiis suis: quoniam qui feminis in carne sunt, de carne & metet corruptionem. Ideo cap. 6. v. 8. vel milles nobis ingendum monitum illud faluberrimum: Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu faci carnem mortificaveritis, vivet. Nemo à virtute liber est qui corpori servit. Nam ut alios dominos, quos nimia pro illo sollicitudo inventit, transeas, ipsius corporis dominum quām morosum & delictatum est: GERAR. Ergo negligendum est corpus, in dō & injuriis sufficientum? At tu, Polychroni, diuturnum te promiseras, quā ratione colendum sit corpus, non quā vexandum aut affligendum. POLY. Ergo tibi, mi Gerarde, agricola

A ille non censebitur agrum colere, qui eum aratro proficerit, qui steriles herbas evulserit, qui effætum solum mille vulneribus sauciarit? Nunquid non hoc colere est terram, ferro eam subigere? haec cultura debetur agro, alii alia, cuique sua. Certè vix quidquam est in orbe, quod non silvæcat, si absit cultura. Sterilescit ager nisi in exercendo illo assidue manus defatigentur: fordescit domus, nisi eam à foribus cura per vigil defendat: obsolet vestis, & turpes navos contrahit, si illam aquæ non lavent, non purgent setæ. Desit cultura, plantæ non surgent, flores non erumpent, arbores in directum non crecent, vegetes non emergent, pœcia non virescit; lapidescent & silvescent omnia. Adhuc culura, plantæ stabunt, flores pullulabunt, arbores triumphabunt, respondebunt mesæ, ridebunt campi, virebunt & gaudebunt omnia. Tani est in plerisque omnibus cultura. Atqui si ita humanam & operosam manum postulent, à quā colantur, homo ipse sine cultu erit? Primum est qui coli debeat, & ance alia omnia. At cùm homo corpore constet & animo, corpus autem animalum degrevet, impedit, mille danis afficiat, tu nihilominus illud p̄r animo & suavi quidem ac benignâ humanitate colendum censebis? Hic me fines non elinguem esse, & libere profari qua de natam questionem erunt, non omittam dicere que dedecent corpus, dum ea, quæ deceni dixero. Ostendam hoc ipso coli corpus optimè, si non nimium colatur.

CAPVT IV.

Quantus labor impendatur à nobis corpori, hostium nostrorum maximo.

H Erus fuit, qui duos in suo famulatu servos numerabat, planè disparens: æthiops alter, noctis colorē amulabatur corpore genere obscurus, doctrina rudi, artificii omnis indoctus; contumax etiam, vecors, ignavus, & qui non semel de domini nece cogitabat, jamque aliquoties impacta sic gravior sauciat. Alter verò profapi nobilissimus, scientiarum amansissimus, elegantissimus formâ: natus ad omnia magna, & qui huius fuit, salutem curabat ut suam. Et hic quidem ab hero extremè neglegetus, non nisi laceris panniculis, & vix quidem tegebatur: cùm alter ille feedus æthiops ab hero plurimum amatus non nisi pinguis & pretiosis miniis superbiret, & jussu heri in formofun illum juvenem exerceret iniquum imperium. Subolet tibi credo, quid velim, Gerarde. Due sunt homini partes tanquam fer. Dux vientes, Animus & Corpus, ille è cælo, hoc è ceno, & tamen ecceum istud se supra celum suum erigit, manu & corpori piu ingenuo, corpus animo prefertur. Ah, contra oportet, & grandis injurya etiam nobilitatem sic abdicere, vilitatem corporis sic attollere. Ornatus est corpus, quod minus ornatur, & tunc est longe cultius, quod magis p̄r illo colitur animus. GERAR. Atqui ego hic putem, centones & mendiculorum tegetes, depexas & pertusas tunicellas, crines incompertos & sine lege erantes, vultum fame corrugatum, exercitatum labore, pulvere & sudore madidum; illuviam, pedes aliamque pusilem sorditudinem in ea verè numerari que corpus dedeant. POL. O bone, quām facis, quod ego lape, & erras! ista sint dedecora humani corporis, que quandoque etiam inter ornamenti illius numeranda? Ergo, tu idem ille purporam auro crepantem, capillos surgentes & lete contortos, vultum longâ sagittâ nudum, stibio & cerulâ perunctum, ad viceum oraculum sepius examinatum, vestes concinnas & ad omnem ostentationem factas: haec, inquam, affirmas corporis esse decora? O quām rem terribiles, si contrarium dixes. GERAR. Atqui, hie omnium sensus est, qui meus. POL. Atqui ego velim serio sciant omnes, nihil magnum aut

De cultu corporis Lib. III. Cap. IV.

415

aut præclarum esse quod omnibus placeat. Communis
fusoris mala est defensio, furentium multitudo.

§. I.

Certe aliter de cultu corporis sentit Romanus sapiens, quām sentiant isti tui omnes: Hanc sanam, inquire ille, & salubrem formam vite tene, ut corpori tantum indulges, quantum bona valetudini satis est. Durius tractandum est, ne animo male pareat: cibis famem sedet, potio satim poti, quam exinguat, vestis arceat frigus, domus manumentum sit aduersus infelix corpori. Hanc utrum ceteris exerit, an varius lapis genitus alienus, nihil interest. Scito hominem tam bene quam quām auro regi. Contemne omnia que supervacuus labor velut ornamentum ac decus penit. Cogita in te preter animum nihil esse mirabile, cui magno nihil magnum est. Animus certe si nobilitatem suam nosse velit, corporis velut oneris necessarii non amat sed procurator erit, nec se illi cui impensis est, sed illud sibi subiicit. Et hoc Seneca iudicium est, cui qui oggiamunt, non est sapientie schola prodidisse confendit, sed est tabernacula illiterata plebis, que nihil minus hodie negligit quām quod deberet maximē, que noctes & dies sudat pro corpore.

Conferamus nos paullisper in hoc magnum orbis theatrum; dispiciamus mortaliū conatus, quid aclient inquieti. Hinc inundant milite campi, hinc infitatum turbū fercent semīta, hinc maria sternunt clavis, hinc in montibus anxiam & crudeli diligentiam aurum effuditur, illinc concurrunt aries, & ferreis nubibus obtextunt celum, unde, ut Papinius canit,

stant ferrea celo.

Nubila, & copioſa telorum grando volat.
Urbes ingrediuntur, & videamus quae non frant in corporis gratiam. Isthinc curiae litigacium vocibus pene rumpuntur, illine opere astiduo astuant officinae, hinc summis contentionibus agitur, sudatur, curritus, omnia strepunt plena negotis. Nihil vacat ab operosis mortibus, & moliantur, & fatigant, & contendunt. Quō vero tot labores, tanta rerum impendia pertinent nisi ad corpus: cui hoc terrae punctum ferro & igni inter tot gentes dividitur.

§. II.

Nunc verò parum ad nos redeamus, nōsque ipsos nostrāmque domum inspiciamus. Non edimus, ut animus vivat, ipse immortalis est, sed ut corpus sustentetur, bibimus, non ut mens madescat, ipsa nonabit, sed ut corpus refocilletur; dormimus, non ut animus perpetuerit, qui mori non potest, sed ut conservetur corpus. Quia verò alia nostra studia: quārimus gaudia, sed corporis opes ambiuntur, sed corporis, & edificamus, sed corporis, thermas, & dificamus, sed corporis, variā, pīcīnas, viridaria, hortos grandi sumptu molimur, sed omnia corpori. Quidquid ferè in nobis vigilat curarum, id vigilat corpori, maximē pascendo, vestiendo, ornando, comendo. Quorundam cuta nostra omnis quid tendit nisi ad corpus? quid vestitus tam vanus, nisi ad hoc ipsum corpus? propter quod novus dies novas vestes vider. Equisdī vani ac milieri noctes & dies pro corpore sudamus? Quorū omnis noster labor & monumentū spectat nisi ad corpus & corporis commoda cultūmque? A naturā luxuria pridem descivit, quae quotidī seipsum incitat, & tot ſeculūs crescit, & ingenio adjuvat virtus. Primo supervacuus capīt concupiscentie, inde contraria, novissimē corpori animū addixit, & illius defervere libidini iussit. Omnes illæ artes quibus aut exercitatur civitas aut strepit, corporis negotium gerunt: cui omni olim tanquam servo praefabantur, nunc tanquam Domino parantur. Iraque hinc texturem, hinc fabrorum, illinc factorum officinae sunt, hinc odores coquitorum, hinc molles corporis motus cantique de centum. Recessit enim ille naturalis modus

A desideria opere necessaria finiens: jam rusticaris & misericordie est, velle quantum sat est. Sic multa concupiscentia, omnia amittimus, & necessaria ignoramus, quia non necessaria discessimus. Ita dum corpori nimium indulgemus, & corpus & animū perdimus.

Hic mihi in mente est quod Reginaldus narrat Petrus Reginaldus in modum. Duo fratres unā iter fecerunt, speculofinaliter, quorum unus intelligens & providus, alter non sane mentis, homo rufus & bardus. Delati ad bivium litigare retribuit.

cooperunt, quā eundum esset. Amens ille viam primā fronte delectabili ingrediam ratus: Heus tu, inquit ad fratrem, hāc eamus in uitā jucundissima semita, en merum viridarium. At ille providus: Mi frater, inquit, hec viæ facies non displices, amēna est: at exitus via me terret, ad pessimum hospitium dedit. Itaque tibi mihi quā sualcerim, hanc potius non nihil aperam infastamus principi & progressus molestiam hilari fine perfabit, ad hospitium ducer nobilissimum. At fatius ille sua sententia renaciſſimus: Ego, inquit, oculis meis malo quām tibi credere hāc eo, sequere. Si alter quamvis invitus, ne fratrem desererer, comes ivit. Dum梗dūt, in prædonum infidias devenirent. Ab his in carcere sed diversos rapiuntur. Post aliquantum temporis, è vinculis educti, ad nescio quod tribunal situntur judici. Hic alter fratrum, prudens ille & sane mentis: Mi Domine, inquit, in has aerumnas frater iste meus, homo factus me conjecto. Viam adiunx bonam & tuam, at ille stolidus sua potius quām verbis meis fidem habere maluit, & aliam, per quam infesta sunt itinera, ingressus est. Ita refractarium secutus sum alterā viā, amēna quidem sed intrā, & hec latronum nos prædam fecit. Itaque si moriendum est, ille horum omnium cauſa pro me moriatur. Contra factus: Inquit, non mihi sed fratri meo moriendum. Nam si tam sapiens est, quem le gerit, cum me tam facile fecutus est? cur persuaderi se passus est? cur relata non est? car viam ivit, quam sciebat latronibus infestam? Ad hanc alter: O Domine iudex, inquit, verba mea contumaciter rejecit; nullā ratione ab errore abduci posuit. Cui stolidus: Si me, ait, reclamante tu viam tenuiles tatiorem, ego vel invitus rediūsem, & te fecutus fuīsem: tu mea mortis es cauſa. Mox prudenter: Tu stolido, inquit, tu cauſa es mee mortis. Ita utrinque verbi acriter certatum est.

His auditus iudex sententiam in hac ferē verba pronunciavit: Tu fatue nolūisti sapienti credere, & tu sapiens fecutus es fatuum, ideo pōne mihi dabit uterque.

Ita prorsus mi Gerardus, ita supremo iudici dic, cum Corpus & Corpus & Anūm ad Christi iudicis tribunal stabant inter reos, in utrumque sententia dicitur: Quia Corpus factum, omne consilium animi sp̄revit, & Anūm sapiens omnem petulantiam corporis culit, damnationem uterque meruit: Ite maledicti, ite, ite: simul deliquisti, simul luetis. Ite, in ignem non unius horū, nec unius diei vel anni, non unius nec milie lustrorum, non unius vel centum milium ſeculorum, sed, ite in ignem eternum. Verē de iudicis iūtū ore gladius utraque parte acutus exit, qui Apoc. cap. 1. & corpus & anūm feriat: corpus quod animi monitiones non admiserit, Anūm quod Corporis libidines non coēceruerit. Ideo iudex ipse fidelissime nos præmonens: Nolite, inquit, timere eos qui corpus occidunt, ani- Matt. c. 10. mā autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui ver. 28. pōret & anūm & corpus perdere in gehennam. Ita dico Luc. cap. 12. robū hunc timete.

Sed ad Corporis curam redeo, quā & corpus pérīt & anūm.

§. III.

Homil. 12.
in Gen.

Chrysostomus, hanc pro corpore nimiam curam Nihil indicat castigans: Anūm, inquit, nobilitas quanta sit, gāū nobilitate anīmā operā ūlū est, subju-

M m 4

subjugemus, ac tam nobilem tantaque dignitate sublimem sic crudeliter & immisericorditer trahemus. Sed nos conciones istas tanti non facimus, ut hosti nostro minus faveamus: dulce nobis videtur cum corpore non rixari. Et siue amicum illud alii dicant siue inimicum, id nobis cura non est, sed hoc pene solum laboramus, ne corpori male sit. Idcirco Bernardus, nostrum hunc hostem ipsummet serio allocutus: Propterea, inquit, noli o corpus, noli precepere tempora: potes enim impeditre anima tua salutem, tuam ipsius operari non potes. Omnia tempus habent. Patere ut nunc anima pro se labore, magis autem etiam collaborare, quoniam si compateris & corrugabitis. Quantum eius impedit reparationem, tantum impedita tuam: quod nimur ante reparari non poteris, donec suam in e. Deus imaginem videat reformatam. Nobilium hospitium habes, o caro, nobilium valde, & tota salus tua pendet de ejus salute. Da honorem hospitiu. Tu quidem habitas in regione tua: anima vero peregrina & exil apud te est hospita. Queso te, quis rusticus, si forte nobilis & propensus quipiam apud eum voluerit hospitari, non libenter in angulo domus sue, aut sub gradibus suis, vel in ipsis cincibus accubabit cedens hospiti suo locum (sicut dignum est) patiorem? Et tu ergo fac similiter.

Sed o beate Bernarde, non facit hoc corpus, non facit, recusat subesse rutilissimum: hoc mancipium, nec dat honorem hospiti, non cedit, non reveretur, non obedit: omnia turbat agitque pro libitu. Animus vero insipiens, tametsi sicut vix illum perniciosem sibi esse hostem quam corpus, nihilominus & convivit, & blanditur, & indulget, ac hosti suo in suum exitium benignè facit: nec grande damnum reputat, una cum perdidissimo servo suaviter perire, quidquid vel calum spondeat, vel inferi minentur, modo corpori bene sit. Haec unica pene actionum omnium norma est & regula: modo corpori bene sit. Animus quidem nullies & sua originis & officii sui monetur, sed dissimilat ille, &, modo corpori bene sit, mox sibi esse tolerat. Corpus ipsum, quidquid ei minarum ingeras de morte, de domicilio post mortem; quidquid ei de diabolorum crudelitate, de cruciatum atrocitate, de tormentorum aeternitate proponas, hoc unum contumaciter agit, ac si respondeat: Id scilicet curat corpus, modo corpori bene sit. Sic vivimus, sic obrimus, sic interimus.

§. IV.

In vita ejus cap. 46. **P**achomius, Tabennensis abbas, nobilissimus olim praeceptis animum instituit, & velut dicitur, quā ratione is corpori suo quotidie concionetur: Cum, inquit, vesperi venitur ad lectum, singulis membris sui corporis dicat: Suadenti mihi optima, obsecro morem gerere, dum in loco meliore simul finius; Domino mecum alacriter servire. Suis quoque manibus dicat: Erit tempus, cum velta jaestantia cadet, cum pugnis ab ira colle etus solvetur, cum digitis & res furtivas extensi rigescant. Dicat & pedibus: Erit, cum omnia vobis iuvena obsepiuntur, cum ad omnem petulantiam excursus negabitus, velut nolitis. Sed & alia membra sua pariter alloquatur: Ea quæso, antequam mors nos disimat, certemus fortiter, stemos perseveranter, viriliter dimicemus; serviamus Deo sine pigritia, usque dum abstensis sudoribus, ad beatam aeternitatem nos evocet. Et quid mihi vobisque proderit, omnem vitæ suavitatem gustasse, si qua tamen est illa sincera suavitatis, in tantis vita miseriis? Quid vultis vos labori substrahere, nata & educata ad laborem? Quid recusat pati: brevi vobis morendum est, & sub terraneundum. Quid mollitatem & delicias queritis? illuc, illuc in celo reperieus, si ramen hæc prius velut perdere. Jactura in loco, pro lucro habenda. Non hoc deliciarum tempus, non locus est, supra est inter beatos. Hoc velim vos exactissime capere, per delicias iri ad flamas non amplius extinguendas, at per spinas perenit ad delicias non amplius finiendas, &

Serm. 6. de
Advent.
Dom.

Animus
insipiens
corpori
suo hosti
bene facit
in suum
exitium.

æternas. Quid contra me toties querimini & tyrannum vocatis, cum jejunia, cum vigiliis, aut preces impero indulgentia mea praesentissima vobis peitis est. Nemio unquam alteri sic nocuit siveiendo, quantum ego vobis parcendo. Hoc meum parcere, est & vos & me in exitium sempiternum conjicere. Si mitior essem, vestram vobis gloriam & beatitudinem, quam mecum patier habebitis, inviderem. Vultis mecum una quiescere? etiam laborare: vultis mecum simul gaudente? simul etiam pati & dolere ne recusat. Quæ societas fuit in lucu & labore, ea etiam erit in gaudis & honore. Rem vobis dicam: Si vos iussis meis reclamare & oblistere, ego contumacia vestra parceret velim ac indulgere, & me & vos supplicia manent æterna. Et quæ ista infans vestra est, brevissimo tempore, momento, labore non sumnum, dolores patibles sufficiere nolle, & tormenta sempiterna non formidare? Quare oblecto patientiam ne rumpite. Laborum vix bene initium faciet, & beatus finis labores vestros excipiet. Brevis est lucus, gaudium immortale, levis est pugna, præmium æternum.

Hanc membris concionem ab anima quotidie haberi, sapienter fuit Pachomius. Et sane si haec capiat pars ignobilior hominis, nullum quantumvis asperum impium abnuerit, nullum quantumvis vile regumentum respuerit.

Haec generatim & universè dicta sint de cultu qui corpori debetur. Nunc manum propinquorem admoveamus ad pravum, curiosum, perniciolum cultum, qui corpori plane non debetur. Sed vide, Gerarde, ut nec patientia tua deficiat, nec constantia.

C A P V T . V.

Quam varius sit cultus Corporis exterior.

V Erissimè proclamat priscus poëta:
Aufserimur cultu.

Nec in alio magis asperior Augusto Cæsari, quam cum insigniorem corporis cultum, & amictum plus aequo nitidorem, superbiz vexillum & luxuriam fiduciam vocavit. Verè sic est: Decipit hac oculos. Ägide dives culis est amor. Et ut orex quantumlibet dormientem excitant periclitantes, sapores, colores, & exoticæ ciborum condimenta; sic libidinem quamvis languentem & sopiram refescit; sic libidinem quamvis languentem & sopiram refescit; sciant haec ornamenta, lenocinia, pigmenta corporis. O quanta ubique & quam incredibilis est vestrum tam varietas quam pretium! Christus ad magnatum palatium Marianum amandans: Ecce, inquit, qui mollibus vestimentis, in domibus regum sunt. Aulas ingredere, & videbis illic nitore vestes Attalicas, vestes pictas, palmatas, cycladas, polymitas, phrygias, undantes, segmentatas, fimbriatas, paragiatas, rafiles, conchyliatas, furlucilatas, auro virgatas. Et utrinam hec vestrum monstrâ intra aularum septa se modò continuissent: in alias etiam domus jam pridem immigrarunt. Tâmque nos alii, etiam è plebe, dociles sumus, ut quidquid in ueste ingeniofa ostentatio inventit, felici genii quamprimum imitati sciamus, antequam dicierimus. Inde ingens & copiosissima superlex vel soli capitî comendo reperta. Noſti, Gerarde, Syncophantam Plautinum si olim gloriari soluit: Tam longum est nomen meum, ut ab aurora ad concubium noctem si ambules, vix ad finem perveneris. Cui apte senex subficiens: Opus est, inquit, face & viatico ad tuum nomen, ut tu predicas. His ego profitas idem dictam longa narrationis, qua omnem colendi corporis suum sibi, eumque singularem cultum vendicant. Hinc modò lunulas, modò torques, modò armillas & monilia poscimus: nunc mitellas, nunc murentulas, nunc dñe criminalia, nunc olfactoriola, nunc dextralia, nunc pal-

liola de promisus: jam vestem sericam, subsericam, holofericam, jam byssinam, bombycinam, jam * cymatilē, prasinam, rufescam, xerampelinam, caltulam, crocotalam & carbalinam hosti nostro aptanuusjam & anulos, & inaues, & gemmas fronti appendimus; jam & specula, & acus, & virtas, & sindones, jam therisfra & Zonas, & fascias pectorales, & periscelides cum curā & studio, nimirtu ornando nostro carceri disponimus. Omnino face & viatico est opus, dum colores, formam, pretium, materiam, imō & odores vestium distinguiimus. Infinita res est cum de corporis cultu agitur. Et sanguis in hoc genere non multum concedimus. Incredibile videri possit quod Athenaeus & Plutarchus, inter Gracos scriptores celebrissimi memorant, confusse Sybarites ad convivā, aut etiam ad sacrificia, annum ante invitare feminas, ne quid temporis deceller, corporis cultui patiendo. Nec Persae Reges feminam admittabant, nisi per annum prius lotam, comprimatam, pumicatam, delibutam, exornatamque. Et id etiam sacra Estheris hisloph. cap. 2. florū confirmat. Nulla sunt apud nos haec miracula; subvers. 12. inde audemus majora. Nec nostro anno rarum, dies & annos, & pene secula in unius corporis cultum vanissimis laboribus impendere.

§. I.

Luxus pri-
scorum in
pedibus
veneris.

ET quantus olim vel in pedibus solum prisorum luxus fuit? Quantum veteres Romani stemmata & profapiam lunatis calcis jaetabant, quos aut elegans Junula insigniebat, aut cornicularis fibula mordebat. Varius certe luxus veterum, vel in hac infinita & vilissima parte humani corporis. Antiochii regis Syriae cacaen. lib. 3. cap. 1. & amorem luxuriam imitatus exercitus, magnā ex Alii lib. 9. parte aureos clavos calcis subiectos habuit. Agnon var. lib. 4. Tepus aureos quoque clavos crepidis suppactos solitus fuit gestare. Fuerunt qui gemmas & uniones calcis aderent. Tertullianus testis: Et in peromibus, inquit, uniones emergere de lato cupiunt. Tertius & Tranquillus: Nec crepidarum tantum obfragulis, inquit, margaritas ponunt, sed toris foculais addunt. Tertius & Plinius: Tolerabilorem tamen fecit Pompejus Magne) cauissimam Caii Principis, qui super omnia malicie, focculos induerat ē margaritis. Fuerunt qui pedi altisculois calcios inducerent, ut incrementum darent statuas. Et habuerint prisorum femina elegantes illos Sicionios calcios, habuerint multos patrici, foccos alii auris focculos, crepidas, cothurnos. Nos sane neque hic cedimus, imō superaret contendimus, qui hanc humani corporis partem ad lundum damnam tam, sepe sumptuosius tegimus quam caput. Facemus denuo fit opus & viatico ad commemorandas tot novas, tot destitas formas calcorum. E rebus gestis complurium Divorum dilectiūs, quam pertinaci luxus superioribus faculis repandi & rostrati calcie passim

apud omnes obtulerint. Clamabant quidem contra hos a suggesto concionatores diversi, sed multis clamoribus parum proficiebant; valentior erat ostentatio

istius perifacia, quam ut verbi cederet. Huic tandem calcorum formā, seu illa sponte displicere cœperit, seu placuerit nova, atque aliae succellerent. Necdum finis est excogitandi novas in annos pane singulos. Nam modo acuminati placent, modo lati à fronte, modo nefrati & disseceti, modo illos sine vulnerē malūmus. Ante paucos annos ē simplici soleā depresso fiebant, nunc passim cothurnos, & frangendo ciuii pérquam apertos video. Hic nostri avi furor est, aliusculum lumen calcis addere, & ut audiatis quaquā incedis, & ut pedem nīl cœtē figas, facile frangas.

Sed nec idem color in calcis placet: plerisque nigri, alii candidi aut crocei preferuntur. Tam varius est lumen in hac pedum, ut Tertullianus loquitur, tūcēta. Et uti nō idem color omnibus, ita nec eadem omnibus placet materies. Aliquis sordet corium, & pro eo holoscri-

A cum substituunt. Taceo Tyrrenicum & Hetruscum fandalicum Italis Hispanisque feminis usitatum. Eò jam luxus alicubi locorum abiit, ut aliqui, pene phacatati, velut Anisitites & Praesules, incendant. Proximis annis usque ē calceorum premium excrevit, ut olim toridem florenis vestem toti corpori velando facilis praefinalles, quam nuper tale pars calceorum. Neque vero luxus, remittente annona, remittit, & aliquibus vix menstruum militare stipendum in calceos sufficit, tot futuri & elegantiis est opus. Neque temere & sine deleget omne corium admittimus, nam saepe delicata curiositate tam corii patriam quam viini exquirimus. Et nisi calceus ad pedem strictus sine ruga & pliā nitet, velut nostro pede indignum rejicimus, sed pedem urū & miserè torqueri malum, quam calceum paulo laxiore admittere. Quid ni hos tales, tam stultæ patientiae homines, diaboli martyres vocemus?

Quid jam de calceamentorum vinculis dicam? olim ansula ē polito ferro, aut etiam argento in usu erant: his corrigit, obstragula, ligula, successerunt. Jam vero & haec evluerunt. Et quod miseris, periscelides à genibus migratur ad imum crus in calcios: nam sericas fascias quibus olim utrumque poplitē vincere poteramus, nunc in calcis lueulentius ostentamus; nonnunquam ex eodem serico rosas apponimus, & suam pedibus extatam facimus. Universē, superbiam & luxum non tantum pedibus non calcamus, sed in regnum & supra caput attollimus. Sed quicq; Gerarde, liceat ab imis vestigis ad hominis verticem ascendere. GERAR. Sed & prius quæso, Polychromi, hoc discamus, num olim etiam has seu vestimenta seu calceorum ostentationes sic amari: POI. Etiam olim, mi Gerarde, sed nec olim quoque debeat, qui vanam hanc elegantiam apprehendunt. Quantum aureus orator Chrysostomus contra hanc in calcis pomipam stomachatus sit, audi, sed audi patienter; tam prolixus quam disertus est. Ego nec verbum Chrysostomi murabo.

§. II.

Vultis igitur, inquit, ut largas orationes habendas mittas. Chrysostomus, ac dedecus hujus rei pra oculis ponamus? Sed nolite, heu! in oris irasci, immo vero etiam si irascimini, parva mihi cura est: non enim ipse, sed vos hujus molestie causa estis, qui cum nec peccata quidem ipsa puretis, ad reprehendendum acris tale prodigali. Luxus calciatus genus impellat. Age igitur diligentiori nisi examine, quale ceamento malum hoc sit. Quantum vobis datus esse putatis, cum secundum dampnum licet calceamentis vestris, que nec vestibus quidem viribus unquam subtererit, diligenter inserito: quantum hoc dignum cunctis arbitramur? Quod si huic nostrae sententie non accuelegitis, audiatius Paulum: quantum haec cum acrimoniā reprehendat, & auctoritate ipsius turpitudinem rei cognoscere. Quid igitur haec de re Paulus scribit: Non in tortis crinibus, in vestimentis, in auris, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa. Quam vers. 9. igitur veniam habere poteris, cum neque uxori tua, iubente D Paulo, pretiosa uestes permittantur: tu calcios luxuriosissime polias, ac ita confreras, ut nimis attenus ad ridiculam dederas, esse videaris? Nōne vides naves fabricari, eligi remiges ac gubernatores, vela dari ventis, mari navigari, ac mercatores parvū, uxoris & liberis relictū, ac viris contemptā, & fluctibus bus commissi ad extremas barbarorum partes milie percula pervenire propter serica haec licita, ut et cœli calces tuus ipsa inseras, & corium exornes? Dic, oro, quid hac absurditate pejus? Non erant veterum talia indumenta, sed viris prebē convenientia. Quare ipse timo ne tempus veniat, in quo adolescentes apud nos uestibus atque calceamentis, sine pudore aliquo, mulierem utantur. Illud autem molestius dissidentem est, quod juvenum parentes, cum indifferentem hanc rem cœserant, non inciperent, non expofularent. Vultis ut affiram quod gravissimum mihi videatur, quod pecunias ita abutimini, cum multi mediā laborent, cum ejusmodi Christus ac nudus in medio reserari veretur, captus, catenis etiam vincitus nonnunquam & quibus

quibus non ista digna sunt fulminibus: illum quidem cibo necessario indigentem negligentes, vos sericum calcis inseritis. Ipse cum discipulos suos legibus instituebat, nullos illi calceos permittebat: nos autem non dico nadas pedibus, sed viriliter calceatis deambulare non sufficiemus. Quia turpitudine atque ritu quid peius fiet. Magnam enim animi molitatem hoc ostendit, atque etiam sevitiam & crudelitatem, magnam denique levitatem una cum curiositate temerariâ. Nam quando rebus poteris, qui tantis defluit luxurias, diligenter vacare: quando anima sua curam habebit: in id vero, quando se omnino habere animam cognoscet: pusillanimes eum omnino est, atque abjetus qui hac admiratur. Atrox etiam atque crudelis, qui hac de causâ pauperes negligit. Virtutis quoque penitus expers, qui fluidum suum ad hec contulit universum. Nam qui gloriam serici, qui florem coloris, qui ad aureos intextus curiose perspicit, quando in celum suscipiet, quando illam palchitudinem admirabitur, qui tinturas istas respicunt. & ad terram flexus altius senon potest erigere? Et Deus quidem celum extendit, ac solem accedit, ut oculos tuos sursum erigat: tu vero ad terrena quasi porcus, diaboli artibus persuasus devolveris. Hec enim omnia ille excoxitavit, ut illa in beatitudine privatus, ad hac miserrima detinendas. Ita Deus, qui celum tibi offert, a diabolo serica tibi lucta offerente superatur: in id vero nec ista offert diabolus, opera enim hec etiam Dei sunt, sed mollescent, luxum, atque maleficas artes, quibus oppres adolescentes aspicere terram cogantur, qui colorum philosophie studere iusta sunt, magis calcis suis gloriantur, quam novas res atque inauditas gesissent. Dicgit enim pedum sublevatis deambulanti in plateau pleno plerisque inde morore confecti, ne ceno in bieme, aut pulvere in escale, calcis sui maculentur.

S. III.

Hec terra Chrysostomi dictio est, & studio prolixam hanc facundiam in medium expromere voleui, ut evidens & perspicuum nobis sit, quam ab illo ævo longè divertamus. Quæ enim ut piacula habebantur, nos velut inane ludicrum ridemus: nostro, an temporis virtus? Hinc liquet quedam à priscis Patribus severissime castigata, quæ nos in minuta numeramus: Chrysostomus hac ipsa oratione, ejus rei causam reddens: Nam etsi, ait, parva haec peccata videantur, ac ideo negligantur, majorum tamen delictorum cauñas nobis praebent. Quod hic prorsus verisimum. Illud etiam jam clarum ex hac objurgatione Chrysostomi, quæ non otiosè nos contra nimium & violosum corporis cultum agamus; res digna est acerrimâ infestatione. Sed permittes credo, Gerarde, Chrysostomum quod cœpit, perterrete: sic in eundem luxum differendo pergit. Quid facit homo? animam hac luxuriam in cœnum congescit. Eum in terra negligit, & calceamentorum tanto more angeris: dicas usum ipsorum, & tanti ea facere pudebit. Quod si tu ab his ueniodi labore munda cupis calceamenta servare, cervicibus tuis aut capitum connecte. Ridetis hoc uidentes; mihi autem lacrymandum potius videtur, cum fladia in his rebus vestra & resoniam considero, cāmque intelligam corpus nos male luto, quam calcos detupare. Ita pusillanimi, ac penitus molles hinc juvenes efficiuntur, erunt etiam aliaratione pecuniam avidi. Nam qui vestibus, calcis, ceterisq; his ueniodi valde inhibere soliti sunt, cum multa in his rebus consumant, magno indigenet pecunia cumulo. Quid si acciderit, ut ambitiosum etiam & ostentatorem patrem, quisquam habeat, tunc vero hac turpissima captus cupiditate, ac roribus seruitus vinculis coarctatur: sin vero avarum, cogitur ad alia peiora consurgere, ut sibi pecuniam ad impendua ista conquerat. Haec ratione multi ex adolescentibus atatis florem perdidere, & gnathones atque parasiti divitum constituti, ut buximedi cupiditate, atque anum suum expleant, turpia nimium ministeria subierant. Quod igitur avarus, effeminate, pusillanimus atque otiosissimus sit, & ad omnem luxuriam prout qui hec operat, in infelicitum ex ipsis fecerit, quod autem etiam crudelis, ac manus glorie cupidus, quis unquam non insanus dubitabit? Crudelis enim est, qui cum vi-

Luxus calceorum magnas delictioris cauñas nobis praebet.
Ibid.

A derit pauperem, tant' à sui ornatus curâ detinetur, ut nec asperisse quidem videatur: sed auro quidem arque serico sephum ornat, pauperem autem same deperire finit. Inanis vero gloria cupidus est, qui vel minimarum rerum gloriam accipit. Ego quippe sic arbitror: Romanorum nunquam Imperatorum aliquis fuisset, qui se tantum propter trophaea sua saltaret, quantum luxu perditi adolescentes, ob calceorum ornatum, ob vestes sitæ constrictas, ob casarem in modum pilei tonsoris opere circumductam: nec pudet alienis artificum operibus gloriari. Adderem alia his graviora &c. Et hæc Chrysostomus hac de re tentia est. Cui nostra dissertatione, Gerarde, billem movebit, huic ergo item non intendam: id unum à me audierit. Ad Chrysostomum abi, cum Chrysostomo litiga, Chrysostomus respondebit. Nunc, ut dixi, à pede & calceis, ascendamus ad caput.

S. IV.

Verum, omnia capitis ornamenta insequuntur, mei instituti non est. Vix illa fax aut viaticum ad tam longam narrationem sufficiat. E capitis cultu id dumtaxat sumam, quod nos collare appellamus, translatâ voce à canum vinculis Collaria nostra, ut scias, ferè cum luna murant, ita ut singulis pæne mensibus, aliqua collarium novitas se prodat. Perpetua hic muratio, & saepè ridicula. Jam collare densum, & multo sindone volumine impeditum, jam è simplici telâ collo affundit, jam in orbem, jam pene quadrangulum disponit; jam ferro aut chalybe a pruni calente, jam asculis ligneis in plicas & sinus ordinatur, jam à lorione temere platum collo injicitur. Memini, et si facies mea nondum computet annos, cùm è simplici bysso collaria in pectus ulque, geminum cornu protenderent; nec ita mulito post dempti sunt apices, & cornua illa quasi fistice praefata: quamvis & hoc pridem desitum. Coperunt deinde collaria nimium quantum in humeros expatriari, & tergum etiam vestire, credidiles manilia cervicibus compuncta. Nec istud diu placuit. Vidimus deinde Galliâ aut Italâ collaria advolare quæ velut aë collum ambiebant, & linea candoris radis cingebant. Sed neque ista æratem ruerunt, jamque alia atque alia, semperque nova formæ in confutudinem veniunt. Passim jam videoas collare multiplici plicâ gravidum, quod instat valli, collum ambiat. Pleraque segmentata, rugata, & striata liberaliter.

Quid, quod nec idem color in collaribus placeat, qui olim. Ante annos aliquot nemini nisi candor in collaribus probabatur, & quod illa candidiora & magis nivea erant, hoc mundulus illi placebant magis. Jam vero & cærulea, & nigricantia & purpurea passim videoas, seu filo, seu tintetur sic facta. GERAR. Equidem spero ad id æratem me pervicturum, ut etiam prafina cennam & viridia collaria POLYC. Olim pepla crocea pulcherrima censebantur, quod ævi sui multibet judicium Guillermus Peraldus Lugdunensis Antistes acriter perstringit. Sed tædet me prorsus omnem hujus infaniam prodigianam percensere, & facili nostri pudorem tam multiplici delirio onerare. Illud constat, neque id ipse iniiciari possunt, nimium laboris & pretii in hoc luxus genere collocari. Femina fuit nostrum ævo, numotum quam pietatis ditor, quæ edo dolicharum & luxus processit, ut in unicum collare lavandum, explicandum, & ad certas leges componendum, ipsos quinqquaginta Philipeos expenderit solita mercede. Prodigium omnino noble, & suspicendum iam tam parvâ tam magni luxus! Sed navis & mulier nunquam latis ornantur, dicebat Cato. Ceterum majorem partem videre est in viris feminisque protensa nimium & in humeros excurrentia collaria, nimis exquisite & operose sumptuaria, in quibus nimis & opere & pecunia ponitur; neque alio nomine haec culpa purgatur, nisi quod plerunque dicant, ita moris esse; hos, & illos, & illos idem facere, se illis non exqua-

les tantum, sed & superiores esse tam censu quam sanguine, aut dignitate; si illis hac & hac liceant, eadem si bi potiori jure licitura. Sic ad aliorum mores pridem damnatos, componimus nostros; peccatis à peccantium multitudo patrocinium querimus, atque per aliena exempla perire pulchrum ducimus.

§. V.

Vestium luxus, & numerus novitatis: **Pilis** **Pallii** **Collum orna tura** **Thoracis** **Caligati** **De cultu fin.**

Et quid de aliarum vestium fastu, lasciviam, luxum, novitatis innumeris dicemus? Repeto; facie iterum & viatico fore opus ad narrationem tam prolixam, Aufin iterare quod dixi: novus dies, novas veses videt, adeò nihil neque nimium, neque satis diu bellum & elegans nobis videtur; pæne quotidie novitia repertur emergit, que pretium saepe à novitate metitur. Adjicit ornatus proxima quæque dies.

Pileus jam fastigiatu caput circumtegit, jam depresso sum acuminatus placet, jam in rotunditatem planus, jam cum spirâ, jam sine spirâ eleganter habetur; jam cinereli, jam candicantis, jam mustellini aut cervini coloris preferuntur. Pallium modò simplex, modò alatum est, juvenes vel pertilionis exuvias esse. Et an non istud insignioris luxus noble argumentum, cum pallium è lanâ, quantum quantum est holoférico subducitur, quasi tegere velum expensarum superbiam, dum maximè ostendimus. Et quis thoracis patriam investigaverit, quem modò ex Gallia, modò ex Italia, ex Hispaniâ modò petimus, jam discelum, jam institus obductum gerimus; quandoque singularem elegantiam censemus, vestis materiem omnem fimbriari numero caerule. Manica quo: modò ample, aristissimæ, & ad brachium stricata. Et quis omnes caligârum figuris explicet? Caligae nunc ad genu, nunc infra, nunc supra genua clauduntur; nunc laxæ, nunc adstrictæ sunt; jam volant & genibus illudunt, jam in globum aptantur: modò follicina, modò crassa farctâ intumescent; aliqui Gallos caligis, alii Anglos iüs emulantur. Ligulae olim in eum dumtaxat usum erant, ut caligas thoraci ne ceterent: nunc numero ligularum agmina, totis caligis sparsa, puerile proflus, & ridiculam concinnitatem exhibent. Verè, ut verbum habet, Afræ aves sumus. Omnia hinc varia & pæne in dies nova; infinita series est mutationum cum statim morituræ novitate. Neque tantum se circumspicat qui has novitates excogitare, sed & qui sequi scit & imitari. Sed & aliis atque aliis in veste color placet: ater, nimis lugubris est; lanæ nativæ, simplex nimis. Luxuria vestibus quoque provocavit eos flores qui colore commendantur. Vestes quæcumque non solum que mutantur per pinguedinem, sed quæ mulcent per molliitatem: nec solum quæ per molliitatem taetum mulcent, sed quæ per colorem oculos seducant. Tertullianus eleganter & facete, versicolorum vestium & purpureâ ultimâ perfingens: *Nimirum Deus, inquit, demonstravit succa herbarum, & concharum alvæ incoquere lanas. Excederat illi, cum universa nasci jubet, purpureas & coquinas ore mandare.*

Et ô quoties, vestium partim pondere, partim tormento miserè vexamus illam calcus uit, tolerat tamen; illum thorax constringit, tamen diffimulat; hunc frigus ultro advocatum contrahit, non tamen queritur, ne sua vesti pereat venustas.

O curas hominum! reliqua taceo, quæ ipsa per se oculis loquuntur: silo aurum vulnera, olim uitata, quæ satis antlerum digni non caperent; omitto nebulas lineas, ventos textiles, topas vitreas, ut Arbitri & Vattro loquuntur: oratione nemo satis evolvat tot rerias, tot redimicula, tot strias & fimbrias, tot undas & uncinos, tot globulos & clavos. Nam habitu ad omnem novitatem mollis elegantiæ assidue correcto, peregrina semper magis astimamus quam nostra: modò aliunde sit forma vestis quæcumque, mox in laudem tra-

A hitur, nec formam tantum, sed & materiam vestis peregrinam amamus, lanam, & ruddoris naturæ beneficium spernimus. Peregritis ubique gratiam reperi, à quæ res quæque pretium possidet. Quis vestes parat in quod inventas sunt? vicuum cultumque ad nova identidem exempla componimus. Hinc luxus noster transalpino serico pretium fecit; hinc non molifissimus tantum pelibus coniecti, sed serico splendore ad luxuriam vibrantes, vestium ambitiosa pretia mira augemus. Non est locus ut defleam satis, aut ut sati exerceat ludibria hac extermorum habituum, quos nobis ab extremis mundi finibus furibunda præfens ætas intulit, & etiam quodammodo infert.

Minutus Deus per Sophoniam: *Visiterabo super principes, & super filios regis, & super omnes qui indui sunt vestes per eum.* Divus Leo Pontifex de Româ vetere: *Hoc civitas, inquit, ignorans sue profectionis audorem, cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium servebat erroribus: & magnam sibi videbatur affimpfisse religionem, quia nullam refuebat falsitatem.* Idem ego pæne autem dicere de Germania, quæ cùm suis in omnium nationum terras emitat, omnium nationum ritus recipit, & magnum sibi videtur adsciscere ornamentum, si nullum respiciat peregrinum habitum. Vis videre vestiu Gallos, Italos, Hispanos, Anglos, Polonus, tantum Germaniam hustra, & videbis. Jussiterat sibi, ut ferum, Turcarum Imperator, omnium gentium habitum vestitumque pingi. *Comitis Fryxi* *Pictor, ubi plurimarum nationum diversissimas vestes* *Pag. 137.* expressisset, hominem induitum teatum statuit, & juxta variis generis pannos. Hanc picturam suam interpretari jussus: Hi, inquit, Ungari sunt, hi Poloni, hi Galli, hi Britanni, Itali isti, ita & de aliis. Ubi ad hominem illum investem devenir. Hic, inquit, Germanus est; certa vestitus formâ pingi non potest, nam quotidie novam ex cogitat. Rem dixit hic pictor. *Hinc videre est peregrinas omnis stultitiae inopias, & exortum laeticie habitum ornatumque, unde fermè nec in moribus quidquam patrii ac vernaculi superest. Tanquam originis pudeat, hoc unum omnes agunt, ut videantur à majoribus decisissime. Et hac illa ornamenta sunt, quibus superbus ci nis nescio quād altum stemma menicitur, & pæne Adamum transilit.*

§. VI.

In terjungamus hinc paulisper. Ecquid, Gerarde, hoc libri est quod manu tenes? GER. En nomen auctoris in fronte. POL. Non hoc quarto. GER. Quidergo? POL. Quod gaudeo me non reperte. GER. Ergo suspicabaris mali quid latere? POL. Metu potius quam fulpicio erat. & quid apud te dissimilem? mores ævi nostri corruptissimum jam nosti; nihil non audiens. Hinc aliquibus non satis est domi, horas optimas pessimè concrere inspicio speculo, libellis etiam inferi, & una compingi curant speculum, ut ubi demum locum sint, vitrei iugis judicis responsa in promptu habeant. Et quoties aliqui de die domesticum hoc oraculum consulunt, quantâ patientia respondunt quantumvis prolixum praestolantur, quæ sollicitè oculos in omnem partem flexunt, ne quid nœvuli industria oculorum effugiat. Vah! vanitatem vanissimam! *Quare quid speculum constituit?* Tertullianus, d. I., *luzmores tuos incuere, conscientiam tuam impie, in Christum Christus crucifixus oculos conjice, hoc tibi speculum, & opifex splendor crucifixus sit, in hoc non fabram levitatem, sed cruenta tubera, & alta Christiani vulnera considera. Quid vis speculum omni occasione conjulere, debet esse anxiè impicere, cum tamen cognito Deo & ademptâ placendi speculum, voluntate, per luxuriam vacacionem, omnia illa ut otiosâ, ut ho-* *filia pudicitia, recusantur. Nam ubi Deus, ibi pudicitia, ibi gravitas, adjutor & socia eius.* Tertullianus, quæ pudicitiae *De virg.* nundinatrices eas feminas habent, quæ (ut loquuntur) cons. *& de cult.* filium formæ à speculo petunt. Potiori jure & in viris *Sen. l. 1. nat.* hoc ipsum reprehendit. Verissimè Seneca: *Iam speculum;* *Sen. l. 1. nat.* inquit, ornatus tantum causa adhibitum, nulli non virtuo ne- *qq. cap. 17.* cessarium.

cessarium factum est. Scis, Gerare, quid olim Pudens in oratione censoria velut grande crimen detestetur, & clamaret: Habet speculum philosophus, possideret speculum philosophus. An nos non vehementius vociferemur. Habet speculum alumnus Parthenius, possideret speculum sodalis beatae Virginis, inspiciit speculum juvenis Marianus. Quid hoc, mei juvenes, ad pietatem aut litteras facit, formam suam spectaculo aliud explorare? Socrates quidem philosophus, suis fuisse fertur, ut semet in speculo contemplarentur, sed in morum ac disciplina, non in forma grauiam id hafat. Hoc enim volebat vir sapiens, ut si quis suorum a pulchritudine commendaretur, impendio procuraret ne dignitatem corporis malis moribus dedecoraret, qui vero minus se commendabili formâ puraret, sedulò operam daret, ut virtutis laude turpitudinem reget. Non iussit Socrates, ad speculum curiosius comam struere, non capillamentum in statione disponere, non crines velut suffigilium adficare, non tressus sublimibus cincinis in occipiti excitare, non denique tempus nobilissimum apud vitrem hunc senorem perdere, quod nos iussi sêpe facimus. Gravissime queritur Seneca contra otiosos hos fucos, quibus apud conforem multa hora transtinentur, dum decerpit si quid proximâ nocte succurrit, dum de singulis capillis in confilium itur, dum aut disjecta coma restituitur, aut deficiens hinc atque illinc in frontem compellitur. Quomodo ita cantur, si tomor paullò negligenter fuit: quonodo excandeant, si quid ex juba sua decim fuit, si quid extra ordinem jacuit: &c. Quis est istorum qui non malit tempore publicam turbari, quam comam suam? qui non sollicito sit de capitis sui decoro, quam de salute? qui non comptior esse malit quam honestior? Hos tu otiosos vocas inter peccatum speculumque occupatos? Si haec Seneca non immiterò exprobaret, ignoscendum Cyrillo Alexandrinô exclamant: *Vae calamistratis ad ledendas & vulnerandas animas.* Crede mihi, hac talia omnia, speculum, & ad speculi examen vibratus capillus, cirri, cinnami, gypsatisimæ chirothecæ, peregrini odores, molochum, imigmatum, tot quæsita elegantiæ, tam diversæ amictus delicia, haec inquam, omnia castitatis & pudicitiae amorem non olen. Qui castimoniæ amat, haec fugit & vitat omnia: optimus odor in corpore, est nullus. Jam olim minatus Iaia: *Et erit, inquit, pro suavi odore fax, & pro zonâ funiculus, & pro crissani crine calvatum.* Mirabilis mutatio! illis ego carere malim, quam cum isti mutare: alterutrum necessarium. Qui illis abstineare non vult, auer. 7°

Isaie cap. 3. Apoc. 6. 18. dier tandem horrendum illud: *Quantum se glorificavit, & in deliciis fuit, tantum datevi tormentum & luctum.* Neque tantum graviore, cenfuranter incurunt hac talia, ubi honestas Christiana viget, sed & ab idololatri honesti amantibus damnantur. Flavio Vespasianu Imperatori juvenis quidam gratias egit pro impetrata prefectoria. At haec gratiarum actio minime placuit Cæsar, cù solum de causa: juvenis ille plus æquo compitus videbatur, & quia etiam unguento fragrabit, Vespasianus severo eum nuto contempsens: Maluilem, inquit, allium oboluisses. Mox & litteras concessas revocavit.

Optime olet, qui nil olet, & fatus formosus est, qui forme judice speculo potest non egere.

§. VII.

GERAR. Si speculum damnes, Polychroni, multo magis pigmenta dannabis, que ad speculum prælinuntur vultu. POL. Optimè mones, omiseram pene nobilissimum genus colendi corporis. Fui tamen, fatior, in errore antea: feminas nostræ avi fuso non ui credebam. GERAR. Errabas sanè, ô mi Polychroni, priudem revixit Jefabel, nec jam una tantum ceruissatas buccas ostentat. In urbibus tales invenire est, quæ sibi ipse non placent, nisi purpurissatum os speculo pro-

A pinarent. Novi feminas que ut tunc nequitia hanc artem facient, maritos id velle fingunt. POL. Pulchritudinem, nisi falsitatis subiungit. Sed ò miseræ, & in propriam perniciem vafra! velint nolint, jubent non juvent mariti, ceruissatas curem nunquam fatis excubitis. Hic ratio & Christianæ leges reclamant. Audite, oro, quid prisci ævi Patres in pessimum hoc pingendi se studiū pronunciant.

Tertullianus non sine stomacho: *In illum, inquit, dilinquent, que cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant, oculos fuligine collidunt. Difficet illis nimis plastica Dei, in ipsis redargunt, reprehendunt artificem omnium, reprehendunt enim cum emendant, cum adjuvent, utique ab adversario artifice fuentes additamenta ista, id est, dia solo. Quod dico, nascitur, opus Dei est, ergo quod singitur diaboli negotium est.* Quantum autem à vestris disciplinis & professiōibus aliena sunt, quam indigna nomine Christiano, faciem siccam gestare, quibus simplicitas omnis inducit, effigiens mentiri, quibus lingua non licet appetere quod datum non sit, quibus alienum abumentum in speciem exercere, quibus studium pedicere est. Atque utram miserrimus ego in illo die Christiana exultationem vel inter calcanea vestra caput elemem, videre, an cum cervula, & purpuras, & croco, & in illo ambitu, capitis resurgat, an taliter expictam Angelum in nebula siblevent obviam Christo.

De cetero cultu corporis moderando sic monet Tertullianus: *Quamobrem erga vestrum quoque & reliqua compositionis vestre impedimenta, perinde vobis curanda est amputatio, & deciso redundantioris moris. Nam quid prodest, faciem quidem frugi, & expeditam, & simplicitate cõdignam divino discipline exhibere, cetera vero corporis, lacrimosum pomparam & delicatam inepit occupare?* Haec pompa quæ de proximo carent luxurie negotium, & obstrepan pudicitia disciplinis, dignoscere in facile est.

Clemens Alexandrinus non minus acerbus in tam sterilem foleriam: *Turpe est, inquit, pudicam facere flagientes pilos, sed & genas fucare, & oculos depingere. Non intelligunt autem misera, se propriam perdere pulchritudinem dum externam inducent. Summo itaque mane se lacerantes & extidentes, variisq; ac confusis mixtionibus effigientes, vivum quidem cutre colorete refrigerant, carnem autem venena effundant, curiosisq; ac superfluis absterfibus proprorum decorum corrumpant, & marcidum efficiunt. Quocirca à catastropharibus quidem pallida tenuuntur, à mortis autem facile arripiuntur, ut que adumbratum carnem venenis jam liquefactam habeant: hominum opificem contumeliam afficiunt, tanquam qui pro meritis non fuerit ei largitus pulchritudinem. Iure ergo quod ad dominum servandam & admittendam familiam attinet, ignave sunt, ut que sedent, veluti depota ad spectaculum, non natae ad domum custodiad familiæ, & administrationem. Quo autem nihil dici aut singulare absurdum, scilicet ista forme, perinde ac si res ab eo bene gesta & confecta sit, specula excoxitarunt, cum huic fraudi esse potius admovendum operculum. Et pauci interjetis: si ergo naturalem corporis pulchritudinem minus quam pulchritudinem anime estimat Dominus, quid sentiet de adulteriis, qui quidquid falsum est omnino expedit.*

Ut autem hujus probrostæ artis primum magistrum fuisse diabolum sciamus, Cyprianus hoc fucandi ac fistulam gravissime detestatus: *Quæ omnia, inquit, peccata & Apostolæ angeli suis artibus proddiderunt. Illi & oculos circumducunt nigore fucare, & genas mendacio ruboris inficere, mutare crinem adulterinis coloribus, & expungare ommes corporis & capitum verutem corruptela, sic impugnatione docerunt. Addit: Manus Deo inferunt quando id quod illi formavit, reformare & transfigurare contendent; inscientes quæ opus Dei est omne quod nascitur, diaboli quodcumque mutantur. Quod ornari te putas, quod putas omni, impugnatatio est ista diuinæ operis, prævaricatio veritatis. Et: Nam sinceritas perseverat & veritas, quando que sinceræ sunt, polluntur colorum adulteriis, & medicaminum fucis in mendacium vera mutantur.*

De cultū corporis Lib. III. Cap. V. & VI.

421

Mach. 5. tunc Dominus tuus dicit: Non potes facere capillum unum album aut nigrum; & tu ad vincendam Dominum tuum vocem recte esse poteris? Andaci conatu & sacrilegio contemptu crinatus infici, &c. Non metuis, oro, qua talis es, ne cùm refurberis dies veneris, artifex tuus te non recognoscet, & ad sua premia & promissa venientem removeat & excludat; impensis vigore censor & judicis, dicas: Opus hoc meum non est, nec imago hec nostra est; curem falso medicamine polluti, crinem adultero colore mutasti, expagnata est mendacio facies, figura corrupta est, vultus alienus est. Deum videre non poteris, quando oculi tui non sunt, quos Deus fecit, sed quos diabolus infecit. Illum tu sc̄t at a es, rutilos atque depictos oculos serpentis initata es de nimico tuo comp̄ta, cum illo pariter & arsuris.

*Seria sunt haec, ô Deus, & altè cogitata! Atque de corpore colendi studio, universè sic sentit Cyprianus: *Ego & Ornamentorum, inquit, ac vestium insignia, & lenocina formarum non nisi profligatis & impudicis feminis congruent. Et; et ipsa non pereas, alios tamen perdis & velut gladium te & venerum ridentibus præbas, excusari non potes, quasi mente casta sis & pudica. Redarguit te cultus improbus, & impudicus ornatus.**

Carm. de Gregorius Nazianzenus: Quid si ob adscititiam formam, inquit, ita infolias, nanquam certè pudicum amnum habebus, utpote qui faciem aversatur.

Rom. 4. in 1. p̄f. ad 2. q̄d. Chrysostomus, huic virtio verecundam honestatem opponens: Qua unguentis, inquit, delibera non pergit, que faciem nequam facit atque coloribus pingit, que Dei contenta opifici nihil ex se addere quasi arte molitur. Quid enim fidum tuum, quid artem consummato à Deo opificio admove presunis, atque ad auctores injuriam ornaris?

Sed & profani scriptores hunc corporis cultum vituperant. Optimè dixit priscus satyricus: Color arte comp̄fuit inquinat corpus, non mutat.

Theophylactus Sophista feminam aratae progettassam, suavi vituperio abstracturab ab hac insania: Naturale, inquit, ornamentum tibi præterit, & ad rugas properat elegans. Tu vero veritatem obscurare conari fictio ornata. Quia fronte puto & ceruſa signa obtempora temporis. Non enim decent prata in autumno flores. Meminris etiam mortis, cui vicina es, & modicam ex necessitate disce dolore. Alioquin senum & juventam officiis injuria: hanc enim promittens, frustari illud autem possidens adulterare conari.

En, undique vapulant purpuras genæ: sacri iuxta & profani scriptores stibium & ceruſam ab honestis marronis removent. Ergo vilior ei honestas est, cui purpuras & fucus tantopere commendatus est.

Finio cum Tertulliano qui hic agmen duxit: Quare, inquit, medietas duriora, & non sentimus relinquimus letitora, & non desiderabimus. Stenus expediti ad omnem vim, nihil habentes quod relinqueremus timeamus. Reinacula ista sunt ipsa nostra: projiciamus ornamenta terrena, si cœlestia optamus.

Multa dixi hoc capite, sed in summam colligam, quæ dixi. Quidquid carnem oler, nil sanctimonie spirat: quod Corpori jucundum & pulchrum, Animo plerunque noctum: Conscientiam non curat, Cœlestes parum honorat, qui corpus nimium amat.

CAPVT VI.

De cultu Corporis quid sacræ paginæ, & sancti Patres sentiant.

E Veste virum noveris. Nam, amictus corporis, & risus dentum, & ingressus hominis evincunt de eo. Ut ritus, ut ferme, ut incensus, animi cogitationumque character & nota sunt, sic & habitus non immerito esse perhibetur. Vestitus levis, levemq; muliebris, effeminatum; monstruosus, monstroulus; plus aequo nitidus, ostentationis amantem: ac vicissim gravis prudentem, modestus continentem arguit: atque utile probrum, sic iste laudem Domino suo conciliat. Minutus olim Deus severè, om-

Tom. I.

A nem' cultum corporis auferendum, & : In illâ die, inquit Isaías, auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & luita, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, &c. *Isaie cap. 3. vers. 18.*

*Esther quamvis reginarum amplissima, tamen imminente suis fatali periculo, vestem regiam omnémque mundum mulierib; ponens, & indumentis ad luctum vestita, has Numini preces supplex admovit: Tu sis ne- *Eph. c. 14.* cestis meum, quid abominis signum superbie & glorie *vers. 16.* mee, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & deserter illud. Quibus illa verbi luculentè testata est Orbis, quantum odit cultum corporis, qui vere signum est superbie. Hic ego non diffiteor, tertiæ meæ leprouis illo Christi monito, de Epulone purpuro: *Homo quidam Luc. cap. 16.* erat dives, & indubitate purpura & byssus. Tantum res fla- *vers. 19.* gitii est, ô Christe, byssina & oltraria vesle amiciri? ne- *E byss. & purpura* que enim alienâ via atolo rapuit, ut purporam & byssus *vestitus* sum emeret, nec opifices manupretio fraudavit, nec stravit viâ *mercedem famulis negavit, nec invasit alieas è suis lo. ad inferos culis, ære suo hæc sibi comparavit, & ut videtur, digni- *diviti epar- tati & opibus congrue vestiit. Et tamen sepultus est* loni. *in inferno. In hoc ei sepulchrum viam stravit, è byssu &* purpura *vestitus. Horreto cùm cogito. Hunc milui horro- rem augent Divi Gregorii verba: Sunt, inquit, nonnulli *Homil. 40.* qui cultum subtillum pretiosarumque vestium non putant esse peccatum. *Quid si videlicet culpa non esset, nequam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quid dives qui torquetur apud inferos purpura & byssus indutus fuisset. Nemo quippe vestimen- *ta pretiosa nisi ad inanem gloriam querit, ut honorator cere- ris esse videatur.*****

S. I.

GERAR. At decorum est egregiè vestiri. *P. L. Mos Madaurenſ.* est, nec tu id ignoras, vilia & fœda coloribus & fu- *lib. 1. Mile-* co venalia facere. *Hoc illutrium vestium collidum mu- star.*

*Nus est, ut viles & abjectos animos velet illustri fuso. Ita profundissimum cœnum vesti fragilis indigna fronde- cespites, ita sumum nives induunt, nec ipsis angibus pulchrum veneni tegmen versicolore tergo, & squamis fulgencibus dect. GER. Honori est, exquitate indui. *P. L.* Pudebit te cultus exterioris, quales quid eo tegatur, cogitabis. Infana enim est ambitio, sumum operie purpura. GER. Ecquis reprehendat vestes quā mundissimas habere? *P. L.* Non audisti quid ille vir fortissimus apud Crispum dicat: *Munditiam mulieribus, laborem viris convenire.* Et quamvis sequior illi sexui divus Paulus plusculum quid ornamenti concepsit, aurum tamen & argentum & vestem pretiosam adimes: *Non in tortis 1. Tim. c. 2.* crinibus, inquit, aut auro, aut argento, aut margaritis, vel ve- *vers. 9.* fte pretiosâ, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bona opera. Ejusdem animi & divus Petrus: *Quarum, in- 1. Pet. cap. 3.9.* quir, non sit extrinsecus capillatura, aut circumdat auri, aut *vers. 3.* induimenti vestimentorum cultus. GER. At vestitus insignis auctoritatē addit. *P. L.* Sapissime minuit, dum suspi- cionem auger, cum vanissimâ curâ placendi laborare, qui has sibi phaleras circumdat. Et saepè cultus corporis quid famam queritur, tñum movet: nec ullâ re pejus sibi confutî deformis homo, quām cùm formofus vult videri: quod si natura ei formam non invidebit, quid adscitit his pigmentis naturellem gratiam corruptit? GER. An non festi dies plus cultus indulgent corporis? *P. L.* Cadaveti, dicas. Pone in feretro aureo cadaver pallidum, gemmis illud oltrisque circumda, quo plus ornat, plus & horrois erit. Et ne ad injuriant trahas quod dixi, origo nominis inquirenda est. Cadaver à ca- *Cadaver* dendo dicitur: mortui corpus cecidit, vivi calurum est, à cadendo dicitur. caditque continuè, tempore enim moritur quamdiu vi- vimus. Ita exilio discrimine, istud ab illo discedit. *Hoc censu* Jacobus Apostolus: *Agite nunc divites, inquit, plora- 1. ac cap. 5.* te & ubilate in misericordia vestrâ, qua advenient vobis. *Divitiae vers. 1.* vestre patre facte sunt, & vestimenta à temis conœcta sunt. Fa- ciatum dicit, quod certò & proximè futurū erat ut fieret.*

N n

Tertul-

Tertullianus interrogans: Quo pacto, inquit, pudicitiam sine instrumento ejus, id est, fine gravitate tractabimus? quomodo autem gravitatem administranda pudicitia adhibebimus? nisi & infacie, & in cultu, & in totius hominis contemplatione severitas circumferatur. Nam, ut idem restatur, Pudicitia Christianae sati non est esse verum & videri. At vero quā ratione in illo videatur, qui tantopere studet, ut Tertullianus loquitur, sese expingere?

§. II.

De leg. lib.
gēr. hom. 24.

M Agnus Basilius, hūc velut legem condens saluberrimam: Quidquid necessitatis, inquit, usum excedit, vitandum, neque corpori plus ornatus dandum est, quām quantum anima proficit. Non minus eleganter & verè Ambrosius: Neglecta, inquit, decoris cura plus placet, & hoc ipsum quod nos non ornamus, ornatus est. Eximius hinc re Bernardus nobilissimè de cultu corporis philosophatur, &c: Serica, inquit, & purpura, & tincturarum fucus, decorum habent, sed non prebent: quidquid tale applies corpori, exponit speciem suam, non deponit. Secum denique tollit, cum tollitur ipsius. Porro decor qui cum ueste induitur, & cum ueste depontitur, uestia procul dubio est, non uestis. Tu ergo noli emulari in malignisibus & mendicibus pulchritudinem alienam, ubi perdidideris suam. Ejūdēm divini doctoris sensu, mollia dicuntur vestimenta, quia mollem faciunt, aut esse offendunt: Mollia, inquit, indumenta, animi mortificatione indicant. Mollibus uestimentis delectatur regis curia: aperit verò & humilius delectatur Christi Ecclesia: Talia debent esse uestimenta servorum & ancillarum Dei, in quibus nihil posset notari noritatis, nihil superfluitatis, nihil vanitatis, nihil quod pertinet ad superbiam, aut ad vanam gloriam. Nam, quanto amplius in compositione corporis letamur, tanto magis à superno amore disjungimur.

Prov. c. 30.
vers. 8.
1. Tim. c. 6.
vers. 8.
Gen. cap. 28.
vers. 20.

Orabat scientissimus Salomon, tantum vieti suo tribui necessaria, non superflua. Habentes (inquit Apolostolus) vietum & uestitum non ornatum. Alius quidam Sanctorum: Si dederit, inquit, mihi Dominus panem ad manducandum, & uestimentum quo operiar. Nota, quo operiar. Sic ergo, & nos, inquit Bernardus, contenti sumus uestimentis quibus operiamur, non quibus lasciviamus, non quibus superbiamus, non quibus mulierculis vel similiari vel placere studeamus. GERAR. Sed hoc faciunt ii quibuscum habitio: si non facio quod certi, notabor quasi numero velum eximi, & esse singularis. POL. Licetne, Gerarde, tuà veniam Bernardi responsum addere: GERAR. Cur per me non liceat? non est auditoris, magistro legendi dicere.

Epist. 2. ad Fulcomem.

Addo ergo querela tua Bernardus sic responderem: Propterea exi de medio eorum, ne aut in urbe nobiliter vivas, aut exemplo percas aliorum. Quid agis in urbe delicate miles? Commilitones tui quos fugiens deseruisti, pugnant & vincunt, pulsant & intrant, calum rapiunt & regnant, & tu sedens super ambulatorum tuum, indutus purpura & bysso, circuis plateas, vicos perambulas? Purpura non propulsat libidinem, non superbiam, non avaritiam repellit, & si qua sunt alia lignea inimici jacula non extinguit. Denique quos magis metu, febrem non prohibet, mortem non arcit.

Lib. de ligno patientis lorica. Laurentius Justinianus operariofitem culvit cap. 5.

Vbi sunt arma bellica, ubi scutum sideri, ubi galea salutis, ubi

Homil. ult.
in Evang.

G Regorius Magnus originem indagans cultus qui corpori impeditur: Res ipsa, inquit, restatur, quod pro sola inani gloriā uestimentum pretiosius queratur. Nemo vult ibi pretiosis uestibus indui, ubi ab aliis non posse videri.

§. III.

A Divus Hieronymus de Pauli defuncti Anachoreta tunica, velut de optimis spolis triumphans: Vos, inquit, in via militum aurum textis, ille ne vilissimum quidem uestimentum habuit mancipii vestri. Sed è contrario illi quidem pauperculo paradise patet, vos auratos gehenna suscipit; ille uestem Christi, nudus licet, tamen seruavit, vos uestiti serici, indumentum Christi perdidisti. Aureus ille Constantino politanus orator Chrysostomus, tam disertè quam copiose de cultu corporis hæc pronuncias: Audiant, inquit, opa cap. 6. leni & qui luxuriantur in vernium operiōs, & uestimentis serici, discantque quomodo ab initio humanam naturam misericors Deus docuerit. Pellicas uestes fecit eis ut confusione Pellentesque? quo docuit nos ut molles & dissolutam ritam fugimus, nec inertes & remissam se temur, sed magis austeram amplexum. Itaque uestimentum amictus continuum nobis sit monumentum, quo memores sumus quantis bonis exciderimus, & discimus quanto supplicio humanum genus ob obedientiam sit tecum affectum. Dicant igitur nobis, qui tanto utuntur apparatu, ut tanjam uestim lane prouis audire nolint, sed serico uestiuntur, eoque insanie pervenere, ut aurum vestibus intexant. Imprimis autem mulieres hæc molitiae dedita sunt. Quare, die obsecro, corpus ita ornari, & gaudes ejusmodi ambitu. Non cogitas quod pro magnis suppliciis, propter transgressionem, tegmen hoc excogitatum est? Et quare non audis Paulum dicentem: 1. Tim. 1. Habentes vietum & amictum illis contenti sumus? vi. vers. 6. des quid unius dumtaxat rei habenda sit hic cura, ridelice, ne corpus nudum sit, sed ut tegatur. Num adhuc de uestimenta valetate oportet sollicitum esse?

GERAR. O mi optime Chrysostome, quam apud multos tam facros quam profanos, tam Ecclesiasticos quam politicos, antiqua nimis est & simplex hac tua oratio! hæc illi monita, etiam milices ingesta, & occulta milies, non penitentia habent. Te in cathedra clamantem non turbant, audiunt monita, at interim domi, non quod tu mones aut iubes, sed quod illis lubet, faciunt, & pro more nostri avi dicunt: Fuit vehemens oratio. Hic omnis illorum profectus est, concionem frigidissimè laudare: cetera nec hilo meliores, in eodem hærent luto, nemo est qui dicat: Rei sumus, emendemus nos. POLYCH. Sed non teretur Chrysostomus, qui omnem luxum peritus, sic pergit: Quali venia digna, & dissum, qui & in vestimenti multam vanitatem ostendunt, & quod gravissimum, in his superbiant? Si omnia que in uestiis habent, indigentibus divites distribuerent, neque sic supplicium effugerent eorum peccatorum (nota Gerarde) que in deliciis uestim & conviviorum admittunt. Quo enim supplicio non sunt digni, qui modis omnibus dant operam, ut serici & aurum intertextis induantur, & post se pompa trahunt in foro; Christus verò nudus obambulat necessario alimento definitus. Post pauca: Quot pauperum ventres poterant inde paci, & quot corpora nude agentium poterant contingi ex his quæ à solo collo & humeri pendunt, nullus alterius uis gratia, quam in damnum & nocumentum anime? Et ut dictorum caussam reddat: Hoc enim studium, inquit, in ornando corpore inter Sicut nam indicat deformitatem, & hujus delicia illius manifestam in ornacionem famem, & hujus uestium sumptus illius indicat nuditatem. Impossible enim est aliquem agere curam anima, & inveniendi facere corporis pulchritudinem ac ornatum, sicut & impossibile, in externo illo cultu tantopere occupatum, illius agere curam. Ita, Chrysostomi seni fieri non potest, ut sexieriore cultum adeo efficiat, cui quidem cura forsitanus. GERAR. Chrysostomus hæc solis mulierculis obligat. POLYCH. Ignoscat mihi tuus genius, mi Gerarde, erras heculent: etiam viros ob haec colendi corporis infamiam acriter reprehendit. Et en verba Chrysostomi tomo quarto, homiliâ vigesimâ octavâ in capitulo XII. Epistola ad Hebreos. Lege, lege, hæc illius verba sunt: Non enim nibi sermo ad solas mulieres dirigitur, sed etiam ad viros, omnia enim reliqua que habemus, supervacua sunt. Soli pauperes supervacanea & vana non possident, fortassis autem etiam ipsi ex necessitate. Ceterum si licet, neque illi prorsus abfinerent.

affinerent. Ita Chrysostomus ad verbum. Si quis contradicat, hunc ego non aliud, quam quod supra, insufurrem: Ad Chrysostomum abi, cum Chrysostomo age, Chrysostomus respondet. GER. Do manus, magis a te vietus sum, quam ab Apolline Marfyas. P.O.L. Ergo jam ad alia.

C A P V T VII.

Cultus corporis nimius, quam à ratione, & prisci nostrique ævi legibus alienus sit.

Solebant Indi reges majorum suorum cadavera ignis fiscare, inde in palati penetrali pretiosi funibus suspendere, auro & gemmis ornare, sic ornata servare, & pene adorare. Ridenda superstitio, sed an nos non etiam in illa sumus, qui corpus in cadaverosam tabem brevi abiturum sic comimus, sic ornamus, sic exclimus? Num hoc cum ratione & recte fieri dicendum? Sed hic opportune monuerim, nullum milii sermonem esse de habitat cuivis hominum artati & ordini convenienter. Sunt certæ inter homines (quis nescit) distinctiones & gradus ab ætate, ab nobilitate, ab eruditione & virtute, ab officiis & dignitate, sunt & certa pro his gradibus vestium discrimina, de quibus ego hic nihil, neque illos philosophos audio, qui omnes attrito pallo suo amicunt, hic solum contendeo, nec omnem, nec nimium cultum corpori esse indulgendum. Quod probè solo rationis ductu in tellexit Saladinus, ille Christianorum olim terror, qui eum Syriam, Ægyptum, & Africæ bonam partem subegressus, morti jam vicinus in cogitationem hanc feriò descendit, & solam interiorum tunicaem, pro omni pompa funebri, in hastâ sublimem ferri jussit, cum acclamatione: Hoc unum ex domitorum Orientis restare.

§. I.

O Bsecro te, quicunque corpori plus æquo faves, & rationi tam audacter insultas, intuere Adami purum uovem habebat induitum, sed nō ostro rubefactam. Non male Demonax quandam purpuratum alieni infentiū se se jactant, ad autrem immurmurans: Heus tu, inquit, hoc ante gestabat ovis. Et quoties sub tali ove ferocia lupina, pugnita asinina, vulpina astutia, superbia pavonia diliteſcit: Sunt in Palæstina pomæ Gomorhaæ, quorum intrinsecus favillaceam fuliginem extime curis ambitus elegans & formosus quidem continet, at si hec vel levè tactu premantur, fumum exhalant, & in vagum pulvorem faciliunt. Simillimum huic pomæ corpus humanum est, quod saepe cinnama fragrans, balsama torans, & vario compitu elegans est, sed premaur non nihil sepulchro purpurascentis hoc pomum, quid exprimeretur præter pulvrem, fecorem, saniem? Non immerito castigat olim Atheniens̄ suos Græcus Cicero, quod cùm in Philippum Macedonem cenditum esset, cum aggeres muniendi, miles colligendus, exercitus instruendus, ipsi turres & mœnia dealbarint. Quid nos facimus aliud? carcere nostrum dealbamus, cum insygium draconem juratum & æternum hostem nunquam nos sit pugnandum, cùm mille alia potius agentia sint. Num hoc rationi congruum? Referrit è Seneca Augustinus, ille anaristinus Antiltes, apud Romanos in Capitolio idolis ex more lumina accensa, velut in tenebris agentibus, salutantium nomina pronunciata tanquam audiētibus, speculum, quasi videntibus offensum, capillamenta pexa, ut sentientibus; eadem etiam illas flatuas aquis lotas, strigilibus frictas, unguentis per multas, linteis exterfas, velut veros homines. Quām imitanter avide hanc impian religionem! Idolum habemus Corpus: hoc lavatur, hoc unguitur, hoc comitut, hoc colitur. Ubi speculum animo, ubi lavacrum, ubi unguentum? Ah, fordescit Dominus, dum servus bene ni-

Tom. I.

A ridus incedit; herus calcatur, dum extollitur mancipium; princeps confipitur, dum subditus adoratur; rex cruciat, dum epulatur famulus; necatur imperator, dum triumphat gregatus miles. Et hoc profus contra omnem rationem. O improbum mancipium, o execrandum idolum! quod in suum dominique sui malum tantis impendiis exornatur, quod videri vult & conspicari, quod locum ambit eminentem, quod omnibus servitius vult coli, proximum est ut faces ei accendamus, & adoremus. An non hic & ratio & veterum exempla gravissime reclamat? GER. Optimè hac quidem à ratione ducis, sed non æquè ab exemplis veterum, qui ab hac sapientiâ longissime diverterunt. Et si quidem de corporis cultu sit sermo, que non hic portenta habuit primum ævum.

§. II.

F Emīna fuerint, teste Antiphane, que crocodili ex- Femīnarū crementis faciem politer. Hem., eruditam infa- luxus, & ð dignas qua hoc vultus sui medicamen etiam glutirent. Clemens Alexandrinus iure graviter indignat. Lib. 3. pedat- tur: Ter enim, inquit, non semel digna sunt ut percant, que gog. cap. 2. crocodilorum excrementis uruntur, que spuma separarū in- guntur. Poppæa Domitii Neronis Imperatoris conjux Poppea quingentas secum per omnia trahens fætas asinas, bal- Domitii nerorum folio totum corpus illo laetè macerabat, exten- Neronis Imp. con- di quoque curem & vultus candore servari credens. jugis: Ajunt enim ab hoc laetè faciem erugari & tenerescere. Hæc cadem, etiam in exilium relegata, suas secum asinas trahebat. Affirmat Plinius, notum esse quafdam etiam è Romanis feminis, quotidie quingentas asinas custodito Nat. hist. numero in hanc ipsam curam fore. O scyllas & charibes patrimoniorum, que per hunc unum corporis cultura profusissimâ luxuriâ torrentur! At quod illud monstrum, non femina, quæ, ut Umber poëta canit,

incedit venus indua nepotum.

C Plinius visam à se ait Lolliam Paulinam Caii Principis Lib. 18. c. 12. matronam, ne serio quidem ac solenni ceremoniarum Lollia. aliquo apparatu, sed mediocrum etiam sponsalium cer- na, linaragdis margaritisque operam, alterno textu ful- gentibus toto capite crinibus, spiris, auribus, collo, ma- nibus, digitisque, que summa quadringentes HS. colli- gebat: ipsam confessum paratam nuncupationem rabu- lis probare. Portentum & prodigium in Oceanum de- portandum! una mulier, uno corporis cultu * decies * 1000000 centena millia philipeorum gefest fibi circumpolita? tamen enim Queritur jure Seneca, & : Video, inquit, uniones non sim. philipeus, gulos singulis auribus comparatos: jam enim exercitata aures alio notan- oneri ferendo sunt: junguntur inter se, & infraferi ali binis su- dū. perponuntur. Non sati muliebris insania viros subjecerat, nisi Lib. 7. de- bina ac terra patrimonia auribus singulis pendissent. De benfe. c. 9. Christianis feminis Tertullianus: Ajunt & de frontibus De habitu draconum, inquit, gemmas erui, sicut & in piscum cerebris la- mulier. pidositas quædam est. Hoc quoque deerrit Christianæ, ut de ser- pense cultior fiat. Sic calcabit diabolus caput, dum de capite eius, cervicibus suis aut ipsi capiti ornamenta struit. Neque hic sexus immodico tantum prelio subinde, sed & nimio studio animi ergaftulorū adornat, & hoc anxiè agit ut omnia corporis æquabiliter sint ad regulam, ut incellus ad arem compositus, vestigia nihil extra mensuram aberrantia dirigit, ut caput aliquor horis ornatum decorare eminet, ut denique omnia cultum præ se ferant & gra- tiam, velut si de arcâ prodirent, aut, ut Seneca loquitur, Epist. 105. initio. de capitulo tota.

§. III.

A T ne sole femina in jus ambulet, & luxum Gellius I. t. luant, etiam viri olim in hac noxa sunt. Quis nescit Noct. Attic. quām sollicitè nitorem & venustatem vestitus confecta- cap. 5. ti sunt Demosthenes & Hortensius; quorum iste diem Demo- collega dixit, quod ei in loco angustiore forte obvius, Ithensis & Hortensius togæ structuram disturbaverat. Ita, mi Polychroni, ve- luxus.

N n 2

teres

teres ne nimium lauda: leges iis non male, sed viatrix legum audacia in colendi corporis studium certatum se effudit. **P. O.** Quid cum prodigiis aut larvis luctemur? quod si à prilegiavi moribus patrocinium queras cultui corporis, frustra es, & tuo te jaculo fauciatur videbis, iisdem tibi nominibus occuro. Constat, illum ipsum oratorem Græciae Demosthenem proper nimis accuratum exquisitumque cultum, probris saepe laceratum fuisse. Fecit ergo quod nec illius quidem facili homines probabant. Hortenfium item Censorum & reprehen-
forum voculas ob nimiam inuiditatem, nimilque affe-
ctatum decorum hanc effugisse. Si rem aero suo dignam Hortenfius fecisset, in hanc reprobationis notam non incurrisset. Quia & ipsis feminis Roma lex Oppia, nec non per-
mittebat veste varii coloris uti, nec auri plus semiuncia habere
permittet. Et nostro aero non bona leges, & pravi
mores inter se pugnant: quam præclaræ multarum ur-
veste varii coloris.
L. Oppia

Lex Oppia non per-
mittebat veste varii coloris uti, nec auri plus semiuncia habere
permittet. Et nostro aero non bona leges, & pravi
mores inter se pugnant: quam præclaræ multarum ur-
veste varii coloris.
P. O.

Constat, Im-
periales, in
Vindelicorum, anno 1548. Reformatio politie Imper-
Reform. Po-
talis, quæ ut legis dicendæ caufam exponat, vestitus
lit. c. 9. 10.
11-12. 13. ad infidelium his ipsi omnino verbis perstringit: Modus
suum omni. autem vestium ac ornamentorum, cum in tantum luxum de-
venerit creverit, inter dominos, equites, nobiles, cives, & colo-
nos seu agricolas, hoc modoque, ut idcirco non solum pri-
vata persona, verum etiam nationes & provincias inde exte-
nuntur, agentioresque efficiantur: videlicet cum per aurea, ar-
gentea, ferricaque indumenta, per Damascena, Attalasena,
Byssina, alioisque peregrinos pavos, mitras, margaritas, unio-
nes, qui hodie abusus ad luxum magnus est multisque in Ger-
manicâ natione, ex qua trahuntur atque ahebitur in peregrinas
& alienas regiones ingens pecuniarum copia: ut interim de li-
vore, odio, atque inuidia in diminutionem ac detrimentum
Christianæ dilectionis conticet. **C. A.** Quandoquidem igitur in
tantâ luxuria, & ut ita dicam, pretiositate & prodigalitate
immodestia exuberat, sic ut inter Principem & Comitem, in-
ter Comitem & Nobilium, inter Nobilem & Civem, inter ci-
vem & colonum sive agricolam, nullum discrimen nullaque ag-
noscatur differentia. Idcirco &c. Quid aliud diceret è ca-
thedrâ religiosus Ecclesiastes: Ne igitur commune ma-
lum deflere solum videatur Imperator, & inaniter queri,
etiam imperat & coëcet: inter cetera & hoc quod
maxime miris: Porro (verba legis sunt) Nobiles, ferricas,
aut carmasinas atlafinas vestes non gerant. Ergo Nobiles fer-
rifico abstineant: ergo natales suo corio aut panno patro
abdant: ergo nefas iis veste ferricæ aut holofericæ uti?
certè sic lex jubet. Sed quis legi paret? jam etiam tex-
tores, cordones, fartores in totas sibi vestes holofericum
conscindunt, quod viris nobilibus, in fimbrias solum lex
permittit, quæ & adit: Nobilibus torques aureos non
nisi involutos, pro veteri ritu, nec ultra ducentorum flo-
renorum licere gestare; evolutos torques, & sine faciâ,
tantum equestris dignitate auctiæ permitti. Eadem lex
Baronibus & Comitibus vestes intertextas, seu, Attali-
cas penitus interdicunt, & nec fimbrias quidem tales af-
fici concedit. Tu illic reliqua vide, & miraberis legibus
tam probatis, mores tam corruptos invaluiss; quamvis
etiam non maximorum virorum modestia sibi constet,
& communem fureum exempli luculentis damnet.
Sed hoc ipsum uberiori jam demonstrabimus.

C A P V T VIII.

In cultu corporis quanta maximorum vi-
rorum fuerit modestia.

*Lessius de
Iure & Iust.
I. 4. dub. 14.
Cur. lib. 3.
cap. 10.*

Modestiam cultus appello eam virtutem, quæ de-
corum in cultu corporis, & alio rerum externa-

A rum apparatu servat. Alexander Rex Macedo, hoc **Medoc**
etiam nomine Magnus, & jure laudandus, quod ei cul-
tus corporis habituque paullulum à privato abhortens **Alexander**
fuerit. Cūque corpus à labore calidum adhuc & su-
re perfusum, in Cydno amne pararet abluere, decutum
quoque futurum ratus est, si ostendisset suis, levi & pa-
rabilis cultu corporis se esse contentum. Augustus Imp-
erator, vel hoc ipso nomine augustinus, quo modestior in
hoc cultu. Hic tantus monarcha, non verbis tantum
sumptuosas illas vestium elegantias exagavit, sed &
exemplis damnavit modestissimis. Nam nec toro cubi-
tavit nisi humili & modice instrato, nec temere alia
quam domesticâ veste, ab uxore, sorore, & filiâ nepti-
busque confectâ uti consuevit. Has farrices, diuissimus
hominum, Romanorum Imperatorum maximus domi-
aluit, & compendio admirando candem & conjugem
suam & farricem, eisdem & filiis & netrices suas ha-
buit. En, cunctorum Dominus, paucas quidem fibique
junctissimas feminas occupabat: nos, aliorum servi, di-
junctissimas fatigamus gentes. Equidem nobis Chri-
stianis, addo, nobis & mendicis ad Augustum collatis,
turpissimum est à tanto principe moderatione in hoc
superari. Neque verò alii non fecuti sunt post ipsum Im-
peratores. Hadrianus Cæsar frequenter vili tunica con-
teus processit in publicum, baltho praecinctus in quo
nihil esset auri. Septimius Severus Imperator humili
amicu contentus, sic factum defendit: Imperatoria
Majestas virtute constat, non corporis culta. Vespa-
num etiam scimus veste & habitu neglecto fuisse, & vix
à gregario milite distante. Necio an non præcius ad-
stricti moris auctor Aurelianus Imperator, qui non mo-
dò vestem holofericam in vestario suo non habuit, sed
nec alteri utendam dedit. Quidni etiam Alexander **Aurelianus**
Severus nominem, quem constat vestes holofericas
nunquam induisse, subfericam nunquam donasse. Imo
quod gemmarum ei fuit, vendidisse, aurum autem in
ararium contulisse, dicto addito: Gemmas viris usi non
esse. Quid Tacitum Imperatorememorem, qui holofericâ
veste viris omnibus interdixit; togâ quam ipse pri-
varus fuerat usus, nonnquam in Imperio urchinatur.
Verum, ne fabulas à me narrari putas, etiam nostri avi
Principes, Reges, Imperatores in cultu corporis mode-
stissimos, paullo post tibi sistam.

§. I.

Nec omittendum illustre Cari Imperatoris exem-
plum, quia nec vulgatum. Narrat hoc Synelius, **Cari Imp.**
sed quod ille de Carino homine ignavo per errorem
affirmat, hoc ad Carum, qui in Persia movit, referendum.
Carus ergo Imperator, cum ad Armeniorum li-
mites pervenisset, militem corpus curare justit, & cibum
è suo commeatu capere, brevi ex hostico (simil clara
manu Parthorum agros ostendebat) petendum. Dum
id agit miles, ecce adsum hostium legati, neque tam
sperant se illico ad Imperatorem admittendos, opinan-
bantur feliciter futurum, ut primò ad proceros quoddam
aulicos deducerentur: deinde dierum aliquot intervallo
ad ipsum bellum ducem. At ille ad se recta jubet adducere.
Cenabat tum casu, cum ingressi sunt. Et vide, mi-
gerardeisque in vieti vestituque tanti Imperatoris pompa
fuerit. Jacebat in herbâ Carius, frequens miles circum-
stebat, sed argento vel auro nil cultus. Vestis Cari erat
punicea chlamys, cibus, veterus aliquod & nigrum pul-
mentarium, & in eo fructuosa quedam falsa suilla carnis.
Atque ut vidit oratores illos ad se ita jacentem ingressos,
nihil omnino turbatus, & illos ad se ultro vocans: Scio,
inquit, quid uester hic adventus velit, hic ipse Carius est
qui vobis queritur. Sed redite, & juveni uestro regi re-
nunciate, nisi resipiscat, futurum, ut intra unam Lunam
omnis illius ager, tam glaber sit & nudus, quam hoc
meum caput, & simul cum dicto pileum sustulit, & ca-

put

De cultu corporis Lib. III. Cap. VIII.

425

put tam glabrum ostendit, quam galea ejus fuit quae ad-
jacebat. Vos vero manum in ollam mitite, & mecum
pultem haurite, si quidem appetitis: sin minus, statim
abite, & extra Romana castra esce, tanguam legatione
omni jam defuncti. Ita me Deus amet, ista virum olen-
tum heroem, qui in comitatu suo, qui in vietū, qui in
omni vitā quam minimum voluit esse tragedia &
pompę.

§. II.

Neque Gracia viris caruit, qui cultum in animo,
non in corpore posuerunt. Agesilaus dignus rex
Sparta, senez jam in Aegyptum Regi Tacho appetitus
ivit, & cum navi vehens propinquaretur, ingens Aegyptio-
rum turba in portum se effudit, ad celebrem illum du-
cem spectandum. Praecepserant animo, majestatis plem-
num virum, ueste, comitatu, ipso corpore spectabilem.
At ille prodidit vili & defloccato palliolo, gregalibus suis
non multum aspergi culeaque absumilis. Non impar
huic Philopæmenes, Achæorum præstantissimus dux,
de quo non sine lepore Plutarchus hec narrat. Megaram
ivit hic Philopæmen ad quandam suorum familiarium,
cul se ueste affuturam convivam prænunciari jussit.
Cavis ille Megarensis latius ob talem hospitem, curam
uxori demandat ut quam celerrime domi paret, verrat,
sternat, nec quidquam eorum omittat que tanto hospiti
conveniant: ipse in forum officiosus properat ut obser-
vet. Dum abest & rerum suarum fatigat, adeit Philopæ-
menes obsoletam amictus chlamydula, & comitibus post
se reliquit, hospitam inquietam salutat, illa resalutat, sed
ut erat curarum plena, virum non agnoscat, sed de cultu
eius & corpore unum aliquem ex ministris & antecur-
sorem suscipiat: Heus tu, inquit, manum admove, &
adjuta, felicitamus. En, paratum tibi laborem, quælo te,
haec mihi ligna finde, & mā porrigit securim. Neque ille
moratur chlamydem abject, & ut rotatus seu iussus, li-
gna scindit impiger. Supervenit interea ille de foro, &
attonus exclamat: Quid hoc rei est, Philopæmen, ita te
& me dedecoras? Subridens ille: Pœnas, ait, do cultus
& vultus mei, adeò non indignatus est se pro seruo ha-
bitum, ut ultro in se sit jocatus.

Quā nos, ad hunc virum delicati sumus? ubi vel
suspicio est nostram dignitatem laedi, mox ira & impo-
tentia sui animus se prodiit, superbire scimus exacte; quid
sui desipientia sit, planè neficiamus. Auferentate florere
volumus inviolabilis: nemo nostangat, honoris vel mi-
nimi derogationem non ferimus sine stomachi noxā.
Verbo, belli homines sumus, & præterea nihil. Sed Cari
& Philopæmenis modestias comites damus.

§. III.

Quinque & quadraginta magistratus gessit Pho-
cion, ille Atheniensium clarissimus, sed quo fit ve-
stis genere interim usus, calceandi ratio in eo demon-
strat. Nam, inter urbano in proverbium cessit, ut cum
immensus frigus & intolerabile significare vellent,
Phocion, dicerent, calceatus est. Ommito hinc Synopœum
Diogenem Cynica discipline affectatorem, qui pallio
vixit unicæ contentus, tanto rigidior Antisthenes, qui
eius secta: princeps, pallium duplicitavit. Reipsa hi tales
viri docerunt, etiam in hoc vestitus genere verissimum
esse illud: Natura paucis contenta.

Portius Cato (ut Romana Gracie misceamus) qui à
nobilitatā censurā quam gessit, Censorii cognomen
tulit, nunquam togā usus est pluris quam * drachmis
centum empta. Apud nos mediastini & atrientes famuli
latius vestiuntur. Nec Catone sumptuosior esse voluit
Thebanus dux Epaminondas tot viatorum clarus, qui
tam exacta fuit continentia, ut unicæ ueste contentus
erat, fuit, & si quando veritate detritum refarcire
opus foret, domi se clausum continere cogebatur, dum
fatta uestis rediret. Huic tam rerum inopi, quam forti-

Tom. I.

A rudinis & prudentie digiti, cum rex Persarum magnam
vīm aurī dono misifet, modeſte repudiavit. In quā qui-
dem munerum abstinentia, ut mea ferr opinio, celiore
animo fuit is qui tantum aurī potuit non accipere, quam
qui potuit offere. Epaminondā & Catone dirior esse
moliuit Agesilaus, sexus Lacedemoniorum rex, qui sub
eādem ueste & æstivo calore, & brumæ frigis perdu-
lit. Porro Dionyfius Siculorum tyranus, cetera illauda-
tissimus, hoc uno tamen in præconi partem venit, quod
cum sarcos aut depeculatores gravibus suppliciis affi-
ceret, iis tamen, qui splendida vestimenta aut orna-
mentorum fures essent, iram donare difficultis non esset,
quo scilicet facilius Syracusani laſcivam habitus elegan-
tiam dedicerent.

Ergo jam satis liquet, prisco etiam ævo, exquisitum
corporis cultum vestimenta luxum, & exemplis pra-
clarissimis, & honestissimis legibus damnatum fuisse.
Neque tibi, Gerarde, amplius integrum negare, quod
vestimenta curiositas, ut Bernardus loquitur, & morum
Lib. 3. de
Confid. regis.

§. IV.

Priscorum in habitu modestiam, etiam nostri ævi Magnatū
magistrates sanxerunt. Benedictus XI. summus Pon-
tifex, humili loco natus, cum ad hoc dignitatis fastigium
eveetus esset, non erubuit sue paupertatis rudimenta:
Mater illius, dum is inter monachos ageret, pannos la-
vit. Hanc, creatus jam Pontifex ad se venire jussit. Venit
illa, sed pannæ alia quam ante fuerat. Matronæ illam, ut
Pontificis matrem, summis honoribus exulerunt, &
vestibus in diversam a priori feminam mutarunt; dece-
re hoc rare, pro magnificentia summi principatus in fi-
lio. Ita in conspectu filii producta est. Pontifex, ubi
eam aspexit, agnoscere dissimulans: Quid inquit, facitis
errando? meam mihi matrem adducite; hanc ego domi-
nam non novi. Mea mater lotrix est, cum hac colloquar,
ite. Obruebant pudore, qui honoris causâ matrem
deduxerant. Detracto igitur omni mundo muliebri,
pannuiciam illi suam reddidere, ac denudo reduxerunt.
Tum eam amplexatus Pontifex: In hoc, inquit, vestimentum
apparatus matrem meam reliqui, sic jam novi, sic recipio.
O tempora, & òmores, novos quidē sed malos! ab
antiquis illis moribus quantum muratum est? Quis jam
è ditoribus illis non rubore ducit, ad occupatum pau-
percularum parentum aut cognatorum? ita tenutatis
nostræ primordia erubescimus, uestes & nimos huma-
nus salutamus quam cognatam sanguinem. Hos mo-
res gravi censurā notans beatus Jacobus: Erenim, inquit, Iac. cap. 2.
si introrūt in conventionem vestrum, vir aureum anulum habens, v. 2. 3. §. 4.
in ueste candidâ, introrūt autem & pauper in forido habitu,
& intendatis eum qui indutus est ueste præclarâ, & dixeritis
ei: Tu sede hic bene: pauper autem dicatis: Te sit illuc, aut
sedē sub scabello pedam meorum: nomine judicabis apud vos-
metipos, & facti estis judices cogitationum iniquarum?

§. V.

POst Pontifices, Imperatores & Reges maximi, ma-
jus sibi decus pararunt aspernando cultum corpo-
ris quam usurpando. Rudolfus I. Austriae, Impera-
tor, in vestitu adeò moderatus fuit, ut à plebejo nihil Rudolfi I.
Anno 1277.
differret. Et accidit, ut Moguntia quodam mane fo- Austria
lus egressus pistoris dognum ingredere, & se ad pru-
nas furore ejectas conferret, tremulas manus (aura frigi-
dior erat) calefacturus. Hic à pistoris uxore, cum pro
milite haberetur, non tantum audaces columnas in
Imperatorem jaegas audivit, sed tandem etiam vale
aquario in prunas conjecto, vapore, fumo, cinere per-
fusus, domo ejeclus est, nec re minimâ ultius est. O vere
virum, qui adeò omnem corporis splendorem contem-
psit, ut ob illum etiam contemni non indigneatur!
GERAR. Sed iste cultus ejus privatim fuit, non dubitem
N. 3 quia

Agesilaus
regis Spar-
tae.
I. Lys.
I. Ma-
g. Politie.
cap. 13.

Philop-
menis.

Portii Ca-
tonis
* tam
tum 1. fl-
rum 2. 10.
florum
della lib. 5.
ver hif. 5.
lupina
munda.

qui publicè plus ostenderit Imperatorii splendoris. A nam si legatio sit irrita, Græcia pugnandum non cum pavonibus, sed cum viris verè Martiis & infraeti animi. Hæc Germani ad Græcos jam tum verbis teritos. Quid si ad rem ventum fuisset? & fuisset, nisi mors Henrici Imperatoris subsecuta, confilia ista turbasset. Hæc, majorem partem doctissimi Lipsii verbis percensere volui, qui aurum & gemmas non digna fatis ornamenta magno principe agnoscit. Et præcesserunt aero superiore, magni fastigii exempla, quæ doceant, ut dixi, virtute plebem vincere, non vestem. Narravit mihi vir fide dignus, inventas alicubi in vetustâ chartâ subducendas rationes: in his inter expensâ cetera, & istud studiis annotatum: Item, Cæsaris thoraci reficiendo & cruciferi expensi. O Deus! hæc prisac frugalitatem sapiunt, hec illa tantorum principum adoranda modelta: hac longè plus suscipienda posteris, quā si elegant: Pro palio nuptiali expensâ tria milia philipporum, pro crassis & pilei ornamenti mille floren, pro thorace & caligis B mille ducenti aurei, pro cetero mundo corporis ornamenti philippi, præter uniones & gemmas sparsum additas. Et hæc erubescendi luxus egregia sunt specimen: mirabuntur posteri lecturi talia, & ad audienda majora animabuntur. Hæc forsitan admirationi sint apud imperitos, laudi: nūquā erunt apud prudentiores. Et lans quis serio laudari vult, non à teste, aut corporis cultu, sed aliounde laudem colligat: quod illustri facto, pru quam caput hoc finiat, ob oculos ponam.

§. VII.

E Legans cum primis & scitu dignum est, quod ^{Hilf. id} Joannes Damascenus vir mira sanctitatis & eruditio ^{& hanc} nis, in hunc ferè sensum commemorat. Iter faciebat Rex Magnus, numerosâ satellitum manu stipatus. In viâ viri duo fervente & lacero habitu, ora macie confechi, exangues & pallidi obvios se tulerunt. Non ignorabat rex à corporis voluntaria afflitione & laboribus, Dei causâ toleratis, hunc oris pallorem contracum. Ut igitur eos continuus vidit, è curru desiliens, & prono in terram corpore illos veneratus, mox humannissime complexus salutavit. Inquis oculis id tulerunt aulae proceros, alienum hoc rati à regio fastigio. Ita germanum regis subornant, moneret fratrem, ne diadematis majestatem ad infirmorum hominum pedes deprimenter. Hæc à fratre monitus rex, verbis ambiguis & obscuris respondit. Mos autem illic locorum erat, ut si quis capite damnandus, mortis præco tubicen ante ilius fores canere jubaretur. Rex igitur sub vesperem ad fratris ades lethalem hanc tubam, velut extremi supplicii nunciam misit. Audit regis frater, & cohorruit ad fatale hoc classicum. Proximo mane atratus & lacrimis perfusus, cum omni familiâ ad fores palatii adevit. Rex ad se accutum asperius affatus: O demens, inquit, si fratri, cum quo idem tibi sanguis, & honor pene par, praconem sic exhorruisti, quanvis nullius tibi crimini conscius, ecce mihi vitio vertebas, quod supremaregis sumimque iudicis olim affuturi præcones, ego non unius sceleris reus, nuper submissius salutarium: Tua ergo dementia cafiganda hoc factum: in posterum ^B facie falso errorem suum intelligent, qui hanc tibi mentem ^{& fidei} injecerunt, nunc salvus abe. Fratre sic correcito, quantor arcas ligneas fieri jussit, quarum duas auro vestiri, sed cadaverum osibus referiri; duas alias pice & bitumine oblini, sed selectis unionibus & unguentis impleri precepit, atque has ita compactas proceribus suis, intemperitiis illis monitoribus proposuit, ut suam ureque exstimationem facerent. Illi duabus auro inductis pretium ingens imposuerunt, ut quæ indubie coronam & ornamenta regia continerent, iis verò quas bitumen obduxerat, per trium leye fecerunt. Quibus Rœxi boni, inquit, erratis largissime, nec me fugiebat hanc à vobis censio-

* Latinus.
cineratus.

Caroli V.
Imper.

Ludovici
II. regis
Gallorum.

Alphoni
Neapolitani
ac Sicilia
regis.

Lipf. lib. 2.
Monit. Po-
lit. cap. 15.

Caroli Al-
berti Nea-
politan
regis pa-
rentis.

Carolus Quintus Imperator Augustissimus, ut san-
guinem ab eo, sic & hanc virtutem traxit, in omni virâ
temperans, maxime verò in cultu. Vestum ad eò fuit
incuriosus, ut non temerè alia quām amiculio laneo ple-
bejōque uteretur. Ostendit hoc in primo & solenni in-
gressu Mediolanum. Nam cùm via omnes auleis, ta-
bulis, frondibus superbirent, cives verò vestimenta quām
cultissimi cum aureâ umbellâ obvii venirent, ille & Im-
perator, & non semel Rex ac Princeps, in lanceâ & nigra
penulâ, viliisque pileolo sub aureum illud calum fe dedit.
Videbant illum & tamen quarebant quem videbant,
passim audiles interrogari. Itēne Carolus, si te Impera-
tor est? cultu tam modicus: Vana plebs vestes auro illu-
fas, & fulgentes in vestibus gemmas expectabat.

Macti viri Imperatores! magni fuitis, quo minus
corporis cultu magis esse voluistis.

§. VI.

Secundum hunc, Carolus Alberti Neapolitanus Regis
parens, tam eminuit hac modestiâ, ut præter restringam, & subducam tamen tunicam, tegumentum aliud non admiserit. Ludovicus secundus Rex Gallorum, glori-
ria regnique, in primis liberalitate, quantum ullus su-
periorum regum, ingens, victorius etiam clarus, lanâ aut
byombyce inducbarat, cùm ali Reges ferico & auro ra-
diarent. Denique Ludovicus XI. Gallia, Matthias Pan-
nonia, & Alfonius Neapolis ac Sicilia, Reges, nihil
fuere à vulgo elegantes hoc corporis mundo. Et Al-
phonius quidem notatus à quopiam, quod parum regi
vestitus esset, respondit: Malle se moribus & auctorita-
te regem videri, quām diademate & purpurâ. Vox ma-
gnifica & Rege digna. Fuitque hoc magnorum aliquot
principum laus, plebi virtute eminere, cultu consentire.

Sed quām dispares ab his, Imperatores Græcanici,
quos luxus & delicia ad cultum vix virilem traduxerunt.
Quod Nicetas Choniates narrat de Alexio Angelo P
Byzantino principe. Hic cùm inaudisset ab Henrico
Quinto Imperatore legatos ad se mitri, suos omnes
quām ornatissimos, auratos & gemmaros adesse impe-
ravit, ipse à capite ad calcem nisi splendor & nitor
fuit, tam vel in templo aliquo spectaculum, quo legato-
tior oculus præstingendos putavit. Germani verò
ut venerunt, Germanos se ostenderunt, hoc est, viros, &
tantum abfuit, ut hoc aspectu in metum adducerentur,
ut etiam ad prædicta cupidinem incitarentur, nihilque
jam magis vellet quām cum effeminatis illis quām
primum manus conferere. Accidentes interim Græci-
li, cubitis eos rangebant, & loquente digito tortabantur,
viderent gemmeam Imperatoris vestem, quā ille
ut floridum pratrum variè nitebat. At Germani lucu-
lentē probarunt se his spectaculis minimè terrori: tem-
pus esse, ut Graci his sepositis aurum commutent ferro;

De cultu corporis Lib. III. Cap. IX.

427

censionem statuendam. Mox arcas omnes aperiit ius-
fit. Et en. ait, stultitia vestra praes argumentum:
oculis nimium crediditis, & hinc viros his diebus mihi
obvios, ab exteriori habitu imperitissime judicatis.
Sed ite jam, non sic fereis impunè tam impudentis
iudicii errorem.

Mareb. 1. Satur. 12. Ep. 80. ju. 1.
Sapienter prorsus rex ista. Quemadmodum enim
stulus est qui empturus equum, non ipsum inspicit, sed
stratum ejus & frenum: sic errat qui hominem ex vestie
aut conditione, que modò vestis nobis circumdata est,
estimandum putat. Hoc non philosophia tantum ar-
guit, sed ratio, & Senecam teffem adjungo: *Equum em-
pturus, inquit, solvi jubes stratum; detrabis vestimenta vena-
ibus, ne qua via corporis lateant: hominem involutum asti-
mas?* *Mangones, quidquid est quod dispiceat, aliquo lenocinio
absondunt. Itaque ementibus ornamenta ipsa suspecta sunt:*
*five crus alligatum, five brachium apiceres, nudari juberet &
ipsum tibi corpus ostendi. Vides illam Scythia Sarmatiae re-
gem, insigni capitis decorum? si vis illam estimare, totiusque
seru qualis sit, fasciam solve: multum mali sub illa latet. Quid
de aliis loquor? si perpendere te voles, seponi pecuniam, domum,
dignitatem: intus te ipse confida. Nunc qualis sis, alia creditur.*

*Imò, mi Seneca, vestibus & nostris & alienis credi-
mus, & tunc demum nos, aut alios, quasi magnos suspi-
cimus, cum lauè vestitos cernimus. Abfurdè fallimur;
de Dto Sacr. & hoc est in emendis equis phaleras considerare, & bal-
thei polimina inspicere, & ornatissimæ cervicis divitias
contemplari. Quoties sub fordino palliolo culta late-
sapientia? quoties in vaginâ autè plumbeus absconditur
gladius? sed progrediamur.*

C A P V T I X .

*Cultum corporis, Sanctissimi homines quam
& oderint, & fugerint.*

Natura, omnium parens & opifex solertia, abunde facit docuit hominem, si unum id animal non seipsum oblivisceretur, quām non opero sit opus velamento ad regendum corpus. Nisi quis hanc vocare malit novereat (quod nefas dicere) ut quae ceteris animalibus variè regumenta tribuerit, testas, cortices, coria, spinas, villos, letas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera, trunco etiam arboreisque cortice, interdum gemino, à frigoribus & calore tutata sit; solum hominem nudum, & in nudâ humo natali die ad vagitus statim & ploratum abjecerit. Atqui sapientissimè hoc egit natura, velut solerter providens, non diu placitum homini quidquid demum tegminis ei affigisset. Itaque nudum statuit hominem, docuit tamen quo fine, quibus legibus vestes sibi aptarer ipse, nimurum ut eæ tegerent & velarent, aerisque injurias defendenter. At homo legibus naturæ procul reliquit, eò procepsit, ut per furorem & infaniam, non jam vestitum qui regat, sed qui oneret & torquet humana corpora, inter ignotas feras, inter peregrinos vermes & maris bellus tam stulte quām labiosè querat.

Protoplastorum hominum prima vestis, è fico folia fuerunt, huic cruda pelle successere. Nec multò cultius vixit Joannes Zachariae filius, Jordanis accola, camelorum leuis amictus, scorreæ zœa cinctus. Christo, Regi summo, Mariae Virginis filio, vestes quidem mundæ fuerunt & honestæ, sed, ut Isidorus Pelusiotæ loquitur, quibus usi sunt pauperes in Galilæa. Si harum pretium spectasset Pilati milites, Christum iis amictum crucifigere porquisissent, tam non fuerunt pretiose. Sed altius hic æternae providentia consilium, quæ in nostris usque annos servari voluit vestem illam, qua arte ineffabiliter contexta verius quām farta, cuius magnum in opificio miraculum, majus in usu; neque enim perpetuo vestitu attuta, neque minus habilis, sed ad corporis modulum au-

A gescebat: dignissima prorsus, que vaticiniis multè antè laudaretur, & in Calvaria rupe in formam abiret, ne scinderetur. Sed enim, hanc in cultu sobrietatem, quam admirando spectaculo docuit Christus in cruce nudus, in præfeti linteolis obvolutus: *Invenietis, inquit Angelus, cunctum fo-
briatorem.* *Lue. cap. 2.
ver. 12.*

divinus infans vel mutus concionabatur, & mortalium

in vestitu vanissimas curas damnabat, sed eà exhortatio-

nis dulcedine, ut delicatos illos jure pudeat non perfa-

deri. Er in suavissimus puer, nostrum nobis luxum non

exprobat, nec amarulentis verbis faustum nostrum ut in-

tolerabilem perfringit; hoc unum agit, ut ostendat

pompam nostram sibi non placere.

Quid servi cunctam, has Domini vestes minimè

pretiosas, hunc regis habitum modestissimum æmulari?

Clamat in stramineis, cunis viles pannuli, clamat in

crucem cruce nuda & extrema paupertas: heu nimis

potenter invitamus ad vestitum modestiorem. Sed con-

fer mihi obsecro, Gerarde, has Christifasciolas & inla-

borationes telas cum vestitum nostratum lascivo & subinde

monstroso ambitu. Rem miram audi, & planè mon-

strum pretiosæ elegantiæ. Fuit anno à partente Virgine,

millelmo quingentesimo decimo octavo Princeps sacri

ordinis (nomen prætero) qui talarem tunicam habuit,

suffultam pellibus, quas pelli è carduelium seu acan-

thidum capite, opere prorsus incredibili, confecit.

Hem, quot centuriis, quot millibus avicularium, ad unam

hanc togam convolandum erat: nimicum ut unicus ho-

mo ad raram venustatem vestiretur, tot avium turma-

suis vestibus erant spolianda. Adeò multum apud nos

possunt Christi exempla & monita? Verissime dixit Ber-

*Ser. in Naso
nardus: In signum positi sunt panni tui, Domine Jesu, sed in tali Dom-*

signum cui a multis usque hodie contradicitur. Sed nos ad

lineam.

S. I.

Nota lex Christi, quæ discipulis tulerat, singuli singulas haberent vestes, non arcas vestiarias secum traherent, è quibus modò has, modò illas induitui fumerent. Jacobus Alphæi filius, quæ ob faciem similitudinis indiscrèta, Christi frater dictus, è matris utero sanctus, sanctior deo Christi disciplina factus, nunquam balneo usus, nec ungente unctus, nunquam artonus, qui eñi carnium penitus abstinuit, vinum & siceram non bibit: de quo Chrysostomus: *Ajunt, inquit, genua Homil. 5. in
eius obdurasse callo, tantumque in eo carnis incrustatione, ut c. 1. Matib.
ad huc viventis omnia serè membra coherentur, atque orationis adiutorate, jugiq. ad pavimentum corporis prostratione, frontem quoque ejus callo similiter (quod inauditem) obductam, ut nihil serè à cameligenibus si duriori spectes, dispareat. Hic sanctissimus vir, non laneis vestibus, sed amiculo lineo usus est, tam membris suis quām membrorum regumentis piè iratus. Petrus, ille Apostolorum princeps & Ecclesiæ caput, ille primus à Domino Pontifex, nihil amplius tegumenti habuisse creditur, præter tunicam & pallium, nihil aliud calceamenti, præter caligas. Illud Clementis liber, hoc Apostolorum Actus restantur. Rident hanc tenuitatem, qui ignorant Ecclesiæ ab ipso fundatam, olim in paupertate gloriantem, postquam cumulari divitias ceperit, virtutibus decrevisse. Nemo divitum nunc ægrotos verbo sanat, tunc autem senectu di Ponifices etiam mortuos reviviscere jusserunt. Nec alios Domini discipulos delicate aut eleganti letico vestitos crederim. Nec multum ab his diversus Aurelius Augustinus, gemma Praefulum, qui vestitu calceatique indiscreto vixit, cum iis, quibus sanctitatem, scientiam, dignitate longissime antitabat. Si quis ei vestem excutio rem obculisset dono, acceptam venum jubebat dari, ut pecuniam inde exactam cum aliis communicaret, quandoquidem vestis ipsa communis esse non posset. Itaque Clericis suis officio praestit, habitu par fuit. Fa-*

N. 4

cile

*Natura docet ho-
mem inveni-
tum quibus re-
bus ve-
stis fit
aperte.*

*Protopla-
storum ho-
minum
genus a re-
bus & fico
fatu fu-
runt.
L. 1.
ep. 74.*

cile est ei vestium pompam spernere, qui purpuram
immortalitatis ambit.

Paulus E-
remita ha-
buit vestē
ē palmæ
foliis con-
textum,
A S. Anto-
nio in ho-
nore ha-
bitam.

Timotheū
Anachore-
tam capil-
li, &

173 66

Job cap. 16.
verf. 16.
Pf. 34. v. 1;
Pf. 68. v. 12.

S. Frāciscus
Affilias
erasti pan-
ni tunicam
induxit
corpori.

Zach. Lipp
loo 6. iun
S. Norbe
ti ac Ber
nardi in
vestitu

modestia

Paulus qui primus erenum habitavit pietatis studio, non laneam, non scorteam, non lineaem habuit vestem, sed quam inulta solitudo suppeditare poterat, è palma flos contextam, illutri exemplo humanae luxuriae à natura repudiata, quando ipsa tam modicis contenta est. Antonius abbas, qui Paulum ope leonum velut vessillorum terra reddidit, defuncti pallium adeo in decūliis habuit, ut illud festis dumtaxat palius indueret, tam memorabilis exemplo quam Hieronymi optatu clarum, qui maluisset in vīlibus exuvia Pauli quam in regum ostro confici. Nam: Si mihi Dominus, inquit, optionem daret, multò magis eligerem tunicam Pauli cum suis meritis, quam regum purpuram cum regnis suis. Porrò Timotheum anachoretam non folia, sed capilli texerunt, adeóque humanam ei speciem ademant, ut à Paphnutio in solitudine reperitus, immanis fera primo alpeatu, non homo sit creditus: vox inde hominem aperuit, quem cultus effarerat involvit. Felix

Timothee, cui sua vestis in capite nata est. Haud multo
postea ad eum Omerus, sibi insigne crani insula, qui

tum absumilis huic Onuphrius, & ipse crevit incolus, qui
concuprā vestę, quia illi unica fuit, foliis se textit. Satis
indutus est, qui sic can Christo nudus est. Animam
Onuphrii ab Angelis, aspergibili obsequio sideribus
illatam tradunt. Quis nostrum riduiores pannos asper-
netur, cum nudi etiam ab Angelis honorentur. Hilario-
nem raseo, tōtque alios viros sanctos, qui generosissi-
mum, quo fervebant, spiritum faccio velabant. Patien-
tissimus Jobus hoc exemplo illustris: *Sacrum*, inquit,
confū super eum meam. Non minus aperta fuit interior
lorica illius Hebrei Regis, qui: *Ego autem, inquit, cùm
michi molesti essent, indebar cito*. Quo etiam ut vesse-
tus: *Et posuit, vestimentum meum cilicum*. Sed hac ali-
quanto verutiora, nec recentioribus & notis destitui-
tur. Franciscus Affilis rigida paupertatis culto stu-
diosissimus, non in eremo & alfa, utili, sed medio in lu-
xi, crassis nativisque panni tunicam nudo induxit cor-
porti, inducēam fune compressit, nudis pedibus ligneas
subjecit soleas, ut quantum licet, animum a corporis
contagione deducere, & caletib⁹ donaret. Omnit⁹
innumeros Francisc⁹ cum virtute emulatores.

§. II.

Zach, Lippe-
loo 6. Iunii.
S. Norber-
ti ac Ber-
nardii in
vestitu-
m modestia

modestia.

A rum apparatum, aut equorum phaleras transferre reli-
gioni non habent: qui mappas à co:nis suis repudiant,
quas Dominico corpori sublerni nimis modeſtè ferunt:
qui numeros in pauperes ergondos, in pompa effun-
dunt, varia fed mala liberalitate. Ego hic quidem digi-
tum labellis impono, fed clamat pro me Bernardus: au-
ditæ fænustimi viri jutias querelas: *Nobis autem, inquit,*
est pro rictu satietas, ne vestitum appetimus sed ornatum. Qua-
ritur ad indumentum, non quod utilius, sed quod sublimius inven-
nitur; non quod repellat frigus, sed quod superbire compellat:
non denique (*juxta regulam*) quod vilius comparari potest, sed
quod venustius, immo vanius ostentari. Et paucis interjecis:
Ecce enim *nabitus noſter* (*quod & dolens dico*) qui humiliatis
effe solebat insigni, a monachis temporis noſtri, in signum geſta-
tur superbia. Vix jam in noſtris provinciis inventimus quo
velfiri dignemur. Subjicit: *Vanum cor vanitatis noſtā ingra-*
corpori, & exterior superfluitas interior vanitatis indicum est.
Indumenta molliora & animi molliorem indicant.
Mm

B § III

§. III.

Hic cum Bernardo non immeritò quis querat: Ubi **Bernardus**
senatus principis Christi per urbem Hierosolymam
morum asina vehebatur: Ubi sanctissimi Joannis Bapti-
stae hirsuta tunica à camelō mutua? ubi facies Hilario-
nis; ubi meliora Serapionis; ubi cilicium Benedicti; Lau-
damus vētēres, & nostris urimur annis. Ex ejusdem divi
Bernardi epistola unicā, quam ad Henricum Senonen-
sem Archiepiscopum dedit, quid vetera paucula deliba-
re, ubi de fæcēdorū officio: **Honorificabitur autem, in-**
sacra
quit, ministerium vestrum, non cultu vestium, non euerunt fa-
fici, non ampli adfici, sed ornatis morib⁹, studiis spiritualibus,
operibus bonis. **Quām multi aliter: Ceterini in non-**
nullis fæcēdoribus, vestīum cultus plurimus, virtutum
aut nullus, aut exiguis. Vide cūm vacat, Gerardo, qua
sequantur illis addit⁹: **Verum tu sacerdos Dei altissimi, qui ex**
hīs placere gestis, mundo an Deo: Si mundo, cur sacerdos? si Deo,
Cur qualis populus, talis ē sacerdos? Nam si placere vōs mundo,
quid tibi prodeſſi sacerdotium? nec enim potes duobus domini
servire: qui autem vult amicis esse hujus mundi, inimicos D⁹
constituerit, &c. Sed eti⁹ ego filio, clamatur tamen in Ecclesiā,
in reſte pretiosā. Nunquid eti⁹ ego non loquor, sua cuique
non loquitur conscientia? quid si aliis audaciō me, illud genitilium
ingerat. Dicite Pontifices, non quidem in ſando ſed from
onid facit aurum: quām tolerabilis cernitur in ſanto, quam

in freno? Hoc me etiam tacentे, eis non curia regum, tamē penaria pauperum clamans? Sicut hie fama, sed non famae, clamant muli, clamant famelici, &c. Nostrum est quod offendit, obis crudeliter subtrahit, quod maniter expedit, nostris necessitatibus detrabitur, quidquid accedit vanitatis huiusfris. Duo denique mala de una prodeunt radice cupiditati, dum & nos hanc (ignoscamus) hanc vocem Bernardo? perit, & nos solitudo perimitur. Plura addit Bernatus, & aquila feria, & crede mihi, non sunt ē pelvi hac tonitrua. Vera hac esse, fatis loquuntur oculis improbanda esse, abunde testantur facri codices. Hi tantum? etiam monita prisorum. Carolus IV. Imperator, cum Moguntia ageret, forte in colloquium venit cum ^{Ac-} Ar- chiepiscopo Gerlaco. Una cum aderant, honoris causa, aliquot ē Canoniconum numero. Hic Imperator paulo attentius circunspicens, obseruavit umquamque profana elegantiā hominem, cuius pileus maximus, auro & geminis nitiebat. Dicebatur is Cunoab (sed familiæ, quin nota, patro) hunc Imperator humaniter accedens pœleum ei, velut per facetas blandâ manu detraxit & capte, & suo imposito. Et quæ comitas ejus erat? Mi Domine, inquit, dic obsecro, quis tibi nunc videtur, facerdotii an militi similitor? Et ad Moguntium Pontificem conversus: Domine Archiepiscopo, inquit, tempus & necessitas flagitiat, ut disciplina Cleri corrigitur, & hi velut abusus tollantur. Parere nolunt? nec facerdotii fruantur. O Carole, Imperator Magne, & veniant dies qui corrigant

De cultu corporis Lib. III. Cap. IX.

429

corrigit mores, qui tollant vestium abusiones, qui faciem meliorum restituunt orbi!

§. I V.

GERAR. Liceat h̄c paucula. Ergo nitelam omnem à veste profribis, ergo nefas ornari? Et an non vestium munditiae curanda? P. O. L. Non ego ornatum omnem accuso, lasciviam accuso. Eò jam ventum, ut munditiae sola pompa astimemus, & vestis non vestis sit, nisi pretiosa. In corporis cultu plerunque non sordes fugimus, sed aularum delicias adumbramus, nec tam vestiti volumus quam ornari; non calorem in habitu, sed colorem querimus. Divi Hieronymi monitula est: elegantias & sordes pari modo fugendas, quia alterum delicias, alterum gloriam redolent. Nefcis illud Augustini: Etiam in ipsius sordibus lucis ois posse esse jactantiam, & cō periculostrem, quo sub nomine servitatis Dei decipit. Hoc nomine non immixta reprobentur Antisthenes, qui cum depeximus & pertulimus palliolum spectatoribus vanius jactasset: Alpicio, ejebat Socrates, per pallii scissuram, animi tui vanitatem: quin definiti te ipsum ostentare? Idem Diogeni fuit animus. Hic cū Olympiam venisset, adolescentes quoq; Rhodios illuc conficerat, cum risu: Hoc nihil est, inquit, nisi fastus. Rursum cū in Lacedemonios incidisset, vilibus tuniculis ac sordidis operitos: En, inquit, alius fastus; tam enim Spartani fiquele, quam Rhodii ornata lete jactabant: illi se justo plus colebant, iti se justo plus negligebant. Nec affectatae sordes, nec exquisita delicia laudem pariunt. Pulcherrimum est, nec turpia velle, nec nimia. Itaque non culpaverim quod pulchrum, aut decenter ornatum, sed quod ibane, quod redundans, quod fastum, mollietatem, delicias, luxum, lasciviam, pompam præ fert, hoc vituperio, & mecum sentit Bilbicus yates:

Peltere te nolim, sed nec turbare capillos;

Splendida sit nolo, ferdida nolo cuti.

An neficit medium à beatis teneri, virtutem in medio, & modum in rebus esse? Sed & hoc addo: Meminisse me apud Hieronymum legere: Sordes vestum candida mentis induca esse. Et beatus Hilarius sacram quo semel amictus fuit, nec lavit unquam, nec mutavit; supertacitum afferens, munditiae in cilicio quartere. Plures omnino inveniatis, in sacris paginis, & sapientum libris, ab illo munditiae & lotionum contemptu laudari, quam ab earundem studio. Et pars quadam penitentie est, neglectus politura, omniumque harum concinnitatum & elegantiarum. Iffas olim proclamat: Descende, sede in pulvere virgo filia Babylon, sede in terra. Lavat se David, sed post fletum. Lavat faciem Joseph, sed post lacrymas, quas viso Benjamino fuderat. Lavat se Judith & ornata, sed Assyrii ducem Holofernem hoc laqueo deceptra. Sane vestitus mollis & pumicata illa ac polita mundities libidinum formes, oculorum rete, animorum fuit, vis est perniciosa. Hinc Ambrosius, serius hac in re censu: mulierem comptam, dominum esse omnium infernalium demonum. Hinc et Siracles clamat: Averte faciem tuam à muliere comptā, & ex hoc concupiscentia quasi igni exardescat. Hinc regina Esther has tales elegancias suum superbie nominat. Hinc & Hieronymus: Ingreduntur, inquit, expolita libidinum victimā. Hinc omnes Sancti, & quibusunque corde fuit penitentia, hunc corporis cultum velut libidinis incitamentum, adeo & oderunt & fugerunt, ut inter prima semper penitentiae specimen fuerit, suas corpori plumas & ornatum detrahere, vestem mutare, facio se operire.

§. V.

SAPIENS illa mulier, & regum progenies Elisabetha, plerunque trita & panniculis farta veste amiciebat, tur, gestibique magis mendici centonibus, quam regum oculo spectari. Fuit, ut haec solenniori die, publico

A se commissa, exquisitè in reginam ornaretur, & auro, gemmis, infuper regiā coronā irradians ad templum, tenui divinam auditur deduceretur à frequenti familiā. Primo fere ingressu templi, crux Dominica, & ex eā pendentis Christi cruenta imago incurvit oculos. Hoc illa aspectu feriri graviter, & anima sauciari, h̄c altum ingemiscere & velut pudicata erubescere, lacrymas demum vi proumptentes non continere. Mox variis cogitationum æstus in animo se proderet: En creator, dicebat illa secum, en servator meus JESVS, nudo corpore, flagris laceratus, spinis redimitus, sanguine perfusus, in altâ trabe mortem pro me obiit ignominiosissimam: at ego misera tot viuis immunda, tot delictorum rea, byssō tamen aurōque, purpurā, gemmīque culta nitore, heu tam divinis beneficiis indignum perdo magis, quam ago. Ah, divinum illum verticem in Pilati domo forum spinicum perforavit: ah, Domini mei aures opprobria innumerā saturarunt. At verò caput meum corona cingit aurea, me numerosum circumdat famulitum, cuncti venerantur, suspicunt, p̄ne adorant. Me mulierem infelicem! siccine præceptis Domini obtempore: itane Dei beneficia recogito: istāe vitā Christi vestigia sequor? ô membrum sub spinoso capite nimis delicatum! ô me nimis dissimilem meo Domino! Adeò intentem intimam cogitationes h̄e penetrarunt, ut Elisabetha jam ægrius respirat, pallorem in ore trahere, animo lingui, humi demum defectis viribus collabi. Nec prius ad se rediit, quam gelida aspersione fuisse recreata.

Una h̄c regia mulier altius aliis videtur cepisse, quis cultus corporis eos deceat, qui Christi disciplinam profitentur, regi crucifijo auctorati. Elisabetham reginam sibi et iracentem intuimini vos expoliti pavones, cultissimā imagines, vos pompæ sercula, quibus nil magis cura est quam speculorum, anulorum, inaurium, strophiorum, cycladum & hujusmodi nugatarum vanissima supellex. Vobis, ô munduli, peccant, vobis nent, vobis Franc. Petr. texunt Belgæ, vobis Persæ, vobis Seres, vobis Indi, vobis i. deuera Tyrus murex natat, vobis fragrans bacca hispidis penque fort. arbusculis, vobis oves Britannicæ alblicant, vobis India. 20. Indica sandix rubet, uterque vobis ludat Oceanus. Eò usque decrevit apud vos virtus, crevitque superbia, ut jam pudor sit imitari sanctissimos viros feminisque, Norbertos aut Elisabethas: jam optimis contemptis abre placet post pessimos: sed nec Augustum Imperatorem in vestitu frugalem prorsus & sobrium sequi lubet, sed Cajum & reliquos, quorum nec civilis unquam, nec virilis, nec Romanus certè, nec humanus, sed infanus, & nunc feminineus, nunc divinus, ab omni autem parte profusus atque monstrificus cultus fuit. Hoc societas est viatorum, & nova cupiditat inherentum oculorum, p̄que varios illecebrarum motus volitantis animi: sic virtus attirerit, sic animi corporisque vires expugnantur. Qui exemplis vult vivere, ne periculosa sit imitatio, honestissima fecetur.

CAP V T X.

Cultus Corporis quantorum malorum cauffa sit.

Cultus corporis nimius, non solum peccatum est, sed multorum malorum vel cauffa vel effectus, & corporis argumentum est. Peccatum est arbitratus Gregorius: peccatorū Nemo, inquit, existimet in luxu & studio pretiosarum vestium & multorum peccatum desse: quia si hoc culpa non esset, nullo modo Dominus Ioannes de vestimentis ipsius asperitate laudasset: si hoc cul- malorum cauffa est. peccatorū. Homil. 6. in pa non esset, nequaquam Apollonus feminas à pretiosarum re- Evang. & spectu compesceret, dicens: Non in reste pretiosa. Iffas homil. ult. sanè Hierosolymorum urbi inter graviores culpas, & in ead. hoc opprobrans: Et ornati, inquit, te regio unguento, & 1. Tim. c. 2. multiplicitate pigmentata tua. Christus ipse hanc circa cultum 1. Iffas. 57. corporis, folicitudinem & curam manifeste damnans: 2. Nolite

*Matth. c. 6. Nolite, inquit, solicieti esse, dicentes: quid manducabimus, aut
vers. 31. quid bibemus, aut quo operi emere? Erat vestimentum quid solici-
tis est: idololatram hoc est non Christianorum, dif-
fidentie hoc argumentum est non fiducia: Hac enim om-
nia gentes inquirunt. Quod quid aliud est quam ordinem
rerum turbare, & rei vanitatem curam divino cultui an-
teponere? Primum querite regnum Dei. Quod si Deo di-
splicer sollicitudo circa necessaria, quantum magis curiosi-
tas circa superflua? Atque, si quidem theologos andia-
mus, peccatum etiam letale est, si quis corpus eo animo colat, ut
Loff. de Tute
& Iust. l. 4.
c. 4. dub. 14. ad libidinem fructatores perfringat: aut si propter cultum hunc
ita semper extollat, ut alios despiciat, salutem aliorum nihil
pendat, nec cureret periculoso exemplum proderet: aut si quis
alios idonei supplicare, debere non salvare, eleemosynam non eroga-
re, aut alia denique ratione ob corporis ornatum gravias de-
linquere non detrectet. Neque Deus in his punientis casu-
dus vindicta. Praetextate matrone nobilissima, cum Eu-
stochium virginem, conjugi Hymenio etiam jubente,
ad sui seculi lasciviam venustatem componeret, manus
arefactae sunt, evidiens vindictam Numinis. Et ubi per
querentem monita, necdum ornatae manus a virginis
abstinerent, vincere cupiens & virginis propotuum, &
matris desiderium tibi, quinto post mente, miserabi-
li & prematuero intentu sublata est. His rei narratio-
nem Hieronymus in haec verba concludit. Si gemmas &
Epist. ad La-
tum de in-
fus. filis.
preciosia ornamenta Christi desiderat. Verissimum in hac
causa, quod de alia quamquam Cyprianus affirmat: Tor-
menta paucorum, exempla sunt omnium.*

Causa cur
Deus tam
severè pu-
nia super-
fluitatē in
velibus.
1. Exterior
cultus cor-
poris ani-
mi negle-
cti certum
est indicū.
In Apol ad
Gril. abb.
Ep. super
Missus Eccl.
Hom. 18. in
epist. 1. ad
Corinth.

Lib. de disciplin. &c hab.
virg. med.

Macr.Lib.2
Satur.cap.5

videt: Quanto, inquit, probabilior est hic curia tam honestus in filii Augusti? Hanc ob causam Augustinus: Verus, inquit, ornatius Christianorum, non tantum nullus fucus mendax est, verum nec auri quidem restis, pompa, sed mores

Digitized by srujanika@gmail.com

A boni. Ergo, plerumque ubi corpus sic nitet, squalet animus. *Omnis gloria ejus, filia regis ab intus.*

GER. Ne tamen, Polychroni, tot honestissimas f-¹⁴
minas in turbam carum consciuum, quas parum lau-
davimus, feminæ factum audi prorsus illustre, nec ab
antiquo facculo petitum. Hoc ipso anno nobilissima Ammiana
matrona, non sanguine tantum & opibus, sed & inge-
nio florens, nōvum vestimentum genus invenit, tan-
cimuntur & eleganter, ut omnium oculos in sui specta-
culum rapuerit. Mirabantur aliae feminæ, non solum ve-
stis pretium & artificium, sed tantam ingenii felicitatem,
quæ hoc artifici reperiisse. Palla erat perquam spa-
tiosa & purpurea sericea, hanc acu pincixerunt ex anno tres
Phrygiones, qui annum & amplius huic vesti assiduum
operam impepererint. Ad cycladem hanc seu pallam,
quam dixi, adattus est thorax feminæ habilis, ex eodem
purpureo serico, auriculis pariter pictus. Primo autem
die quo hanc vestem matrona illa induit, geret, ob-
servavit nimil in se oculos convolare, timuitque ne
aliae arque alia novi artifici curiositate doctæ, imitari
vellet quod vidissent; peterentque ejus conficienda
modum libi dictari. Itaque ne facere rogaretur quod
reculare vis posset, horante vehementer conficienda;
omnem hanc imitationem mature præcavit. Ergo ve-
stem illam, unico die spectatam & temel extatam, non
quam induit amplius, sed pro consilio, quod superbia
fuerat inservientum, religiose liberalitatis & elemosynæ
ornamentum esse voluit, & illum omnem mun-
dum Maria Magdalena in templo quodam obnubila-
cravisse. Porrò ex hac una tam pretiosa veste, altaria
cum frontale seu pallium, facerentur sacrificantis inda-
mentrum, calici velum, libro missali tegumentum, san-
ctissima Eucaristia amiculum confectum est. En. Po-
lychroni, etiam feminæ in triumphum ducunt super-
biam. P. O. Utinam, quibus luxu illum festari placet,
norint & hanc frugilitatem siue victoriam imitat.
C. Sed cauissim alteram addo.

A Lteria catuſa: Vestimentorum luxus, non tamquam ^{2.} Non
animi corrupti est index; sed & corruptor, fons
origo malorum maliorum. Aperte Chrysostomus Nam
autem, inquit, multa etiam alia mala nascuntur ex nimis
ornanda ſuā curā, manefte ſeffeſiones, ſemper intemperati
blasphemie, avaritia, & plura habendi cupiditate occasione,
Tettem locupletem addo Tertullianum: Quid alter p.
riculo sumus, inquit, quid alteri concipiſcentiam importamus,
neſigūt impune abeas, qui alioſ ſuiri canſa perditionis. Per
enim illi ſinū in tuā formā, ſi concipiueris, & admittat ſum
in animo quod concipiueris, & facta es tu gladius illi. Ea cauſa
divus Antoninus Florentinus Archiepifcopus, feminas ſuas
petulantiorē habitu, velut illicium diaboli, in templis in cultu
non ferrebat. Apposite querent Chyſofotomus: Quid enim lau
ornari, dic queso ut vero placeat: Igitur domi bene faciat. At
verò contrarium fit, incultior domi foras prodiu culifima. Uni
nam hīc tam modeſtē peccaremus; ut culpa ſe domi
contineret. Sed malum hoc publicari vult, ut pluribus
noceat, quo plurim oculis hanc vanitatem ingeant.
Quis eam quam nulli ostenderet, induit purporam? ne
mo oculis suis laetus eft, fed alienis. His implendis, aut
falte in admirationem expiendis, tot hominum om
nes pene cogitationes laborant. Hoc mihi nemo per
ſuaferit apud hos compullos multum profunde, aut pie
cogitationis reperiſti: prima virtus, qua apud hos exi
luit, noſtituſ ſuī eft. Et fieri ligno putrido inari vermes,
liguum magis corrodunt: ſic eſt superbiā, vanitatem animi,
cupiditate oculorum, ſuperfluo cultus, & vestium luxus
nascitur, idēque poſt luxus ſuperbiā auger, erigit,
consummas. Ab artifice diabolo ſunt haec irritantia,
qua de proximo curar, lacivia mercinomia, & obſer
vunt pudicitia disciplinis. Hinc illa Laconum levi
cujus fervandæ curam gerebant Ephori (ſupremis magis
guitratuſ) Elliſon

De cultu corporis Lib. III. Cap. X.

431

gistratus) ut quotidie obirent inspectiones vestimentorum, si quid in illis fortè a decenti justōque ornatu alienum inveniretur. Eandem ob caussam apud Syracusanos lege cautum erat, ne mulieres auro, veste floridā, contextu purpureo utearentur, nisi que pudicitiam vulgasset, ne quis eriam vir supervacuā veste modum cederet. Factum bonum nam si Tertulliano credimus, ^{lib. cap. 1.} pudicitia non tantum in carnē integratē, sed & cultus simplici munditiae conficitur. Non minus praeclara lex illa veterum Francorum, quām totidem verbis exscribere non pigui. Hac est:

Nemo pluris vendit aut emit, quām sagum optimum & duplex XX. solidis; simplex X. Vilnos autem minoris: Rocum Martrimum seu Lutrinum optimum XXX. solidis. Sismisimum optimum X. solidis. Quī secus fxit XL. solidis multator, & delatori XX. solidis exsolvito.

GER. Prisca hac sunt, & ad Evandri matrem pertinent. Pol. Ergo etiam nostri feculis ipsius specimen? Antverpiæ Europæ oculis, inter plurimos laudum titulos, hunc quoque tulit à suo encomiastā, qui de nobilissimā hac turbe: Magna, inquit, ubique magetas oculorum, incessus, oris, refūminis quibus nihil quod libidinis negotium curer. Nilla hic puriora multo saturata conchylio, intexta auro, coloribus distinctis, aut sāne non nisi perquam rara. Plurimū pullā veste gaudent, & respondent inuita morum gravitati & modestiæ; vestitus enim pudoris preuentus est, nam mores ferè habitus prenuntiat. Gravitatē ergo hīc & quādam maturitatem sapit, nihil leve, nihil quod matronalem, nihil quod virginalem pudicitiam dedecet. Itaque honestatis exempla non defant, sed imitatores.

§. III.

Tertia caussa: Dispensum temporis, quod corporis cultum sequitur. Notum illud Comici: Dum molliuntur, dum commununt, annus est. Sanctus Nonnus Hellopolitanus Praeful, cùm videret Pelagiam, mulierem vulgarem ad ungues undeqaque gemmis & auro cultissimam, forrē tum transeuntem, in ejus contemplatione aliquantulum oculis defixus, dein ad circumstantes verlus: Et quot, inquit, horas putatis hæc mulier expedit, dum fe in cubiculo comit, lavat, ungit, componit, ornat, dum se omnium oculis quām exactissimè pollit? & nos quantulum temporis, neque id sine naufragio, infunimus, ut Deo placeamus? Cum dicto in lacrymas & precies solutus est. Et certè à Deo hoc impetravit, ut Pelagia eximputa, in castam & pudicam mutata, longè alicet finiter quām ceperit, vitæque pessimæ clausulam optimam apposuerit.

O temporis jastram irrevocabilem! quanti horam emerent vel unicam ad inferos dejeti? & nos tot horas optimas prodigentia pessimā perdimus magis quām vivimus. Bernardi querela est æquissima: Tempore nihil esse pretiosius, sed eo nihil aut vilius haberi, aut pejus expendi. Transeat, inquit, dies salutis, & nemo recognoscet: nemo sibi non redditura momenta perire caußatur. Cūm re verâ tamen dispensum temporis vel modicum, damnum sit gravissimum, dannum irreparabile, nec ullo auro reconciandum. Crede mihi, Gerarde, si cultus corporis aliud malum non inureret, nisi hanc temporis amissionem, nullo sensu fatiñamandam, dignus esset utique quemmodi omnibus detestaremur. Thomas Morus ille martyrum amulus & Anglie genitima, litteris & pietate clavis in illis vir dicere solebat: Quamplurimos in hac vita eo labore infernum mercari, cuius vel dimidio celum lucratissimis fuisse.

Cūque hic ipse vir sanctus interveniret virginis ad spectulum stanti, quæ multo cum labore, nec sine dolore commas nodo cogebat, & tunicam, quo gracilior videretur, arctissime strigebat, tam festive quam sapienter interpellans: Nisi Deus, inquit, tibi pro hoc tuo tanto labore infernum reddat, magnam tibi profectò injuriam faciet. Ita est; hī tales labores malo orio peiores sunt, nam & temporis pretium auferunt, & pestem afferunt, non unius vitii.

A Alexandriam continebat * Pambus eremita, ab ^{Alii,} Athanasio Episcopo accitus; occurrit in viâ mulierum ^{Pambus.} Ruffin. ac delicatis ornata, quæ omnium oculos in sui spectaculum flexerat. Hanc ut Pambus tacito stupore confexit, attonito similis hecit, uti Nonnus, & proptinus in lacrymas iit. Rogantibus locis, quid ha lacrymae sibi velint? Duplex mihi causa flendi, respondit una, quod videam hanc mulierem studii ac extra altera, quod ego ab neutrā tantum studii ac extra adhibeam, ut mihi pro sim & Deo placeam, quantum ei occurrat illa, ut sibi obfit & Deo displiceat. Certè hoc riserit multiplo aliquid supra dementem malum est, fatigari in fieri delicatum perniciem. Apage sis hunc impium laborem, si tias ornata.

non possum corpus colere, nisi velim tempus perdere.

§. IV.

Q Varta caussa: Cultus corporis non alium ullum ^{4. Fructum} aut fructum querit aut finem respicit, quam ^{nam gloriam. Sape plus expendimus ut oculos pascamus} ^{alium non} querit ^{quām ut ventrem.} Verissimè Seneca: Non sunt, inquit, ^{quām vanā} bonum ad popinam dentibus, & ventre, & ore contenti, oculis ^{gloriam.} ^{Nat. qq. l. 3. cap. 18.} quoque gulosis sunt. Nec ille insicè dixit: Mundum esse animal mirabile, quod majores habeat oculos quām ventrem. Ergo, ut os hominum metreamur, oculis placere cupimus, & ut laudatores habeamus, spectatores amibus, & tum demum operæ pretium fecisse credimus, cum voces illas audimus: En, quām scitè, quām eleganter, quām venustè vestris est! en hominem ad omnem gratiam exultum! Nimis tantū est Deum lēdere, ut ab homine lauderis. Quā unā re uti nihil in se vanius, ita hominis divine legi, & Christianæ disciplinæ nil repugnantius, nihil in se Meo iudicio liberalissimè despīt, qui ob cultiores ^{vanius &} ^{divinae legi repugnantius.}

C unus aliquis ē tironibus Apollis, cāntque picturam auro liberalius, quām artis erat, obduxerat: vidit hoc magister, & istud pingendi compendium minimè probans: O adolescentis, inquit, cūm non possit pingere pulchram, pinxit dīvit. Tales sunt qui ab exteriore corporis cultu formam sibi querunt, & nescio quid nomen vel autoritatis splendorem venantur, timillimi templis Ægyptiis, de quibus eruditè Clemens Alexandrinus: Apud Ægyptios, inquit, templa, porticus, vestibula ac ^{Lib. 3. p. 6.} dagog. c. 2. luci magnifice intructi, & atria multis columnis cincta sunt. Paries autem lapidibus æternis & artificiosè depictis resplendent, ita ut nihil delit. Aedes enim auro, argento & electro collacent, & ex Indiā ac Æthiopiā variis fulgentibus lapillis, adyta verò intextis auro adumentrantur peplos. Sed si penetralia templi ambitus subieris, & ad ejus quod praestantius est, spectaculum prope rans, imaginem qua templum habitat, quæsceris, non inventueris Deus qui querebatur & expectabatur sub tanto apparatu, sed felis, vel crocodilium, vel serpens indigena, vel aliqua ejusmodi bellua, quæ templo quidem est indigna, sed antro speluncæ, ac cono magis congruit. Ita noītrum, velut templum, variam sibi venustatem adsciscit à crine, à pigmentis, à veste; ^{Psalm. 143.} filiis eorum composite, circumornata ut simulatio templi. Ea templum, ^{vers. 12.} sed Deum intus quare, hujus ædis incolum, & repères animum ignorantem, indoctum, rudem, pusillum, abjectum, folidum, impurum. Et crocodilium, en felum, en colubrum, in cultissimā domo habitantem. Vir magnus & eruditus (nuperissimè mihi narratum) juvenem cetera cultissimum, sed indoctum & Romani sermonis penitus ignoratum latine instituit examinare. His misero nec vox erat nec sensus. Cūm cantharo & poculis loqui didicerat bonus juvenis, non cum viris doctis: Bacchum noverat & Cupidinem, non Mufas, ita vel pīce magis mutus stabar, & ne omnino feriaretur, terram pede ter- rebat.

Caritas
scrutinium
in Anvers.
III. s.

Dispensum
temporis
ponit.
S. Petrus.
Hieron.
Bisfrid.
in vītu
Patrii
līb. 13. 377.

S. Iren.
Ecclesi.
Liquimus
omnes.
mutatis
etiam
fieri.
In Euseb.
Exhort.
Liquimus
omnes.
mutatis
etiam
fieri.

Statutum
vñ Mari.
cap. 12.

De cultu corporis Lib. III. Cap. X.

rebat Ubi hominem vir ille datus tam amulum vidit: Pulchra est, inquit, bestia; sed dolendum, cam nō dicitur quām superbit. De hoc tali homine verissimē dixeris: pulchram statuam, modō ei cerebrum non deferset! ò plumbum gladium in aurea vaginā! ò elegans templū, sed in quo ignoratio pro dā colitur!

*Lib. de vītī
condit. hum.
Laer. lib.
Pīl. cap. 2.
Eccles. cap. 1.
vers. 2.
Tho. Morus
Vīg. lib. 2.*

Innocentius Pontifex hōc ipsum sapienter adstruens: Quid, inquit, aliud est pretiosior ornatus, quam sepulchrum foris dealbatum, intus spuria? Crux rex Lydiæ regi ordo vit. natus, sublimi sollo residens, Solonem interrogavit, an pulchritus unquam spectaculum vidisse? Vidi, respondit, in gallis gallinaceis, phasianis, atque pavonibus. Certè pavones sumus spectari volumus, & ab hoc spectaculo quod alii praebeimus, laudari. Xantippe olim, Socratis uxor, laetus se vestierat, à marito caussam ejus rei interrogata, respondit se spectatum prodidram, ò mea conjux, inquit ille, non ut species, sed ut speckes, sic vestiris. *Vanitas vanitatum*, dixit Ecclesiastes (ostenduntur enim istas res, non possidentur, & dum placent trans Tho. Morus eunt) *vanitas vanitatum*, & omnia vanitas. Et quid vanius iis hominibus, qui quād meliore habent togam, eò sibi meliores & ipsi videntur. Quād unā in re bis erant, neque enim minus falluntur quād meliore putent togam suām quād quod se. Cur enim si vestis usum species, tenuioris fili lana praetar crassiori? At illi tamen tanquam naturā non honore praecellant, artollunt cristas, & sibi plus pretii credunt accedit ab ornati, honorēque quem vilius vesti sperare non essent aut, elegantiori togae velut jure suo exigunt, & prætermitti negligenter, indignantur. *Vanitas vanitatum!* Et hanc Anglus quipiam non è plebe, tam festivè quād opportune oculis subiect. Londini in Anglia metropoli moris est, ut cives primari, præfertim excuriones, statis diebus apud Prætorem urbis prandeant, etiam invocati. Ad has ergo Prætoris ades, civis honeste quideam, sed non delicate vestitus venit cum ceteris pransurus. Verum à janitorē, velut eo ceterū indigens, repulsam tulit: ille causam erroris facile addivinans, domum redit, vestem mutavit, struetus processit, & priorem adiutum deinceps tentavit. Jam nōtus, jam gratus hospes admittitur, accubuit, prandet. Prandio expirat, & ceteris gratiarum actionē parantibus, ille togam sibi detracētam imponit mensa, & observantia singulari venerabundus, sua vesti ob prandium illud gratias agit amplissimas. Aliis insolentiam facti mirantibus, sui consilii rationem memoravit cum risu & applaudivit omnium. *Vanitas vanitatum!* que nos gloriae sed vase, sed stulte facit mancipia. Pulchre Chrylotomus: *Gloriantur, inquit, in re quam vermes & gignunt, & perdant.* Noti, Gerarde, aves in nuptiis Aquilæ indignissimè tulisse: upupam aveum pastu alias obsecnam, tamen ob versicolores pennas & platicalem cristam ceteris preferri. Non minùs stultus est laudare vel honorare quempiam, ob vestem porius aut formam, quād virtutem. Hinc ille non immeritò in suas ipse vestes favevit, quamvis ridiculā crudelitate. Expertus is fuerat sibi in obsoletiori togā ad forum descendenti, honorem illum minimè deferri, qui tamen in nitidā teste prodeunīt, magno ceremoniarum apparatu deferetur ab omnibus. Idecirco cum è publico domum redit, vestem humi abjectam pedibus calcans: Esne tu honoratus ille vir, inquit, an ego? Tibine honor iste tribuitur, an mihi? *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas!*

§. V.

¶ Numos dissipat & rem domesticam frangit.

Caussa quinta: Vestium luxus & numos dissipat, & rem domesticam frangit. Pecuniae comparcere difficile est, ubi tam multiplex imperium jubet effundere. Crumena saepius hier necessē est, ubi corpus studiosius ornari coepit est. Jam hoc, jam illud deest, aut certe deesse fingitur, modō istud, modō aliud argento pen-

A sandum. Restam nota, quād mīta est, neminem ego Nemo esse, cū superbia negotiū agitur. Petunt pars genū peres: non suppetunt numeri. Corpus ornari postulat: impetrat jam abundamus. Open pecuniam rogant antici: regunt jam pridem ipsi egemus. Nova vestis commercienda est: jam turgent mastupium. Opificibus merces solvenda est: differri hoc potest in aliud tempus. Novum collarium genus repertum: simile quamprimum: conciatur. Necessarium quid domesticū emendum: expētēt: pecunia deficit. Nuper & novitius corpori cultus paradoxus: patetur: superest loculis quod dent. Ita paupertatem nonquam pejus odamus, quād cū vestīsum nōtior adversum ī. Tunc opulent sumus, cū sumptus faciēndi in corporis lenocinio. Jure Benardus queritur: Inveniunt curiosi quād delectentur, & uniuersum miseri quo sustententur: cū pericolo anima acquirunt, unde oculos hominum delectent. Neque hic fortitudinam nomina facere, & as alienum cogere, modō vestis splendeat, quisquis nomina expungat, aut ērelieno nos levet. Fī quandoque ut quis in veste se jactet quam adhuc fattori & mercatori debet. Neque injuriarū agi posset qui accederet & moneret: Heus tu, hac vestis nondum ī est tua, quid te in alienā vendis? tuus creditor suam appellat. Et quād turpe est corniculae plumis non suis superbit? Sed ea ī libido quorundam sumptuose se vestiendi, ut nullas expensas seu sua seu alienas rebeat. Hinc monstra illa & prodigia: Nero nullam vestem his induit: Heliogabalus gemmas ab optimis artificibus sculpsas in calceamentis cerebant, quād nunquam iterabar: sed nec lincteame lotum unquam attigit, mendicos dicens qui lotis tereruntur. Nec nostrō āvo talum monstrorum inopia est: Gualterus Rajoleus ille apud Anglicanam Cleopatram nimis gratiosus homo, vītas ī est in aula crepidas geltare ita gemmis distinetas, ut 6600. hoc ī, sex millium sexcentorum aureorum & amplius estimarentur. Ante annos non adeò multos, cū feminarū syrmata etiam in usu essent, sed minime laudabili, Comitisa quedam in materiam unius hujuse syrmatis, florenorum duo millia & quingentos, opifici vīdū in manu prēmū & pro opere faciendo centum quinquaginta florenos numeravit liberali manu. Sunt, quibus fortunas omnes veste bajolare ad detergere pulchrum ī, tantā stuletiā contemnere audēt opes, qui jaēt, qui gerere malunt quād possidere. Sic aliquibus omne in ornato patrimonium est. Et eō jam luxus vestīumque pretia excreverunt, ut quo vestitu oī Comites, Marchioness, Duces usi fuerint, illo nūc novi homines & infames nobilitatis vīti feminaque aurantur; & qui ante nobilium erat habitus, is iam plebecule & mechanicis vīx approbatur. Hinc pretia rebus sic inflammatur, ut jam inter maximos sumpus numeretur, tēg. Verissimē Sacyricus ciām de nōtō *vers. 1.* *vers. 2.* *vers. 3.* *vers. 4.* *vers. 5.*

Hic ultra vires habitus nōtior, hic aliiquid plus quam satis ī: interdum alienā sumunt arcā. Commune id vītū ī, hic vivimus ambitus. Paupertate omnes — Quando ergo Principes suum familium splendore & sumptu vestīum ægrē superare quēnt, reculimē faciunt, qui sumptuosissimum hoc certamen drectant, & quos luxu nequeunt, vincere conantur modestiā. Olin qui molibus vestiebantur, in domibus regum erant. Desierunt jam ista secula, alii nūc moribus vivunt. Erāt in tabernis, tuguris, casis sunt qui molliissimē vestiuntur, quiq̄e porius foridē & parē conantur, quād minūs sumptuosē vestīi velint: multi malum male ī, modō bene & opipare vestiuntur, adeò etiam gula multū superatur à superbiā. Mirum! facies optimo tritico refertus, trioboli fūne stringitur, foccus nōtō, corpus nōtōnum in munditiis plenum, non tam vestimentis quād ornamenti sumptuosissimē vult cingi. Vicerat

De cultu corporis Lib. III. Cap. X.

433

Amos 6. Viceratur Amos Propheta: *Vnde vobis optimates, caputa popolorum, ingredientes pompatice domum Israël. Quantis hodie clamoribus ageret vates, si cerneret quo apparatus, quantà pompa, non optimates solum, sed & è plebe uterque Iesus in templo se ferret. Num hoc, suppliciter exortari, quantà posunt ostentatione in ædes facias, velut ad choream convenienti; ad divinum cultum properant, sed ut suum ostendant. Num hoc, Gerarde, mores Christianos sapit? Theophylactus velut templi custos, comptriorem feminam examinans: An saltatura, inquit, ad Ecclesiam pergis? nunquid hæc nuptias & lacivæ oblectamenta conquisis? num ut tui spectaculum præbeas advenisti? Non iste supplicis est habitus, accediti ut Deum pro peccatis tuis depreceris, ut cum gemitu & lacrymis veniam petas, quid teipsum ornare improbo & intempestivo studio contendis? Profecto hæc cura nec domos ditant, nec tempora ornant; illæ sumptibus exhaustiuntur, hæc levitatibus & petulantius implentur.*

§. VI.

*C*ausa sexta: Ostentatio hæc vestium sine modo est, nec finem invenit. Quod præclarè docuit Clemens Alexandrinus: *Ebriosum efo, inquit, & vinorum, efi sunt magna virtus, non tamen tanta, quantum est nimium sui ornandi studium. Mensa plena & frequentes calices satis sunt ad implendum ingluviem. At qui auri, purpure & gemmarum nimio studio tenentur, ius nec quod super terram, nec quod sub terra est, aurum sufficerit. Dum ergo cupiditatis lumen sibi non constituant, in impudentiam impingunt. His enim opus est & theatrum, & pompa, & spectaculorum multitudine, & errore in facris, & diuturna mora in triviis, ut sint manifesti omnibus. Ita virtus nec finem habent nec modum, juvante ludere impendi, & lusus hos generare, dum quotidie aliquid novitatis sumptuosius adjicitur. Linum aut byssum patriam pridem fastidimus, peregrinam querimus. Belgicam aut Batavam quantovis pretio mereamur. Muscus quo chirtheæ aut vestes imbuenda, ab ultimâ Thule & terra finibus apparetur necesse est; omnia vicina & quæ vi- liorū pretiū sunt, ferdent. Sic carum vestium summa commendatio est, quantum odor invitit etiam aliud agentes. O Gerarde, male oler quid carnem oler, etiamī moschum oleat. Sed & hoc spectamus in cultu corporis, ut is plus artificio debeat quam natura, & magis pretium fator exigat quam mercator, labore materiem superante. Novi virum doctum dicere solitum: A Jurisconfutis quibusdam minores sumptus fieri in libros & Juris codices, quam à multis feminis in mundum & concinnitudines. Finem non invenit & modo caret ambitiosus hic velutum cultus, qui jam olim excoxitavit, quam ratione aranearum texture in amictum transire. Difter Plinius affirmans: *Telas, inquit, aranearum modo texunt, ad vestem luxuriantem feminarum, que bombycina appellatur. Telas illas raritate textura, & macularum pervia latitudine traducunt, seu vestem Coam, cum aranearum opere confert Plinius. Sed an non hoc extra modum est, sic vestiri quasi araneos textores habueris, & corum retia in vestem apratis? O quantum à lorica dicsellere mores, ut oneri sint etiam vestes! ò quam commode possemus vestiri esse fine commercio Serum & exoticis his deliciis! Prudentius olim jure querit & indignatur:**

*Nam pudet esse viros: querunt vanissima queque
Quis nitent: genuina leves ut robora solvant,
Vellere non oviam, sed Eoo ex ore petitus;
Ramorum foliis fluitantes sumere amictus
Gaudent, & durum scutulæ perfundere corpus:
Additur ars, ut fila herbis saturata recutis
Illudant varias distincto flamme formas,
Ut queque est laugo ferè mollissima talu*

Tom. I.

*Pecunia hunc videt, lacivæ præpete cursu
Venantem tunicas, avium quoque versicolorum
Indumenta novis texentem plumes celis.*

D. Hieronymus ad Lætani de institutione filiae in eandæ hanc nimiam & pellucidam molletem inventus: *Spernat, inquit, bombycum telas, Serum vellera, & aurum in fila lenteſens: talia vestimenta parer, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur. In Marcellæ viduæ epitaphio ad Principiam virginem: Solent enim, inquit, purparis & ceruſſa ora depingere, sericis interre vestibus, splendere gemmæ, aurum portare cervicibus. Nofra vidua talibus uſa est vestibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret, aurum usque ad anuli signaculum reputans. At nos plerum- De hoc que-
nos ipsos & animum nostrum. Vir nobilis & opulens cap. 9. & in
Aristippum *philosophum in ædes introduxit, & cir- Conf. ad
cumduxit quaqua verum. Varia ubique & pretiosa su- Helv. c. 15.
pelle, summus in omni angulo nitor, & accuratissima Epif. 90.
ubique munidies. Et jam gratia agenda erant ab eo *Alii Dio-
qui sic humane fuisset deducēt: cum ecce philophorus genere.*

*I*putum colligit, & in ipsis heri barbam jacit. Ille quasi conjecto in le Tisiphones angue, totus in fermento esse & ardore ira. Philosophus ut huic incendio verborum lymphas affunderet: Quælo te, inquit, ignofce; rotam domum lultravi, nec angulum repeti qui immundior esset hac horrente tuâ barba. Videbar ergo rectè factus, si in locum domus tua fordidissimum has oris fordes ejicerem. GER AR. Hic silentium rumpo, vel te in vitro. Quanta & quam incredibilis huic philosopho fuerit audacia? POLYCH. Longè major est, sed teclior diabolo. Vaferminus hic philophorus ex Oico, ubi in homine omnia compta vider & exculta, praterquam animum hominis, variis eum suggestionibus confundit, & hoc prolixè agit, ut tantò magis fordet animus, quanto magis nitescit corpus. Erubescat ergo scipsum homo malum & turpem, inter res suas bonas & pulchras. Er lâne vestes pudor nobis sint potius quam honori. Nam vestis apertissimum signum est, primum omnium parentem suile furem. Nisi vetitum malum è paradiſo subiectum fuisset, nativa etiam pulchritudine gauderemus. Quis verò stigmatorum,stellantem & cauterio inustam frontem in laude ponit? Neque ad claudi aut loripedis gloriam facit, ligneo pede gradì vel argenteo, cum defecitus fulcrum sit, non argumentum roboris; neque est quod scabiosus triumphet, si scabiem panniculus nitidioribus velet. Et quid ægrotus cataplatum aut medicamentorum copiā superbit? Quid ergo nos vestes notissimi furti argumentum inter decora nostra numeramus? GER AR. At vestes ornant nos. POLYCH. Hoc laudis est, si nos illas ornaremus.

§. VII.

*C*ausa ultima: Jactura nominis & famæ. Nos laudem auecupamur ambitioso habitu; plerunque nominis contra fit, & vituperium reportamus, aut in suspicio- nem finistram venimus. Rex Ochozias, nuncios suos ad 4. Reg. c. 1. se redeentes interrogavit, cui spe ciuitis reverterentur? ver. 2. At illi remissis se ajeabant a viro, qui occurserat in via. Institi porro rex querere, cujusnam habitus esset vir ille qui occurseret, & mox è viri veste colligens quis esset; Elias, inquit, Thesbes est, hic ipsum est. O mi Gerar- ibid. v. 3. des, si te viderint alii adeò complum & velut pumice explicitum, non te dicent Eliam, sed Thrasonem, sed pavonem, sed cultam statuam. Animum nostrum refor- ramus iis qui nos vident, defectus nostros aperimus spe- catoribus nostris, cōisque qui forte nos frugales & la- Ambicio- pientes censebant, errasse ostendimus. Latentis in anti- fio corporo vanitatis indicium est, ambitiosior corporis orna- its ornatus. Quam verò prona & facilis post hæc indicia, suppi- vanitatis in- Dei oblitiviscitur, & sensim per tot corporis lenocinia ad dicium est. gentium

O O

Ecli. c. 47. gentium idola turpissime defiguntur. Verè dedit maculam
vers. 22. in gloriâ suâ, & lapientiam futilitatem confudit. Quando
nux ante tempus corticem abicit, intus se corruptam
ostendit: quando Christianus exteriorum habitum discipline
Christianæ congruum rejicit, hærescentis in animo vermiculi cariæ prodit.

Vulgare feretur efferendis cadaveribus assignatum,
nunquam decentius vestitum cernitur, quâm cum ca-
daver in illo recumbit. Ali multi tales, & huic feretro
simillimi sunt, qui corpus suum tunc maximè ornant,
cum animum letali culpa emitorum circumgestant. In
Abac. cap. 2. hunc talem Abacuc jam olim pronunciavit: *Ecce iste, in-*
vers. 19. *cooperitus est auro & argento, & omnis spiritus non est in*
visceribus eius. Tam varia tamque disparia similes ex quo
curare non possumus, corporis comere, & animum excor-
dere vix ejidem homini est. In nimium diversas curas
hæc agunt, quantumque plus solitudinibus huic impendi-
tur, tanto plerunque minus alteri. Ita dum corpus curâ
& diligentia nostra complectimur, animum otiosi &
negligentes ferè transimus: nimis ut servus nitat,
herus in squalore est. Area testimoniæ erat intus obdu-
cta auro, at foris cooperata cilicio: si animus noster amo-
re divino plenus, parum interest, qualem se ostendat exteriùs. Cordis penetralia virtus occupat, nec anxius eris
quâm vele corpus alienis oculis commendas. Commu-
Hebr. t. 11. inorat Paulus probatissimos homines præce legis, ca-
vers. 37. melorum & caprarum pelles vice vestium habuissis.
Sciebat se nudos in hunc Ossem prodiisse, nec aliter
discellatos.

Tract. de Nabucodonosoro. Nescit natura divites, inquit Ambrosius, que omnes pau-
peres generat. Neque enim vestimenta indui nascimur, nec
cum auro argenteoque generamur. Nudos fidit in lucem egen-
tes cibo, potu, amictu, nudos recipit terra quos edidit, nescit fines
possessionum, sequelbro nos includit cespes angustus, qui & pau-
peri abundat & diviti, & terra vivens quem non cepit affe-
dum, jam divitem caput. Eodem sensu Seneca: Nemo, in-
quit, nascitur dives quisque ex in lucem, si us est latè & pa-
no esse contentus. At ita non cogitat: alios mores sapit qui
veles laudificulas tam providè querit, atque hoc unum
agit ut placeat, sed plècunque hoc unum minimè om-
nium imperat: sapissime alia omnia dicuntur quâm
qua in laudem. En. agunt, politissimam statuam, en pa-
vonen speciosè ingredientem; en vestiū insolentiam,
en cultum censu majorem! Unde huic homini ad hanc
lauditiam tam dives crumenam? tam magnificè non ince-
deret, nisi & altena marlupia emungeret. En ostentatio-
nem inanissimam, en pompanam idoli! Et quis tandem est
hic Thraso, quâ domo, quâ gente, quinam ipsius proge-
nitores? homines è pago, rustici, gens aegritus: ille ipse
olim olus vendidit, & nares brachio abstergit, noluisses
de manu eus panem accipere, nunc quantus, quâm su-
bliminis est? Hec illa sunt elegia, hi speciosi tituli, quibus
liberalissime afficiuntur in qui sui status & ordinis ratio-
nem ignorantes, in vestitus elegantiæ plus expendunt
quâm laudari possit. Ita melioris nota famam non au-
get, qui corporis cultui tam religiosè studet: malignas
fuspiciones non effugit, qui scipium tam affectate com-
mit. Pulcherrima deformatatis exscutatio est, vestitus de-
centia & honestas.

CAP V T XI.

Diclorum ratio, confirmatio, coronis.

GERARDVS.

Multa vi- **E**t cur, mi Polychroni, aut unde tam disertus es in
vestitum luxum, & quidem facundia tam prolixâ?
ria trahit POLYCH. In auren tibi dicam ipsissimam veritatem:
secum ve- Hoc vitium multa secum trahit vita, curiositatem, de-
fini cultus. licias, yanam gloriam, pessimam liberalitatem, tempo-

A ris jaetoram, & post hec omnia, revera potens Libidi-
nis fomentum est. Non venit de integrâ conscientia
hoc studium placandi per decorum, quem naturaliter
invitatorum libidinis scimus. Ita Hieronymus sentit: *Si vir, inquit, vel mulier se ornaverit, & vultus hominum*
ad se provocaverit, et si nullam inde sequatur damnum, iudicium
*tamen patietur, quia venenum actulit, si fascat qui bi-
bisset.* Est ita, ut dicit: concinno velti alienos oculos
vulnerare faciliuum. GERAR. Abst hoc. POLYCH.
Ira loqui solemus, sed commune nobis vitium est, aliter
dicere & aliter facere, ut merito idem Hieronymus
moneat, aut loquendum nobis ut velti sumus, aut ve-
stendum ut loquimur. Lingua castitatem jaetamus, Lingua
teste levitatem aut impudicitiam lepe non dissimilamus. GERAR. Modò in leges divinas non peccemus
POLYCH. Ubi politice calcantur, nec divina in hono-
re sunt. At politicas hic sperni, vel oculi loquuntur. O
lex Oppia quâm dudum exulans? O leges vestiarie tot multis
urbium & provinciarum, quâm dudum expiratis! jam
pridem nullos limites patiuntur effusissimi sumpus in
vestitum pompam. Et queso te, Gerarde, dic quæ biblia
docent cineres ferico velando, cœnum auro tingendam, simetum purpura operendum? & an non corpus
nostrum cinis, cœnum, simetum? Cur istud, mi homo,
sic operis, sic comis? subter te flerneret tinea, & operem-
tum tuum erunt vermes. Pulchra Ambrosius: Audi, inquit,
omnes nascimur nudi & morimur: nulla distinctione inter cada-
vera mortuorum, nisi forte quia gravius forent corpora divi-
tum difserunt luxurie.

Volui bonus Deus spiritum hominis, velut divine
particulam auræ, & sui simulacrum nullo pretio fat-
astimandum, nihilominus vili facio corporis absconde-
re: cui jam verosimile videatur, opificem hunc voluisse,
corpus quod vilissimum est, pretiosi tegmine involvi,
qui spiritum inestimabilis preti tam vili tegu-
mento circumscriptis? Et cur ipsi Deus protoplatis
pelles in vestem dedit, si nos auro & gemmis vestiri
voluit? Aut igitur miserabili virtutis inficiâ laboramus,
aut infamia hilarem in infamius.

S. I.

Quæsit nuper est Dionysio cognato meo quispam, *Quæsi-*
quis ille in stultorum navigo primâ fede purata, *flent, in-*
honorandos? Hæsit nonnulli Dionysii ad subitam
questionem, & Res hac, inquit, multæ cogitationis est; *non fini-*
at tu luce crastinâ redi, & responsum à me auferes; *accide-*
terim ego senatum in animum advocabo, ut suis mo-
mentis quæsto tam seria ponderetur. Reddit alter po-
stero mane, & An responsum, inquit, reperisti meæ
questioni? Cui meus cognatus: Reperi, ait, & ut scis
secreta astimatione rem probe peniculavim, demum
hoc statui: in stultorum triremi primos omnino videti
aut primis proximos, qui à vestitum luxum magnum sibi
ornamentum crederent accedere. Cumque alter ejus-
modi responsum rationem sibi non lique dixisset,
subiecit cognatus meus: Tu ergo vide quid fieri de-
mentius possit, quâm oportenta, quæ dedecoris nolit
& infamie, à primis parentibus contracta, certa sunt
indicia, in laudem & ornatum velle trahent: nisi verò
tu dicas nebulonem nunquam, aut furem ornari fine.
Addo: cùm à lapu protoplati, libido & omnis generis
fœda concepientia in membris nostris jam ante ni-
miū quantum exardeciant, nos infami huic incendio
pabulum insuper sufficiamus, & ardentí camino prælar-
gè oleum affundimus; colimus & consumimis nos, & sic
cultos comprisimus mutuis aspergitibus propinquamus, ut
si fortè sopita dormiat lascivia, ad has illecceras revi-
sat. Memini, et si nondum senex, cum non tantum cor-
pora, sed & vestes ipsæ honestissime regenterent: Vix
suis promisso nigro pallio, suas matronæ nigra & per
totum corpus defluente palla tegebant. At nunc tanquam
abef

abest ut vestes tegantur, ut p̄ne etiam detegantur corpora, & initium alicubi jam factum est, ritu planè non Germano, sed extero & invercendo. Non satis est pompatice ostentationis curiositatem omnium oculis ingrete, jam etiam, quæ olim velata, nudamus, & paulatim pectus aperimus. Quod quid aliud est quam pudicitiam aperto Marte oppugnare? Quid hoc aliud quam irritate cupiditates hominum jam ante incitatæ? an non hoc nobile specimen est flagitiæ stultitia, & quæ primas mereatur? Quidquid dicas; hæc in veste lenocinia non sunt pudoris regumenta, sed irritantia libidinis. Luculentæ hæc est & manifestaria infania, ad mortem dannati sumus omnes, capitio supplicium nemini non impender, ex quo natus est; jam ducimur, in viam sumus ad supremum exitum, & tamen, etiam de curioso cultu solliciti sumus? Et quam illud solers fed grandis stultitia est, domum, quæ jam vitium facit & ruinas minatur, foris magno sumptu depingere, intus nil opitulari ruita: Quid corpus, ruinosum hoc B rugurum tam exquisito vestium nitore, tot pigmentis obducimus? jam ad ruinam inclinat, brevi abjectur in tumbam, terrâ obruendum. Cyprianus objecture hic & tab. occurrit: *At locupletem, inquit, te dicit & divitias, & uendam putas iis que possidere te Deus volunt; utere, sed ad res salutares: atere, sed ad bonas artes: utere, sed ad illa que Deus præcepit, qui Dominus ostendit. Divitias te sentiant indigentes.* Patrimonium tuum Deo famera, Christum cibas; commenda illic thesauros tuos, ubi fur nullus effodiatur, quo nullus infidians graffator irrumptat.

§. II.

Vix credi potest, quantum post Apostolorum viri doctissimi, Apostolorum imitatores laborant, ut Christianos quæ cultum corporis, in modestia officio continerent, præfertim cum idololatria in eos qui negligenter habitus erant, variè jocarent & dicterent ipargent; ut divus Hieronymus commemorat, cuius verba hec sunt: *Si tunica non canduerit, statim illud è trivio: Imposter, aut Gracus est.* Laborandum ergo fui ne Christiani vitandis his conviciis, corpus potius excolentes quam mores. Hinc Tertullianus de cultu feminarum, Cyprianus de habitu virginum scripsit; hinc Ambrosius, Hieronymus, aliquæ complures ad hanc ipsam in cultu corporis modestiam graviter cohortati sunt. Sed ante hos omnes Justinus martyr jam olim in eas declamat, quæ arte dolosâ tentarent quod feminis Christianis esset interdictum, arque has ita objurgat: *Vñ venit quibusdam seipso fallentibus, ut cùm aperte vulnus pigmentis fingere non audeant, arte id faciant. Nam in undam aus oleum facie inclinata deficiente seipso judicant, an adversus casitatem belligerare posint. Et quibus facile est scire, Christianas pudicas feminas nec speculo quidem licenter uti solitas, cùm ex ea, quæ Justinus perfringit, legem eluderent arte.* Nec dissentit Tertullianus, qui cas pudicitia mundinatrices nominat, (*suprà expolii*) quæ consilium formæ à speculo pertinet. Et quæ quid Numinis & naturæ ordinem invertuntur? Cur servum ornamus, ad speculum comimus, & delicias pacimus, dum herus & imperator fœda macie rabescit? Bernardo magna abusio est, & nimis magna, dominam ancillari, & ancillam dominari. Apud Romanos olim staties Saturnalium, quibus per ludum & jocum, jus hætile servi occupabant: at nos Christiani Saturnalia totis annis agimus, & corpus mancipium, supra dominum extollimus, & de nobis verum sit, quod Ecclesiastes notans: *Vidi servos, inquit, in equis, & principes ambulantes super terram quasi servi.* Incredibile dictu est quam acri penitentia studio, quantis oculorum fontibus, illud vindictarum decus Romana Paula, hanc in se culpam expungavit. Monita namque, parceret oculis, neve illos effigiebat, ret, respondit: *Turpanda est facies, quam contra Dei prece-*

A ptum purparissa, & cerussa, & stibio sape depinxii; affligendum Hieron. in est corpus, quod multis vacavit deliciis; longus risus perpeti epitaph. S. compensandus est fletus, mollia linteamina & serica, & pretiosa, afferitate cilicis communata: qua viro & seculo placui, nunc Christo placere contendo.

Ejusdem animi fuit Edildrida Anglorum regis filia. Eundem Haec extremâ ætate sacrarum virginum antiflita, è colli luxū Edildrida Anglorum regis filia expulsa, quos non tantum moderatè & placidè, sed & egregiā animi alacritate, & voluntate summā tolerans, dicere solebat: Rechè omnino mecum agitur, rectissimè; quibus membris delinquimus, his punimur. Memini me juvenculam super vacua monilium pondere gestasse collo, jure igitur paenitentias expendit sui peccati collum. Tuum hoc, ô mi Deus, beneficium auferimus quidem est, sed saluberrimum: Animis pharmaca sunt, tua, mi Jesu, vulnera: his plagiis docebunt modestiam.

§. III.

Thom. St. mus regis Henrici Cancelleri, tanto maiorem pl. in vita meretur laudem, quanto minorem ipse curam sui corporis gesit. Sileo, in mensa eum uno tantum cibi genere, quod plurimum bubula caro fuerat, velci solitum. Veltis ei simplex, & tunc solùm serica, cùm publici modestia, magistratus officium cogerer. Unâ cadêm que semper utebatur, nisi cùm famulus mutandam moneret diceretque: Here, hodie curiam ingredimur; paullò melior vestis sumenda. Ita hetilis habitus arbitrium omne penes famulum erat, qui calcos, caligas, aliaque in hunc usum necessaria præstinabat. Hunc cā de causâ tutorum summum solebat vocare Morus, cùmque die aliquo calcis admodum attritis & pene pertulit prodire, monitus est, veteres soleas novis immutaret: Et tu, inquit, meum tutorem roga, alios mihi emat. Denique in his quæ corporis curam cultumque attinebant, maluit vir illustrissimus, religiosorum hominum more, alienis imperiis parere, quam suo nutu agere, sive ut animus excellissimus ad hæc tam minuta non devocaretur, sive ut principem hominis Christiani virtutem, submissionem & modestiam insignius in se exprimeret. Verè, nusquam in minore pompâ magnæ virtutes, quam hæc habitarunt. Saxonæ Dux Guilielmus, honesti habitus amantissimus, in aulicâ familiâ hominem habuit vetustâ stirpis, sed mentis vanâ, & qui novitio ritu, prout nunc ferè mos est, vestem gerebat. Hunc affatus princeps: Quæsto te, inquit, ne rectiles mihi gratificari: sarcinam adi, & ex optimo panno veltiri te jube meo sumptu, sed more meo, & scissas has vestes depone. At ille aliquantulum præcepit & biliosus: Et cur, inquit, ilustrissime princeps, non meo me arbitrio vestiam? Et cur, subjungit dux, non meo te arbitrio aulâ submoveam? Atque mox missione data, alium sibi dominum jussis est quære. Non iniquum imperium, & ad prisci ævi modestiam attemperatum. Certè & Lacedæmonii hospitem Milesum, in vestitu sumptuosiore, quam pro Spartanâ consuetudine, jussiter civitate excedere, & domi sua, aut ubi demum veller, modò extra urbem suam, Mileiam exercere. Augustus etiam Cæsar habitum vestitumque primitum reducere studuit. Ac visâ pro concione pullatorum turbâ, indignabundus & clamitans: En, ait, Romanos rerum dominos gentemque togatam! Itaque negotiorum ædilibus dedit, ne quem pothæ paternerit in foro circōe nisi positis lacernis, togatum consilere. Optima pudicitie custodia, vestimenta honestas.

Epidætus, philosophorum longè clarissimus, & pæne Lib. 3. dif- dixerunt, Christianus, eleganter prorsus cum juvene fert. cap. I. confabulatus: O adolescentis, inquit, quemvis pulchrum face- re? Cognoscere prius quis sis, ac tum te ornato. Homo es, hoc est, animal mortale, quod visus cum ratione utitur. Ratio vero quid est?

Oo 2

est?

Tom. I.

est: quod natura sit congruenter accepit. Quid ergo eximum A
habes? Animal? Non. Mortale? Non. Vt risus? Non. Rationem
habes eximiam, hanc ornato & expolito; comam verò relin-
quio ei qui illam fixxit, ut ipse voluit. Et ad capitum finem:
Sed vnde quid Socrates dicat omnium pulcherrimo & elegan-
tissimo Alcibiadi: Dato, inquit, operam ut formosus sis. Quid ei
dicit: Finge comam tuam, vesti tua nitorem addet. Abst. Sed or-
nato voluntate tuam, malas opiniones abice. In hanc Epi-
stola sententiam praeclarè dixit Julianus Imperator:
Turpe esse sapienti, cum animu habeat, captare lau-
des ex corpore. Quod si tantopere feriem, pigmenta,
byssum, purpuram amemus, Tertullianum sequamur,
qui, quia ratione hac in laudem venire possunt, ingenue
doceas: Vestite, inquit, vos frico probatis, byssino sanctita-
ti, purpurā pudicitie, taliter pigmentati Deum habebitis ama-
torem. Nec est quod quis addubitet nitidas & numero-
osas vestes, ad animi profectum & ad cultum virtutis pa-
rum facere. Certum est enim vanitas aut infirmitatis
argumentum, Pluribus indigere. Prostis ad vivendum
velut ad natandum, is melior, qui onere liberior. Cui
pulchrum est corpus, & anima mala, bonam haber na-
viam, sed malum gubernatorem.

§. IV.

Sed vitiis facile fucum invenimus, vel quod pejus est,
ea quoque importuno patrocinio tueri non dubita-
mus. Pafsum responderi audias: Dives sum, nobilis sum,
in magistratu sum, sponfus, cotiviva, paranyphus sum,
sum juvenis. Quisquis demum sis, mi juvenis, homo es,
lutum es, & ad te mihi nunc potissimum sermo, nec in-
dignaberis, si cum pisco pedeltri Satyrico pauca ex te
queram: Dic quæso, quod spectant hexa pectine comæ?
melius flebitur pericacia: quod facies medicamine
atrita animu magis indiget: quod crines in fronte refugi,
& in altum erecti mens erigitur rectius: quid facit
gemma in articulo? si nescis, in scriptis pulchrioribus sunt
gemme quæ in digitis: quid tot fasciae pedes impli-
cant? facilis ferrent iuum truncum absque his impedi-
mentis. Aspice mihi mendiculum diparibus & male
confarcinari centum eis semiamictum, & purulentam
manum ad excipiam stipe portigentem. Squallent
horribiliter que comæ, sine nitore vultus est, extant nuda &
sole perulta membra; an ideo illum ex hominum cœtu
exturbabis, velut extremum busti cadaver, velut pri-
mum vita dedecus, & solum Orci fastidium? Fle ete
oculos ad longa retro facula; primus homo investis &
nudus sterit tuo figulo, in modo nudus non fuit, nam satis
rectus est, quem tegit innocentia. Deinde sit nudus qui
in ponte mendicat, an nescis tales nec à decem quidem
palastritis spoliati posse, & sape tanq; minus vitiorum
habere, quanto minus numerum? Adde, pares omnes
res nascuntur, pares mori, licet quod temporis intercurrit, in illis
tut & moriuntur.

Et omnium
id exiit
& idem
domiciliū.

Omnes pa-
habere, quanto minus numerum? Adde, pares omnes
res nascuntur, pares mori, licet quod temporis intercurrit, in illis
tut & moriuntur.

Et omnium
id exiit
& idem
domiciliū.

Cunque purpura fulgeat, gemma niteat, aurum splendeat, alios
vix trita regat lacerna. Nemo tamen tam nudus fuit,
tam vilibus rectus, quam cum nasceretur; illud momen-
tum æquavit omnes. De morte quid dicam? Omnia
idem exitus & idem domicilium. Corpus hoc sub qua-
cunque purpura sudaverit, arectet in pulvere; sub qua-
cunque gemma fulgiraverit, tenuabitur in cinerem; sub
quo cunque odore fragraverit, in nidorem putorèmque
laxabitur. Nunc ergo beatos censibus illos, qui gemma
bibunt, qui in ostro dormiunt, in argentea spondæ re-
cumbit, qui manus auro, cervicem monilibus onerant,
qui delectantur catenis & vinculis, dummodo auro li-
gentius nec putant onera esse si pretiosa sint, neque vin-
cula esse putant, si in thesauri coruscet? apud quos
& gemma sua habent pondera, & vestes sua habent bri-
gora, qui in gemmis sudant, in sericis algent, hos tu bea-
tos dixeris? nil horum exterrit mortem. Tam certa ma-
nia hos rapit, quam insinuæ fortunæ anendiculos. Mors
nec blanditiæ didicit, nec blanditiæ admittere.

§. V.

In Nunc, converte calamistro crines, vultum ungentis
enubila, byssinis & hyachintinis laniis corpus amici,
ventos balsaminos post te trahit, & quaquam incedis, vias
imple, idem tamen gurgifoliolum fortieris, quod homi-
num postremissimi. Sepulchræ eorum, domus illarum in ater-
num. Specus subterranea, ad corporis modulum angu-
stissima, brevi tuum palatum erit. Et scisne, mi juvenis,
quam bestiam ita colas comâisque, cum corpus colis,
comisque; qualiter in oculis vix feras, secundum serpem.
Nam audi Plutarchum & Plinius, quorum iste affir-
matè docet è medullâ qua tergi spina clauditur in ho-
mine, serpente enat. Attende sis, caput integrum è
Plinio recitabo. GERAR. Modò non longum sit. POL.
Et iterum te cepi. Hæc nostra legendi & audiendi pa-
tientia est; sape nauseamus, & dannamus antequam
audire vel legere incipiamus. GERAR. Audio. mi Po-
lychroni, audio, tu tantum recita. POLYCH. Vix sun-
vigiint vocula; sic Plinius loquitur: Anguem ex medul-
la hominis spinæ gigni, accepimus à multis. Pleraque
enim occultâ & cæca origine proveniunt, etiam in qua-
drupedum genere. Hoc totum caput est, & dignum spine ho-
scit. Plutarchus verò in vita Cleomenis hæc habet: minig-
Cùm compresisset Ptolemaeus, Cleomenem suâ ipsius gau-
violentâ manu trucidatum, cadaver detracitâ pelle in
crucem susstollit jussit, & cum curâ custodiri. Ponuntur
aliquot dies in hac custodiâ, animadverturn tandem
milites circa suspensi caput, mira magnitudinis serpen-
tem repere, & saginam sibi ex adels artibus instrue-
re. Incisit regi Ptolomæo trepidatio, & cum eâ quo-
que superfluo, ne fortassis innocentem & humanâ for-
ta maiorem in furcam extulerit. Alexandrinî quoque ad
supplici locum confluunt, & viperam illam per ca-
veris caulas (ut loquitur Lucretius) liberè vagantem,
curiosè spectant, Cleomenem heroem appellant, &
Deorum filium. Sed ereptâ illis hec mens est ab erudi-
tis aliquot viris, qui liquido docuerunt, è purrefento
bove apes, ex equo vespas, ex asino scarabæos, exhibe-
minis medullâ serpentes progingi. En, quantos thesa-
ros vestes contegant: at non merito pretiose sint, que
semen tam pretiosum, nempe viperinum conveolan?
Plutarcho & Plinio fidem vix negabis; sed alium do te-
stem & recentiorem.

§. VI.

Fuit hoc nostro ævo nobilissimus juvenis, & qui
Hyacinthus aliquis, aut Damocles haberi poterat,
ob eximiam oris venustatem. At cùm moriendum est,
eximus nullus est; neque ille juvenum formosissimus
cæcum furorem mortis tam elegantè & luculentè vulta
à se abstinuit; moriendum fuit. Hæc locus induciatur
nullus est. Venit ergo ad extrema in ipso ætaris flore,
& dum nasceretur hæc rosa, consenuit. Adsum cognati,
et cœtum sepient, diversa plorant, precantur multa, illud
tamen maximè, ut posteris vultus vñ vel sic exhausti &
palecentis effigiem velit non invidere. Ita rogant omnes,
hos sibi monumentum relinquent non gravetur.

Surdus est ager ad has preces (uri olim ad similes
fuisse dicitur Agesilaus) hæc solam illis annuit, ut po-
quam plusculos dies cum matre suâ Terrâ faciat, lepul-
chrum aperient, & eam quam tum reperient formam,
penicillo excipi ac depingi curarent. Maluissent equi-
dem cognati obsecrationem suam non repudiari, pond-
itus tamen & momentum habuit apud illos hac juvenis
jussio, quia extrema. Faciunt ergo ut jussit, extindunt
terræ inhumant, certosque dies, ut edixerat, expectant.
Tandem urnam pandunt; sed heu quād fide mura-
tum offendunt! illam paulò ante venustissimam faciem
certatim vermes lacerant, diaphragma seu dorſi spinam
aliquot serpentes occupant; macellum dixiles & quo
carnes

De cultu corporis Lib. III. Cap. XI.

437

carnes emerent esurientes colubri. Horrent confanguinei tanquam ad revelatam Persei parvam, & pæne lapide frigore obrigescunt, nec jam vel oculis vel naribus viciniores esse sustinent, & quia id morienti datis dextris promiserant, fidem verentur fallere. Pictorem ergo adducunt, qui juvenem non juvenem sed sephyralem larvam depingat. Exstat adhuc hodie in illustri Germaniae loco lacrymanda haec effigies, quæ ut ætatem ferret, faxo etiam incisa est.

Autor corporis in tantam decaumentum excedit, ut malitius ignava non ferire corpori. Et ut lignum occulta teredo consumit, sic animum vitiat paullatim & exedit ignava & se unam contemplans luxurias. Hinc ad infaniam concupisimus, quidquid corpori placet. Apud plerosque tandem piaculi loco est; corpori non in omnibus non ferire obsequi.

Sed antequam tertiam hanc vesperam claudamus, alter in alterius sinum, Gerarde, suaviter & candidè rem magnam confabulemur.

Equus est hodie, obsecro, qui cum infantibus, non dico, infaniam, sed non infantem aliquando? Contemplate mihi hominem non exquisitissime cultum, quantum tamen etiam iste in cultu exhibit inianitum? Vide pileum è pilo canis Pontici, unà cum pilei cingulo sexenties jam mutato: vide comam curiosè stratum, barbam in peregrinos ritus attonfam, neque hic tamen ulla constantia: collare, oculorum fabula, innumeris gaudet mutationibus, hoc solo venustum, quod nunquam idem, quod varium semper & mutabile: thorax suam patriam ignorat, nam in pluribus provinciis domi est: caligæ toties in novam formam transiunt, quoties hercero delitare luber. Et quid tibi, quæso, de ligulis videtur, quarum totus exercitus caligis illudit mira ridiculis elegantiæ vanitate. Ligularum harum ea lex est, ut soluta caligis involvent, non adstricta. An hos tales, non dicas pueros, solutis ligulis jam paratos, ad excipiendam betulam? Alicubi his caligarum ligulis praefugunt aurum, ut fures escam habent cui insidentur: tintinnabula iis commodissimè appendentur, ad convocandos spectatores. Gerarde, fateor, improbum votum hinc mitem subit. Veleni urbes illas plenas esse furibus, sed qui tantum has auro armatas ligulas, & si quid harū nigrarum est, dextrè præscindant, artifiro utique Mercurio. Sed post caligas tot ligulis non ligatas, sed pæne ad volatum paratas, etiam periscelides inspice, quæ modò ante genu dependent, jam ad latus, jam etiam post genua in globum adstringuntur. De calceti nihil habeo dicere, cum pæne nullus illorum amplius sit usus, nisi inter pauperrimam plebem. Jam cothurnos gerunt viri faminaeque. Ignorantibz tibi esse haud potest novum caleamenti genus, utrinque liberaliter seneferatum, & basi lignicola suffultum. Ita cothurnati jam incedimus, & calcos caprinos ostentamus. Non absurdè histrioines & mimos nos dixeris, ad agendum in scenâ fabulam conductos. Equis non hodie, aut Heraclitum induat oculis jugi fonte rorandibus, aut Democritus fiat perulanti splene cachinno? adeò multum ridiculi, multum & lascivi habet vestitus noster.

In feminarum compitu res infinitæ observationis est. Ambitoë ligulaë etiam per illarum capita jam serpunt, sed adstrictæ. Cetera quis narrat? Illud cui risum non moveat? Olim collaria largius excurrentia filis ferreis aut argenteis fulciebantur, jam nescio quis fericus partes à cervice in obliquum sele attollit; jam collo gerunt propugnacula, quibus strætissimum collare quietâ statione recumbat.

GERAR. Ligulae sericeæ, quarum ante mentio, tam perulgati moris & usus sunt, ut putem ad id ævi nos pervicturos, quo etiam barba his vinculis illigetur.

Tom. I.

A Adeò námque haec ligularum haeresis vestitus omnem occupavit, ut illum, velut arborem vermes, omni parte perreptet. Caput, vittas, capillos, collaria insident. Olim in scorteis collobis potissimum cernebantur, ab his in caligas, inde in calceos descenderunt. Ego cùm tam multum superflua ostentationis cerno, illud Diogenis animum subit: *Quantis non indigo!* At miror, Polychroni, nil à te dictum de amylo glutinoso, quo collaria firmantur. POLYCH. Gerarde, nunquam dicendi finis fit, si omnia vestitus vicia perstringenda. Per omnium gentium vestes imus, ut in uno Germano nunc gentes videoas omnes. Hic in memoriam recurrat, quod ipse audiri ab eo qui candidum illud gluten collarium coquit. Affirmavit hic triplex amyli genus à se vendi: Libram unam amyli vilioris quinque festertiis; libram selectoris sex aut septem festertiis; libram optimi decem festertiis esse venalem. Enimvero, ait, vilissimi hominum, quibus vix scissile indusum est, collaribus suis candefaciens & firmans amyli emunt selectissimum, diotores sepe viilius. GERAR. Rem miram dicas, si veram. POLYCH. Verissimam. Et vide hic cacodemonis vafritiem. Ditionibus ea vanitas non despiceret, sed nummis parcunt. Tu jam cogita, quā largam iident stipem, qui etiam in his tam fordid. Plenunque rectè dicitur: *Quò dition, hoc avarior.* Deinde cùm opulent ut plurimum suas opes jaçtent, satis vel hinc superbi sunt, nec opus eos à diabolo multrum vellicari. At vero tenuiores, cùm à nummis nequeant, à velibus pretium sui parant. Vide, obsecro, mi Gerarde, quā nos variè cacodemon viciat: opulentos avaritiam, egenos superbiā irretit. GERAR. An non leges vestiarie sunt? POLYCH. Sunt, tam præfæcā quā novæ: sed quis cas observat. Et fingamus his legibus religiosè obtinerati, nec ullius vestem esse holosericam, cuī solū pannus aut corium permixtum, nihilominus gravissime hinc delinquitur. Nam eti vestes non peccent materiæ, Forma ve-peccant tamen formā, quæ querunque vanissima, & omnium pœnas honestatis ignara. His Rhodus, hi saltus. Interea rumque nemo se reum fatetur. Sartor excusat, & sic dictari ait, & honestate vestem dicitat: *Hoc, inquit, sartor curabit, quā ratiōne me juvenem, me sponsum, me talenti vestiat.* Ita ratiōne palliata superbia est: Sed nosti suaforis & delinquentis parem esse culpam.

Eò certè infans prolapsi sumus, ut vestitus vix possit esse levior & magis ad laciviam factus. Et quod pejus, tam pertinaciter his deliriis favemus, ut nec bella, nec pœstem, nec annone caritate, mulrum curemus: vestitus nec minimè quidem parte plus honestatem sapit. Querimus nimicum, non quo involvamus, sed quo opes projiciamus. Usque adeò fortunas perdere pulchrum est. Et quæ te, feminarum vestes intuere: quām cælebes sunt & lascive! Calcei nivem amuluntur, palia varietà farta, colores refert operosissimos colorum; nativa omnia jam sordent: palliolum fedè curtum humeris injicitur, non ut tegat, sed ut ornaret. Quamvis hoc ipsum jam aliud arque aliud. In nobilioribus feminis virtorū nunc pallia cernuntur. Et quamdiu hoc? nuperissimum monstrum feminine vidicerat ea non occisæ tantum, sed & calcaribus, sed & pugione ad latus pendulo armata: pileum habebat ritu militari, crista insignem. Tu si eam vidiſſes, aut Palladem, aut ipsum certe Martem dixisses. Eam etiam Gerarde, vivimus, quā viii paullatim feminæ sunt, & veste, & crinibus; quā & feminæ viros induunt, atque in urbibus ac pace majestatem spirant bellicam. Sic omnia invertimus. Profecto vestium luxus inter Christianos nimicum invaluit. Sed num ignoramus, à nobis non solum corpus castum, sed & castum animum castaque cogitationes postulari? Haec leges Evangelii sunt. At velut vestitus tam lascivus his legibus aperte contradicit. Libidinis negotium fideliter curat haec veltuum insolentia.

O o 3

Venit,

De cultu corporis Lib. III. Cap. XI.

Verum, ut dixi, qui se reum fateatur, nullus est. Difficile nobis videtur confundinem everttere; quod * A la mode usitatum ac receptum est, sequimur, * ne contra monitorem agamus. Hoc fuso culpam praeteximus. Heu quam non speranda est emendatio, ubi vita in mores transiunt!

In memoriam hic venit apodus de equo & equifone. Equo non tantum Hippone, sed Mercurii quoque scholam triverat, & ex arte poterat furari: itaque avenam quotidie subtrahebat equo, eamque vendebat. Nihilominus equum solleter curare, accurate calceare, sternere, strigilare, infrenare, atque ita credere avenam tam fideli operi restitutam, & equum non minus obesum ac nitidum fore, quam si bona fide avena ei præberetur. Hoc autem equum indignari, & equifonem suum audacter alloqui: Heas tu, ajebat, bona strigilis & mala paxio, non commendant equum: Si me vis corpulentum, avenam in posterum ne subtrahe. Da mihi quod meum est, & tu quod tuum est cura, sic utrumque melius habebimus.

Modo prorsus simillimo & nos agimus, quo ille furacissimus equo. Corpus lavamus, ungimus, ornamus & polimus; tanto tempore vestes induimus, tanto capillos struimus, tanto stolam fundimus & cutem finimus, tanto speculum consulimus, & collum demulcemos, tanto alia corporis ornamenta disponimus, ut scilicet è capsula & speculo prodeamus. Arque in his omnibus libidini egregie amillamur, & tanquam suspensa hederá caestiomum prodimus. Ah, nec dimidium quidem curarum & laboris animo impenditur. O furaces equifones! hoc est avenam equo sublegere, omnine pæne curam & laborem impendere corpori, huic dies & annos consecrare.

Terentius. nostris mores mulierum:

Dum moluntur, dum comuntur, annus est.

Hæc sunt, & quis se reum fateatur? Negari tamen certè non posse, libidinem & lasciviam hoc corporis ornatus strenue promoveri. O Munde immunde quam multa numeras mancipia, cum interim vix illus sit qui se tuum fateatur esse mancipium.

O Christiani, si vultis ut optima pars vestri non pereat, non tantum ad strigiles & phaleras equi, sed ad palbum quoque attendite; non exteriora solum, sed animum curate, & hunc maximè. Corpus bene vestire, bene pascer, animi vix ullam curam gerere, quid aliud est quam equum studiosè fricare, & iniquè pabulo privare. Inanis fatuusque cultus est purpura fulgere, mente fordescere. Et indignum prorsus, tot horas his vilibus dare. Animi moderati, serui, sedati ac composti signa è modesto ac moderato cultu elicimus. Ita ferè quod quisque prudenter ac maturior, hoc in ueste modestior. Beatos nos, si tantum venerationis, temporis, sudoris in Deum conferamus, quantum in hanc uestum nimiam religiositatem. Ah, ubi in Christiano nomine Christiana facta?

Eberhardus Barbaeus. Aliter Eberhardus Sueviae dux, qui æternam sui memoriam ad posteros consecravit, laudabilis uestitus frugalitate. Venerat eum juvenis sacerdotium impetraturus. Forte huic candidato ventus talarem uestem appetiens, ita refrarar, ut princeps caligas ritu militari scissas videret. Qui illuc, ut erat morum ac disciplinae acerrimus vindicta, hominem jubens facessere: Tu, inquit, militem agis, & sacerdotium ambis? Tua te uestis prodit, quam male cultus tibi sit animus: abi, nil imperas. Ni-mirum iudee, animi uestis, & de morib; pronuntiat habitus. Ubi videris in nitore supra mediocritatem curiosum, & quasi ad fastidium elegantem, totum pæne animum in uestem defluxisse cogita; alibi ne quare,

Hoc ram multiplex luxus choragium innumera infert damna, ut jam demontravimus. Rem hic in compendium conferam. uestitus ad hujus ævi mollitem

Proximo cap. 10.

A factus, Caſtimoniā, Tempus, Pecuniam occulis, sed Vettim maximis viribus suffatur, & ubique spargit nequitia huiusmodi. De Caſtimoniā res in aperto est: ad libidinem sœpe potius invitat petulantia adicitatia politura, quam præstantia forma; inò hæc sine illa quandoque Tempus spemitur. Ita laſcivie negotium maximè agit oculis Pecuniam blandiens vettus. De Tempore quid controversi? Ille occulsi omnium minimè temporis parcus est, qui sui corporis servus est. Hora integræ in otiosissimos hos labores insumunt, nec id in damno ponitur, quod longè damnosissimum est. Quisquis horam auferit vel unicam, nimirum quanto impendo redditurus est. Pecuniam variis meatibus illis disfluere, ubi vettum luxus in pretio est, nemo non experitur. Mihi nuper maximè urbis patricius ingenue fassus est, se sùsque cives occulsi, led ambitiosa paupertate incredibiliter laborare, atque si cui civium etiam primiorum mille antea floreni huius, jam nec centenos superesse. Hic ego interpellans: Quò ergo, inquam, omne aurum disfluit? Non in mensulas primas, nec secundas, respondit ille, sed in arcas vestiarias: quamquam & convivia apud nos olim & rariora fuerint, & frugaliora. Tanti est VESTRI. Hæc nostra est patientia, ne luxus decrescat, patimur decretere divitias.

Sed num scire cupis, Gerarde, quid Christianos Hierosolymis, quibus olim portabantur, ejecerit? Compendio dicam. Princeps Saracenus, Admirandum vo- Fasti seu
Cæsars
Bæbelins
litis 4. ann
rat. cap. cant, in Christianos humanissimus, Canonicus Trajætensis Gulielmo quondam narravit, Christianorum leges inde sibi notas, quod puer educatus esset Hierosolymis, in eâ tamen urbe mores tunc viguisse corruptissimos: Gule & Luxuriæ cognatis vitis neminem videri non deditum; uestitus verò insolentiam fuisse tantam, ut verbis equari vix posset, tam varie & formâ, & colore, & pretio exorbitatum. Quantum ilitud me offendit, ajebar, uestes meæ pro me dicent. Ea profectè nec auro nec serico virgate, sine plisis, sine artificiosis futuris, nihil curiositatis aut artis præferebant. Addidi: Ecce, hac illa sunt vitia, ob quæ Deus Palestinam Christianis denuo ereptam alii commiserit. Ita nos non tam nostris viribus vos illinc ejecimus, quam vestris vitis. Hæc Canonicus ille Trajetensis Gulielmus, qui postea sacra Cisterciensium familæ se adjunxit, fideliter ratione aperuit.

En, Gerarde, etiam ab hostibus nostris sapere doce- Lacu
per nives iter faceret, puræfactus frigore eterque pes adirentur
deperiit. Ille tam miserabiliter fortunam expertus, ut infelicitatem suam solaretur, inuilio corpori aptavit pedes ligneos, quos & calcis texti: ipse famulis innixus novo sed ægo incelsa sele inferebat. Ubi hoc infuper ridiculum communiscebatur, ut crepidas pulcherimas semper & novas haberet, quibus scilicet speciosam faceret miseriari suam. O nobilem compositionem! Pa- litionis
Miseriarum, viatorum, ignariorum scatenus, clauda-
mente & lenibus ficalne sumus, planè pedes ligies: ve-
stibus tamen, supellecile, libræ, ac ædibus speciosi flu-
demus enitere. Nimis, ut magis conspicua sit nostra infania, & miseria speciosior, liber cum ratione infantie. Ita humanae stultitia præclarum stat trophæum & sym-
bolum, Pes ligneus in aurea crepidâ. Quid tu adhuc, Gerarde?

§. VII.

*G*ERAR. Tot iustus infers, Polychroni, ut vel super-bissimam querum dejeccis. Tam à me quam ab aliis

alii emendationem spera. POLYCH. Si modò sperare licet constantem. Morex nostris nosti, Aprilis dies initamur, quorum saepe serenus ortus, occasus pluvius; id jam supra demonstravimus, de Conscientia & Cælum cultu. Sed omnibus horis dicendum est, quod numquam satis dici potest. Nimirum flexibiles sunt hominum voluntates, instabiles nimirum mobilisque. Leviter incipiunt, variè imus, inconstanter progradimur, dismiliter finimus. Volatius est saepe conatus noster, qui à seipso brevè desicit. Itaque assiduissime ingerendum nobis est illud: CONSTANTER.

Fons est in Idumæa, ut refert Isidorus, qui et in anno mutat colorem. Parum est hoc nostra inconstans; ter inconstantia in hebdomade, subinde ter in die sincerum virtutis continens bono lorem mutamus, sicut lacus ille qui apud Troglodytes propo-
posito. est dicitur, ob maleficam vim infans appellatus. Hic Plau. lib. 11. cap. 2. mod.

ter de die fit amarus saluisque, ac deinde dulcis, toties que noctu etiam mutat, sciatque albis serpentibus vicinum cubitorum. Ab hujus aquæ genio non multum dissident mores nostri, qui tam inæquabilis motu feruntur, ut jam blandi, jam asperii aliquando profusi, max fordidit sumus, jam vehementer amemus, jam supra modum oderimus, nunc sanctimoniam induamus, jam toti prolabamur in virtutem; omnis dies, omnis hora nos mutat. Sed non est quod hujus rei culpam aut diabolo impingamus, aut Mundo. Nemini alterius virtutio mali sumus, sed nostro. Illud Spartani dictum mihi etiam nunc semper in animo heter: Atheniensis scire equidem que recta essent, sed nolle facere. Atheniensium nos profisi simillimi sumus, que agenda sint, exæstè sciimus, sed agere ea nolumus: Noluit intelligere ut bene ageret. Ignorantiam culpe praetextare non possimus, cum ignorantia voluntariæ laboremos; voluntariæ ignorar, qui discenda discere non curat, aut si quæ recte dicit, didicisse malè diffimulat. Atque his quidem decretum est non bene agere, sed modò hunc, modò illum voluntatis impetu sequi. Ut Chamæleon, quoniam aurâ (ut ajunt) non cibo vescitur, hiant semper est ore: sic illi variarum cupiditatuum vento inflantur, hoc volunt, hoc nolunt: hoc hodie spernant, cras appetunt. Et ut rami aut rigilla quæ fluminibus innatant, temere impinguant in hanc illamve partem: ita nos variè fluctuamus, & saepe nec iicti sapiimus, vel bestiis magis excordes. Memini me legere, viro nobili in aula Wirsungi, tenbergeni canem fuisse, qui ubi vel semel tantum ab aulicis canibus male acceptus est, injuria damnique memor, deinceps herum suum ad vestibulum tangit arcis aulica comitatus est, & mox domum se recepit in in turum. Observavit dominus sui canis tam circumspicuum obsequium, &c: Verè, inquit, meus canis plus me sapit: ego in aula toties pessimè habitus, in dies tamen usque redeo.

Et nos quoque, moniti tories, rogati, castigati tories in easdem iterum culpas impingimus, frequenter gravatis quamq[ue] antec[ed]it, & mentitur iniquitas sibi. Ita sit subinde ut ad aliquam habitus sobrietatem nos componamus, corporiq[ue] detrahamus superflua. Et quandiu hoc? dum nos paenitentia hac in re sobrios & frugales. Tunc autem ejusmodi patentes obnoxius sumus, cum videmus alios non eandem in re modestiam placere, cum vergitur ne minus opulentis, aut pari forditate, habeantur. Sic nostra probitas ad aliorum oculos se fingit, ad sermones aliorum huc illuc se verterit, & quod erat, esse definit; sic modo pallati, modo rogati, frugi sumus & graves, & modo prodigi & vani: mutamus subinde personam, & contraria ei sumimus quam exanimis, plane multiformes sumus. Magnam rem pura, unum hominem agere. Male mentis indicium est hec fluctuatio, ac inter simulatio- nem virtutum, & amorem vitiorum aliud jactatio- nem. Vjsquequo claudicatur in duas partes (clamat Elias) si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem Baal, sequimini illem. Quid ora hominum pavemus, quid mortalium oculos

A reformidamus, si Deus Dominus noster, si modestia in cultu placet, cur Deum offendere, modestiam abiecere non veremur? Divi Bernardi soror, hac in re animo fuit *Vita S. Bernwardi lib. I. cap. 7.* non femineo. Fortiter incepit, constanter perseverat illa in colloquium cum fratre admitti: sed quia comptior erat quam fratris oculis probari poterat, ab aditu monasterii repellerebatur. Hanc illa injuriam mitius ferens, fratri renunciari jussit, si delinquentem rejiceret, faltem admitteret corrigi volentem. Admissa est. H[oc] ei Bernardus gravissimum verbis, & in os, illum vestium luxum & vanissimum lenocinium objecit: Christianæ feminæ non esse, corpus brevi in puritudinem iturum sic perotinare. Profuit illi haec audire, nec distulit ad frugem se corrigit: mox pretiosam vestem, mitras, armillas, monilia, inaures, vitras, speculam, discerniculum, anulos, gemmas, & omnem mundum exilio damnavit æternō, iussitque Pompan & Voluptatem res fibi suas habere, ipsa Domino deinceps servitura. Modestiam quam cœpit, hanc & finit. Non languide ad virtutis difficultatem exurgendum, alacriter incumbendum est inchoatis. Vera modestia non tam principium invenitse gaudet, quam finem addidisse: in extremo actu non corrut, usque ad Plaudite perficit, à carceribus ad metam decurrit.

§. VIII.

*A*T nos, ô arundines vento agitatas, ô homines mollibus vestitos! quibus tunc demum modestia in cultu placere incipit, cum numi in fundo suspirant, in se tunc quidem. Nam multis suavis est nomina contrahere, quam aliquid pompe vestium detrahere. O Jordanis accola, ô Joannes Baptista! quām con-
stante rigidissimam tui vestitus modestiam, ad usque Baptista ultimum vite auctum retinuit! camel pellem, non pur-
rigidissimam puram, non serico unquam emutasti. Nos vero indociles suis mode-
stis, nec monita sequitur magistri, nec exempla: siam ad annis & sexulis in eadem classe hæremus, aut si paulum mortem promovimus, mox ad eandem recurrimus. usque reti-

Cleobulus in convivio septem sapientum appositi auit. narrans apologum: Luna, inquit, a matre petuit, tunicam sibi suisque annis convenientem texeret. Cui mater: Et quā ratione id possum, ô mea filia, cum te modò grandem & obesam, modò gracilem & perparvam videam? mutabilitatem ejura, & vestem à me spera. Luna nos germani fratres sumus, & jam decentem in teste modestiam sapimus, jam pompa & fastum spiramus, frequenter in hoc etiam expiramus. Indubie, Gerarde, nosti, quem exitum fortiter sit nobilissima illa Campanie Comitissa, Maria Ludovici Pii Galliarum regis filia, sed moribus non perinde similis parenti. Hæc, licer Thom. Cam-
vidua, nihilominus ambitiosissimum corpori cultum iprat. lib. I. non desinebat, dum mors pulsaret fortes, & irrueret mirac. 6. 7. importuna. Jam ergo moribunda Persanæ abbatem acciri jussit, cui conscientiam aperiret, verum cum ille advenisset, illa jam è vita discesserat. Neque hic morati famuli, rerum suarum quisque fatigebat, hic vestem, hic vas, ille cultritas, iste tapezia diripuit. Sed nec mortuæ parfum est. Nam infinita fortis homo, domina sua cadaver leto evolurum, in terram prouum ejicit, & sibi linteamina in spolium rapuit. Admissus demum abbas in defuncta conclave, ubi miserabile hoc spectaculum vidit, & corpus illud, cultissimum olim, jam malè operatum & abjectum humi reperit, exclamavit: Venite, cernite nobilissimæ Comitissæ pompan: En, hic rerum humanarum exiit, hac fides est fallacium voluptatum, hanc habent clausulam mortaliū triumphi. O vanitas, ô ludibrium! Ita, mi Gerardus, ita qui hodie florent, in autumno suo decadent, & fortassis etiam calabuntur. Viderit, quem juvat de carne gloriari.

GERAR. Licetne interrumpere? huic non absimilem eventum nuperim mihi recitari audi. **POLYCH.** Dic libertime. **GERAR.** Camberia in provincia Lugdunensi, anno millesimo quingentesimo octogesimo septimo, matrona nobilis, amoeniore culta, quam decebat, deletabatur dum viveret. Admonebat eam frequenter sacerdos, qui ei à confessionibus fuit, meliori daret operam ornatui, quo placeret non humannis oculis, sed Deo. Illa, ut erat ingenio liberiore, seruum sermonem familiari joco eludens, solebat rogare, corporis colendi curam sibi relinquere, aliud nunc ævum, alias esse mores: seire, & sibi, animi sui salutem cordi esse, quare hoc unum potius orare, ut in extremo vita tempore adcesset morienti. Sacerdos, ad futurum se recepit, si quidem ullo modo posset. Et vera etiam adfuit, sed illa sibimet non satie aderat, nam morbus miserae audiendi usum absumit. Ita a quo Dei iudicio factum videtur, ut qua salutaria facerdotis monita noluit audire cum potuit, nec audire quidem posset, cum velle debuit. **POLYCH.** Igitur, ut audio, mortua est surda & tacens, sed nunc etiam vivit exemplo & inclamat imitatores ac imitatrix, ut fint in cultu moderatores.

Quin ergo ita contemnimus, propter qua vulgus insanit? Satis parvum corpori, seddamus nos tandem in disciplinam virtutis. Praeclarus Romanus sapiens: *Ia-*
& 88. *Tunc* *lam* *corporis* *homo* *ge-*
serice, *Sen epist. 14.* in disciplinam virtutis. Praeclarus Romanus sapiens: *Ia-*
teof., inquit, *nigritam* *est* *nobis* *corporis* *nostri* *caritatem;* *fateor*
nos *hujus* *gerere* *tutelam,* *nec* *nego* *indulgentiam* *illorum*, *ferren-*
dum *nego.* *Mulius* *enim* *serviet* *qui* *corpori* *servit,* *qui* *pro* *illo*
nimirum *timet,* *qui* *ad* *illud* *omnia* *refert.* *Sic* *gerere* *nos* *debe-*
re *non* *ei* *mis,* *non* *tanquam* *propter* *corpus* *vivere* *debeat,* *sed* *tan-*
quam *non* *poſſimus* *sine* *corpo.* *Hujus* *nos* *nimirum* *anor* *timori-*
bus *inquietat,* *sollicititudinis* *onera* *contumelias* *objicit.* *Et* *hoc* *ipsum* *tam* *vere* *quam* *sapienter* *in* *hac* *verba* *confignat:*
Honestum *ei* *ridet,* *cui* *corpus* *nimirum* *carum* *est.* *Et* *sicut* *ple-*
rumque *quorum* *corpora* *in* *laginâ,* *corum* *animi* *in*
macie & *veterno* *unt,* *sic* *etiam* *quorum* *curæ* *adeò*
fervent *in* *colendo* *corpo,* *horum* *in* *ornando* *animo*
studium *fere* *nullum* *est.* *Ut* *catuli* *ad* *venandum* *inepti*
unt, *qui* *saltare* & *ejusmodi* *delicias* *norunt;* *sic* *ad* *exer-*

A citia magis seria & sacra partum apti, qui in curiosiore
sui cultu operam ponunt. Simplici cura constant necessaria, *itemq.*

Dionysius olim rex Siculus, Archidami filias multi

pretii veste donavit. Quas tamen Archidamus modeſtè

reculans ajebat: Vereri se ne sita filiae tam infolenti ami-

etu turpes videantur. Intellexit vir prudens virgines

nullo cultu melius ornari quam simplici. Sanè ut luxus

vestium animum parum sobrium arguit, sic spectatores

ad libidinem suavi fallaciā invitati ac pertrahiti. Debet

autem ut homo, caſitatis amans & virgo, undique vir-

go sit, nec ullâ ex parte significationem det corrupti-

mentis. Cur ergo virtus jam ante in nos graſſanibus

subſidium feramus, labore tam ſumptuolo? Optimè veſte

dixisse mihi videtur Muſonius, qui eodem modo uten-

dum esse ajebat veſte, quo armis, nimis tutando cor-

pori, non ostendando. Sic igitur ea optima fuit arma

quæ firmissima, non qua nitidissima: sic optimus et tu-

amictus, qui corpori commodissimus, non qui splen-

ditissimus, aut qui ſpectantium oculos in ſe rapiat, sed

qui severitatem redoleat, qui pudicitiam teſteret.

Quid ergo vani agimus, quid corpori, holti noſtro,

ſplendorem querimus tot ſumptibus? quid ingeniosi

fumus in pernicem noſtram? Deum culpâ offendimus,

hominibus exemplo nocemus, egenos ſubſidiis fra-

damus, rem familiare frangimus, tempus preiosissi-

mum, irre recuperabile dilapidamus. Apage mihi hanc

peſtem, si aliter placere alii nequeam, niſi diſplicet

Deo, malo diſplicere omnibus, ut uni placeam Deo.

Gerarde, sancte potius quam ſcīt vestri velimus, &

ut Augustinus loquitur, non affectemus reſibus placere, *int̄g. vi.*

ſed moribus.

Et hæc de cultu Conſcientie, Cælitum, Corporis dicta

ſint. Triplex ſaniculus eſt ruptu difficultis. Hæc tria milii vila

eſt inseparabilis. Cælitum cultus illuc exiguis eſt, ubi *verg. 11.*

nullus eſt cultus conſcientie vel animi, & multus cor-

poris. Qui corpus tam ſtudiosè colit, conſcientiam pro-

fece & negligit; porro qui conſcientiam ſilvacentem ha-

bet & incultam, quomodo colet Cælitæ? Ergo, mi-

optime Gerarde, ut non negligamus conſcientiam, mi-

nus colamus corpus, & plus Cælites.

Trismegisti Christiani finis.

RECTA